

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07472

DI VELT DERTSEYLT

Mordekhai Lipson

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די וועלט דערציילט

מעשה'לאך און ווערטלאך
איינפאלן און המצאות
מדות און הנהגות
פון אנשי-שם
ביי אידן

א

געקליבן און איבערדערציילט פון

מ. ל. פ. ס. א. נ.

צווייטער כרך

פארלאג „דורות“

ניו-יארק — תרפ"ט

Copyright 1928, by M. Lipson, New York, N. Y.

געזעצט און געדרוקט אין „אָריאַם פרעס“, 54 קאַנאַל סטריט, ניו-יאָרק, נ. י.

5	ביו אונז, אידן, און ביו זוי, ביניהם, להבדיל.....
12	פאָר ארץ־ישראל.....
17	אז משיח וועט קומען.....
17	פאָר מלכים און שרים.....
27	אין די מעג פון השכלה.....
38	חסידים און מתנגדים.....
45	אפיקורסים און משומדים.....
48	אין קהל־שטוב.....
52	אָף רבנות.....
66	צום רב.....
80	אָף דער בימה.....
87	פאָרן עמוד.....
90	אין די געצעלטן פון תורה.....
100	אין שלית־און־תפילין.....
103	די וועגן פון עבודה.....
111	אמונה און בשחון.....
112	די וועלט און יענע וועלט.....
115	ביים רביין.....
126	צווישן בערג.....
133	מיט דער פען אין האַנט.....
141	צווישן מענטש און מענטש.....
149	צדקה און גמילות־חסדים.....
154	אן אורח צום מיש.....
155	עניוות און סבלנות.....
158	ערלאַכקייט און תמימות.....
161	אַרים און רייך.....
162	אָף שמתות.....
163	מאָן און ווייב.....
172	קליין און גרויס.....
174	דער ליבער שבת־קודש.....
178	די דאָזיקע נאַכט פון פסח.....
180	בין המצרים.....
184	אין די פאָרכטיקע טעג.....

איז דער רשימה פון די, וואס האבן געהאלפן מיט מאטעריאל און פאר-
דינען א הארציקן דאנק, קומען צו:

י. ל. אבראש; א. ב. אויערבאך; ה. אייזנשטאט; א. ב. באלאשער, קאוונע;
הרב ש. באסקין; י. גינזבורג; ש. זאלצמאן; האדמו"ר ש. טווערסקי; מ. מלית,
תל-אביב; הרב ש. יאלאוו; י. לעוונשטיין; ת. ד. מאנטל; ש. ב. מאקסימאן;
א. ר. מלאכי; ל. סלאווין; ל. סקלאר; י. עלזעט; פ. מארגאלין, בערלין;
נ. נאוויק; י. ש. פורת; א. פוטערמאסקי; י. קאבאקער; מ. ראז; מ. שווארצ-
בערג; ק. נ. שפר.

✽

א פולע רשימה פון אלע נעמען, וואס ווערן דערמאנט אין בוך, וועט
קומען אין די ווייטערדיקע כרכים.

✽

איז די ווייטערדיקע כרכים וועט אויך קומען א ביבליאגראפישע רשימה.

✽

אין ערשטן כרך, ז. 195, זיינען די ערשטע 5 שורות פארווענדט. זיי לוינען
זיך אזוי:

— ס'איז טאקע א גנבת-החעת, א נארעריי, אבער דאס גופא איז א קונץ.
דארה ר' הערשלייב באצאלן.
— א טעות, רבותי! — שמייכלט ר' יאשעיבער. — אייער פסק איז נישט
ריכטיק. מיין בעל-דין איז גערעכט. זיין א גונב-דעת ביי ר' הערשלייבן
איז גאר קיין קונץ נישט...

ביי אונז אידן, און ביי זיי, ביניהם, להבדיל

591

מהאָט אַמאָל געפרעגט דעם מהר"ל מפראַג:
— רבי, פאַרוואָס זאָל'ן היינט נישט טאָרן טרינקען קיין גוישן וויין?
די גאַנצע גזרה איז דאָך געווען „משום בנותיהם“ — אַ איד זאָל זיך
מיט זיי נישט מתחתן זיין, אַז היינט איז'ס פאַרבאָטן מצד מלכות.
— אדרבה, — ענטפערט דער מהר"ל, — היינט איז די גזרה נאָך
שטאַרקער. מחמת היינט אַז ס'וועט קומען צו חיתון, וועט זיך דער איד
שמד'ן...

א

592

אַ טייטשישער כּוּמַר האָט זיך אַמאָל מתוכּה געווען מיט משה
מענדלסאָן אין יענינים פון אמונה.
— אַז איר גלויבט — זאָגט דער כּוּמַר — אין טאַטן, טאָ גלויבט
שוין אין זון אויך. די וועלט פירט זיך, אַז אַן עושר'ס אַ זון גלויבט'ן
אַזוויי דעם טאַטן.
— יאָ, — מאַכט מענדלסאָן. — אַבער נישט אַזא זון, וואָס דער
טאַטע זיינער וועט אייביק לעבן...

א

593

ר' זלמן פּוּזנער, הגם ער איז געווען אַן אדיר, אַ אידישער פּריץ, האָט
ער זיך פּונדעסטוועגן געקליידט פּשוט און אַלטמאָדיש, ווי מיאזי געגאַנגען
אין יענע יאָרן. אַ סויבעלן שטריימל האָט ער געטראָגן, איז געווען זייער
אַ טייערס, געקאָסט אַ מטמון מיט געלט.
האָט אַ פּוילישער פּריץ, איינער פון זיינע באַקאַנטע, אים אַמאָל
פּירגעהאַלטן:
— זע, — זאָגט ער, — מלבושים טראָגסטו גאַנץ פּשוטע און וואָל-
וועלע און אַ שטריימל אַפּן קאַפּ אַזא טייערס?
— כּוועל דיר זאָגן, הראַביע, — ענטפערט אים ר' זלמן. — ביי אַיך
איז דער גוף דער עיקר, קליידט איר אים אין די טייערסטע מלבושים.
דער קאַפּ איז ביי אַיך נישט אַזוי חשוב, לאַזט איר אים הויף. ביי אונז,
אידן, איז פאַרקערט. דער גוף איז ביי אונז נישט אַזוי טייער, טוען מיר
אים אַן וואָס ס'איז, אַבי אַ מלבוש. דער קאַפּ אַבער איז ביי אונז דער
עיקר, באַקליידן מיר אים פון שענסטן און בעסטן...

5

די וועלט דערציילט

בעת ר' זלמן פויזנער האָט געוואוינט אָפן גוט זיינעם אין קוכאַר, האָט ער געוואָלט אַיינפירן ביי אירן ערד־אַרבעט. האָט ער גענומען עטלעכע אירישע משפחות, זיי באַזעצט ביי אים אָפן גוט, געגעבן זיי חלקים ערר און זיי געמאַכט פאַר פּויערים.

איז ער אַמאָל מיט ר' יהושע־עלע קוטנער אַרויס אָפן פעלד, זען ווי אירישע פּויערים אַרבעטן. ס'איז געווען אַקער־צייט. פון איין זייט האָבן גוים געאַקערט זייערע פעלדער, פון דער אַנדערער זייט האָבן אירן געאַקערט.

— זעט, — זאָגט ר' זלמן — גוים אַקערן און אירן, להבדיל, אַקערן. די זיינען מתפלל און די זיינען מתפלל. די גוים זיינען מתפלל אָף אַ גוט גערעטעניש: ס'זאָל גיין רעגן אין צייט און אין מאָס, די תבואה זאָל אויפֿ־גיין, דער שניט זאָל זיך איינגעבן, דער שייער זאָל זיין אַ פולער וכדומה. וואָס זיינען אירן מתפלל? איטלאַכער בעט פאַר זיך: רבונר־של־עולם, שיק מיר צו אונטערן אַקער עפעס אַ געפונענעם אוצר, כּזאָל פטור ווערן פון אַזאַ מחיה בזויה...

✽

בעת ר' יהושע העלער איז געווען רב אין פאלאנגען, האָט ער גע־שמיט אין דער גאַנצער סביבה מיט זיין גרויס צידקות און חכמה. פון די אַרומיקע שטעטלאַך און ישובים פלעגטן קומען צו אים, ווער — מיט אַ שאלה, ווער — מיט אַ דין־תורה און ווער — מיט אַ שווער, ביטער האַרץ, זיך שוואַל־עצה זיין אין פרנסה, אין משפחה־ענינים. ר' יהושע פלעגט אַלעמען ענטפערן, טרייסטן מיט אַ גוט וואָרט, העלפן מיט אַ קלוגע עצה און אין אַ נויט — אויך מיט געלט.

איינמאָל, בין כּסא לעשור, צווישן ראש־השנה און יום־כּפור, פאַלט אַרין צו ר' יהושע־על אַ ישוב־ניק מיט זיינס אַ מיידל און וויינט זיך פאַנאָדער:

— רבי, ראַטעוועט!

— וואָס? — פרעגט אים ר' יהושע.

— אָט די טאַכטער מיינע — ווייזט אַז דער ישוב־ניק אָפן מיידל —

האָט זיך אַריינגענומען אין קאַפּ, אַז נישט אַנדערש זי מוז זיך שמדין און חתונה האָבן פאַר אַ שגץ. וואָס מיר צעטענהין מיט איה, איז ווי פלעווע אָפן ווינט. רעד היינט, רעד מאָרגן — זי האַלט זיך ביי אירס. אַ קליפה, רחמנא ליצילן. אדרבה, רבי, רעדט איר מיט איה, זאָל זי אונז נישט פאַרשוואַרצן די אויגן. מיינע איז שוין קראַנק פון צרות. מיר וועלן עס נישט אויסהאַלטן.

ביי אונז אידן, און ביי זיי, ביניהם, להכביל

— זאגנזשע מיר, טאכטערקע, — פרעגט ר' יהושע דעם מיידל — ווילסט טאקע חתונה האבן דוקא פאר א שניץ? קארט בחורים זיינען דא ביי אידן? און צוליב א בחור דארפ'ן זיך שמדין?
— ניין, רבי, — ענפערט ס'מיידל האפערדיק — כווייל מיך שמדין פשוט מחמת די גוישע אמונה געפעלט מיר בעסער ווי די אידישע.
— אזוי גאר? — מאכט ר' יהושע — טשיקאווע צו וויסן מיט וואס?
— רבי, — זאגט ווייטער ס'מיידל — כיהאב מיך געהאדעוועט אפן ישוב, צווישן גוים, זיך צוגעקוקט ווי זיי לעבן, האב איך איינגעזען, אז א גוי האט אי די וועלט, אי יענע וועלט און א איד ווערט פארוואגלט פון ביידע וועלטן. א גוי מעג עסן אלץ, איז תמיד פריילאך, האט הנאה פון דער וועלט. דער גלח איז מכפר אלע עבירות און זאגט נאך צו עולם הבא, אייביקן ג'ערן. וואס'זשע זע איד ביי אונז אין שטוב? טאטע-מאמע זיינען פרום, היטן אפ אידישקייט. ווערן פארשווארצט, ווייסן נישט פון קיין לעבן. און אז זיי פארן אין שטאט אף ימי-נדראים, קומען זיי פאראומערטע, פארדאנהיטע. זיי האבן געהערט דעם רב אין שול, שרעקן זיי זיך, צי זיי האבן נישט פארשפילט זייער עולם-הבא. ביני לביני האבן זיי נישט ביידע וועלטן.

— כוועל דיר זאגן, — ענטפערט איר ר' יהושע. — דו וויסט דאך, מסתמא, אז יצחק אבינו האט געהאט צוויי זין: יעקב און עשו. פון יעקב'ן קומען ארויס די אידן, פון עשו'ן — די גוים, להכביל. האט יצחק ביידע וועלטן איינגעטיילט צווישן ביידע קינדער. עשו'ן האט ער גע' געבן די וועלט און יעקב'ן — יענע וועלט. און אזוי האבן זיי געלאזן בירושה צו זייערע קינדער. היינט פארשטייזשע, אז גוים זאלן וויסן, אז זיי וועלן קיין עולם-הבא נישט האבן, וועט דאך זיי די וועלט נישט איינגיין. האט דער רבנו-של-עולם אריינגעגעבן זיי אין דער מחשבה, אז זיי זאלן זיין ביי זיך זיכער, אז זיי וועלן האבן עולם-הבא. נעמען זיי אפ זייערס אף דער וועלט און בלייבן אן א ברעקל עולם-הבא. מיט אידן איז אבער אנדערש. יעטוידער איד האט א חלק לעולם הבא. אבער, אז א איד וועט זיין זיכער מיט זיין עולם-הבא, וועט ער דאך הנאה האבן אף דער וועלט, האט דער רבנו-של-עולם געמאכט, אז א איד זאל תמיד זארגן, טאמער פארשפילט ער זיין חלק לעולם הבא. באקומט אים נישט די וועלט און דער גאנצער שכר זיינער בלייבט אף יענער וועלט...

✽

596

אידישע געלערנטע אין רוסלאנד האבן אמאל געוואלט איבערזעצן ש"ס אף רוסיש. זיינען זיי געקומען צו ר' יצחק-אלחנן, ער זאל אף דעם מסכים זיין. האט ר' יצחק-אלחנן נישט מסכים געווען.

די וועלט דערציילט

— סטייטש, רבי, — הויבן זיי אָן איינטיענהין מיט אים — איר ווייסט אַך וואויל, אַז די צוררי־ישראל, די אַנטיסעמיטן, ריידן אויס כל דבר אסור אַפֿן תלמוד, מאַכן כל־ערליי בלבולים. אַז מיר וועלן אַפֿדרוקן דעם תלמוד אַף זייער לשון, וועלן אַלע זייערע בלבולים צעגיין ווי אַ רויך. אַדרבה, זיי וועלן אַליין זען, ווי שיין און ווי טיף אונזער תלמוד איז.

— כיוועל אַיך — זאָגט ר' יצחק־אלחנן — דערציילן אַ מעשה :

אין אַ קליין שטעטל איז געווען אַ רב, אַ גדול בתורה און אַ שטילער מענטש. ער איז זיך געזעסן און געלערנט און געפירט סרבנות. אין אַ גרויסע שטאָט, לעבן אים, איז געזעסן אַ רב, אַ גאון, נאָר אַ גרויסער מבטל. האָט ער פֿון דעם שטעטלשן רב נישט געהאַלטן, געזאָגט אַף אים, אַז ער קען נישט לערנען, איז אַן עס־הארץ, קען נישט פסקינען קיין שאלה וכדומה.

אינמאָל איז דער גרויסשטעטישער רב געקומען אין שטעטל. וויל ער גיין געוואויר ווערן דעם היגן רב. מרא דאתרא. שיקט ער אים פרעגן, ווען קען ער קומען צו אים. לאָזט אים דער היגער רב זאָגן, אַז ער איז אַ גרויסער טרוד און דערצו איז ער נאָך אַ מענטש אַ הלוש — בקיצור, ער האָט פאַרלייגט כמה תרועים, אַז דער גרויסשטעטישער רב זאָל צו אים נישט קומען.

אַז יענער איז אַוועקגעפאַרן, פרעגן די מקורבים דעם היגן רב :

— רבי, פאַרוואָס האָט איר נישט געוואָלט, אַז יענער רב זאָל קומען צו אַיך ?

— די מעשה איז אַזוי, — זאָגט דער רב. — יענער איז אַ גרויסער מבטל, רעדט אַף מיר אונטער די אויגן, זאָגט אַז כִּקען נישט לערנען. איז כל־זמן מיר האָבן זיך נישט געזען, קען אַמאָל אים איינער זאָגן : רבי, איר קענט יענעם רב ? איר האָט אַמאָל געשמועסט מיט אים אין לערנען ? אָבער אַז מיר וועלן זיך באַקענען און מיר וועלן שמועסן אין לערנען און ער וועט מיך אַלץ מבטל זיין, וועט אַך איר קיינער גאַרנישט קענען ענטפערן...

— ס'איינגענע — פירט אויס ר' יצחק־אלחנן — איז מכה אונזער ענין. איצט, אַז די צוררי ישראל ריידן רשעות אַפֿן תלמוד, קען מען זיי, לפחות, ענטפערן : איר קענט תלמוד ? איר ווייסט וואָס דאַרטן שטייט ? אָבער, אַז איר וועט זיי געבן דעם תלמוד אין זייער לשון און זיי וועלן דאָך, בלתי ספק, ווייטער ריידן רשעות און מאַכן בלבולים — וואָס וועט זיי זיי דעמאָלט ענטפערן ? קומט דאָך אויס, אַז מיר אַליין וועלן זיי געבן כל־זיין אין האַנט...

בימי ניקאָלאַי דער צווייטער האָט דער מיניסטער פֿלעווע פֿאַרפֿון פֿעטערבורג אַן אַסיפּה פֿון די גרעסטע רבנים מכה דעם מצב פֿון אידן אין רוסלאַנד. די ראשי־המדרשים מצד די רבנים זיינען געווען: ר' יצחק־אלחנן, ר' חיים בריסקער און ר' אליה־חיים לאָדזשער. פֿלעווע, דער צור־היהודים, האָט, כּדרך הטבע, מלמד־חוב געווען אַף אידן, אויפֿ־געוויזן, כלומר־שט, אַז אידן האָבן כל־ערליי מרות רעות, זיינען נידערי־קער ווי די אומת־העולם, להבדיל.

— זעט, — זאָגט אַמאָל פֿלעווע אין אַ שמועס מיט די רבנים — אין רוסלאַנד זיינען פֿאַראַן כמה אומות: רוסן, פּאָליאַקן, לעטן, אידן. ביי קיין אומה ולשון וועט איר נישט זען, אַז איינער זאָל דעם אַנדערן אַרויסרייסן סיבֿיסן ברויט פֿון מויל. שניידער, שוסטער, קרעמער לעבן בשלום איינע מיט די אַנדערע און אַלע האָבן פֿרנסה. און ביי אידן וואָלט איינער דעם אַנדערן אין אַ לעפֿל וואַסער דערטרונקען. מאַכט זיך אַ איר אַ בעקעריי — איז באַלד אַנטקעגן אים דאָ אַ צווייטע; עפנט אַ איר אַ געוועלב — איז באַלד אין דער אייגענער גאַס דאָ אַ צענדליק געוועלבן און אַלע רייסן זיך אַרום פֿאַר אַ גראַשן פֿאַרדינסט.

— כּוועל דיר זאָגן, אדוני המיניסטער. — רופט זיך אַפֿ ר' אליה־חיים — די טבע פֿון בעלי־חיים איז, אַז קיין בעלי־חי עסט נישט זיין מין. אַ לייב פֿאַרצוקט נישט קיין לייב, אַ וואָלף פֿרעסט נישט קיין וואָלף. איין מין בעלי־חי איז פֿאַראַן, וואָס שליינגט איינער דעם אַנדערן — פּיש. פֿאַרוואַס־זושע? איז דער תּירוץ אַ פּשוטער. אַלע בעלי־חיים האָבן פֿאַר זיך אַפֿן די גאַנצע וועלט, קענען אוימעטום קריגן זייער חיונה. פּיש זיינען איינגעשפּאַרט אין וואַסער. אַרויסגיין אַף דער יבשה טאָרן זיי נישט, ס'שמעקט מיטן טויט. שליינגען זיי פֿון הונגער איינע די אַנדערע. — ס'אייגענע — פּירט אויס ר' אליה־חיים — איז מיט אידן. פֿאַר גוים איז אַפֿן גאַנץ רוסלאַנד, פֿון קאָוקאַז ביז סיבּיר, געפינען זיי אר מעטום זייער פֿרנסה. אידן האָט מלוכה איינגעשפּאַרט אין אַ תּחום, חוצץ תּחום טאָרן זיי נישט וואוינען, טאָרן נישט האַנדלען. וואָס זאָלן זיי, נעבאַד, טאָן? שליינגען זיי איינע די אַנדערע...

א

אין פֿראַנקרייך איז אַמאָל געשטאַרבן אַ גרויסער מיניסטער. זיי נען אַלע געהויבענע שרים, מיטן פֿרעזידענט בראש, געגאַנגען צו דער לוייה. ר' צדוק כּהן, דער רבי־כולל אין מלכות פֿראַנקרייך, איז אויך געגאַנגען צו דער לוייה, מחמת ער איז געווען חשוב ביי מלוכה.

די וועלט דערציילט

אפן וועג צום גוי'שן בית-עולם איז די לוי'ה דורכגעגאנגען דעם אידישן בית-עולם. איז ר' צדוק געגאנגען ארום און ארום, מחמת ער איז געווען א כהן, ביז ער איז צוגעקומען צום גוי'שן בית-עולם און געשטאנען ביי דער קבורה.

— פארוואס, מסיו ראבען, — פרעגט אים דער פרעזידענט — האסטו אויסגעמיטן דעם אידישן בית-עולם?
— כ'בין — ענטפערט ר' צדוק — א כהן און ביי אידן טאר א כהן נישט גיין אפן בית-עולם.

— פאר וואס — פרעגט ער אים ווייטער — ביזטו אפן גוי'שן בית-עולם יא געגאנגען? זיינען גוים קיין מענטשן נישט?
— כ'וועל דיר זאגן, אדוני הפרעזידענט, — ענטפערט ר' צדוק — אייער יעזום האט געזאגט, אז ער וועט נישט שטארבן און אלע וואס גלויבן אין אים שטארבן נישט. זיינען זייערע קברים נישט מטמא. אונז זער משה האט געזאגט, אז ער וועט שטארבן, און איז געשטארבן. מיר, אידן, שטארבן אלע. זיינען אידישע קברים מטמא...

✽

599

דער גרויסער אידישער מוזיק-מייסטער, מאיר בעער, וואס זיינע אפערעס זיינען מפורסם אין גאר דער וועלט, האט זיך אמאל געטראפן מיטן גרויסן אידישן הומאריסט מאריץ סאפיר.

שמועסנדיק, פרעגט אים מאיר בעער:

— ווי געפעלן אייך עפעס מינע אפערעס?
— כ'וועל אייך זאגן דעם אמת, — ענטפערט סאפיר — קיין גרויסער מבין אף נגינה בין איך נישט. נאר די שפאסיקסטע אפערע אייערע איז „די הונגענאטן“.

— די שפאסיקסטע? — חידושיט זיך מאיר בעער.
— יא, אודאי, — מאכט סאפיר — גוים קוילענען איינע די אנדערע און א איד מאכט צו דעם מוזיק...

✽

600

אין ווין איז געווען א כומר, קלינקשטראם, א רשע מרושע און א שונאי-ישראל. האט ער זיך געלאזט מאכן א באלעמער אין מיטן מארק און ער פלעגט שטיין און גיסן פעך און שוועבל אף אידן.
אז אהרן יעלינעק, דער ווינער פריידיקער, איז דערפון געוואויר גע- ווארן, האט ער אנגעהויבן גיין הערן דעם כומר. און תיבה ווי דער כומר פלעגט פארטיק ווערן מיט דער דרשה זיינער, פלעגט יעלינעק ארויפגיין

ביי אונז אידן, און ביי זיי, ביניהם, להבדיל

נאך אים אפן באלעמער און אויפווייזן, אז דער כומר ווייסט נישט וואָס ער רעדט, אז אַלע בלבלובים, וואָס ער מאַכט אַה אידן, זיינען כזב ושקר. איינמאָל שטייט דער כומר און דרשנט, אז אידן זיינען גנבים. והא ראייה: אין מצרים האָבן אידן אָנגענומען גאָלד און זילבער און אַנטלאָפן. — און די גוים — רופט זיך אָפּ יעלינעק — האָבן ביי אונז אידן געד גנבעט שטיקער פון אונזער תורה, וואָס איז טייערער ווי גאָלד און זילבער...

✽

601

יעקב אייכנבוים, דער ראש פון דער זשיטאמירער ראבינער-שולע, האָט אַמאָל פאַרהערט די תלמידים אין לשון-קודש שרייבן. האָט איינער אַ תלמיד געשריבן סוואָרט „גוי“ אָן אַ יוד, „גוי“. — גוי איינער, — שמייכלט אייכנבוים — ווייסט נישט, אז אַ גוי קען זיך נישט באַגיין אָן אַ יוד?...

✽

602

יהושע שטיינבערג, דער ראש פון ווילנער לערער-אינסטיטוט, איז אַמאָל געווען מיט איינעם פון די לערער און געשמועסט. דער לערער איז געווען אַ גוי און אַ שונא־ישראל. שמועסנדיק איז צו רייד געקומען מכת די אויסלענדישע צייטונגען. — אַלע צייטונגען אין אויסלאַנד — ביזערט זיך דער גוי — זיינען פאַראַדישט. דערפאַר, הפנים, — שמייכלט שטיינבערג — קומען זיי אָן באַשני-

טענע... *

✽

603

באַראַן שמעון-וואָלף ראַטשילד, דער פראַנקפורטער, איז, כידוע, געד ווען אַ גרויסער יראשמים, אָפּגעהיט אידישקייט מיט אַלע פרטים און געווען אַ מחדר אין מצוות. איינמאָל האָט ער אַראָפּגעבראַכט פון רוסלאַנד אַ סופר, ער זאָל אים שרייבן תפילין, מזוזות און חמש מגילות. אז דער סופר איז פאַרטיק געוואָרן מיט דער אַרבעט, איז ער געד קומען צו ראַטשילדן אָפּגעמען זיין לויין. — האָט איר — פרעגט אים ראַטשילד — פאַר דער צייט עפעס געד נומען אין קאַנטאַר עד לחשבון?

* אין רוסלאַנד איז געווען אַ האַרבע צענזור אויף אויסלענדישע צייטונג-גען. גאַנצע שטיקער פלעגן אויסגעשניטן ווערן.

די וועלט דערציילט

— יא, — ענטפערט דער סופר און נעמט ארויס אַ ביכעלע און הויבט אָן ליינענען: אין חודש אַפּריל—כך וכך; אין חודש מאי—כך וכך.
— אזוי? — חידושי זיך ראַטשילד — איר האָט אויך אַ קאַנטאַר און מוזט פירן אַייערע חשבונות אַף די גוישע חדשים און נישט אַף די אידישע סדרות? ...
ראַטשילד האָט דעם סופר באַצאָלט זיין לוי און אים געהייסן מיט נעמען מיט זיך אַלץ וואָס ער האָט פאַר אים געשריבן..

✽

604

מ'האָט אַמאָל געפרעגט דעם גרויסן אידישן פּילוסוף הערמאַן כהן: — ווי מיינט איר, הער פּראָפעסער, איז טאַקע שעקספּיר געווען אַ איד? *
— פאַר מיר — שמייכלט הערמאַן כהן — קלעקט, אַז ישעיה הנביא איז געווען אַ איד...

פאַר ארץ ישראל

605

ר' ברוך מעזשיבוזשער האָט ליב געהאַט ארץ־ישראל אהבת־נפש און האָט אַ סך פּועל געווען צו פאַרגרעסערן דעם ישוב.
אין יענע יאָרן איז נאָך ארץ־ישראל געווען חרב און מוחרב. דער אידישער ישוב איז געווען קליין און אַרים. אשכּנזים זיינען געווען בלויז עטלעכע „פרושים“. אַ נסיעה קיין ארץ־ישראל האָט געדויערט חדשים און האָט געשמעקט מיט סכּנת־נפשות.
ר' ברוך האָט געוואָלט פאַרגרעסערן דעם ישוב פון חסידים אין ארץ־ישראל, האָט ער אַהין געשיקט ר' וועלוול זבאָרזשער. נאָך אַ שווע־רע נסיעה פון כמה חדשים איז ר' וועלוול אָנגעקומען קיין ארץ־ישראל און זיך באַזעצט אין טבריה.
סיניט אַוועק אַ יאָר, צוויי יאָר — מ'הערט גאַרנישט פון ר' וועל־ווען. קיין פאַטשט איז נישט געווען. מענטשן זיינען זייער זעלטן גע־פאַרן. האָט ר' ברוך געשיקט קיין ארץ־ישראל ר' יעקב־שמשוניען, דעם שעפּטיווקער רב, זען וואָס מיט ר' זועלוולען.

* כידוע, ווילן טייל האָבן, אַז דער גרויסער אינגלישער שרייבער שטאַמט פון אידן.

מיט גרויס מסירות-נפש האָט זיך דער שפּעטיווקער רב דערשלאָגן
 קיין עכו און פון דאָרט איז ער, רייטנדיק אָפּ אַן אייזל, געקומען קיין
 טבריה. אַז ער איז צוגעקומען צום חצר, וואו ר' וועלוול האָט געוואוינט,
 זעט ער ווי די רביצין, ר' וועלוולס ווייב, זיצט אין דרויסן מיט נאָך
 אידינעס און וואַשט גרעט. האָט ער געהייסן דעם אייזל-טרייבער תיכף
 פאַרקירעווען צוריק קיין עכו. ער קען נישט צווען דעם צער פון צדיקים.
 האָט זיך ר' וועלוולס ווייב אויפגעהויבן און אים געזאָגט:
 — זייט וויסן, רבי, אַז די גרעט איז נישט אונזערע, נאָר פרעמדע.
 דאָ איז ארץ-ישראל און מיר נעמען פאַרליב ס'ליידן...
 האָט זיך דער שפּעטיווקער רב פאַנאָדערגעוויינט, איז אַראָפּ פון
 אייזל און איז אַריין צו ר' וועלוולען אין שטוב.

✽

606

ר' נחמן בראַצלאַווער פלעגט זאָגן:
 — ס'גאַנצע חיות מיינע האָב איך פון די טעג, וואָס כ'בין געווען
 אין ארץ-ישראל...

✽

607

ר' מרדכי בויסקער האָט האַלט געהאַט צו שמועסן מכה ארץ-ישראל,
 ווי גוט און וואוייל ס'וועט זיין אין יענע טעג, בעת אירן וועלן זיך אומד
 קערן אין הייליקן לאַנד און זיצן ווי אַמאָל איש תחת גפנו ואיש תחת
 תאנתו.
 — רבי, — פרעגט אים אַמאָל איינער — ווי וועט זיין מיט קרבנות?
 וועט'ן טאַקע מקריב זיין רינדער און שעפסן, גאָר ווי אַמאָליקע יאָרן?
 היטכן?
 — אַי, ר' איר, — קרעכצט ר' מרדכי — ווען איר זאָלט וויסן וויפיל
 דאגות ס'זיינען פאַראַן ביז מירן דערלעבן יענע שעה, וואָלט איר פאַר-
 שטאַנען, אַז מ'קען די דאגה לאָזן אָפּ שפּעטער...

✽

608

ר' יאָשע'בער בריסקער האָט נישט געהאַלטן פון די „חובבי ציון“ און
 איז געשטאַנען פון ווייטן.
 — סטייטש, רבי, — האָט'ן אים אַמאָל געפרעגט — אַזאָ הייליקער
 רעיון, ישוב ארץ-ישראל?
 — כ'וועל אייד — זאָגט ר' יאָשע'בער — דערציילן אַ מעשה:
 אַ ישובניק איז אַמאָל געקומען אין שטאָט אָפּ יום-כפור. האָט ער
 געדאַונט אין אַ בית-מדרש. נאָך שחרית שיקט ער דעם זון זיינעם זען

די וועלט דערציילט

וואו מ'האלט אין דער גרויסער שול. קומט דער זון אין שול צו עליות-פארקויפן. זעט ער, א איד שטייט אָף דער בימה און שרייט: אין גילדיין אום שלישי; צוויי גילדיין אום שלישי. קוקט ער אָן. ער האַטס קיינמאָל נישט געזען. קומט ער צוריק צום טאַטן.

— נו, — פּרעגט אים דער טאַטע — וואָס טוט'ן אין שול?
— מיטוט גאַרנישט, — זאָגט דער זון בתמימות — מ'הערט נאָר:
אין גילדיין, צוויי גילדיין...

א

609

נאָכן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס האָט ר' שמואל מאַליווער, ביאַליסטאָקער רב, פאַרופן קיין ביאַליסטאָק אַן אסיפה פון די ציוניס-טישע מורשים. זיינען זיך אַלע צונויפגעפאַרן. די אסיפה איז טאַקע גע-ווען ביי ר' שמואל'ן, אין בית-הרב.

עפנט ר' שמואל די אסיפה, איז מקבל פנים די אורחים מיט אַ ברכה און זאָגט:

— רבותי, צוויי זאָכן פאַרלאַנג איך פון אַיך: זיצן אין די היטלען און ריידן איריש.

צווישן די אורחים איז געווען אַ היפשע, צאָל, וואָס זייער לשון איז געווען רוסיש. איריש האָבן זיי גערעדט זייער שלעכט. זיינען זיי גע-בליבן זיצן אָפהענטיק.

הויבט זיך אויף איינער פון זיי, דר. כהן-בערנשטיין, און זאָגט צו ר' שמואל'ן אין אַ געניזוקיטן איריש:

— רבי, אייער בקשה, מיר זאָלן זיצן אין היטלען, מיר וועלן טאָן אזוי. כאַטש עס איז אַביסל שווער. אָבער ריידן איריש קענען מיר נישט. מיר וועלן פּראָסטאָ (פשוט) נישט קענען אַרויסזאָגן וואָס מיר ווילן. אויב עמיצער אין דער סאַבראַניע (אסיפה) פאַרשטייט נישט קיין רוסיש, טאָ זאָל מען אַוועקזעצן אַ פּערעוואָרטשיק (אַן איבערזעצער).

— ניין, — זאָגט ר' שמואל — כּיהאָב אַיך אַלעמען געבעטן צו ריידן איריש, נישט כּוחמת מיפאַרשטייט דאָ נישט קיין רוסיש, נאָר לטובת הענין. איר ווייסט דאָך, אַז משה רבנו איז געווען אַ „כּבּר-לשון“ און אַ „כּבּר-לשון“. פאַרוואָס האָט טאַקע דער רבּנו-של-עולם אויסגעקליבן שיקן צו פּרעה'ן אַ מענטשן, וואָס איז שווער אַפּן לשון? אין פּלוס, דאָכט זיך, צו אַזאַ גרויסע שליוחות, פּועלין ביי אַ מלך באַפּרייען אַ פּאַלק, דאַרפ'ן האָבן אַ מענטשן מיט אַ מויל, מיט אַ געשליפענער צונג, ער זאָל מאַכן אַ רושם מיט זיינע רייד. די מעשה איז אָבער פאַרקערט. וואָלט געקומען צו פּרעה'ן אַ בעל-לשון, אַ מענטש אַ ריידער, וואָלט ער פאַר פּרעה'ן אַוועקגעלייגט אַ פייערדיקע רעדע מכה פּרייהייט, יושר און גערעכטי-

קייט און וואָלט אזוי לאַנג מאַרדך בדרוש געווען, אז ער וואָלט פאַרנעסן דעם עיקר — די אירישע גאולה. אז משה איז אַבער געווען אַ „כבד־פה“ און אַ „כבד־לשון“, איז ער געקומען צו פּרעהן און געזאָגט איין וואָרט: „שלח את עמי“, באַפּריי אידן.

— ס'אינגענע — פירט אויס ר' שמואל — איז מיט אונזער אסיפת. כיוויים דאָך, אז איר זיינט, ברוד־השם, אַלע בעל־לשון, גרויסע רעדנער. איז דאָך פשוט אַ מורא, אז איטלאַכער פון אייך וועט זיך פלייסן צו האַלטן אַ שענערע רעדע מכה אידן און ארץ־ישראל און מיר וועלן גאָר נישט קומען צום עיקר פון אונזער סדר־היום. אז איר וועט אַבער ריידן איריש, וואָס ס'קומט אייך אָן שווערלאַך, וועט איטלאַכער ריידן בקיצור און צום ענין...

✽

610

בעת אליעזר בן־יהודה האָט אָנגעהויבן ריידן לשון־קודש, איז ער אַמאָל געקומען צו ר' שמואל מאַליווער. ר' שמואל, ווי זיין טבע איז געווען, האָט מקבל געווען בן־יהודה'ן בסבר פנים יפות, אים געבעטן זיצן. בן־יהודה הויבט אָן ריידן און דוקא אַף לשון־קודש. ר' שמואל הערט און כאַפט קוים איין וואָרט פון צען. פּרוואווט אים ענטפערן — קלייעט זיך נישט די צונג. איז יענע יאָרן איז לשון־קודש ריידן געווען אַ חידוש.

אזוי איז אַוועק אַ היפשע וויילע. בן־יהודה רעדט און ר' שמואל שווייגט.

— הערט, יונגערמאַן, — זאָגט ר' שמואל — מאַכט זיך נישט נאַריש און רעדט ווי אַ מענטש...

✽

611

ר' יצחקיעקב ריינעס, לידער רב, האָט געהאַט אַ ווערטל: — ציוניסטן זאָגן: אַ איד, וואָס איז קיין ציוניסט נישט, איז קיין איד נישט. און איד זאָגן: אַ ציוניסט, וואָס איז קיין איד נישט, איז קיין ציוניסט נישט...

✽

612

דר. יצחק דעמבאָ, וואָס האָט זיך קונה'שם געווען מיט זיין השתדלות, אז שחיטה זאָל נישט פאַרבאָטן ווערן אין רוסלאַנד, איז געפאַרן אַפן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באָל.

אז ער איז צוריקגעקומען, פרעגט אים איינער: — וואָס האָט איר, פאַני דאַקטער, געטאָן אַפן ציוניסטישן קאָנגרעס?

די וועלט דערציילט

— כ'בין געפארן — שמייכלט דעמבאָ — זיך משתדל זיין, אז אויב ס'וועט ווערן אַ אירישע מדינה, זאל דארטן שחיתה נישט פארבאָטן ווערן...
—

613

פראָפעסער מאַנדלשטאָם האָט זיך משתדל געווען צוציען די קיעווער גבירים צום ציוניזם, זיי זאלן געבן געלט פאר ארץ-ישראל.
אז מאַנדלשטאָם איז צוריקגעקומען פונם ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס, האָט ער איינגערופן אַן אַסיפה פון אלע קיעווער גבירים און נכבדים, מיט בראָדסקין בראש. אַף דער אַסיפה האָט מאַנדלשטאָם זיך צעוואָרעמט מכח דעם רעיון פון ישוב ארץ-ישראל און ווי ווייט עס ליגט אַ חוב אַף די בעלי-יכולת צו העלפן בויען דאָס לאַנד.
— מיינט איר, הער פראָפעסער, — כאַפט זיך אַרויס בראָדסקי — אז כ'זאל פארקויפן מיינע גיטער און מיינע פאַבריקן און זיך באַזעצן אין ארץ-ישראל?
—

— חלילה, — שמייכלט מאַנדלשטאָם — ליגט איר דען קראַנק אין אלע שפיטאַלן, וואָס איר העלפט מיט אַיער געלט? ...
—

614

נפתלי-הערץ אימבער, דער מחבר פון „התקוה“, האָט זיך אַמאָל געטראָפן מיט גרינגאַרי גרשוני, וואָס איז געשטאַנען בראש פון די בונד-טאַרן אין רוסלאַנד.
— ווי — פּרעגט אימבער גרשונין — געפעלט אַיך עפעס מיין „התקוה“?
— יאָ, — ענטפערט גרשוני — אַ גאַנץ שיינע זאַך — מיט אַ ביקס דערצו...
—

615

דער משורר חיים-נחמן ביאַליק איז אין ארץ-ישראל אַמאָל אַריין צו איינעם אַ סוחר, זיך דורכשמועסן מכח אַן ענין פון מסחר. הויבט ביאַליק אַן ריידן איריש.
— היתכן, מר ביאַליק, — האַלט אים יענער פיר — איר זאַלט נישט ריידן קיין לשון-קודש?
— נו, — מאַכט ביאַליק — אויב איר האָט צייט, וועלן מיר ריידן לשון-קודש...
—

אז משיח וועט קומען

616

ר' מענדל וויטעבסקער איז געווען א גוואלטיקער מאמין אין ביאת-
המשיח. ער האט ממש אלע טאג זיך געריכט אף משיחין, געווארט אים-
לאך רגע, אז אנטראט וועט זיך הערן דער שופר של משיח.
פארן שלאף פלעגט ער אוועקשטעלן לעבן זיך א מענטשן, אז ווי
ער וועט הערן שופר של משיח, זאל ער אים תיכף אויפוועקן.

✽

617

ר' נפתלי ראפשיצער האט זיך משרד געווען מיטן סטאבניצער. אז
דער ראפשיצער איז געקומען אף דער חתונה, איז דער סטאבניצער אים
אנטקעגן געגאנגען מיט א פלעשל בראנפן.
— מחותן לעב, — זאגט ער צו ר' נפתלין — אז משיח צדקנו
וועט קומען, וועלן מיר אים אנטקעגן גיין מיט א פלעשל בראנפן; זאל
ער זען, מיט וואס מיר האבן אונז מחיה געווען אינם ביטערן גלות.
— גיין, — מאכט ר' נפתלי — מיר וועלן אים אנטקעגן גיין מיט אזא
רביז ווי איד; זאל ער זען, מיט וועמען מיר האבן אונז מחיה געווען
אינם ביטערן גלות...

✽

618

ר' זלמן פויזנער, וואס איז געווען א איד אן עושר, איז אמאל גע-
פארן אין דער שיינער קאטש זיינער מיטן פיר-שפענער. מיט אים אין
קאטש איז געזעסן א איד א חסיד. זיינען שקצים זיי נאכגעלאפן און
געשריען „זשיד“. דער חסיד, וועלנדיק זיך צוהנפניען צו ר' זלמניען,
האט א טיפן קרעכץ געטאן.
— קרעכץ נישט, — שמייכלט ר' זלמן. — אז משיח וועט קומען און זיי
וועלן זיין ביי אונז אין גלות, וועלן זיי פארן אין אזעלכע קאטשן,
און מיר וועלן נאכלויפן...

פאר מלכים און שרים

619

א מיניסטער, א שונאי-ישראל, האט אמאל געזאגט צו ר' יונתן פרע-
גער:
— איה, אידן, זיינט גרויסע בעלי-נאווה. אייערע עלטערן האבן גע-
ריטן אף אייזלען. משיח אייערער וועט קומען צו רייטן אף אן אייזל.
און היינטיקע צייטן פארן אידן אף פערד.

די וועלט דערציילט

— וואס זאלן מיר טאן? — מאכט ר' יונתן — אז די אייזלען
זיינען היינטיקע צייטן מיניסטארן...
א

620

פאר ר' יחזקאל לאנדא, דעם „נודע ביהודה“, האבן אמאל אידן אין
פראג אויסגעקליבן א נייעם בירגערמייסטער, א גוי א שוטה און נישט
קיין גרויסער אהבה־ישראל. אידן האבן אים געוואלט צוציען, האבן זיי
לכבוד אים געמאכט א באל מיט טעניץ.
— ווייזט אויס, הער ראבינער, — זאגט דער בירגערמייסטער צום
„נודע ביהודה“ — אז אידן האבן ליב צו טאנצן. נאך אין אוראלטע
צייטן, בעת אידן האבן געמאכט דעם גאלדענעם קאלב, האבן זיי אויך
געטאנצט.
— יא, — מאכט דער „נודע ביהודה“ — אידן האבן שוין אזא טבע,
ווען זיי מאכן א קאלב פאר א מנהיג, טאנצן זיי...
א

621

ר' יחזקאל לאנדא, דער „נודע ביהודה“, איז געווען א גרויסער
חשוב ביים עסטרייכישן קיסר, יוסף דער ערשטער. דער קיסר האט זייער
געהאלטן פון אים מחמת זיין גרויס חכמה.
אז דער „נודע ביהודה“ איז נפטר געווארן און דער זון זיינער,
ר' שמואל, איז געווארן ממלא־מקומו, האט דער קיסר אים פארבעטן
צו זיך.
שמועסנדיק, פרעגט דער קיסר ר' שמואלין:
— זינד זי אאוך זא קלוג ווי איר זעליגער פאטער?
— פיל ווייניגער — ענטפערט ר' שמואל.
די תשובה איז דעם קיסר נישט געפעלן געווארן * און ער האט מיט
ר' שמואלין מער נישט גערעדט.
א

622

בעת ר' שניאורזלמן, דער „רב“, איז געוועסן תפוס אין פעטערבורג,
איז אמאל אומגעריכט געקומען צו אים אין קאמער קיסר פאוועל אליין,
אים חוקר־דורש זיין. דער קיסר איז געקומען פארשטעלט, אָנגעטאָן
אין פשוטע בגדים.

* אין דייטש קלינגט עס ווי: מייזן פאטע איז געווען א קנאפער חכם און
איך בין נאך א קנאפערער.

ר' שניאור-זלמן האט אים תיכה דערקענט, געמאכט די ברכה „שחלק מכבודו“ און אין שמועס אים גערופן: אדוני הקיסר.
 — פונוואנען — פרעגט אים פאוועל מיט רוגזה — ווייסטו, אז איד בין דער קיסר?
 — מחמת — ענטפערט דער „רב“ — תיכה ווי דו ביזט אריינגע-
 קומען, איז אף מיר געפאלן א פחד...
 ✽

623

בעת ר' שניאור-זלמן, דער „רב“, איז געזעסן תפוס אין פעטערבורג, האט'ן אים גערופן צו דער קאמיסיע אף א חקירה-דורישת.
 די קאמיסיע, אלע געהויבענע שרים, מיניסטארן, זיינען געזעסן אין א גרויסן זאל, ביי א לאנגן טיש. אין מיטן זאל איז אין דיל געווען איינ-געבויט אזא מין פאסטקע. אז דער באשולדיקטער איז געגאנגען פון טיר צום טיש, איז ווי ער איז געקומען אין מיטן זאל, איז ער אריינגעפאלן ביזן גארטל. דערנאך פלעגט'ן אים שלאגן, ממית'ן, ער זאל זיך מודה זיין. אז ר' שניאור-זלמן איז אריין אין זאל, איז ער געגאנגען אן א זייט, אויסגעמיטן דעם מקום-סכנה און צוגעקומען בשלום צום טיש.
 האבן זיך אלע שרים פאר-חידושיט.

— זאג מיר, ראווין, — פרעגט אים דער ראש — פונוואנען האסטו געוואוסט אויסצומיידן די פאסטקע? האט'ן דיר פון הימל מנלה גע-
 ווען?

— ביזוועל דיר זאגן, אדוני השר — ענטפערט ר' שניאור-זלמן — כהאב געכאפט מיטן אויג, אז אין מיטן זאל איז דער דיל נישט גלייך, האב איך פארשטאנען, אז עפעס איז דארטן נישט כשורה, האב איך מיר פארנומען אן א זייט...
 ✽

624

די ערשטע צייט, וואס ר' שניאור-זלמן איז געזעסן אין פעטערבורג גער פעסטונג, האט'ן צו אים קיינעם נישט צוגעלאזן. שפעטער האט'ן מיט גרויס השתדלות געפועל'ט, אז מיזאל צו אים צולאזן דעם מקורב זיינעם, ר' שואל סיראטשינער.

איינמאל, בעת ר' שואל איז געזעסן ביים „רב“ אין קאמער, איז אריינגעלאפן מיט א בהלה דער שר פון פעסטונג:

— ראווין, מיר זיינען פארפאלענע. דער קיסר אליין גייט צו דיר, ר' איז שוין אין הויף, וואס טו איך אצונד מיטן אידן דיינעם? וואו פארבאהאלט איך אים? און מער ווי איין טיר איז דא נישטא.
 — האב קיין מורא נישט, — זאגט ר' שניאור זלמן. — דער קיסר וועט דעם אידן נישט זען.

די וועלט דערציילט

— וואָס וועסטו טאָן? — פּרעגט אים דער שר.
— וועסט שפעטער וויסן, — זאָגט אים ר' שניאור-זלמן. — גיי
געזונטערהייט.

דער שר קוועטשט מיט די פלייצעס און גייט אַוועק.
אַז דער שר איז אַרויס, האָט ר' שניאור-זלמן געהייסן ר' שואַל'ן
זיך שטעלן אָפּן פענסטער און האָט אַראָפּגעלאָזן איבער אים דעם פאַר-
האַנג.

דער קיסר איז אַרײַן, איז אָפּגעזעסן מיטן „רב“ עטלאַכע שעה, גע-
פּרעגט אים כמה וכמה שאלות און די גאַנצע צײַט איז ר' שואַל גע-
שטאַנען אָפּן פענסטער הינטערן פאַרהאַנג און האָט נישט גערירט מיט
קיין אבר.

אַז דער קיסר איז אַרויס, לויפט אַרײַן דער שר, זעט ער ר' שואַל
זיצט מיטן „רב“. פּרעגט ער אים:

— וואו ביזטו געווען בעת דער קיסר איז דאָ געווען?

— דאָ, — ענטפערט ר' שואַל.

— און ער האָט דיך נישט געזען? — פּרעגט ווייטער דער שר.

— ניין, — זאָגט ר' שואַל.

קוקט דער שר דאָ אָפּן רב, דאָ אָף ר' שואַל'ן און איז פאַרחידושיט.

— נישט אַנדערש, — זאָגט ער — איינער פון אייך איז אַ מכשף.

— ניין, — מאַכט דער „רב“. — אַט דאָ אָפּן פענסטער, הינטערן

פאַרהאַנג, איז ער געשטאַנען.

— אַן אײַנשטעלעניש, — חידושיט זיך דער שר. — וואָס וואַלסטו

געטאָן, ווען דער קיסר הויבט אויף דעם פאַרהאַנג? וואַלסט דאָך געווען

אַ פאַרפאַלענער.

— דער שכל איז מחייב — זאָגט דער „רב“ — אַז ס'איז נישט קיין

נימוס, דער קיסר זאָל אויפהויבן דעם פאַרהאַנג.

✽

625

ר' טוביה כהן איז געווען לייבדאָקטער ביי נאַפּאָליאָנען און ביי
קיניג לודוויק דעם אַכצנטן.

האָט אַמאָל קיניג לודוויק אַכטונג געגעבן, אַז בעת דער לייבדאָקטער

גייט אַרײַן צו אים, פאַרנויגט ער זיך נישט פאַרן הייליקן בילד.

— פאַרוואָס — רעדט ער אים אויס — פאַרנויגסטו זיך נישט פאַרן

הייליקן בילד?

— אדוני המלך, — ענטפערט טוביה — כּיהאָב מיך אַמאָל פאַר-

נויגט פאַר אים, האָט ער מיר נישט געענטפערט. פאַרשטיי איד, אַז

ס'שטייט אים נישט אָן, אַז אַ איד זאָל אים גריסן...

בעת דער אסיפת־הרבנים אין פעטערבורג, האָט דער מיניסטער פֿיר־
געהאַלטן ר' איצעלע וואַלאַזשינער:
— איר, איר, האָט אזא שנה צום גוי, אז איר מאַכט אַלע טאָג
א ברכה: „שלא עשני גוי“.
— חלילה, ארוני המיניסטער, — ענטפערט ר' איצעלע — נישט
מחמת שנה מאַכן מיר די ברכה. והא ראיח: מיר מאַכן אַלע טאָג די
ברכה: „שלא עשני אשה“ אָף אונזערע אייגענע ווייבער. און א איר
האָט זיין ווייב אודאי נישט פֿינט...
א

בעת דער אסיפת־הרבנים אין פעטערבורג, האָט ר' איצעלע שטאַרק
נושאַהן געווען ביים מיניסטער אַוואַראַוו. דער מיניסטער האָט זיך נישט
געקענט אָפֿלויבן פֿון ר' איצעלעס שאַרפֿן קאַפּ און טיפֿן שכל. ער פֿלעגט
האַלט האַבן צו שמועסן מיט אים.
איינמאַל זאָגט אַוואַראַוו צו ר' איצעלען:

— דו ווייסט, ראַווין, ווען דו וואַלסט דיין קאַפּ אַריינגעטאָן אין
בילדונג, נישט אין תלמוד, וואַלסטו געקענט זיין א מיניסטער.
— און דו, ארוני המיניסטער, — ענטפערט אים ר' איצעלע — ווען
דו וואַלסט דיין קאַפּ אַריינגעטאָן אין תלמוד, וואַלסטו געקענט זיין א
רב...
א

ר' דוד ביכאַווער, דער רד"ל, איז געווען א גאון עולם, א בעל מקובל
און א גרויסער מושלם אין למודיות, געקענט עטלעכע לשונות און גע-
ווען באַהבניט אין ספֿרי־הכמה.

איינמאַל האָבן שונאים, מחמת א שטאַטישן ענין, געמסורט ר'
דודן, אז ער איז א מורד במלכות, בונטעוועט דעם עולם קעגן מלכה.
האָטין ר' דודן גענומען תפוס און געבראַכט קיין פעטערבורג. דאַרטן
האָטין אים געשטעלט אָף א חקירה־דישה פֿאַר א קאַמיסיע פֿון גע-
הויבענע שרים, מיניסטאַרן.

בעת דער חקירה־דישה האָבן די שרים אָנגעהויבן רירן צווישן
זיך פֿראַנצויזיש, כדי ר' דוד זאָל נישט פֿאַרשטיין. האָט זיך ר' דוד אָפֿ-
געקערט אָן א זייט.

— פֿאַרוואָס — פֿרעגט אים מיט כעס דער וואָס זיצט בראש —
שטייסטו נישט אָף אַן אָרט?

די וועלט דערציילט

— אדוני המיניסטער, — ענטפערט ר' דוד אף פראנצויזיש —
ביהאב געזען, אז איר האט אנגעהויבן ריידן פראנצויזיש, כדי איר זאל
נישט פארשטיין. היות אבער איר פארשטיי יא פראנצויזיש, וואלט
געווען נישט ערלאך פון מיר שטיין און זיך איינהערן. האב איר מיר
אפגעקערט אן א זייט.
זיינען אלע שרים נתפעל געווארן פון אזא תמימות און אזא ער-
לאכקייט.

✽

629

יוסף פערל איז געווען פון די ערשטע משכילים אין גאליציע. ער
איז געווען א איד א למדן, א וואוילקענעוודיקער און א חוץ דעם —
א גרויסער עושר. איז ער געווען זייער חשוב ביי מלוכה. דער עסט-
רייכשער קיסר, יוסף דער צווייטער, האט פון אים שטארק געהאלטן
און פלעגט ליב האבן מיט אים צו שמועסן. די גרעסטע שרים האבן
פאר אים געהאט דרדרארץ און זיך צוגעהערט צו זיינע רייד.
בעת טארנאפאל איז געלעגן אונטער מלכות רוסלאנד האטן אמאל
געכאפט א אידן, וואס האט געמאכט פאלש געלט, רוסישע קאפיקעס.
האטן אים פארמשפט צו עטלאכע יאר שווערע טורמע. מהאט אים
שוין געהאט געשמידט אין קייטן און געהאלטן ביים פארשיקן.
גראד איז פערל דעמאלט געזעסן ביים גובערנאטער. האט ער א זיפך
געטאן.

— וואס זיפסטו? — פרעגט אים דער גובערנאטער.

— סינעמט ביים הארצן, — זאגט פערל — צו וואס ארימקייט
קען בריינגען א מענטשן. אט דער ארימער איד, נעבאר, וואס ווערט
אצונד פארשיקט. וויפיל, א שטייגער, האט ער געקענט מאכן קופערנע
קאפיקעס? לאמיר זאגן א סך — צענטוויזנט. מאכט אים — הונד
דערט רובל. היינט: קופער, מלאכהגעלט — ווי איז'ס נישט ווערט
קיין פופציק רובל? האט דער איד איינגעשטעלט סילעבן, געלעבט איטלאך
הגע אין פחד און אין אימה — צוליב פופציק רובל! איז נישט רחמנות
צו האבן אף אזאין ארעמען מענטשן?
די דאזיקע ווערטער האבן גענומען דעם גובערנאטער און ער האט
דעם אידן באפרייט.

✽

630

איז יענע יארן האט אין מלכות עסטרייך א איד נישט געמאכט
האלטן קיין אפטייק. האט יוסף פערל געלאזן זיין זון לערנען אפטייק-
קער און האט אויסגעפועלט ביים קיסר אליין דאס רעכט צו מעגן

פאר מלכים און שרים

האלטן אן אפטייק. אז די זאך איז געוואויר געווארן אין קיסר'ס הויף, איז געווארן א רעש, א טומל: סטייטש, א איד וועט זיין אן אפטייקער! זיינען זיך אלע שרים צונויפגעקומען און ס'איז געבליבן, בעטן דעם קיסר, ער זאל צונעמען ביי פערלן דאס רעכט, וואס ער האט אים געגעבן.

שיקט דער קיסר רופן פערלן און זאגט אים:

— אין הויף איז אן איבערקערעניש. אלע שרים זיינען אויפגעבראכט. צונעמען ביי דיר ס'רעכט, וואס כ'האב דיר געגעבן, קען איד נישט. זיי דו א גוטער און זאג זיך אליין אפ. דערפאר וועסטו ביי מיר פועל'ן וואס דו פארלאנגסט — ער חצי המלכות.
— פארלאנג איד, — זאגט פערל — אז דער קיסר זאל אפגעבן מיון זון די יארן, וואס ער האט געפטרט אפ לערנען אפטייקער.
— דאס — שמייכלט דער קיסר — קען א מענטש נישט געבן.
— וויבאלד — זאגט פערל — אז אפילו דער קיסר אליין קען נישט געבן א מענטשן אלץ וואס ער פאלאנגט, דארף ער אויך נישט אפגעמען וואס ער האט איינמאל געגעבן.
און פערל האט אויסגעפירט. זיין זון איז געווארן אפטייקער.

✽

631

בעת ר' שמעון סופר, קראקער רב, איז געזעסן אין עסטרייכשן פארלאמענט, האט אמאל דער קיסר פארבעטן אלע אפגעארדנטע צו זיך אין פאלאץ. איז ר' שמעון אויך געקומען. געווען איז'ס שבת. ביי דער מסיבה איז דער קיסר מכבד דעם עולם מיט ציגארן. פאר רויכערט איטלאכער. ר' שמעון נעמט זיין ציגאר און לייגט אריין אין קעשענע.

— הער ראבינער, — פרעגט אים דער קיסר — ווארום ראוכן זי ניכט?

— אדוני הקיסר, — ענטפערט ר' שמעון — דעם קיסר'ס מתנה איז ביי מיר צו טייער, כ'זאל זי אוועקלאזן מיטן רויך...

✽

632

ר' לייזער טעלזער איז געווען א גאווערלס און א פקה גדול, א חכם מחוכם אין הויזת-העולם. פון גאנץ שטאט פלעגט'ן אים קומען פרעגן עצות אין ענינים פון מסחר, בפרט אין מלוכה-געזעצן. ר' לייזער האט געוואוסט אלע רוסישע „זאקאנעס" און איז געווען א בריה אפ קלוגע איינפאלן. יארנלאנג האט ער געפירט די גרויסע ישיבה זיינע אין טעלז,

די וועלט דערציילט

נישט האבנדיק אף דעם קיין רשות פון מלוכה. ר' לייזער האט שוין געוואוסט ווי ארומצוגיין מיט דער טעלזער פאליציי, זי זאל זיך מאכט נישט-זענדיק.

מאכט זיך אמאל א מעשה, אז מהאט די ישיבה געמסורט. עמיצער האט אוועקגעשיקט א פאפיר צום גובערנאטער אין קאוונע: אזוי און אזוי, דער אירישער ראווין אין טעלשי האלט א געהיימע ישיבה, וואו ס'לערנען עטלאכע הונדערט בחורים און פאליציי קוקט דורך די פינגער. איז אראפגעקומען פון קאוונע א שליח מיוחד, א שררה, די זאך חוקר ודורש צו זיין. איז ער אריין אין דער ישיבה און געטראפן עט-לאכע הונדערט בחורים זיצן און לערנען. איז ער גלייך צוגעגאנגען צו ר' לייזער, וואס איז געזעסן אין זיין ווינקל, אין טלית-און-תפילין. ווייזט אים ר' לייזער מיט דער האנט, אז ער קען נישט מפסיק זיין. זעצט זיך דער שררה אוועק שרייבן א פראטאקאל. דערווייל גיט ר' לייזער א וואונק די ישיבה-לייט, זיי זאלן זיך ביסלאכווייז אפטראגן. געבליבן זיינען א צוואנציג.

אז דער שררה איז פארטיק געווארן מיטן פראטאקאל, טראגט ער צו ר' לייזערן אונטערשרייבן.

— טו נאכן זאקאן — זאגט אים ר' לייזער — און ליינען מיר קודם איבער, כדי כ'זאל וויסן וואס כ'שרייב אונטער.

ליינעט דער שררה, אז ער האט געפונען עטלאכע הונדערט יונגע לייט.

— עטלאכע הונדערט? — חידושי'ט זיך ר' לייזער — האסטו איר בערגעציילט אירער דו האסט געשריבן? אדרבה, צייל איבער, צי ס'זיין נען דא מער ווי צוואנציק און אזויפיל מעג זיין אין איטלאכן בית-מדרש. גיט דער שררה א קוק — די ישיבה איז ליידיק. דער אירישער ראווין האט אים איבערגעקליגט. האט ער גענומען אין יד אריין און צעריסן דעם פראטאקאל.

✽

633

שמואל פאליאקאוו איז געווען א איד אז אדיר און א מקורב למלכות. ער האט אָנגענומען ביי מלוכה די גרעסטע פאָרזאטן, געבויט באַנען און שאַסייען און געפירט געשעפטן אַף מיליאָנען. דער באַזמיניסטער האַט פון אים זייער געהאַלטן פאַר זיין חכמה און פאַר זיין ערלאַבקיט.

אינמאָל האַט דער מיניסטער שטאַרק פאַרלויבט פאַליאָקאָוו פאַרן קיסר, אַלכסנדר דעם צווייטן. האַט דער קיסר געזאָגט, ער וויל אים זען.

איז פאליאקאוו געקומען צום קיסר. א צען מינוט איז דער קיסר געזעסן מיט אים און געשמועסט, אים אויסגעפרעגט מכה די מלוכה פאדראטן און ווי זיי גייען. אין מיטן פרעגט דער קיסר:
 — שוין לאנג, אז דו ביזט אזא מוצלח?
 גיט פאליאקאוו א קוק אפן זייגער און ענטפערט:
 — בלויז צען מינוט, אדוני המלך...

בעת דעם גרויסן הונגער אין טיף רוסלאנד, האט דעם קיסר'ס משפחה געמאכט א באַל אין קיסרלאכן פאליציי, שאפן געלט פאר די הונגריקע. צום באַל זיינען געווען פארבעטן אלע חשובים פון פעטער-בורג, געהויבענע שרים, מיניסטערן, אדירים. שמואל פאליאקאוו איז אויך געווען פארבעטן.

כדרך הטבע, איז דער באַל געווען כיד המלך. אפן בופעט האט אכטונג געגעבן די קייסערינע אליין און געלט איז געפאלן מיטן פולן האנט. איטלאכער איז צוגעגאנגען צום בופעט, עפעס גענומען און באַ צאָלט מיט אַ שיינע נדבה.

אין מיטן באַל גייט צו פאליאקאוו צום בופעט, נעמט אַ ציגאַר און גיט אַ טשעק אַף צען־טויזנט (10,000) רובל.

די קייסערינע גיט אַ קוק אפן סכום און גלויבט אירע אויגן נישט. קיינער פון גאנצן עולם האט אזא נדבה נישט געגעבן.

— סאַמאיל סאַלאַמאַנאוויטש, — זאָגט די קייסערינע צו פאליאקאוו — קאווין — איר האט אוראי געמאכט א טעות.

קלערט פאליאקאוו אַ וויילע. זאָגן דער קייסערינע, ער האט נישט געמאכט קיין טעות, הייסט'אד זי איבערשפארן. זאָגט ער:

— יא, מיין שולד, כיהאב געמאכט א טעות. און נעמט דעם טשעק, שרייבט צו נאך אַ נול און מאַכט דעם סכום אַף הונדערט־טויזנט (100,000) רובל.

פון גרויס התפעלות האט די קייסערינע אליין אָנגעצונדן אַ שווע-בעלע און אים אונטערגעטראָגן פארויכערן דעם ציגאַר...

פאר אלכסנדר דעם דריטן איז אין רוסלאנד געווען אַ מיניסטער אינגאטיעוו, אַ צוררהיהודים. האט ער ארויסגעגעבן גורות רעות אַף אידן. האט'ן געשמועסט אין פעטערבורג, אז אידן, מיטן באַראַן גינד בורג בראש, קלייבן געלט אונטערצוקויפן אינגאטיעוו.

די וועלט דערציילט

האָט זיך אינגאַטיעוואַ אַמאָל געטראָפֿן מיט באַראָן גינזבורג.
— כּהאַב געהערט, — זאָגט ער צום באַראָן מיט אַ שמיכל — אַז
איר קלייבט זיך מיר געבן געלט. וויפּיל, אַ שטייגער, האָט איר ברעה
מיר צו געבן?

— אַרוני המיניסטער, — ענטפּערט דער באַראָן. — וויפּיל אידן
זיינען ווערט ביי מיר, בין איך נישט ביכולת אײך צו געבן; וויפּיל
אידן זיינען ווערט ביי אײך, בין איך תמיד גרייט אײך צו געבן...

✽

636

דער גרויסער אידישער געלערנטער, דר. אברהם־אליהו הרכבי, איז
געווען זייער אַ פּרוּמער און האָט אָפּגעהיט אידישקייט אפילו בעת ער
האָט געשטודירט אין פעטערבורגער אוניווערסיטעט.

אַז ער האָט געענדיקט דעם אוניווערסיטעט מיט אַ גאָלדענעם מע-
דאַל, האָט דער בילדונגס־מיניסטער אים פאַרבעטן צום מאָלצייט, וואָס
ער האָט געמאַכט פאַר אַלע שטודענטן מצוינים.

פאַרן גיין צום טיש האָט הרכבי פאַרטרויט דעם אונטערמיניסטער,
דעליאַנאַוו, אַז לויטן אידישן דין וועט ער כמה מאכלים נישט טאַרן
עסן. האָט אים דעליאַנאַוו געזעצט לעבן זיך און צו איטלאַך מאכל,
וואָס מ'האָט דערלאָנגט צום טיש, האָט ער זיך נאָכגעפרעגט ביי די
משרתים פון וואָס ס'איז געמאַכט. דער מיניסטער האָט ס באַמערקט.
נאָכן עסן פרעגט ער דעליאַנאַוו, פאַרוואָס ער האָט זיך נאָכגעפרעגט
אַף איטלאַך מאכל. זאָגט אים דעליאַנאַוו. הייסט דער מיניסטער צו
רופן הרכבי'ן.

— דו ווייסט, — מאַכט ער צו אים — אַז דער אויבערפּראָקוראַר
פון הייליקן סינאַד קען דיך פאַרקלאָגן פאַרן בילדונגס־מיניסטער * למאי
דו האָסט אים אָנגעטון אַזאַ אומיכבוד און מבזה געווען זיינע מאכלים.

— אדרבה, — ענטפּערט הרכבי — ווען איך וואָלט יאָ געגעסן,
וואָס מיין אמונה פאַרכאָט, וואָלט דער בילדונגס־מיניסטער מיר גע-
קענט פאַרקלאָגן פאַרן אויבערפּראָקוראַר, למאי איך פאַרשוועך מיין
אמונה...

* דער בילדונגס־מיניסטער איז אויך געווען אויבערפּראָקוראַר פון סינאַד,
וואָס האָט צו זאָגן איבער ענינים פון אמונה.

אין די טעג פון השכלה

637

מ'האט אמאל געפרעגט ר' הירשין, בערלינער רב: — זאגט אונז, רבי, פארוואס זיינען היינטיקע משכילים כופרים און אפיקורסים? אמאליקע יארן זיינען דאך אויך געווען משכילים, האבן געלערנט ספרי מחקר, פילוסופיה און זיינען געבליבן ערלאכע אידן.

— כיוועל אייך זאגן, — מאכט ר' הירש — אן אמאליקער משכיל, אז ער האט געלערנט מחקר און פילוסופיה, איז ער געווען א גאנצן טאג און געלערנט, דערגאנגען איטלאכן ענין ביון גרונט. האט ער געלערנט „מורה נבוכים“, האט ער געוואוסט וואס דער רמב"ם פרעגט און וואס דער רמב"ם ענטפערט. איז די אמונה געווארן ביי אים נאך שטארקער. א היינטיקער משכיל איז דאך א גאנצן טאג פארנומען. ביי נאכט, פארן שלאף, קוקט ער איין אין „מורה נבוכים“. זוערט ער קוים פארטיק מיטן רמב"ם'ס קשיא, שלאפט ער איין. צום תירוץ קומט ער קיינמאל נישט. בלייבן אים אין קאפ בלויז קשיות...

✽

638

משה מאנטעפיארע איז, כידוע, געווען א גרויסער יראשמים, האט אפגעהיט אידישקייט מיט אלע פרטים. איינמאל איז ער געפארן אין באן. אז ס'איז געקומען דער זמן מנחה, שטעלט זיך מאנטעפיארע דאווענען. זיצט אין וואגאן א אידישער יונגער-מאן און לאכט פון אים: אזא פאנאטישקייט, דאווענען מנחה אין באן. אז מאנטעפיארע האט אפגעדאוונט, גייט ער צו צום יונגמאן און פרעגט אים:

— קענט איר מיר, אפשר, טוישן הונדערט פונט?
— ניין, — זאגט יענער — כ'האב נישט.
— האט איר, אפשר, פופציק, צוואנציק, צען?
— ניין, — זאגט אלץ יענער — כ'האב נישט.
— דו גארנישט, איינער, — מאכט צו אים מאנטעפיארע — פאר-מאנסט אפילו קיין צען פונט נישט און מאכסט חוזק פון א אידן וואס דאוונט...

✽

639

בעת ר' הירש-מלך דינעווער איז געווען רב אין ריבעטיטש, איז ער אמאל, אה א שבת, געקומען קיין וויעלקאטש. איז שטעטל איז געווען

די וועלט דערציילט

אייער, יוסף טארלע, א איד א למדן און א משכיל. מיט יארן שפעטער
איז ער געווען צענזאר אין לעמבערג.

שבת, צו קריאת-התורה, האָט ר' הירש-מלך, ווי זיין דרד איז געווען,
אַליין געלייענט. די סדרה איז געווען „וישלח“. אַז ער איז געקומען צום
פסוק: „על-כן לא יאכלו בני-ישראל את גיד הנשה“, האָט יוסף טארלע
זיך אָנגערופן אַף קאַטאַוועס:

— א מערכה דער מלאך האָט נישט אָנגערירט יעקבן אַז שפיצ
ברוסט, א נישט וואָלטן מיר קיין שפיצברוסט נישט געטאַרט עסן.
האָטן עס דערציילט ר' הירש-מלך.

— אזוי — מאַכט ר' הירש-מלך — האָט ער געזאָגט? נו, מוכטחני,
אַז ער וועט זיך כּופּר זיין.

אַז יוסף טארלע איז געוואויר געוואָרן, וואָס ר' הירש-מלך האָט אַף
אים געזאָגט, איז ער אוועק קיין ראָפּשיץ און פאַרמסורט ר' הירש-
מלך פאַר ר' נפתלין.

— אין ריבעטיטש — זאָגט ער — איז דאָ אַ רבלי, וואָס האַלט זיך
פאַר אַ צדיק, האָט ער אַף מיר געזאָגט, אַז כּוועל מיד כּופּר זיין.

— נו, — שמייכלט ר' נפתלי — ווייסט דאָך: „מצוה לשמוע דברי
חכמים“...*

✽

640

שמואל האַלדהיים, דער טייטשישער רעפּאָרס-ראַבינער, איז געווען אַ
שארפּער רעפּאָרמער, געוואָלט איבערמאַכן סיגאַנצע אידישקייט.

פאַרן טויט איז ער קראַנק געוואָרן אַף די פּיס. האָט ער אַמאָל
אַף זיך אַליין געזאָגט:

— משמעות, אַז כּיבין צו ווייט פאַרגאַנגען...

✽

641

בעת האַלדהיים איז געשטאַרבן אין בערלין, האָט דער עולם זיינער
אים געוואָלט מקבר זיין אין אַ רבנישער שורה. האָבן טייל נישט גע-
לאָזן. איזן געקומען פרעגן דעם רב, ר' יעקב-יוסף עטינגער.

— באַגראַבט אים — זאָגט ר' יעקב-יוסף — וואו איר ווילט אַליין,
אַבי באַגראַבט אים...

✽

642

אַ משכיל, אַ צו-להכעיס-ניק, איז אַמאָל געקומען צום מלבי"ם און
געזאָגט:

* אַ מצוה צו פּאָלגן אַ תּלמיד-חכם.

אין די טעג פון השכלה

— רבי, כ'האב אייך צו פרעגן א הארבע שאלה. מיר ווייסן, אז מיזעט א רב, דארף מען זיך שטעלן, אז מיזעט א כלב, דארף מען זיך זעצן. ווי טוט מען אבער אז מיזעט אי א רב, אי א כלב?

— קיין בפירושיער דין — ענטפערט דער מלבי"ם — איז אף דעם נישטא. ס'ווענדט זיך אן מנהג. לאמיר ביידע ארויסגיין אין מארק, וועלן מיר זען, ווי דער עולם וועט זיך נוהג זיין...

✽

643

יוסף פערל, דער טאטע פון השכלה אין גאליציע, האט זייער שטארק גערודפ'ט חסידים. ער האט געמאכט ס'חסידות ללעג ולקלם. אפגעלאכט פון רביים און גוטע-אידן און מסית געווען כמה חסידישע יונגעלייט זיך נעמען צו השכלה. חסידים האבן פאר אים מורא געהאט, מחמת ער איז געווען א תקיף, א מקורב למלכות, פלעגט גיין שפאצירן מיטן עסטרייכישן קיסר, יוסף דער צווייטער.

אז פערל איז געשטארבן, איז ביי חסידים געווען ששון ושמחה. אגב איז'ס טאקע געווען שמיני-עצרת. האבן חסידים געטרונקען, גע-טאנצט און געהוליעט. פטור געווארן פון א שונא.

האט'ן געשיקט א שליח מיוחד קיין טשארטקאוו, אןזאגן דעם רבי'ן די פריילאכע בשורה. מ'האט דאך אבער מורא געהאט, האט'ן עס גע-מאכט אף אזא אופן. מ'האט גענומען א חומש, אויפגעמישט די סדרה „ויהי“ און אריינגעשטעקט א שפילקע אין די ווערטער „וימת יוסף“. דעם חומש האט'ן מיטן שליח אוועקגעשיקט צום רבי'ן....

✽

644

בעת די רוסישע מלוכה, פאר ניקאלאי דעם ערשטן, האט זיך גע-נומען מרבה השכלה זיין ביי אידן, האט דער מיניסטער אוואראוו ארויס-געשיקט איבערן אידישן תחום דר. ליליענטאלן, ער זאל אויפווייזן אידן ס'ארא גליק פאר זיי השכלה איז און אז מלוכה מיינט בלויז זייער טובה.

צום ערשטן איז דר. ליליענטאל אריינגעפארן אין ווילנע, וואס האט זיך גערעכנט פאר דער ערשטער אידישער קהלה — ירושלים דליטא. האט ער פארופן צו זיך די פני פון שטאט, די ראשי-קהל און אָנגעהויבן אַיינזענה'ן מיט זיי מכה די גליקן פון השכלה און די גרויסע טובה, וואס מלוכה וויל דאָ טאָן אידן.

הערן זיי אים און שווייגן. רופט זיך אפ דער פרנס פון ווילנע, ר' היים'נחמן פרנס:

די וועלט דערציילט

— מיר איז נאָר קשה, למאי מלוכה רייסט זיך אזוי באַזאָרגן אידן מיט השכלה, איידער זי באַזאָרגט די גוים. ביי אידן זיינען כמעט אלע יודעי־ספר און ביי גוים ווייסט דער רוב המון קיין צורת אות נישט...

✽

645

ר' חיים אויערבאָך, לענטשיצער רב, איז געווען אַ שאַרפער מתנגד פון השכלה און פון די נייע איינפירונגען בכלל. איינמאָל איז ער געקומען קיין ברעסלע. איז ער אַריין געוואויר ווערן דעם רב, ר' גדליה טיקטין. זיצנדיק הערט ער שפּילן פון אַ צווייטן חדר.

— ווער — פרעגט ער ר' גדליה — שפּילט'ס ביי אייך?
— די טאַכטער מיינע — ענטפערט ר' גדליה — מאַכט זיך צום נאָר מיט דער פּאָטערפּיאַן.
— ניין, — זאָגט ר' חיים — זי מאַכט נישט זיך צום נאָר, זי מאַכט אַיך צום נאָר...

✽

646

פאַר ר' אייזל חריף, בעת דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן טראָגן קורץ, איז געוואָרן אַ מאַדע, טראָגן קורצע רעק מיט אַ קעשענע הויבן.
— אַ צער צו קוקן, — קרעכצט ר' אייזל — ווי דער איד ווערט אזוי קליין.

— וואָס מיינט איר, רבי? — פרעגט אים דער עולם.
— פאַרשטייט איר מיר, — מאַכט ר' אייזל — די וועלט זאָגט: אַ איד ביז צו דער קעשענע. אַז די קעשענע איז שוין היינט הויבן, איז דאָר דער איד, נעבאָד, אזוי קליין...

✽

647

ר' אייזל חריף איז אַמאָל געפאַרן מיט זיינעם אַ ספר. זיצט ער אין באַן מיט איינעם, אַ יונגמאַן, אַ גלוח.
— זאָגט מיר, — רופט זיך אָפּ דער יונגערמאַן צו ר' אייזלען — צו וואָס מאַכן רבנים אזויפיל ספרים? ווייניק אַלטע ספרים זיינען פאַראַן?

— כּוועל אייך זאָגן, — ענטפערט ר' אייזל. — איר ווייסט אָך, ביי אידן איז איינגעפירט, אַז ס'פאַלט אַרויס אַ האָר פון באַרד לייגט'ן אַריין אין אַ ספר. היינטיקע צייטן זיינען נתרבה געוואָרן גלוחים, קלעקן פשוט קיין ספרים נישט...

ר' משה־יצחק, דער קעלמער מגיד, איז אמאל געקומען אין א שטאט.
האט ער זיך געטראפן מיט עטלאכע יונגעלייט גלוחים.
— סטייטש, אידן, — הויבט ער זיי אן צו מוסרן — ווי פועלט
אירס ביי זיך עובר זיין פינף לאזן? וואס טאיר זאגן אפ יענער וועלט,
בעת איר וועט דארפן אפגעבן דין והשבו פארן בית־דין של מעלה?
— רבי, — רופט זיך אפ איינער, א וואוילער יונג — מירן האבן
א שטארקע טענה.

— דהיינו? — פרעגט ר' משה־יצחק.
— מירן טענהן, — זאגט יענער — ווי מיר זיינען געקומען אפ
דער וועלט, אזוי זיינען מיר אוועק פון דער וועלט. מיר זיינען געבוירן
געווארן אן בערד און מיר זיינען געשטארבן אן בערד.
— אויב אזוי, — מאכט ר' משה־יצחק — דארפן אייך די ציינער
אויסרייסן. איר זיינטאך געבוירן געווארן אן ציינער...

א

ר' יאשע־בער בריסקער איז אמאל געפארן אין באן מיט נאך אידן.
אז ס'איז געקומען דער זמן מנחה, האט'ן אנגעהויבן קלייבן א מנין,
דאוונען מנחה בצבור. אין וואגאן זיינען געווען צוויי יונגעלייט, קלים.
מיט זיי איז גראד געווען א מנין. ווי זיי האבן געזען, אז מקלייבט א
מנין, זיינען זיי נעלם געווארן אין אן אנדער וואגאן. איז דער מנין
בטל געווארן און ר' יאשע־בער מיט די עטלאכע אידן האבן געדאוונט
מנחה ביחידות.

נאכן דאוונען זיינען די יונגעלייט צוריק אריין אין וואגאן און זיך
געזעצט אפ זייער ארט.

— איר ווייסט, רבותי, — זאגט ר' יאשע־בער צום עולם, די יונגע־
לייט זאלן הערן — מיר איז איצט רעכט געווארן א הארבע קשיא, וואס
הארט מיד פון יארן. בעת יעקב אבינו האט געשיקט עשוין די מנחה
(מתנה), האט ער אים געשיקט: רינדער, שאף, ציגן — גאנצע סטאדעס.
האט מיד תמיד געהארט: פארוואס האט ער נישט מצרף געווען צו דער
מנחה כלבים פאר די סטאדעס? היינט איז מיר די קשיא רעכט גע־
ווארן. כלבים האבן א טבע, אז ווי זיי דערשמעקן א מנחה צעלויפן זיי
זיך...

א

איינער, א משיכיל, האט אמאל געזאגט צו ר' יאשע־בערן:
— רבי, אלע רבנים מיט זייערע חיבורים מאכן אלץ חומרות אפ
חומרות, האבן מורא עפעס מקיל צו זיין. אפ אייך, רבי, האבן מיר זיך

די וועלט דערציילט

גערעכט, אז איר, מיט אייער גאונות, וועט אין כמה דינים מקיל זיין, מאכן אירדישקייט נישט אזוי שווער.

— יא, — מאכט ר' יאשע-בער אן ערנסט פנים — ביי מיר אין ספר האב איך א גרויסע קולא.

— דהיינו? — כאפט זיך אן דער משכיל.

— אט וועט איר הערן, — שמויכלט ר' יאשע-בער — טייל פוסקים זיינען מחמיר, אז זמן מעריב איז נאָר ביו האַלבע נאָכט. בין איך מכריע לקולא און פסקן, אז מ'מעג דאוונען מעריב א גאנצע נאָכט...

✽

651

ר' הערש-לייב וואַלאַזשינער מיט הייסזעליק סלאַנימסקי זיינען גע- ווען ירדים, זיך אויפגעשריבן צווישן זיך און געהאַלטן איינער פון אַנדערן.

בעת די וואַלאַזשינער ישיבה האָט זיך צוגעמאַכט, איז ר' הערש- לייב אַרויס קיין וואַרשע, וואו מ'האַט אים געהאַלטן מיט גרויס כבוד, געווען אַנגעזען ביי אַלעמען, הן ביי חסידים, הן ביי טייטשן. פון נאַנץ שטאַט פלעגן קומען צו אים רבנים, לומדים, משכילים, שמועסן אין תורה, אין מילי דעלמא. סלאַנימסקי, וואָס איז דעמאָלט געווען א זקן איבער שמונים, איז ביי ר' הערש-לייבן קיינמאָל נישט געווען. איזים ביים עלטם מקורבים געווען אַ חידוש. נאָר גערעכנט האָטן, אז מחמת זקנה איז אים שווער צו גיין. אָדער אפשר ווייסט ער גארנישט, אז ר' הערש-לייב וואוינט אין וואַרשע.

— ר' הייסזעליק, — פרעגט אים אַמאָל איינער פון ר' הערש-לייבס מקורבים — איר ווייסט, אז ר' הערש-לייב וואוינט היינט אין וואַרשע? — יא, — שאַקלט סלאַנימסקי מיטן קאַפּ — כיוויים.

— ווי קומט'ס, — פרעגט יענער ווייטער — וואָס איר גייט נאָר- נישט אַרײַן צו אים? זיינט איר מיט אים נישט שוה בשוה?

— הלילה, — זאָגט סלאַנימסקי — כּיבין אים אַן אמת-ער גוטער פריינט און דערפאַר טאַקע גיי איך נישט צו אים.

קוקט אים יענער אָן: וואָס רעדט ער דאָ? איז ער שוין עובר בטל? — פאַרשטייט איר מיר, — מאַכט סלאַנימסקי — איך קען וואָר- שעווער חסידים. אז זיי וועלן מיר זען ביי ר' הערש-לייבן, ווערט ער תיכף ביי זיי פסול. מחמת מיד האַלטן זיי פאַר אַ פושע-ישראל, אַ מומר להכעים. און אז ר' הערש-לייב חבר'ט זיך מיט מיר, איז ער, מסתמא, נישט בעסער פאַר מיר. און כיוויים דאָר, אז ר' הערש-לייב דאַרף איצט, אין זיין מצב, צו זיי אַנקומען, וויל איר אים נישט טאָן קיין רעה און גיי נישט צו אים...

ר' אלכסנדר-רמשה לפידות, ראסיינער רב, איז אמאל געפארן אין באן. מיט אים אין וואגאן זיינען געזעסן א חברה וואוילע יונגען. ווילן זיי חוזק מאכן פונם אלטמאדישן רב.

— רבי, — זאגן זיי — מיר האבן אייך צו פרעגן א שאלה.

— דהיינו? — פרעגט ר' אלכסנדר-רמשה.

— מיר ווילן — זאגן זיי — קושן די מזוזה און אין באן איז קיין מזוזה נישטאָ.

— נו, — מאכט ר' אלכסנדר-רמשה — קושט ערגעץ אנדערש...

✽

ר' שמשון-רפאל הירש, פראנקפורטער רב, האָט געהאַט א ווערטל: זינט רבנים רופן זיך דאָקטוירים, האָט אירישקייט אָנגעהויבן קריינקען...

✽

ר' עזריאל הילדעסהיימער איז, כידוע, געווען א שאַרפער מתנגד פון רעפארם.

האָט איינער, וואָס איז נוטה צו רעפארם, אים אמאל געפרעגט:

— זאָגט מיר, הער ראַבינער, צו וואָס דאַרפֿן היינטיקע צייטן אזא גרויסן דאוונען, וואָס געדויערט אזוי לאַנג און פאַלט אזוי שווער? איז נישט גלייכער צו קירצן סידאוונען און צוציען דעם עולם אין שול? — כוועל אייך — זאָגט ר' עזריאל — דערציילן אַ מעשה:

אַ סוחר האָט געהאַט אַ אַיינעם אַ וועקסל אַף צענטוויזנט מאַרק. האָט דער בעל-חוב זיך אָפגעשטעלט און נישט געקענט צאָלן. איז ער געקומען צום סוחר, געבעטן, געמענהייט און דורכגעקומען מיט אים פאַר דריי-טויזנט מאַרק. וויל ער געבן דעם סוחר אַ וועקסל.

— ניין, — זאָגט דער סוחר — אויב ווייטער נישט צאָלן, טאָ זאָל שוין בלייבן סאַלטע וועקסל.

— ס'אייגענע — פירט אויס ר' עזריאל — איז אין אונזער ענין. ווען כּיזאָל וויסן, אז די קלים, וואָס דאוונען נישט אַצונד, וועלן אַ קורצען דאוונען יאָ דאוונען, וואָלט כּשוין מסכים געווען צו קירצן סידאוונען. כּיויים דאָך אָבער, אז די, וואָס דאוונען נישט אַצונד, וועלן סיי-ווי-סיי נישט דאוונען, טאָ זאָל שוין בלייבן סאַלטע דאוונען אין גאַנצן...

✽

ר' הערש-לייב וואָלאָזשינער איז געווען, אַחוץ אַ גאון אין תּורה, אַ גרויסער בעל-לשון, אַ בקי אין תנ"ך, אַ מדרקס און בכלל אַ מליץ נפלא אין לשון-קודש.

די וועלט דערציילט

האָט זיך ר' הערש־לייב אַמאַל געטראָפֿן מיט יהושע שטיינבערג. איז שטיינבערג נתפעל געוואָרן פֿון זיין ידיעה אין תנ"ך און אין לשון־קודש.

— זאָגט מיר, רבי, — פֿרעגט אים שטיינבערג — פֿונוואָנען קומט צו אייך אזאָ השלמה אין תנ"ך און אין לשון־קודש? מילא מיר, משכילים, האָרעווען אַף דעם, גיבן אוועק אַ סך צייט, לייגן כחות. אָבער איר זיינט'אָך עוסק יום וליילה אין תורה, אין ש"ס מיט פוסקים, טאָ ווען האָט איר'ס באַוווּזן צו לערנען תנ"ך, דקדוק, ליענען ספרי־השכלה?
— כיוועל אייך — זאָגט ר' הערש־לייב — דערציילן אַ מעשה.
אַ קליינשטעטלדיקער קרעמער איז געקומען קיין לאַדזש איינקויפֿן סחורה. האָט ער זיך אַף דער אכסניא באַקאַנט מיט אַ גרויסן סוחר, וואָס קויפט אין לאַדזש סחורה אַף שווערע אלפֿים.

זיצט ער אַמאַל מיטן סוחר בעת יענער באַקוקט די רשימות זיינע. זעט דער קרעמער, אַז אין די רשימות שטייט: טוך — כד וכד שטיי קער, כד וכד דער מקח; זיידנס — כד וכד שטיקער, כד וכד דער מקח; סאַמעט, אַטלעס, פֿלוש — כד וכד שטיקער, כד וכד דער מקח. זיצט דער קרעמער און חידושיט זיך: אָט די סחורות, וואָס דער סוחר האָט געקויפט, האָט'ן דאָך געפֿאַקט אין לייונט, געבונדן מיט שטריק — און פֿאַר דאָס אַלץ רעכנט'ן דעם סוחר אַ גראַשן נישט. משמעות — קלערט ער ביי זיך — אַז דאָס קאַסט אין לאַדזש קיין געלט נישט, מינימ'ס בחנם. אויב אזוי, — טראַכט ער זיך — וועל איך נעמען פֿון דאַנען לייונט מיט שטריק וויפֿיל כקען און פֿאַרקויפֿן ביי מיר אין שטעטל.

גיט ער אוועק אין דעם אייגענעם געשעפט, וואו דער גרויסער סוחר האָט געקויפט זיינע סחורות און הייסט זיך געבן לייונט מיט שטריק. גיט'ן אים און מ'דערלאַנגט אים אַ חשבון צו באַצאָלן. קוקט ער זיי אָן.

— סטייטש, — טענה'ט ער — כ'האָב דאָך אַלליין געזען אין אייערע רשימות, אַז פֿאַר לייונט און שטריק רעכנט איר נישט, איר גיט'ס בחנם.

— שוטה איינער, — לאַכן זיי פֿון אים — אַז אַ סוחר קויפט ביי אונז סחורה, רעכנען מיר אים נישט פֿאַר פֿאַקטמאַטעריאַל. מחמת אַז דעם קען זיך די סחורה נישט האַלטן. אָבער די, קיין סחורה קויפט'טו ביי אונז נישט, ווילסט בלויז לייונט מיט שטריק, מוזטו דערפֿאַר באַצאָלן.

— ס'אייגענע — פֿירט אויס ר' הערש־לייב — איז אין אונזער ענין. ביי אונז, איר, איז דער עיקר די תורה. אַלע אַנדערע חכמות,

אין די טעג פון השכלה

השלמות, זיינען בלויז א טפל, צו פארשטיין בעסער, טיפער, די תורה, ווי לייונט מיט שטריק האלטן בעסער די סתורה. איז ערלאכע אידן, וואס לערנען תורה, קויפן די סתורה, גיטן זיי לייונט מיט שטריק, די השלמות, בחנם, און האָרעוואַניע. די משכילים, אָבער, קיין סתורה קויפן זיי נישט, קיין תורה לערנען זיי נישט, ווילן בלויז לייונט מיט שטריק, די השלמות אליין, מוזן זיי באַצאָלן: האָרעווען, אוועקגעבן צייט, לייגן כחות...

✽

656

שמואל־יוסף פין האָט צו די עלטערע יאָרן געפירט אַ אירישן שטאַט, אָפּגעהיט אירישקייט, ווערליק אַ ווילנער פרנס, גבאי פון צדקה גדולה. אין שטאַט האָטן אָבער אַף אים אונטער־געלאַמרט, אַז ער איז נאָד אַלץ אַ קל. פאַרט אַ משכיל.

האָט זיך אַמאָל פין געקלאָגט:

— פאַראַן טעג, וואָס איך דאַוון פינף מאָל מנחה.

אַ זייגער האַלב איינס לאָזט זיך אַריין אין צדקה גדולה דער שמש פון דער קברנישער שול און איז מיר מודיע, אַז מישטעלט זיך שוין דאַוונען מנחה גדולה. לייג איך אַלץ אוועק און גיי דאַוונען מנחה.

אַרום איינס קומען אין צדקה גדולה די אַנדערע גבאים, ירחמיאל ברודע און יעקב פרנס. סקלייבן זיך אויף אַרימלייט, סיווערט אַ מנין. הייסט ברודע דאַוונען מנחה. זאָל איך זאָגן, אַז כּהאַב שוין געדאַוונט? וועט מען דאָך מיר נישט גלויבן. דאַוון איך אַ צווייטן מאָל.

פאַרטיק געוואָרן אין צדקה גדולה גיי איך אַהיים אַף שניפּישאַק. אַף דער טייטשישער גאַס דערזעט מיך דער שמש פון גמילות־חסד־קלויז, אַן ערלאַכער איד, רופט ער מיך אַריין:

— ר' שמואל־יאָסל, מישטעלט זיך שוין זיין שפּעטלאַך. וועט קומען אַף שניפּישאַק וועט שוין זיין שפּעטלאַך. גיי איך אַריין דאַוונען אַ דריטן מאָל.

כּיום צום גרינעם ברוי, כאַפט מיך אַן אַ איד:

— ר' שמואל־יאָסל, דאָ איז, נישט פאַר קיין אידן געדאַכט, אַ שבעה, ס'פעלט איינער צום מנין, זייט אייך מטריח און קומט אַריין.

וואָס זאָל איך טאָן? גיי איך אַריין דאַוונען אַ פּערטן מאָל. אַז כּידערשלעפּ מיך שוין אַהיים און וויל שוין אַנכייסן, ערשט דער שמש פון שניפּישקער שול איז דאָ:

— ר' שמואל־יאָסל, דער עולם וואַרט אַף אייך מיט מנחה.

גיי איך דאַוונען אַ פינפטן מאָל. אַ ברירה האָב איך?

האַטן עס אַמאָל דערציילט ר' שמעון שטראַשון.

די וועלט דערציילט

— גלויבט אים נישט, — מאַכט ער — דעם קל. ער דאוונט קיין אייז

מאַל אויך נישט...

✽

657

ר' אייזל חריף האָט זיך אַמאָל געטראָפּן מיט שמואל־יוסף פּוין.
— הערט, ר' שמואל־יאָסל, — מאַכט צו אים ר' אייזל. — ווי קומט'ס,
וואָס איר רופט זיך פּוין און נישט פּיין? (מיט צוויי יודן). הפנים,
ס'פעלט אַיך ס'פינטעלע יוד...

— כּוועל אַיך זאָגו, רבי, — ענטפּערט פּוין — איין יוד האָב איך
פון רחמנות וועגן אויסגעבאָרגט אברהם דובער הכהן לעבענזאָהן. אַ
נאָמען פון עטלאַכע־און־צוואַנציק אותיות און האָט נישט קיין איין יוד...

✽

658

דער גרויסער אידישער געלערנטער, אברהם־אליהו הרכבי, האָט אין
דער יוגנט געלערנט אַף רבנות. אַז ער האָט שוין געהאַט אַ ווייב מיט
אַ קינד, האָט ער ביי זיך אָפּגעמאַכט, זיך נעמען צו השכלה. איז גע-
בליבן ביי אים, אָפּגוט'ן סווייב, אַוועקפאַרן קיין ווילנע און אַנקומען
אין ראַבינער־שול. סווייב האָט אָבער קיין גט נישט געוואָלט נעמען.
האָט הרכבי זיך מיט געווען, ער וועט אָפטאָן אַז עבירה כפרהסיא,
וועט סווייב אַליין נישט וועלן וואוינען מיט אַן אָפיקורס.

איינמאָל, שבת נאָכן טשאַלנט, האָט ער זיך אָנגעטאָן אַ כח און פאַר
אַלעמען אין די אויגן אויפגעגעסן אַ מילכיקן קיבל.

איז געוואָרן אַ רעש אין שטוב און תיכף נאָך שבת איז ער שוין
געווען אַ גרוש...

✽

659

בעת יחיאל־מיכל פינעם איז אָנגעקומען קיין ירושלים, האָט ער
געהאַט גרויס התנגדות מצד די פרומע אידן. מחמת פינעם איז געווען
אַ משכיל, געהאַלטן, אַז אידישע קינדער דאַרפן לערנען השכלה, קענען
דעם לשון המדינה און די ירושלימער פרומע אידן האָבן מחרים גע-
ווען די, וואָס לערנען אַנדערע למודים, אַחוץ תורה.

— זעט — זאָגט אַמאָל פינעם צו אַ חברה מתנגדים זיינע — וואָס
אַ לשון איז. בעת בלעם איז אין כעס געוואָרן אָפּן אייזל זיינעם, האָט
ער אים דריי מאָל געשלאָגן. ווי דער אייזל האָט געקראָגן לשון, האָט
אים שוין בלעם מער נישט געשלאָגן...

✽

660

ר' יעקב ספיר, דער „אבן ספיר“, און פּרץ סמאָלענסקין, דער
„השחר“, האָבן נישט געלעבט בשלום. ר' יעקב פלעגט האָבן צו טאָן מיט

סמאלענסקינען, למאי ער איז א קל, אן אפיקורס, א מומר להכעיס. סמאלענסקין פלעגט אויפוארפן ספיר'ן, אז ער איז א צבועיק, מאכט בלוז א פרומען אַנשטעל, אין דער אמת'ן איז ער אזאן אפיקורס, ווי ער. — פונדעסטוועגן, — מאכט אַמאל ספיר צו סמאלענסקין, — איז א שטיקל חילוק צווישן מיר און דיר. אז איד וועל, איבער הונדערט יאָר, שטאַרבן, וועט מען אָפּ מיין מצבה שרייבן: דאָ ליגט דער „אבן ספיר“; אָז דו וועסט שטאַרבן, וועט מען אָפּ דיין מצבה שרייבן: דאָ ליגט דער „קבורת חמור“...*

✎

661

שמ"ר, דער ראַמאַנען־שרייבער, איז אַמאל געקומען קיין קאַליש. איז ער אַרײַן צום רב, ר' חיים־אלעזר וואַקס. גיט אים ר' חיים־אלעזר שלום, בעט אים זיצן און גייט אַרײַן מיט אים אין אַ שמועס:
— פּונוואַנען איז אַ איד? וואָס איז אַייער טאָן?
— כּיבין — זאָגט שמ"ר — אַ אידישער מחבר.
— וואָסערע חיבורים — פּרעגט ר' חיים־אלעזר — האָט איר מחבר געווען?

— כּישרייב — זאָגט שמ"ר — ראַמאַנען. שוין צענדליקער געדרוקט. אָט האָב איד איצט אָפּגעדרוקט אַ נייעם ראַמאַן: „דער משומד להכעיס“.
— אַ שאַד, — זאָגט ר' חיים־אלעזר — איר שטעלט אַייד אַ שלעכטן טע מצבה.

— וואָס מיינט איר, רבי? — פּרעגט שמ"ר.

— כּיוועל אַייד זאָגן, — מאַכט ר' חיים־אלעזר — איר ווייסט אָד, ביי אונז, אידן, איז אַיינגעפירט, אַז מירופט דעם מחבר אָפּן נאַמען פון חיבור זיינעם און אַזוי שרייבט'ן אָפּ דער מצבה: דאָ ליגט דער „מגן אברהם“; דער „פּני יהושע“; דער „פּרי מגדים“. אָפּ אַייער מצבה וועט'ן שרייבן: דאָ ליגט „דער משומד להכעיס“...*

✎

662

אין מינסק איז געווען אַ גביר, ר' הענאָך אייזנשטאַט, אַ גרוי־סער סוחר, אַ נכבד אין שטאַט און אַנגענומען ביי מלוכה. אַלײַן איז ער געווען אַן אַלטמאָדישער איד, נישט געהאַלטן פון השכלה, פיינט געד האַט בתכלית השנאה די ראַבינער־שולעס מיט די ראַבינער, וואָס זיי גיבן אַרויס.

* „קבורת חמור“ איז דער נאָמען פון סמאלענסקיניס אַ ספר.

די וועלט דערציילט

בעת זאלקינד מינאָר איז אויסגעקליבן געוואָרן ראַבינער אין מינסק, האָט אייזנשטאַט נישט מסכים געווען, מחמת מינאָר איז געווען אַ תלמיד פון ראַבינער־שול. און היות אייזנשטאַט איז געווען אַ יוצא ונכנס ביים גובערנאָטער, האָט זיך שוין דער גובערנאָטער נישט גע־אַיילט באַשטעטיקן די קלפי.

זיינען געקומען בעלי־בתים חשובים פון שטאַט צו אייזנשטאַט, ער זאָל פּועלין ביים גובערנאָטער, אַז די קלפי זאָל באַשטעטיקט ווערן. וויל אייזנשטאַט נישט הערן און זען. די בעלי־בתים טענה'ן מיט אים אײן, פּרואוון אים איבעריידן — אייזנשטאַט האַלט זיך ביי זיינס, ער וויל נישט מינאָרן.

— איר ווייסט אַד, — זאָגט ער צו די בעלי־בתים — אַז איר בין אַ ראַיעלער סוחר, אַז איר שטעל אַ מקח אַפּ סחורה, איז ביי מיר נישט מינער...

✽

663

איינער, אַ משכיל, האָט אַמאָל געפּרעגט ר' חיים־לייב, דעם סאס־ניצער עילוי:

— זאָגט מיר, רבי, פאַרוואָס טראָגן פרומע אירן אָפּן קאַפּ אי אַ היטל, אי אַ יאַרמלקע? איז אַ היטל אַליין נישט גענוג?
— כּוועל דיר זאָגן, — ענטפּערט אים ר' חיים־לייב. — מענטשן, אין אַ שטוב, האָבן איבערן קאַפּ אי אַ סטעליע, אי אַ דאָך. בהמות, אין אַ שטאַל, האָבן איבערן קאַפּ מער נישט ווי אַ דאָך אַליין...

חסידים און מתנגדים

664

ר' יחזקאל לאַנדא, דער „נודע ביהודה“, איז געווען אַ שאַרפּער מתנגד פון חסידות און נישט געהאַלטן פון חסידישן דרך. אין „נודע ביהודה“ * שיט ער פייער אַפּ חסידים, רופט זיי אַן „מחריבי הדור“ (די וואָס מאַכן חרוב דעם דור) און פירט אויס מיט אַ קנייטש אין אַ פּסוק: „כי ישרים דרכי ה', צדיקים ילכוּ בם וחסידים יבשלוּ בם.“**

* מהרורא קמא, חלק יורה דעה, סימן צג.

** אין פּסוק גופא (הושע, יד, י) איז דער נוסח: „וצדיקים ילכוּ בם ופושעים יבשלוּ בם.“

חסידים און מתנגדים

כדרך הטבע, האַט'ס חסידים זייער געברענט.
בעת דער „נודע ביהודה“ האַט זיך געדרוקט אַ צווייטן מאָל, האָבן
חסידים גע'פּוּעל'ט ביים דרוקער, ער זאָל אַרויסנעמען ס'וואָרט „והסידים“
און שטעלן „ופושעים“, ווי אין פּסוק.
אַז ר' יחזקאל לאַנדאָ איז דערפון געוואויר געוואָרן, האַט ער אַ
שמייכל געטאָן.
— זעט — זאָגט ער — דעם חילוק פון מיר ביז זיי: איך האָב
געמאַכט פון פּוּשעים — חסידים און זיי האָבן געמאַכט פון
חסידים — פּוּשעים...

✽

665

ר' שניאור-זלמן, דער „רב“, האַט זיך אַמאָל געטראָפן מיט ר' יהושע
צייטלש, וואָס איז געווען מפורסם פאַר אַ גאון און אַן אַריר, האַט זיך
גערופן: „דער אושטשער שר“. ר' יהושע, הגם ער איז געווען אַ שאַר
פער מתנגד, דעם ווילנער גאונים אַ מקורב, האַט ער ר' שניאור-זלמן
צוגעטיילט גרויס כבוד. ר' שניאור-זלמן האַט אים אויך אַרויסגעוויזן
גרויס התקרבות. פלעגן זיי ביידע זיצן און שמועסן אין תורה, אין ענינים
פון עבודה — ווערליק אַזעלכע צוויי גדולי-ישראל.

אינמאָל האָבן זיי געהאַט אַ טיפן שמועס מכה חסידות. רופט זיך
אַן ר' יהושע צו ר' שניאור-זלמן:

— מיר איז זייער קשה אַפן דרך החסידות. חסידים זיינען זיך
נוהג אין דאַוונען, אַז פּסוק'דזמרה זאָגן זיי מיט גרויס התלהבות, מיט
פייער, מיט ברען, מיטן גאַנצן כח. אַז ס'קומט צו קריאת-שמע מיט
שמונה-עשרה, בלייבן זיי שוין אַן כחות, כאַפן אַפּ אַף גיך, אַן כונה,
אַן אַ חיתוד-הרבור. און מיר ווייסן דאָך, אַז דער עיקר דאַוונען איז
קריאת-שמע און שמונה-עשרה.

— כוועל אַיך זאָגן, — ענטפערט ר' שניאור-זלמן. — דער דרך
העולם איז, אַז אַף אַ סעודה דערלאַנגטן צום טיש כמה מיני מאכלים.
קודם גיטן די פּשוט'ע מאכלים: ברויט, הערינג, ירקות וכדומה. דערנאָך
קומען די געהויבענע מאכלים: פיש, יויד, געבראַטנס, צימעס און
אַזוי כסדר. איז דער נגיד, וואָס ווייסט נישט דעם טעם פון הונגער,
אַז ער קומט צו אַ סעודה, עסט ער מיט אַ חשבון, מיט אַ מאַס, כרי
ער זאָל קענען הנאה האָבן פון איטלאַך מאכל. דער אַרימאָן, נעבאָד,
קומט צו דער סעודה אַ הונגריקער, אַ פאַרשמאַכטער. איז ווי מדער
לאַנגט די ערשטע מאכלים, כאַפט ער זיך צו מיט גרויס אַפעטיט, פאַר
געסט בעת מעשה אַן די גוטע מאכלים, וואָס קומען שפעטער, און עסט

די וועלט דערציילט

זיך אן מיט ברויט מיט הערינג. אז ס'קומט צו די פיש מיט די פלייש, קען ער שוין ס'מויל נישט עפענען.

— ס'אינגענע — פירט אויס ר' שניאורזלמן — איז אין אונזער ענין. מיר, חסידים, זיינען אזוי אויסגעהונגערט אין עבודת-הבורא, אז תיכף ווי מיר שטעלן זיך דאווענען, צעברענט זיך אין אונז א פייער פון התלהבות, פון כלות-הנפש. כאפן מיר זיך צו צו „פסוקי דומרה“ מיטן גאנצן פייער, מיט אלע כחות און מיר פארגעסן בעת מעשה, אז דער עיקר דאווענען, קריאת-שמע מיט שמונה-עשרה, קומט ערשט שפעטער...

א

666

ר' אייזיקל זידיטשאַווער, ר' הערשעלעס פאָטער, האָט געוואוינט אַפן ישוב. ער האָט זיך עוסק געווען אין שטיינערהאַקן און זיינע פינף זין זיינען געזעסן און געלערנט. און היות ר' אייזיקל איז געווען א גרוי-סער בעל-חשבון, פלעגט'ן אים ארויסרופן קיין לעמבערג מאַכן חשבונות. איינמאָל איז ער געווען ביים לעמבערגער נגיד, וואו ר' לייב, דער „קצות החושן“, איז געווען מלמד. הערט ר' אייזיקל ווי ר' לייב לערנט מיט די תלמידים מיט גרויס העמקה און זיי זיינען מחדש כמה פשמים. צעשמועסט ער זיך מיט ר' לייבן און דערציילט אים, אז ער האָט א זון א גרויסן למדן, א מחדש. הייסט ר' לייב אים בריינגען. האָט ר' אייזיקל געבראַכט ר' הערשעלען.

שמעסט ר' לייב מיט ר' הערשעלען אין תורה און ר' לייב ווערט נתפעל פון זיין גרויס תריפות און בקיאות. צום סוף האָט ר' הערשעלע ארויסגעוויזן דעם חסיד. ר' לייב, כידוע, האָט פון חסידות נישט געהאַלטן. פונדעסטוועגן האָט ער ר' הערשעלען נהג כבוד, געווען מחמת זיין לומדות. ער האָט אים כלוין געפרעגט איין שאלה:

— פאָרוואָס האָט זיך ס'חסידות אָנגעהויבן פון בעל-שם און נישט פון אר"י?

— כוועל אייך זאָגן, — ענטפערט אים ר' הערשעלע. — איינער איז אַמאָל אוועק אין מרחקים און דאָרט אָפגעווען א צייט. אז ער איז געקומען אַהיים, דערציילט ער די חידושים, וואָס ער האָט זיך דאָרטן אָנגעזען. אז ער האָט געזען א פויגל, וואָס האָט א קאָפּ פון א מענטשן און פיס פון א פערד. וויל קיינער נישט גלויבן. לימים, אין א צייט אַרום, איז נאָך איינער אוועקגעפאָרן אין מרחקים און געקומען צוריק און דעם ענין מקרב אל השכל געווען. האָבן טייל געגלויבט, אָבער א סך האָבן נישט געגלויבט. איינמאָל איז דער פויגל אליין געקומען צופליען פון מרחקים, האָבן אלע באַשיינפערלאַך געזען.

— ס'איינגענע — פירט אויס ר' הערשעלע — איז אין אונזער ענין.
 די גמרא זאגט, אז ס'זיינען פאראן זיבן הימלען. איז געקומען ר' שמעון
 בן יוחאי און האָט געזאָגט, אז ס'זיינען פאראן ניינצן-הונדערט הימלען.
 האָט קיינער נישט געוואָלט גלויבן. איז געקומען דער אר"י הקדוש און
 האָט דעם ענין מקרב אל השכל געווען. האָבן טייל געגלויבט און טייל —
 נישט. איז געקומען דער בעל-שם הקדוש און האָט געוויזן מיט דער
 האַנט — נאָט אַיך די הימלען. האָבן אַלע באַשיינפערלאַך געזען, וואָס
 ר' שמעון בן יוחאי האָט געזאָגט...

✽

667

ר' איצעלע וואָלאָזשינער איז געווען אַ שאַרפער מתנגד פון חסידות
 און נישט געהאַלטן פון חסיד'ישע גוטע-אידן. — וואָלאָזשן.

איז ר' איצעלע אַמאָל געזעסן אין אַ מסיבה און געשמועסט. איז
 צורייך געקומען מכה חסיד'ישע גוטע-אידן. רופט זיך אָפּ ר' איצעלע:

— איר ווייסט, רבותי, וואָס איז דער חילוק פון „הרב הגאון“, וואָס
 מ'שרייבט אָפּ אַן עולמישן גדול, ביו „בוצינא קדישא“, וואָס מ'שרייבט
 אָפּ אַ חסיד'ישן גוטן-אידן? „הרב הגאון“ איז קאָפווייטיק, „בוצינא
 קדישא“ איז בויכווייטיק.

— וואָס מיינט איר, רבי? — פרעגט אים דער עולם.

— כוועל אַיך זאָגן, — מאַכט ר' איצעלע. — אַז אַ אינגל וויל
 נישט גיין אין חדר, זוכט ער תירוצים. מאַכט ער זיך קראַנק. איז אַ
 אינגל אַ תמים זאָגט:

— מאַמע, דער קאָפּ טוט מיר וויי.

גיט די מאַמע אַ טאַפּ דעם קאָפּ, ווייסט זי תיכף, צי איר אינגל איז
 טאַקע קראַנק, צי ס'מאַכט זיך. האָט ער נישט קיין וואַרימקייט, טרייבט
 זי אים אין חדר אַריין.

אַ פיפיק אינגל זאָגט:

— מאַמע, דער בויך טוט מיר וויי.

האָ קען שוין די מאַמע גאַרנישט טאָן. זי מוז אים גלויבן.

— ס'איינגענע — פירט אויס ר' איצעלע — איז אין אונזער ענין.
 רופט זיך איינער „הרב הגאון“, גיט'ן אים אַ טאַפּ פאַרן קאָפּ, ווי ער
 האַלט אין לערנען — ווייסט'ן תיכף, צי איז ער טאַקע אַ גאון, צי ער
 מאַכט זיך. אַז איינער רופט זיך אַבער „בוצינא קדישא“ — מוז'ן אים
 גלויבן...

מיהאט אמאל געפרעגט ר' איצעלע וואלאזשינער:
 — רבי, מתנגדים זיינען קורא-תגר אה חסידים למאי זיי דאוונען
 שפעט, זיינען עובר זמן קריאת-שמע און זמן תפילה. מיר זען דאך אבער,
 אז זיי דאוונען מיט גרויס כונה, מיט התלהבות, מיט דבקות?
 — וואס חידושיט איר אייך אזוי? — מאכט ר' איצעלע — דער
 יצרהרע לאזט נישט בלאזן שופר אום ראשהשנה. שמחת-תורה לאזט
 ער בלאזן שופר מיט אלע כונות, מיט התלהבות, מיט דבקות...

✽

א מתנגד האט אמאל געזאגט צו ר' ישראל ריזשינער:
 — זעט, רבי, דעם חילוק פון מתנגדים צו חסידים: מתנגדים לער-
 נען נאכן דאוונען א פרק משניות און חסידים טרינקען נאכן דאוונען
 בראנפן.
 — כיוועל דיר זאגן, — ענטפערט דער ריזשינער. — מתנגדים דאוור-
 נען א טויטן דאוונען און נאך א טויטן לערנטן משניות. חסידים דאוונען
 א לעבעדיקן דאוונען און א לעבעדיקער דארף האבן א ביסל משקה...

✽

ר' יאקל באַלעכאווער, ר' נפתלי ראַפשיצערס ברודער, איז געווען
 ידוע פאר א שארפן מתנגד.
 איינמאל איז ר' נפתלי געקומען געוואויר ווערן ר' יאקלען. ביים
 טיש האָטן דערלאנגט קארשן. זאָגט ר' יאקל מיט א שמויכל צו ר'
 נפתלין:
 — ברודער לעבן, מיט דיר איז נישט קירשן צו עסן. די חסידים
 וועלן זאָגן: דער רבי האָט אויסגעקליבן און געגעסן די כשרע און פארן
 מתנגד זיינען געבליבן די ווערימדיקע...

✽

ר' אייזל חריף איז, כידוע, געווען א שארפער מתנגד פון חסידות
 און חסידישע רביים.
 — זעט, רבי, — זאָגטן אים אמאל. — חסידישע רביים פארן ארויס
 אין קאָטשן מיט פערד און עולמישע רבנים גייען צופוס.
 — וואָס חידושיט איר אייך אזוי? — מאכט ר' אייזל — סאי
 נאָר פשוט. „שקר אין לו רגלים“ — דארפן אים פירן אין קאָטשן.
 מיר גייען מיטן אמת — גייען מיר צופוס...

* דער שקר האָט קיין פיס נישט — א ידועדיק ווערמל.

א חסיד'ישער גביר איז אמאל געקומען צו ר' ישראל סאלאנטער.
 ר' ישראל האָט דעם גביר מקבל געווען בסבר פנים יפות, אים געבעטן
 זיצן און געשמעסט מיט אים אויף זיין דרך.
 פארן אוועקגיין, נעמט דער גביר אַרויס אַ הונדערטער און לייגט
 אוועק פאַר ר' ישראל'ן.

— וואָס — פרעגט ר' ישראל — איז פאַר אַ געלט?
 — ביי אונז, חסידים, — ענטפערט דער גביר — איז דער מנהג,
 אז מ'קומט צו אַ גוטן אידן, גיט'ן אַ פדיון.
 — אזוי? — חידושי'ט זיך ר' ישראל. — ביי אַיך הייסט אַ גוטער
 איד דער, וואָס נעמט געלט און ביי אונז הייסט אַ גוטער איד דער,
 וואָס גיט געלט...

✽

ר' ישראל סאלאנטער איז געווען אַנגענומען נישט בלויז ביי
 עולמישע אידן, נאָר אויך ביי חסיד'ישע חסידים, חב"ד'ניקעס, ופלעגן
 זיך אַנדערציילן פון אים, ווי פון אַ גוטן אידן, אַ רבי'ן.
 ר' שמואל, דער ליבאוויטשער רבי, האָט זייער שטאַרק געהאַלטן
 פון ר' ישראל'ן, פון זיין צידקות, זיין דרך אין עבודת ה'.
 — כביכול — האָט ר' שמואל אַמאל געזאָגט — האָט זיך מרחם
 געווען אַף די מתנגדים און האָט איין מאָל אין דורות אַראָפגעשיקט
 צו זיי אַ נשמה פון אַ רבי'ן. האָבן זיי, די קאַלטע מתנגדים, דאָס אויך
 פאַרשלאָסן...

✽

ר' זלמן פּויוזנער איז געווען אַ שאַרפער מתנגד פון חסידים. חסידים
 האָבן אים געהאַלטן פאַר אַ כּופר, אַן אַפיקורס, פלעגן אויסריידן אַף אים
 כל דבר אסור, אים שילטן מיט טויטע קללות.
 איינמאָל איז ר' זלמן געפאַרן אין דער קאָטש זיינער מיטן פיר-
 שפענער — ווי זיין דרך איז געווען. אַפן וועג טרעפט ער אַן אַ אידן
 גיין צופום מיטן קלומיק אַף דער פלייצע. נעמט אים ר' זלמן אַריין
 צו זיך אין קאָטש. פאַרנדיק שמועסט'ן. קומט צו רייד מכה חסידים
 און ר' זלמן פּויוזנער דעם מתנגד. דער איד איז געווען אַ פאַרברענטער
 חסיד, הויבט ער אַן שילטן ר' זלמניען:

— דער אַפיקורס, ימח שמו, דער כּופר בעיקר.
 ר' זלמן שווייגט און לאָזט זיך נישט דערקענען.

די וועלט דערציילט

ביים שידוועג איז דער איד ארויס פון קאמטש גיין זיין וועג. גיט
אים ר' זלמן א שיינע נדבה און זאגט אים מיט א שמייכל:
— זייט וויסן, ר' איד, אז איד בין עם זלמן פויזנער...

✽

675

ר' זלמן פויזנער פלעגט זאגן:

— כיוויים נישט פארוואס חסידים זיינען מיר אזעלכע שונאים.
רעד איד מיט א קאצקער חסיד, איז ער מבטל כעפרא דארעא דעם
איזשביצער; רעד איד מיט אן איזשביצער חסיד, רעדט ער אויס כל דבר
אסור אפן קאצקער. און אזוי אלע חסידים: אימלאכער איז מבטל דעם
אנדערנס רבי. היינט וואס־זשע קומט מיר, אז איד גלויב זיי אלעמען? ...

✽

676

ר' ישראל, ר' יאסעלע סלוצקער'ס זון, האט אין דער יוגנט געוואלט
ווערן א חסיד. איז ער אנטלאפן פון סלוצק, פון זיין טאטן, דעם מתנגד,
קיין קאידענאוו, צום רבי'ן. דארט האט ער זיך צוגעכאפט צו חסידות,
געווארן פון די „יושבים“. חסידים האבן פון אים שטארק געהאלטן. מחמת
ר' ישראל איז געווען אן עילוי, א פייערדיקער קאפ. היינט ר' יאסעלע
סלוצקער'ס א זון. ר' ישראל האט זיך אבער דארט לאנג נישט געהאלטן.
ס'חסידות האט אים נישט גענומען. א מתנגדישער שורש.

איינמאל, צו שלשים־עודות, האט דער רבי געזאגט א תורה אף
„תפארת שבתפארת“. די תורה איז געווען א טיפע, וועדליק חב"ד'ער
תורה, און דער עולם חסידים האט נישט פארשטאנען. נאך הברלה זיי
נען עטלאכע מקורבים דעם רבי'נס צוגעגאנגען צו ר' ישראל'ן און אים
געבעטן, ער זאל זיי מסביר זיין דעם רבי'נס תורה.

— יא, — זאגט ר' ישראל — כיועליס איך מסביר זיין אף א בולטן
אופן.

פירט ער זיי צו צום פענסטער, ווייזט אן אף דער לאך און פרעגט
זיי:

— וואס זעט איר דא?

— א לאך — זאגן זיי.

— ריכטיק, — זאגט ר' ישראל. — היינט, אז כיועל נעמען אן
עקבויער און מאכן אין דער לאך נאך א לאך, וואס וועט'ס הייסן?

— א לאך אין א לאך — כאפט זיך ארויס א חסיד.

— א! — מאכט ר' ישראל — אט דאס איז „תפארת שבתפארת“...

.677

ר' דוד ווידער איז געווען א גרול בישראל און א צדיק תמים. געווען איז ער א שארפער מתנגד. די חסידים אין שטעטל האָט ער דורף געווען מיט כל מיני רדיפות. איז ביי די חסידים געבליבן, זיי זאָלן אים פארשילטן. האָבן זיי אָבער נישט געוואוסט ווי די מאַמע זיינע האָט געהייסן.

אז ר' דוד איז דערפון געוואויר געוואָרן, איז ער אַריין אין שטיבל און געזאָגט אָפן קול:

— חסידים, כּיבין אַיך מודיע, אַז מײן מאַמע האָט געהייסן גיטל. איצט קענט איר מײך שילטן...

✽

678

ר' ירמיה, אוהעלער רב, איז געווען א שארפער מתנגד פון חסידים, בפרט פון ליסקער חסידים, וואָס פלעגן פאָרן קיין ליסקע צו ר' הער ששלען.

איינמאָל, אַן ערב יום־טוב, בעת חסידים פאָרן צום רבײן, קומט א בעל־עגלה צו ר' ירמיה׳ן און קלאָגט זיך:

— רבי, מיינע פערד זיינען מיר אַוועקגעקומען.

— גיי — זאָגט אים ר' ירמיה — זוך זיי אָפן וועג קיין ליסקע.

— וואָס עפעס, רבי, קיין ליסקע? — פרעגטײן אים.

— פשוט, — מאַכט ר' ירמיה — אַלע פערד גייען היינט קיין ליסקע...

אפיקורסים און משומדים

679

ר' הערש־לייב וואַלאַזשינער איז אַמאָל געקומען קיין ווילנע. זיינען געקומען אים געבן שלום אַלע חשובים פון שטאָט: רבנים, בעל־יביתים, לומדים, משכילים. פון ר' הערש־לייבן האָבן דאָך אַלע געהאַלטן.

זיצט ער אַמאָל אין אַ מסיבה פון ווילנער משכילים און מישמעסט. איז צו רייד געקומען מכח כּוואַלסאַנען, וואָס ווייזט אַרויס גרויס התקרבות צו אידן.

— רבי, — רופט זיך אַן איינער פון דער מסיבה — וואָס זאָגט

איר אַה אונזער משומד? זיך געשמדיט און איז אַן אהב־ישראל.

— כּיוועל אַיך — זאָגט ר' הערש־לייב צום עולם — דערצוילן אַ

מעשה:

די וועלט דערציילט

אין א שטאָט איז א איד געפערלאַך קראַנק געוואָרן. האָט'ן אַראָפֿ געבראַכט גרויסע דאָקטוירים, פּראָפּעסאָרן. האָבן זיי געזאָגט, אַז די איינציקע רפואה זיינע איז עסן חזיר. דער איד איז געווען אַ פּראָסטער, נאָר אַ גרויסער יראַשמים. וויל ער נישט הערן און זען: ס'הייסט, ער טייען חזיר?

דער חוֹלָה איז אָבער געוואָרן ערגער און ערגער. זיינען די בניי בית אַוועק צום רב, ער זאָל פּועל'ן ביים חוֹלָה טאָן די רפואה. איז דער רב אַוועק צום חוֹלָה און אָנגעהויבן מיט אים איינטיענהין:

— מיר האָבן אַ כּלל, אַז פּקוּד־נפשׁ איז דוחה די גאַנצע תּורה און מיטאַר גאָר אַף זיך נישט מחמיר זיין.

קלערט דער חוֹלָה אַ וויילע און זאָגט:

— יאָ, רבי, איר האָט ביי מיר געפּוּעל'ט. כיוועל טאָן, וואָס די דאָקטוירים הייסן. אָבער ווי עסט'ן אַ גענבלטע זאָך אַן שחיטה? זאָל'ן, לפחות, שחט'ן מיט אַ חלף. האָט דער רב מסכים געווען.

האָטן געקויפט אַ דבר־אחר און אַ שוחט האָט געשחט'ן.

— זאָל שוין. — בעט זיך דער חוֹלָה — דער שוחט ברקענען אויך.

טוט אים דער שוחט צוליב און איז בודק די ריאה. מאַכט זיך גראָד אַ שאלה. שיקט'ן דעם רב פּרעגן. זעט דער רב די ריאה און — שווייגט.

— נו, רבי? — פּרעגט'ן אים.

— כיוועל אייך זאָגן, — מאַכט דער רב — כיקען מיר דאָ קיין עצה

נישט געבן. וואָלט די שאלה געווען אַף אַ כּשר'ע בהמה, פּסק'ן איד: כּשר, אַן אַ שום קלער. אָבער ווי קען איר בריינגען פּאַרן מויל: כּשר, בעת כיוויים, אַז ס'איז דבר־אחר...

✽

680

ר' אליהחיים לאָרזשער איז אַמאָל געווען אין מאַרנבאָד. פּלעגן צו אים אַריינקומען מענטשן, שמועסן מכה וועלטלאַכע זאַכן, אירישע כּלל־ענינים.

איינמאָל, אין אַזאַ שמועס, האָט איינער פּון די איינגייער שטאַרק פּאַרלויבט כּוואַלסאַנען, וואָס הגם אַ משומד, איז ער זיך אַזויפיל משתדל פאַר אידן.

ר' אליהחיים הערט און שווייגט. דער עולם וויל אָבער וויסן, ווי האַלט ער פּון כּוואַלסאַנען. קוקן אַלע אַף אים.

— כיוועל אייך — זאָגט ר' אליהחיים — דערציילן אַ מעשה:

אפיקורסים און משומדים

א איד פון דער ליטע איז אמאל געקומען אין טיף רוסלאַנד, אין אַ דארף. אין גאַנצן דארף איז קיין איין איד נישט געווען. דער איד איז געווען אַ ירא'שמים, אָפּגעהיט אידישקייט, האָט ער נישט געהאַט וואו צו עסן. איז ער זיך מיישב, שחיטה קען ער, אַ חלף מיט זיך האָט ער, וועט ער אַליין שחטן אַן עוף און האָבן וואָס צו עסן.

האָט ער געקויפט אַן עוף, געשחטן כּדין, געוויקט, געזאַלצן, גער כשר'ט און אַליין געקאַכט. אַז ס'עוף איז פּאַרטיק געוואָרן און ער וויל זיך שוין זעצן עסן, כאַפט ער זיך, אַז ער האָט געקאַכט אין אַ טרייף טעפל.

— אי, — קרעכצט, נעבאָד, דער איד — וואָס איז מיר די פעולה פון די גאַנצע כשרות, אַז ס'טעפל איז טרייף...

✽

681

בעת כּוואַלסאָן האָט געפּראַוועט זיין יוביליי, האָבן כמה אידישע קהלות אים צוגעשיקט ברכות, רבנים האָבן אים געוואונשן אריכות-ימים, ער זאָל קענען טאָן טובות דעם כלל-ישראל אין רוסלאַנד.

אין בריסק האָבן טייל עסקנים געוואָלט שיקן כּוואַלסאָנען אַ ברכה. זיינען זיי געקומען צו ר' חיימען, ער זאָל געבן זיין הסכמה. האָט ר' חיים זיך אָפּגעטרייסלט:

— מיט אַ משומד — זאָגט ער — וויל איד נישט האָבן צו טאָן...

✽

682

אין ווילנע איז געווען אַ איד, אַ גביר, משה ראָזנסאָן. איז ער געווען אַ מיסאָנער. ער פלעגט דרוקן ספרים, וואו ער פלעגט כלומ'ישט אויפווויזן, אַז דער נוצרי איז משיח, און פּאַרטיילן די ספרים אומזיסט. גאַנץ ווילנע האָט אים געקענט. פלעגט מען ווייכן פון אים און זיינע ספרים אין האַנט נישט נעמען.

האָט זיך ראָזנסאָן אמאל געקלאָגט:

— אַן אומגליק, — זאָגט ער. — כּלאַז מיינע ספרים אין קיך פון אויבנאויף. מיין איד, ס'וועט אַריינגיין אַן אַרימאָן, וועט ער צוגינגע-נען אַ ספר. צום סוף גנבעט ער אַ זילבערנע לעפל און צו די ספרים רירט ער זיך נישט צו...

✽

683

דער משומד בראַפּמאָן, וואָס האָט אַנגעטאָן אידן גרויסע צרות מיט זיין „קהל בוד“, איז געווען אַ גרויסער עס-האַרץ. זיינע ידיעות, צו שרייבן

די וועלט דערציילט

רשעות אף אידן, פלעגט ער קויפן ביי אַרימע תלמידי־חכמים, אָדער אויפכאַפן פון ספרים, וואָס ער פלעגט קוים דורכקרייבן.

איינמאָל איז בראַפּמאַן אַרײַן אין דער קיסרלאַכער ביבליאָטעק אין פעטערבורג און געבעטן הרכבין, דעם ראש פון דער ביבליאָטעק, ער זאָל אים געבן די ספרים „איביד“, „איבירעם“.

מאַכט זיך הרכבי תמוזאטע, ענטפערט בנעימות בראַפּמאַנען, אַז די ספרים האָט ער לעת־עתה נישט, נאָר ער וועט זיך משתדל זיין זיי צו קריגן.

— זייט מוחל — רוקט ער אונטער בראַפּמאַנען אַ קאַרטל פון ביב־ליאָטעק — און שרייבט אויף מיט אַייער חתימה, אַז איר פאַרלאַנגט די ספרים.

בראַפּמאַן האָט זיך נישט געלאָזט בעטן, האָט געשריבן און גע־חתימעט, אַז ער פאַרלאַנגט די ספרים „איביד“ און „איבירעם“.

הרכבי האָט דערנאָך סיקאַרטל מפרסם געווען אין די צייטונגען און גאַנץ פעטערבורג האָט געקלונגען מיט בראַפּמאַנים מפּלח.

✽

684

אַ איד איז אַמאָל געקומען צו ר' נפתלי אַדלער, דער רבי־הכולל אין מלכות ענגלאַנד, און פאַרלאַנגט, דער רב זאָל אים געבן אַ היפשע מטבע, אַ נישט — גייט ער אַוועק צו די מיסיאָנערן.

— אַ שאַד — מאַכט ר' נפתלי — זאָלסט גיין צופּוס. נאָ דיר אַ פעני און פאַר מיט דער קאַר (טראַמוויי)...

אין קהל־שמוב

685

ר' משולם איגרא, פרעשבורגער רב, איז פאַר פרעשבורג געווען אַ צייט יאָרן רב אין טישמעניץ. כמה גרויסע קהלות האָבן אים אָנגעבאַטן אַ כתב־רבנות, מחמת ער איז געווען מפורסם פאַר אַ גאון־עולם; ר' משולם האָט אָבער נישט געוואָלט אַוועק פון טישמעניץ.

בעת ס'איז אַרויס דער באַפעל פון מלוכה צו נעמען אידן פאַר זעלנער און טישמעניץ האָט געדאַרפט צושטעלן כּך וכך זעלנער, האָבן די ראשי־קהל, ווי אין כמה אידישע מקומות, געשאַנעוועט די פיינע

* אַ ליטוויניש וואָרט. ס'אויגענע ווי: דאָרטן, זע אויבן. מתברים באַנצן זיך מיט אַט דעם וואָרט אין די הערות, בעת זיי גיבן אָן אַ מראה־מקום פון אַ פריער דערמאָנטן ספר. טייל מאָל קומט דאָס וואָרט אין גאַנצן: „איבירעם“, און טייל מאָל אַפּגעקירצט: „איביד“.

בחורים, די בני תורה, און אָפּגעגעבן די פשוט'ערע, די המונישע.
 אַז ר' משולם איז דערפון געוואויר געוואָרן, האָט ער מרעיש עולם
 געווען; געשיקט רופן צו זיך די ראשי-קהל און זיי געזאָגט, אַז מיטאַר
 אַזוינס נישט טאָן על-פי דין, אַלע אידן זיינען גלייך. זיין עצה איז גע-
 ווען, אַז מיזאַל וואָרפן גורל און אַף וועמען דער גורל וועט פאַלן, יהיה
 מי שיהיה, דער זאָל זיין אַ זעלנער.
 — אויב — האָט ער געשוואָרן — דער גורל וועט פאַלן אַף מיין בוך
 יחיד, וועל איך אים אַליין שיקן דינען.
 די ראשי-קהל האָבן אים נישט געפאַלגט. האָט ר' משולם געזאָגט:
 — אַצונד, אַז כּי קריג אַ כתב-רבנות, גיי איך אַוועק פון טישמעניץ.
 איזים דערנאַנגען קיין פּרעשבורג. האָט קהל אים תּיכּף געשיקט אַ
 כתב-רבנות.

✽

686

ר' יחזקאל-פּייזל, ווילנער שטאַט-מגיד, איז געווען אַ תקיף ברעוון
 און געפירט זיין התמנות ביד רמה.
 איינמאָל האָבן ווילנער פּישערס געמאַכט יד-אחת און געהויבן דעם
 מקח אַף פּיש. דער עולם איז נישט געווען ביכולת צו קויפן פּיש לכּבוד
 שבת. איז געוואָרן אַ רעש אין שטאַט:
 — אַזאַ נבלה! אַזאַ רציחה!
 לויפט מען צום שטאַט-מגיד. שיקט ר' יחזקאל-פּייזל רופן די פּי-
 שערס און איז זיי מתרה ומודיע, אַז כאַם זיי וועלן ניט אַראַפּלאָזן דעם
 מקח, וועט ער לאָזן אויסרופן אַן איסור אַף פּיש.
 די פּישערס האָבן נישט געפאַלגט. האָט ר' יחזקאל-פּייזל געלאָזט
 אויסרופן אין שטאַט אַן איסור, אַז קיין איד אין גאַנץ ווילנע טאָר קיין
 פּיש נישט עסן.
 אַוועק אַ וואָך, צוויי וואָכן — קיינער קויפט נישט קיין פּיש אַפּילו
 אַף שבת. אינדערוואַכן — שמועסט'ן שוין נישט. די פּישערס זיינען
 בדי-הדל געוואָרן.
 קומען זיי צו לויפן צום שטאַט-מגיד:
 — גוואָלד, רבי, האָט רחמנות! מיר גייען אַראַפּ פון ברויט.
 ר' יחזקאל-פּייזל אַיילט זיך נישט מיטן אַראַפּנעמען דעם איסור.
 ער וויל זיי אַנלערנען, זיי זאָלן פאַרזאָגן אַ צענטן. די פּישערס גייען,
 נעבאָד, אַוועק אַן קעפּ.
 — איר זאָלט וויסן זיין, — לויפט זיי נאָך ר' יחזקאל-פּייזל — אַז
 דער איסור איז חל אַף אַיך אַיך. איר אַליין טאָרט אַויך קיין פּיש
 נישט עסן...

יודל אפאטאוו איז געווען אן אויפגעקומענער עושר אין ווילנע. ווי די טבע פון אן אויפגעקומענעם גביר, איז ער געווען ביי זיך זייער תקיף, האט געטאן וואס ער האט געוואלט און געפירט די שטאט ביד חזקה. נאנץ ווילנע האט פאר אים געציטערט. מחמת אפאטאוו איז געווען א מקורב למלכות, א יוצא ונכנס ביי די גרעסטע שרים. אחוץ דעם פלעגט ער הויבן א האנט אויך. געווען א פראסטע זאך. איינמאל האט אפאטאוו געוואלט נעמען אין ארענדע די פראפי נאציע אן קהלים רשות. אז די זאך איז געוואויר געווארן אין שטאט, איז געווארן א רעש: סטייטש, אזאין אקציע, גיין קעגן קהל! איז'ס דאך אבער יודל אפאטאוו. מי יאמר לו מה תעשה. איז ער אוועקגעגאנגען און געגעבן האנטגעלט.

דעם טאג, וואס די פראפינאציע האט זיך געדארפט אפגעבן אין ארענדע, האט ר' וועלוועלע, דער ווילנער שטאט-מגיד, גערופן די ראשי-קהל צו אן אסיפה און אפאטאוו אויך. ביי דער אסיפה האט'ן אנגע-הויבן איינטינה'ן מיט אפאטאוו: סטייטש, ווי טוט ער אזא זאך, זיין א פורץ גרד. אפאטאוו גייט אבער מיט זיין תקיפות, ער פרעגט נישט ביי קהל, קיינער קען אים קיין דעה נישט זאגן וואס צו טאן. און בעת מעשה שטייט ער מיטן זייגער אין האנט, ער זאל נישט פאר-שפעטיקן די טארנעס. אנישט — איז זיין האנטגעלט פארפאלן. און ער גייט שוין צו צו דער טיר און וויל אוועקגיין — די טיר איז פארשלאסן.

— ווער — פרעגט אפאטאוו מיט רוגז — האט'ס געטאן?

— איד, ר' יודל, — ענטפערט ר' וועלוועלע. — דער שליסל איז ביי מיר און איר וועט אים נישט קריגן ביז די טארנעס וועלן זיך קאנטשען.

אפאטאוו האט פארביסן די ליפן און איז געבליבן זיצן. ס'האנטגעלט זיינע איז געגאנגען פארפאלן און ער האט די פראפינאציע נישט גע-נומען.

✽

ר' אליה קרעטינגער, הגם ער איז געווען, אחוץ א גאון און א צדיק, א גרויסער גביר, א וועלט-מענטש, האט נישט געהאלטן פון איינפירן נייעסן און נישט געלאזן אפשטאפן דעם קלענסטן מנהג א אירישן.

אין קרעטינגע, ווי עס טרעפט זיך אין אירישע שטעטלעך, איז אמאל מחמת אן עליה ארויסגעקומען א געשלעג אין בית-מדרש. דער גבאי האט איינעם געהייסן אויפרופן שביעי. יענער האט'ס געהאלטן

אין קהל-שטוב

פאר א פחיתת-הכבוד. נאך דער עליה, איידער ער איז אראפ פון דער בימה, האט ער דערלאנגט דעם גבאי א פאר פעטש.

איז געווארן א רעש אין שטעטל: שלאגן א אידן און אין א מקום קרוש. א חילול השם.

זיינען די נכבדים פון שטעטל צונויפגעקומען אף אן אסיפה ביי ר' אליהו אין שטוב, זיך צו באראטן ווי אויסצומיידן אזא חילול השם אף ווייטער. האט איינער מציע געווען, אז מ'זאל לחלוטין אפשטאפן דעם מנהג פון טיילן עליות, דעם „שלישי“, דעם „שישי“, נאר אויפרופן כסדר.

— ניין, — איז ר' אליה נישט מסכים — אן אלטער מנהג ביי אידן. ס'אי טאקע א בזיון און א חילול השם זיך צו שלאגן פאר אן עליה, אבער אז א איד וועט אויפהערן זוכן כבוד אין בתי-מדרש, וועט זיין נאך ערגער. דעמאלט וועלן מיר, חלילה, בלייבן אן בתי-מדרשים און אן אידן. שוין כדאי'ער צו האלטן די מנהגים מיט די חסרונות און האבן בתי-מדרשים מיט אידן, איידער איינפירן מנהגים אן חסרונות און האבן נישט קיין בתי-מדרשים און נישט קיין אידן...

689

אז משה ראזנסאן, דער ווילנער מיסיאנער, איז געקומען צו די עלטערע יארן, האט ער זיך געלאזט מאכן א מצבה פון טייערן מירמל-שטיין מיט א לאנגן נוסח אין כפול-שמונה-דיקער מליצה. געוואוסט האט ער וואויל, אז נאכן טויט וועט אים קהל נישט געבן קיין בכבודיקן ארט אפן בית-עולם און נישט לאזן שמעלן אזא מצבה. איז ער זיך מיישב, ער וועט קויפן אן ארט פארן לעבן.

גיט ער אוועק אין צדקה גדולה און זאגט צום גבאי, שמואל-יוסף פין:

— ר' שמואל-יאסל, ביזויל מיר אנגרייטן אן ארט אויף איבער הונד-דערט-און-צוואנציג יאר אין א בכבודיקער שורה.
— מהיכא-תיתי, — מאכט זיך פין בלא ידע.
— וואס — פרעגט ראזנסאן — וועט עס מיר קאסטן?
— צוואנציק-טויזנט רובל — זאגט פין.
— וואס? — ווערט ראזנסאן אן אנגעצונדענער — קהל'שער שווינדל! אט שטייט בפירוש — און ווייזט אף דער רשימה וואס היינט אף דער וואנט — אז אין דער ערשטער שורה קאסט נישט מער ווי פיר-הונדערט רובל.

די וועלט דערציילט

— נו, — שמייכלט פין — אויב איר ווילט צאלן דעם מקח פון דער רשימה, מוזט איר קודם שטארבן...

✽

אף רבנות

690

בעת ר' שבתי כהן, דער ש"ד, איז, נאך גזרת ת"ח, אוועק פון פוילן, איז ער אנגעקומען קיין דייטשלאַנד. האָט העלישער קהלה אים געוואָלט נעמען פאר אַ רב, מחמת דער ש"ד האָט שוין געשלימט אַף דער וועלט מיט זיין פירוש אַף „יורה דעה". פונדעסטוועגן האָבן העלישער פרנסים אָנגעפרעגט דעם ניקלשבורגער רב, ר' מענדל קראַכמאַל, צי איז דער ש"ד ראוי צו זיצן אַף העלישער רבנות. גראַד איז דעמאָלט ר' העשל געקומען קיין ניקלשבורג. ווייזט אים ר' מענדל דעם בריף פון העלישער קהלה און פרעגט אים, וואָס איז זיין חותידעת.

— איר פרעגט מיך — ענטפערט ר' העשל — אַף מיין תלמיד ר' שבתי? וועל איר אַיך זאָגן. ס'וואָלט געווען כדאי, אַז איר זאָלט אים אָפגעבן ניקלשבורגער רבנות און אַליין גיין קיין העלישוי...

ר' מענדל, אַליין אַ צדיק, אַן עניו, האָט ר' העשלים תשובה אָפגעשריבן די העלישער פרנסים און דער ש"ד איז דאָרט געוואָרן רב.

✽

691

בעת דער ב"ח איז געווען רב אין קראַקע, איז ער אַמאָל געקומען אין אַ שטעטל פון דער סביבה. איז ער אַריין צום היגן רב. — מרא דאתרא. גראַד איז געקומען פארן רב אַ שאלה. האָט דער רב געפסקינט. איז העם ב"ח דער פסק נישט געפעלן געוואָרן.

— איר ווייסט, — זאָגט דער ב"ח צום רב — ס'וואָלט געווען אַ יושר גדול, אַז מיר זאָלן זיך בייטן מיט אונזערע רבנות, איר זאָלט גיין קיין קראַקע און איר זאָל דאָ בלייבן רב.

— וואָס רעדט איר, רבי? — חידושיט זיך דער רב — ווי קום איר צו אַיך?

— פאַרשטייט איר מיך, — ענטפערט דער ב"ח — אין קראַקע זיינען פאַראַן גענוג מורי-הוראות, וואָס קענען פסקינען אַ שאלה. אָבער דאָ, ביי אַיך אין שטעטל, זע איר, איז נישטאָ ווער ס'זאָל פסקינען אַ שאלה...

ר' יוסף-ליפמאן, דער „תוספות יוסף-טוב“, הגם ער איז געווען רב אין גרויסע קהלות, דהיינו: ניקלשבורג, ווין, פראג, קראקע, האט ער תמיד געלעבט בצמצום. ער איז נזהר געווען נישט צו נעמען קיין מתנות.

אז ער איז נפטר געוואָרן, אין קראקע, האט ער אפילו אף קיין תכריכים נישט געלאָזן...

✽

בעת ר' יעקביוסף, דער „תולדות“, איז אָנגעקומען אף ראשקעווער רבנות, איז ער געווען אַן עושר פון ס' אלף.

בעת ער האָט אָנגעהויבן נוטה זיין צו חסידות, האָט ער זיך אַרומ געזען, אַז ער האָט זיין געלט נישט כשר פאַרדינט, גענומען ביי אידן פסק-געלט, קנס-געלט. האָט ער געלאָזט אויסרופן כחרם, אַז אַיטלאַכער, פון וועמען ער האָט גענומען נישט קיין כשר געלט, זאָל קומען אַפֿ-נעמען.

אזוי האָט ער צעטיילט זיין גאַנץ פאַרמעגן, ביז ער איז געבליבן אַן אַרימאָן, אַן אביון...

✽

בעת אין פרעשבורג איז נפטר געוואָרן דער רב, ר' מאיר, און קהל האָט אָנגעהויבן קלערן וועגן אַ ממלא מקומו, איז געבליבן, בהסכּם כּולם, שיקן אַ כתב-רבנות ר' יצחק חריף, סאַמבורער רב. האָט'ן אַוועקגעשיקט ס'כתב-רבנות מיט אַ בריוו צום סאַמבורער ראש-קהל, ער זאָל איבער געבן דעם רב, ר' יצחק'ן. דער סאַמבורער ראש-קהל, ר' יונה, איז גע-ווען דעם רבים אַן אוהב נאמן, האָט ער געזשאַלעוועט, דער רב זאָל אַוועק פון סאַמבור. האָט ער דעם בריוו דעם רב נישט אָפּגעגעבן. אַוועק עטלאַכע וואָכן — נישטאָ קיין תשובה פון ר' יצחק'ן. שרייבט פרעשבורגער קהל נאָך אַמאָל קיין סאַמבור. ר' יונה האָט דעם בריוו אויך נישט אָפּגעגעבן.

זעט פרעשבורגער קהל, אַז ר' יצחק וויל נישט גיין קיין פרעשבורג, בלייבט מיזאָל שיקן אַ כתב-רבנות ר' משולם איגרא, טישמעניצער רב. שיקן זיי אים אַ כתב-רבנות מיט אַ בריוו און שרייבן אים, אַז זיי האָבן צוויי מאָל אָנגעבאַטן אַ כתב-רבנות ר' יצחק חריף, האָבן אָבער פון אים קיין תשובה נישט.

ר' משולם איז מרוצה געוואָרן צו גיין קיין פרעשבורג. היות מ'האָט אָבער ס'רבנות קודם אָנגעבאַטן ר' יצחק'ן, איז ער געפאַרן קיין סאַמבור

די וועלט דערציילט

נעמען ביי ר' יצחקין רשות. ר' יצחק האָט אים מקבל געווען בסבר פנים יפות, געפראָוועט לכבודו אַ גרויסע סעודה און פאַרבעטן אַלע נכבדים פון שטאָט.

ביים טיש דערציילט ר' משולם מכה וואָס ער איז געקומען און פרעגט ר' יצחקין, צי ער האָט אָפגעמאַכט ביי זיך בהחלטה גמורה נישט אָנצונעמען פרעשבורגער רבנות. קוקט אים ר' יצחק אָן. ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגן, ער האָט קיין כתב־רבנות פון פרעשבורג קיינמאָל נישט געקראָגן.

ווערט דעם ראש־הקהל איינג, נעמט ער אַרויס די צוויי בריוו פון קעשענע און לייגט אַוועק אָפן טיש פאַר ר' יצחקין.

— אויב אַזוי, — מאַכט ר' משולם — גיי איך נישט קיין פרעש־בורג. ס'רבנות איז אַייערס.

— ניין, — זאָגט ר' יצחק — מן השמים האָטן געוויזן, אַז איר דאַרפט זיין פרעשבורגער רב.

און אַזוי איז ר' משולם געוואָרן רב אין פרעשבורג.

✽

695

ר' לייב הורוויץ, וואָס איז געווען מפורסם פאַר אַ גאון־עולם, איז זעכציק יאָר געווען רב אין סטאַניסלאָוו. די אַלע יאָרן האָט ער זיך נוהג געווען, צו זיין סנדק ביי איטלאַך ברית אין שטאָט. אויב דער בעל־ברית איז געווען געדריקט אין מצב, פלעגט ר' לייב אים שיקן אַ מתנה און זיין סנדקאות.

אַ יאָר פאַר דער פטירה זיינער, מאַכט זיך אין סטאַניסלאָוו אַזאַ מעשה:

אַ איד, וואָס איז אַריינגעפאַרן קיין סטאַניסלאָוו פון דער סביבה, האָט געמאַכט אַברית. האָט ער מכבד געווען מיט סנדקאות דעם בעל־הבית זיינעם, אַ איד אַ תלמיד־חכם און אַ יראשמים. דער ברית איז געווען ערב־שבת.

אַז ר' לייב איז דערפון געוואויר געוואָרן, האָט ער שטאַרק מקפיד געווען.

— אַזוי? — מאַכט ער — מישעמט זיך שוין מיט לייבושין? ... און תיכף זונטאָג איז ער אַרויסגעפאַרן קיין טישמעניץ. דאַרט איזן אים אַרויס אַנטקעגן מיט כלי־זמרים און אים אַוועקגעזעצט מיט גרויס כבוד אָפן כסא־הרבנות.

✽

696

פראַנקפורט און ניקלשבורג האָבן ביידע אין איין צייט געזוכט אַ רב. איז ביי זיי געבליבן, נעמען די צוויי ברידער, ר' שמעלקי און ר'

פינחס. און היות פראנקפורט איז געווען אַ גרעסערע און אַ חשובערע קהלה ווי ניקלשבורג, האָבן די קהלות נישט געוואָלט מכריע זיין, ווער פון די ברידער זאָל גיין אַף פראַנקפורטער רבנות און ווער — אַף ניקלש-בורגער. די ברידער אַליין האָבן אויך נישט געקענט מכריע זיין. ר' שמעלקי, הגם ער איז געווען דער עלטערער, האָט געהאַלטן, אז ר' פינחס איז מער למדן פאַר אים און ער איז גיכער ראוי צו זיצן אַף פראַנקפורטער רבנות. ר' פינחס האָט נישט געוואָלט גיין קיין פראַנקפורט, מחמת ר' שמעלקי איז עלטער. איז ביי זיי געבליבן, זיי וועלן פאַרן קיין מעזעריטש צום מגיד און ווי ער וועט זאָגן אזוי וועט זיין.

אַז די ברידער זיינען געקומען צום מגיד, האָבן זיי זיך אָנגעהויבן האַמפּערן, ווער עס זאָל אַריינגיין פריער. איטלאַכער האָט אָפּגעגעבן כבוד דעם אַנדערן.

זעט דער מגיד ווי זיי האַמפּערן זיך. זאָגט ער:

— דער ניקלשבורגער רב זאָל אַריינגיין פריער, ער איז עלטער.

און אזוי איז ר' שמעלקי געוואָרן רב אין ניקלשבורג און ר' פינחס רב אין פראַנקפורט.

✽

697

ר' יחזקאל לאַנדא, דער „נודע ביהודה“, איז פאַר פראַג געווען רב אין אַ קליין שטעטל, אין יאַמפעלי, און נאָך נישט געשימט אַף דער וועלט.

בעת פראַג האָט געדאַרפט נעמען אַ רב, האָט ר' יונתן פּרעגער, וואָס איז דעמאָלט געווען רב אין האַמבורג, געראָטן די פּרעגער ראשי-קהל נעמען דעם „נודע ביהודה“. האָבן זיי מסכים געווען.

— לויטן שרדן — זאָגן זיי — פאַרשטייען מיר ווער דער מדובר

איז...

✽

698

בעת דער „נודע ביהודה“ איז אָנגעקומען אַף פּרעגער רבנות, האָט ער דאַרט געהאַט שאַרפע מתנגדים, וואָס האָבן געהאַלטן, אז ער איז נישט ראוי צו זיין רב אין אַזאַ קהלה ווי פראַג. די מתנגדים האָבן אים אָנגעטאָן גרויסע נגישות און אים פאַראומערט סילעבן.

איינמאָל האָבן זיי אים זייער מצער געווען. איז ר' יחזקאל אַוועק אַהיים, אַרײַן צו זיך אין בית־מדרש און זיך שטאַרק פאַנאָדערנגעוויינט. — רבי, — קלאַפּטן אים אָן אין פענסטער — מיט וויינען קען מען קיין פּרעגער רב נישט זיין...

די וועלט דערציילט

* בעת ר' יחזקאל לאַנדא איז אָנגעקומען אַף פּרענער רבנות, האָט קהל געלאָזט מאַכן פאַר אים אַ נײַעם שטול, אַ כּסאָר־רבנות. איז אָבער דער שטול געווען געמאַכט נישט לויט ר' יחזקאל'ס הויך.
אַז ר' יחזקאל האָט זיך צום ערשטן מאל געזעצט ביים טיש לער־נען פאַרן עולם, האָט ער געמוזט דעם קאַפּ אַראָפּבױגן צום טיש, מחמת ער איז געזעסן צו הויך.
— רבי, — רופט זיך אָן פון טיש ר' זרח אידלײַן, אינער פון ר' יחזקאל'ס שאַרפּסטע מתנגדים — משמעות, אַז דער שטול איז פאַר אײך צו הויך...
— ניין, — מאַכט ר' יחזקאל. — דער טיש איז פאַר מיר צו נידריק...
א

699

בעת ר' לייב, דער „שאַגת אריה“, איז געווען רב אין וואַלאַזשן, האָט ער געקראָגן שכירות דריי גילדן אַ וואָך. געלעבט האָט ער אין גרויס דחקות. נישט געהאַט קיין שבת־דיקן בגד, געגאַנגען אין אַן אַלטע קאַפּאַטע סײַ וואָך סײַ שבת. סױויב זײַנס, די רביצין, איז געגאַנגען אין פּרעמדע הייזער קנעטן דייוזשעס פאַר עטלאַכע גראָשן.
אינמאָל האָט דער „שאַגת אריה“ געבעטן, מיזאַל אים מוסיף זיין אַ האַלבן גילדן אַ וואָך, היות דאָס שכירות איז אים נישט מספּיק. האָט קהל גערופן אַן אסיפה און סײַז געבליבן בהסכּם כולם, אַז מקען דעם רב קיין הוספה נישט געבן. נישטאָ פון וואַנען.
און דער „שאַגת אריה“ איז אַוועק פון וואַלאַזשן.
א

700

בעת ר' לייב, דער „שאַגת אריה“, איז אַוועק פון וואַלאַזשן, האָט סױויב זײַנס, די רביצין, איבערגעלאָזן איר מולטער ביי אַ שכנה.
אַז דער „שאַגת אריה“ איז שוין געווען רב אין מעץ, זיצט ער אַמאל ביי זיך מיט די טובי העיר. הערט ער, עמיצער גייט אַף די טרעפּ.
— דאָס גייט — זאָגט דער „שאַגת אריה“ — אַ וואַלאַזשינער.
— אין וואָס דערקענט איר, רבי? — פּרעגטן אים.
— אַן דעם חוצפּה־דיקן גאַנג — זאָגט דער „שאַגת אריה“.

* זע ד. וו. ד. ערשטער כרך, נומער 106, ז. 69. דורך אַ מענט ווערט דאָרט די מעשה דערציילט נישט ריכטיק. מיר דרוקן זי דאָ איבער אין ריכטיקן נוסח.

און כך הוה. א וואלאזשינער בעל־הבית איז אריין. גיט אים דער „שאגת אריה“ שלום און בעט אים זיצן.
שמועסנדיק, רופט זיך אפ דער וואלאזשינער בעל־הבית צום „שאגת אריה“:

— אן עקשנות, רבי, געווען פון אייך אוועקצוגיין פון וואלאזשן צוליב א האלבן גילדן. איר וואלט נאך ער היום געווען ביי אונז רב און זיך אליין נישט גורם היזק געווען. די מולטער אייערע, וואס איר האט געלאזט, איז שוין א שבר־כלי...

א

701

בעת ר' לייב, דער „שאגת אריה“, איז געווען רב אין מינסק, האט ער זיך פאר עפעס איינגעריסן מיט די ראשי־קהל. דער „שאגת אריה“ איז, כידוע, געווען א גרויסער קפרן און האט קיינעם נישט געשוונט. האבן די ראשי־קהל גערופן אן אסיפה און סאיז געבליבן ארויספירן דעם רב אפ אקסן פון שטאט.
און מהאט אזוי געטאן.

ערב־שבת האט דעם „שאגת אריה“ ארויפגעזעצט אפ א פאר אקסן און אים ארויסגעפירט פון שטאט.
אז דער „שאגת אריה“ איז שוין געווען הינטערן עירוב, קערט ער זיך אום מיטן פנים צום שטאט און זאגט:
— וואס, מינסק ברענט נאך נישט? ...

א

702

איז מעז איז געווען אן אלטער מנהג, אז דער רב, וואס איז אנגעקומען אפ מעצער רבנות, האט פארבעטן צו זיך אפ קאווע די טובי העיר. א טאג פריער פלעגן די נגידות פון שטאט אריינשיקן דער רביצן קאווע, צוקער מיט אלע איבעריקע מכשירים.

בעת דער „שאגת אריה“ איז אנגעקומען פון דער ארימער ליטע קיין מעז, האט ער זיך נוהג געווען ווי דער מנהג המקום און פארבעטן אפ קאווע די פני פון שטאט.

דער עולם איז געקומען, זיך אויסגעזעצט ארום טיש, דער „שאגת אריה“ בראש. זיצטן און מישמועסט, אין תורה, אין מילי דעלמא — ווערליק אזא מסיבה. א וויילע שפעטער דערלאנגט די רביצן קאווע. דער עולם נעמט טרינקען — די קאווע איז ביטער, אן צוקער. נאך קיינער רעדט א ווארט נישט. איטלאכער מיינט, אז אין זיין גלאז האט פאר געסן אריינגליגן צוקער.

די וועלט דערציילט

אז דער עולם איז פארטיק געווארן מיט דער קאווע און מ'האט אראפגענומען די גלעזער פון טיש, קומט אריין די רביצן מיט א שיסל צוקער און שטעלט אַוועק פאר די אורחים...

✽

703

בעת ר' לוי'צחק איז אַנגעקומען אַף באַרדיטשעווער רבנות, האָט ער דאָרט געהאַט גרויס מחלוקת.

אין באַרדיטשעוו איז געווען איינער, ברוד וויינישינקער, אַ איד אַ תקיף און אַ גרויסער חשוב ביים פריץ. איז ער געווען פון רבי'ס מתנגדים. איינמאָל, אַן ערב־שבת, בעת דער רב איז נישט געווען אין שטאָט, האָט ברוד גענומען די רביצן מיטן בני־בית, זיי אַרויפגעצט אַף אַ מיסט־וואַגן און אַרויסגעפירט פון שטאָט.

האָבן חסידים מרעיש עולם געווען: אַזאַ נבלה!

הייַנטיגע־צײַט, תיכּף נאָך הבר־לה, האָבן עטלעכע חסידים גערונגען אַ פּור און אַוועקגעפּאַרן צו ר' וועלוול זשיטאַמירער.

געקומען קיין זשיטאַמיר, זיינען זיי תיכּף אינדערפרי אַריין צו ר' וועלוולען און אים דערציילט די מעשה. הייסט זיי ר' וועלוול קומען נאָכן דאַוונען. איז ביי זיי ברור, אַז בעת'ן דאַוונען וועט ר' וועלוול מעניש זיין דעם תקיף.

געקומען נאָכן דאַוונען, זאָגט זיי ר' וועלוול:

— וואָס קען איד טאָן? נאָך איידער כּיהאַב גענומען דעם סידור אים מעניש זיין, איז שוין ר' לוי'צחק געשטאַנען מיטן תּהלים און פאַר אים מתפלל געווען...

✽

704

בעת ר' דוד, דער „גליא מסכת“, איז געווען רב אין נאוואַרעדאָק, האָט ער געקראָגן שכירות גאַנצע דריי רובל אַ וואָך און אויך דאָס נישט אַלע וואָך.

האַט אים אַמאָל איינער געפרעגט:

— רבי, וויפּיל קריגט איר שכירות אין נאוואַרעדאָק?

— דריי רובל די וואָך — זאָגט ר' דוד.

— רבי, — חידושי'ט זיך יענער — וואָס עפעס: די וואָך? פאַר-

וואָס זאָגט איר נישט: דריי רובל אַ וואָך?

— כּימיין — זאָגט ר' דוד — די וואָך, וואָס כּריג שכירות...

ווילנע האָט אַמאָל געוואָלט נעמען ר' עקיבא אייגערן פאַר אַ רב. גע-
ווען דער גדול הדור. האָט קהל אויסגעריכט אַ פאַר חשובים, פון די פני,
זיי מיטגעגעבן אַ כתב־רבנות און געשיקטע קיין פּוילנע.
געקומען קיין פּוילנע, זיינען די שלוחים תיכף אוועק צו ר' עקיבא
אייגערן. איז זיי ר' עקיבא אייגער מקבל בסבר פנים יפות, גיט זיי שלום
און בעט זיי זיצן.

— פּונוואָנען זיינען אידן? — פרעגט ער זיי.

— פון ווילנע — זאָגן זיי.

— אַודאי — זאָגט ר' עקיבא אייגער — געקומען קיין פּוילנע מכה
מסחר.

— ניין, רבי, — זאָגן די שלוחים. — מיר זיינען געקומען צו אייך.
ווילנער קהלה וויל האָבן די זכיה, איר זאָלט זיין ביי זיי רב. — און
אַזוי דיינדריק, נעמען זיי אַרויס דעם כתב־רבנות און לייגן אוועק פאַר
אים.

ווי ר' עקיבא אייגער האָט דערזען, איז ער געוואָרן אַ פאַרציטער-
טער.

— הלילה, — זאָגט ער. — ווי קום איד צו זיין אַ רב אין אַזאַ
קהלה קרושה ווי ווילנע. כּיבין קוים ראוי צו זיין אַ שמש אין ווילנע...

✽

ר' נפתלי ראַפשיצער האָט אַמאָל געזאָגט:

— כּיהאָב נישט געוואָלט זיין קיין רב, מחמת אַ רב חנפינט די
בעלי־בתים. האָב איד מיך מיישב געווען: כּיועל ווערן אַ שניידער. זע
איד, אַ שניידער חנפינט אויך. האָב איד געוואָלט ווערן אַ שוסטער. זע
איד, אַ שוסטער חנפינט אויך. האָב איד שוין געוואָלט ווערן אַ בעדער.
זע איד, אַפילו אַ בעדער חנפינט. אויב אַזוי, זאָג איד, טאָ מיט וואָס
איז אַ רב ערגער? בין איד געוואָרן אַ רב.

✽

בעת ר' נפתלי איז אָנגעקומען אַף ראַפשיצער רבנות, האָט ער, ווי
דער מנהג איז, געזאָלט האַלטן שבת אַ דרשה אין שול. איז ער אַרויף אַף
דער בימה און אַזוי געזאָגט:

— רבותי, אַ רב, אַז ער זאָגט אַ דרשה, דאַרף זאָגן אמת און בקיצור
און פון דער סדרה. וועל איד איד זאָגן אַלע דריי אין איין וואָרט:
כּיוויים נישט וואָסער סדרה סיגייט היינט...

בעת ר' נפתלי איז אָנגעקומען אָפּ ראָפּשיצער רבנות, איז די ערשטע שאלה, וואָס מאַיז אים געקומען פרעגן, געווען טרייף. האָט ער אָבער נישט געוואָלט בריינגען פאַרן מויל: טרייף, האָט ער אַזוי געענטפערט די שאלה:

— ווען ס'וואָלט געווען אַזוי און אַזוי, וואָלט געווען כשר; אַצונה, אַז ס'איז נישט אַזוי, טאָ זאָג דו...

✽

בעת ר' יהודה איז געווען רב אין ליסע, האָט אַמאָל דער פרנס פון שטאָט נישט צייתדין געווען. שיקט ר' יהודה אים דריי מאָל אַ התראה און צום דריטן מאָל איז ער אָפּ אים גוזר בחרם.

קומט דער פרנס צוליפן מיט כעס און זאָגט:

— רבי, אַט אַזוי צאָלט איר מיר אָפּ פאַר דער טובה, וואָס כ'האָב אַייך גענומען אָפּ ליסער רבנות?

ווי ר' יהודה האָט'ס דערהערט, האָט ער אָנגעהויבן וויינען און געזאָגט צום משרת זיינעם:

— גיי דינג מיר אַ פּוּר, כ'פאַר שוין אַרויס פון ליסע...

✽

ר' טבלי, ר' הירש בערלינער'ס זון, איז געווען רב אין מאַנהיים, אין לאַנדן און אין בערלין.

האָט ער געהאַט אַ ווערטל:

— אין מאַנהיים האָב איר געהאַט אידן און נישט געהאַט קיין געלט. אין לאַנדן האָב איר געהאַט געלט און נישט געהאַט קיין אידן. אין בערלין האָב איר נישט קיין אידן, נישט קיין געלט...

✽

אַ יונגערמאַן איז אַמאָל געקומען צו ר' לייזער קעלמער נעמען סמיכה. ר' לייזער שמועסט מיטן יונגמאַן אין לערנען — אַ גאַנץ וואויר-לער, איז אָנגעלערנט און אָנגעקוקט.

— ווי איי, — גיט אים פּלוצלונג ר' לייזער אַ פרעג — אַז איינער שניידט זיך אַיין אַ פינגער אום שבת און ס'בלוט רינט?

— איין וויילע, רבי, — מאַכט דער יונגערמאַן — כ'וועל אַיינקוקן אין „שולחן-ערוך“.

— ניין, יונגערמאן, — זאגט אים ר' לייזער — איר טאָרט קיין רב
נישט זיין. איידער איר וועט איינקוקן אין „שולחן-ערוך“ וועט דערווייל
א איר אָפניין מיט בלוט...
און ער האָט אים קיין סמיכה נישט געגעבן.

✽

712

בעת ר' ראוב'עלע דענעבוהנער איז געווען רב אין נעסוויזש, האָט
ער גענומען דריי גילדן אַ וואָך. ער האָט אָבער מיט דעם נישט געקענט
אויסקומען און געלעבט אין גרויס דחקות. האָט ער געבעטן אַ גילדן אַ
הוספה. האָט קהל גערופן אַן אסיפה און ס'איז געבליבן נישט צו געבן
דעם רב קיין הוספה. ר' ראוב'עלע האָט קיין ברירה נישט געהאָט און
ער האָט געמוזט אַרויספאַרן פון נעסוויזש.
הינטערן שטעטל, האָט ער געהייסן אָפּשטעלן די פּור: טאָמער וועט'ן
אים אומקערן. ס'איז אים געווען שווער אַוועקצוגיין פון נעסוויזש, וואו
ער איז אָפּגעווען אַזויפיל יאָרן.

איז'ן געקומען אַנזאָגן דעם פרנס:

— דער רב וואָרט הינטערן עירוב.

— זאָל ער פאַרן, — ענטפערט דער פרנס. — נישקשה, מיר'ן קריגן

אַ רב פאַר דריי גילדן אַ וואָך...

✽

713

ר' אַייזל חריף איז אַמאָל געווען רב אין אַן אַרימע קהלה. איז נישט
געווען פּוננאַנען צו צאָלן דעם רב שכירות. האָט קהל גערופן אַן אסיפה
און ס'איז געבליבן אַן עלה במוסכם: אָפּגעבן דעם רב דעם קהל'שן
מרחץ, זאָל ער אַריינעצן אַ מענטשן און וויפיל ס'וועט בלייבן ריינע
הכנסה, אַזויפיל וועט ער האָבן.

איינמאָל, ערב שבת, טרעפט אַן ר' אַייזל דעם ראשדקהל, אַ איר אַ
גביר און אַ גס, בעת יענער גייט פון מרחץ.

— איר ווייסט, רבי, — זאָגט דער ראשדקהל — היינט איז אין

מרחץ געווען אַ דוחק אין וואַסער און היינט אידאָך ערב שבת.

— אַזוי? — גיט ר' אַייזל אַף אים אַ בייזן קוק — אַ בעדער בין

איר שוין ביי אַיך, ווילט איר נאָך כּזאָל זיין ביי אַיך אַ באַר'ני

אויך?...

✽

714

ר' אַייזל חריף איז אַמאָל, ערב־שבת, געזעסן אין מרחץ. האָט איינער,
אַ פּראַסטער איד, אַ טעות געהאָט, געמיינט אַן ס'איז זיינער אַ באַקאַנ־

די וועלט דערציילט

טערה, איז ער צו צו אים פון הינטן און אים א שמוץ געטאן מיט א ריטל.

אז ר' אייזל האָט אומגעקערט סיפנים און יענער האָט דערזען, אז ס'איז דער רב, איז ער געוואָרן אַ פאַרציטערטער און אָנגעהויבן:
— רבי, זייט מיר מוחל, כּיהאָב נישט געוואוסט...
— קיין אחריות נישט, — שמייכלט ר' אייזל. — פון הינטן בין איד קיין רב נישט...
✽

715

אין מאָליוו איז געווען אַ איד אַ נביר, ר' הצקאל ראָטנער. אחוץ זיין עשירות איז ער געווען אַ גרויסער למדן, אַ מחבר פון ספרים. און ווי די טבע פון אַן עושר איז ער געווען ביי זיך זייער תקיף, געזאָגט אַ ברייטע דעה אין אַלע קהלישע ענינים, בפרט אין רבנות. אַלע מאָליווער רבנים האָבן פון אים געהאַט גרויסע רדיפות. אַפילו דעם מלבי"ם האָט ער נישט נושאַ פנים געווען און געהאַט מיט אים מחלוקת.
איז אַוועק אַ צייט און מאָליוו האָט קיין רב נישט געקענט צוקלייבן. וואָסער רב ס'האַט געזאָלט אָנקומען, האָט ער ביי ר' הצקאל'ן נישט נושאַ חן געווען. און אז ר' הצקאל זאָגט ניין — איז ניין.

האָט ר' יאָשע-בער בריסקער געזאָגט:

— מאָליוו וועט קיין רב נישט קריגן. מחמת ר' הצקאל וויל אַזאָ רב, וואָס קען לערנען ווייניקער פון אים און אַזאָ רב איז במציאות נישטאָ...
✽

716

ר' שמואל מאָליווער, ביאָליסטאָקער רב, איז, כידוע, געווען אַ גרוי-סער עסקן אין כלל-ענינים, בפרט אין ישוב ארץ-ישראל. מיט שטאַטישע ענינים האָט ער זיך קנאַפֿ-וואָס אָפּגעגעבן. ער פלעגט אָפט מאַכן ווייטע נסיעות, אָפּפאַרן פון שטאָט אַף וואָכן און חדשים. און אַפילו בעת ער איז געווען אין ביאָליסטאָק, האָט ער אויך מער אין זינען געהאַט דעם כלל-ישראל מיט זיינע ענינים, ווי די שטאַט ביאָליסטאָק מיט אירע הצטרות'ן.

נישט איינמאָל האָט געטראָפּן, אז ר' שמואל פלעגט לאָזן זיצן די פני פון שטאַט, די טובי-העיר, און אָפּזיצן שעה'ען ביי זיך אין חדר מיט אַ יונגמאַן, וואָס האָט זיך גע'עוסקט אין ישוב ארץ-ישראל.

איז אין שטאַט אַרומגעגאַנגען אַ ווערטל:

— ר' שמואל איז נישט ב י א ל י ס ט א ק ע ר ר ב , נאָר אַ ר ב א י נ ב י א ל י ס ט א ק ...

בעת ר' אליה-חיים האט אָנגענומען לאַדזשער רבנות, האָט גאַנץ שטאָט זיך געגרייט אים מקבל-פנים זיין מיט גרויס כבוד, ווערליק אַזאַ גדול בישראל. דעם טאָג, וואָס ר' אליה-חיים האָט געדאַרפט אָנקומען, איז אַרויס צו דער באַן אַ גרויסער עולם, אָנגעטאָן בגדי-שבת, די פני פון שטאָט — בראש און מזוֹאָרט אָפּ דעם רב. דער צוק איז געקומען — ר' אליה-חיים איז נישטאָ. בלייבט דער גאַנצער עולם ווי מבולבל. איז עפעס, חלילה, געשען מיטן רב, וואָלט'ן דאָך מודיע געווען. נישט אַנ-דערש, דער רב האָט חרטה געהאַט און איז געבליבן אין לאַמזע. אַפּ מאַרגן פאַרט אַ לאַדזשער בעל-הבית מיט דער באַן קיין לאַדזש. לעבן אים אין וואָגאָן זיצט אַ שיינער איד, אַ הדרת-פנים. צעשמעסט'ן זיך:

— פּונוואָען איז אַ איד?

— אַ לאַדזשער.

— וואָס הערט זיך ביי איד אין לאַדזש?

— וואָס זאָל זיך הערן? ווי אין אַ אירישע שטאָט. פאַראַן גבירים, פאַראַן אביונים. דעם גביר איז וואויל, דעם אַרימאָן, נעבאָד, איז ביטער. — ס'הייסט? נישטאָ גאָר ביי איד קיין תלמוד-תורות, קיין גמילות-חסדים, קיין ביקור-חולים?

— כמעט ווי נישט. לאַדזש האָט קיין מול נישט. אָט האָבן מיר גענומען דעם לאַמזער רב, ר' אליה-חיים. געמיינט, אַז די שטאָט ווערט שוין אויפגעריכט. האָט ער, הפנים, חרטה געהאַט. האָט געזאָלט נעכטן קומען, גאַנץ שטאָט איז אַרויס צו דער באַן און — איז נישט געקומען. אַזוי שמועסנדיק איז'ן אָנגעקומען אין לאַדזש.

ביים אַראַפניין, זאָגט דער פרעמדער איד צום לאַדזשער:

— אייער רב האָט נישט חרטה געהאַט, ער איז שוין אין לאַדזש.

אַז דער פרעמדער איד האָט זיך אָפּגעזענגט און אַוועק אין שטאָט. כאַפט זיך ערשט דער לאַדזשער בעל-הבית ווער דער איד איז געווען. באַלד איז'ן דערפון געוואויר געוואָרן אין שטאָט. לויפן תיכף אַוועק די ראשי-קהל אין בית-הרב — ר' אליה-חיים איז דאָ און זיצט שוין איבער אַ ספר.

— סטייטש, רבי, — הויבן זיי אָן — מיר האָבן זיך נעכטן געריכט

אַפּ אַיך, זיך געגרייט מקבל-פנים זיין ווי געהעריק איז, צום סוף...

— ניין, — מאַכט ר' אליה-חיים — כינעם נישט קיין געצאָלט פאַר-

אויס. דערווייל ווייס איד נאָך נישט, צי כיוועל עפעס אויפמאָן אין לאַדזש...

ר' משה חפץ איז געווען רב אין טשאוואוס. האָט ער דאָרט געהאַט גרויס מחלוקת. גראָד האָט פינסק געזוכט אַ רב. האָט ר' משה געוואָלט אַנקומען אָף פינסקער רבנות.

— פינסק — זאָגט ר' משה — דאָרף מיך גריילאַך וועלן פאַר אַ רב. אַ פשוטער קלוחומר: מה דאָך טשאוואוס, וואָס וויל נישט, ביזאַל זיין דאָ רב, וויל פונדעסטוועגן, ביזאַל זיין רב אין פינסק; היינט פינסק, וואָס וויל יאָ, ביזאַל זיין רב אין טשאוואוס, דאָרף אוראי וועלן, ביזאַל זיין רב אין פינסק...

אָ

ר' ישראל־מאיר, דער „חפץ חיים“, האָט קיינמאָל קיין רב נישט געוואָלט זיין. אַפילו אין די יונגע יאָרן, בעת ער איז געווען געדריקט אין מצב, האָט ער קיין רבנות נישט געוואָלט אָנעמען.

איינמאָל זיינען ראַדינער בעלי־בתים צוגעשטאַנען צו אים, ער זאָל אָנעמען שיטעטלשע רבנות.

— רבי, — האָבן זיי מיט אים אַיינגעטענהיט — וואָס דאַרפן מיר נעמען אַ רב פון דער פרעמד, אַז מיר האָבן אייך אין שטעטל. קיין גרע־סערן פון אייך וועלן מיר אוראי נישט קריגן.

גאָד אַ לאַנגן ישוב־הדעת, האָט ר' ישראל־מאיר מסכים געווען און אָנגענומען אַ כתב־רבנות. ער האָט אָבער בפירוש אויסגענומען אַ תנאי, אַז אַלע בעלי־בתים זיינען זיך מתחייב אים צו פאַלגן.

אין אַ קורצע צייט אַרום, האָבן צוויי שטעטלשע בעלי־בתים געהאַט פאַר אים אַ דין־תורה. האָט איינער פאַרשפּילט. האָט ער נישט געוואָלט צייתדין זיין. האָט ר' ישראל־מאיר תיכף אַריינגעשיקט סיכת־רבנות צו די ראשי־קהל.

און ער איז שוין מער קיין רב נישט געווען. ער היום איז ער אַ ראַדינער בעלי־הבית.

אָ

ר' מאיר סלוצקער איז געווען אַ גאון עולם און אַ צדיק תמים. ער איז עטלאַכע יאָר געווען רב אין סלוצק.

אַז זיינס אַן אייניקל, אַ מיידל, האָט אָנגעהויבן גיין אין גימנאַזיע, האָט זיך ר' מאיר אָפגעזאָגט פון רבנות.

— אַז ביִהאב נישט געקענט — האָט ער געזאָגט — מדריד זיין בדרך הישר מייע אַייגענע קינדער, טאָ ווי קען איד מדריד זיין אַ קהלה ביי אידן? ...

בעת ניריארק האט געהאלטן ביים נעמען א רב הכולל, האט'ן אָנִי געבאָטן ס'רבנות ר' הירש'ן, ר' יצחק־אלחננים זון, וואָס איז דעמאלט געווען רב אין מיטוי. האָט ר' הירש נישט אָנגענומען. ער וויל נישט גיין קיין אמעריקע.

— רבי, — פרעגן אים די מקורבים — פארוואָס זאלט איר טאָקע נישט גיין קיין אמעריקע? וואָס רב ווי איר, וואָלט אָד דארטן פאָר־שטאָרקט אירדישקייט.

— פאָרשטייט איר מיך, — ענטפערט ר' הירש — איך קען זיין א רב ביי אידן. מאַכן אידן — בין איך נישט ביכולת...

✽

בעת ר' חיים־לייב, דער סאסניצער עילוי, איז געווען רב אין סמאָר־גאָן, איז אין שטאָט געווען א איר א גביר און א גרויסער קמצו, געהאט א פארמאכטע האנט און זיך נישט געלאָזט געפינען אף קהל'שע הצטרכות'ן.

אינמאָל איז דער גביר געזעסן ביים רב. זיצט'ן און מיטמועסט. איז צורייך געקומען מכה קהל, כל־יְקוֹדֵשׁ וכדומה.

— רבי, — פרעגט דער גביר — ווי מאַכט איר מיט חיונה?

— ווען כּוֹאֵל האָבן — זאָגט ר' חיים־לייב — א פיר־פינף בעל־בתיים ווי איר, וואָלט מיט חיונה קיין דאגה נישט געווען.

— האָט קיין פאָריבל נישט, רבי, — הויבט זיך דער גביר אָן מתנצל זיין — כּוֹשֵׁט מִיך אפּשר נישט אַזוי שייַן, אָבער איר ווייסט אָד, רבי, די צייט איז שלעכט, די הוצאה איז גרויס און מענטשן שאַצן תמיד מער...

— ניין, — שְׂאָגט אים איבער ר' חיים־לייב — כּוֹאֵב אַזוי גע־מיינט: ווען כּוֹאֵל האָבן א פיר־פינף בעל־בתיים, ווי איר, וואָלט מיט חיונה קיין דאגה נישט געווען; די צרה איז, וואָס כּוֹאֵב צוויי־הונדערט בעל־בתיים ווי איר...

✽

ר' יהודה סאָטמאַרער פלעגט זייער שטאַרק מוסר'ן דעם עולם; פייערן, אַז זיי זיינען נישט פרום, גיבן נישט קיין צדקה וכדומה. אינמאָל האָט ער געהאלטן א פייערדיקע דרשה, געגאָסן פער און שוועבל. אין מיטן שטעלט ער זיך אָפּ און זאָגט צום עולם:

די וועלט דערציילט

— מיינט נישט, רבותי, אז כזאג עם אלץ פאר איד. באמת מיין איד עם מיד. נאר היות כיוויים, אז איר זיינט נישט בעסער פאר מיר, זאג איד עם אביסל העכער, כדי איר זאלט אויך הערן...

ז

724

אין קליוולאנד איז געווען א רב, ר' יעקב אבן יפראמער. האט ער געהאט גרויס מחלוקת מצד די בעלי-בתים; ווי ס'טרעפט זיך אין א שטאט. די בעלי-בתים האבן געוואלט, ער זאל אוועק פון קליוולאנד און ער, כדרך הטבע, האט דוקא נישט געוואלט. איז ר' יעקב אמאל ארויף אף דער בימה און געזאגט דעם עולם: — הערט זיך איין, רבותי. איר זאלט וויסן איינמאל פאר אלע מאל, אז איד בין קליוולענדער רב און קליוולאנד איז מיין שטאט. זיינט איר מרוצה — קענט איר אויך זיין קליוולענדער בעלי-בתים; אלא נישט — קענט איר אויך גיין געזונטערהייט. איר האלט אויך דא נישט...

צום רב

725

בעת ר' ר' העשל איז געווען רב אין קראקע, האבן אמאל צוויי גבירים געהאט פאר אים א דין-תורה. דער סכסוך איז געגאנגען אין שווערע אלפים. האט זיך איינער פון די בעלי-דינים מקדים געווען, אריין צום רב און אים געבעטן:

— רבי, היות כיהאב ביי אויך די טעג א דין-תורה, בעט איד אויך, איר זאלט זען, אז איד זאל נישט בא'עוואלט ווערן. און אף די רייד נעמט ער ארויס הונדערט רענדלאך און לייגט אוועק פארן רב.

נעמט ר' ר' העשל צו סיגעט און הייסט דעם בעלי-דין קומען מארגן. ווי דער בעלי-דין איז ארויס, רופט ר' ר' העשל אריין די רביצין און הייסט זי מאכן אף ביינאכט א גרויסע סעודה. און תיכף שיקט ער פארבעטן צו דער סעודה אלע קינדער זיינע, די זין מיט די אידימס. צו דער סעודה, בעת דער גאנצער עולם איז געזעסן ארום טיש, געגעסן, געטרונקען און זיך געלאזט וואוילגיין, נעמט ר' ר' העשל ארויס פון קעשענע די הונדערט רענדלאך, האלט זיי אין האנט, ציילט איבער איין מאל, א צווייטן מאל, א דריטן מאל. דער עולם ארום טיש קוקט און ווארט מיט דרד-ארג: באלד וועט דער טאטע צעטיילן די רענדלאך —

אף דעם האָט ער זיי פאַרופן. ר' העשל האַלט אַלץ סיגעלט אין האַנט און ציילט. אַז ער האָט שוין געהאַט איבערגעציילט עטלעכע מאָל, לייגט ער אַרײַן סיגעלט אין קעשענע און זאָגט צום עולם:

— איר זאָלט וויסן, קינדערלאַך, אַז דאָס געלט איז שוחד־געלט. איר הערט? שוחד־געלט! און שוחד טאָר מען נישט נעמען. — אַ בפירושער לאו אין דער תורה. כּהאָב אַיך בכיוון גערופן, איר זאָלט זען שוחד־געלט מיט אַיערע אַייגענע אויגן און אַנטלויפן פון דעם ווי פון פּיער...

אף מאַרגן האָט ר' העשל אָפּגעגעבן דעם בעל־דין די הונדערט רענדלאַך זיינע און אים שטאַרק אויסגעמוסר'ט פאַר וועלן געבן שוחד. מחמת אזוי ווי מיטאַר קיין שוחד נישט נעמען, אזוי טאָר מען אויך קיין שוחד נישט געבן.

✽

726

מי האָט אַמאָל געפרעגט ר' יונתן פּרעגער:

— זאָגט אונז, רבי, פאַרוואָס, אַז ביי אַיינעם ווערט טרייף אַ שאלה אף הונדערט רענדלאַך, שווייגט ער און האָט צו קיינעם קיין מענה נישט. טאַמער, הלילה, פאַרשפּילט ער אַ דינתורה אף אַ רענדל, האָט ער טענות צום רב, צו די דיינים און איז מרעיש עולם.

— גאָר פשוט, — מאַכט ר' יונתן. — אַ שאלה, אַז ס'ווערט טרייף, האָט ער היזק און קיינער געווינט נישט. אַ דינתורה, אַז ער פאַרשפּילט, געווינט אַך דער בעל־דין זיינער, פאַרנינט ער אים נישט...

✽

727

פאַר ר' הערשעלע אורנשטיין, בריסקער רב, איז אַמאָל געקומען אַ משיקאווע דינתורה. צוויי אידענעס, שכנות אין איין הויז, האָבן אויס־געהאַנגען וועש. האַט'ן אַיינערס וועש צוגעגנבעט. איז געוואָרן ביי זיי אַ סכסוך. די זאָגט: דיין וועש האַט'ן צוגעגנבעט און געבליבן איז מיינ וועש. און די אַנדערע זאָגט פאַרקערט: דיין וועש האַט'ן צוגעגנבעט און מיינ וועש איז געבליבן. זיינען זיי געקומען צום רב. הייסט ר' הערשעלע בריינגען ס'איבערגעבליבענע וועש. האַט'ן גע־בראַכט. שיקט ר' הערשעלע ביידע שכנות אַרויס און הייסט דעם ווייב, די רביצין, צולייגן צום וועש אַ פאַר שטיקלאַך פון אירע. רופט ער אַרײַן איין שכנה און פּרעגט זי:

— וועסטו דערקענען דיין וועש?

— יא, רבי, אַודאי — זאָגט די אידענע.

די וועלט דערציילט

און הויבט אָן אויסלייגן: דאָס איז מיינס, דאָס איז מיינס, דאָס איז נישט מיינס...

היינט ער ווידער צוזאַמענלייגן אַלע שטיקלאַך וועש און אַרײַן-רופן דער אַנדערער.

— דערקען דיין וועש — זאָגט ער צו איר.

הויבט זי אָן אויסלייגן: דאָס איז מיינס, דאָס איז מיינס, מיינס, מיינס — ביזן לעצטן שטיקל.

— אין גאַנצן דיינס? — פֿרעגט זי ר' הערשעלע.

— יאָ, רבי, — זאָגט זי — אין גאַנצן.

— דו ביזט אַ גנביטע, — זאָגט איר ר' הערשעלע. — ס'וועש גע-הערט יענער...

א

728

בעת ר' וועלוועלע, דער „מראות הצובאות“, איז געווען רב אין ביאַליסטאָק, האָבן אין גאַנץ פּוילן און ליטע געשימט צוויי אַדירים: ר' זימל עפשטיין און ר' קאַפּל האַלפּערן. זיי זיינען ביידע געווען שותפים און געפירט גרויסע געשעפטן, געהאַלטן פּאַדראַטן פון מלוכה, געבויט שאַסייען און בריקן און מפרנס געווען הונדערטער משפחות. זיי זיי-נען אויך געווען גרויסע בעלי-צדקה, זיך געלאָזט אומעטום געפינען און מיט אַ ברייטער האַנט. בקיצור — די צוויי שותפים זיינען געווען אַ שם-דבר. ר' וועלוועלע האָט זיי געקענט און זיי נוהג כבוד געווען.

איינמאָל האָבן זיי געהאַט צווישן זיך עפעס אַ סכסוך. זיינען זיי אַראָפּגעפאַרן קיין ביאַליסטאָק האָבן אַ דין-תורה פאַר ר' וועלוועלען, וואָס איז געווען מפורסם פאַר אַ גאָון עולם און אַ צדיק תמים.

אַ זיינער עלף אינדערפרי, ר' וועלוועלע זיצט אין טלית-און-תפילין און לערנט זיינע שיעורים, זעט דער שמש זיינער דורכן פענסטער, ווי עס שטעלט זיך אָפּ אַ קאָטש מיט פערד און די צוויי אַדירים גייען אַרויס פון קאָטש און לאָזן זיך גיין צום בית-הרב. לויפט דער שמש צו אָן אַן אַטעם צו ר' וועלוועלען:

— רבי, ר' זימל עפשטיין מיט ר' קאַפּל האַלפּערן זיינען געקומען.

— גיי פֿרעג זיי — זאָגט ר' וועלוועלע בנעימות — מכה וואָס זיינען

זיי געקומען.

גייט דער שמש אַרויס און קומט צוריק מיט אַ תשובה:

— זיי זיינען געקומען האָבן אַ דין-תורה.

— רוף זיי אַרײַן — זאָגט ר' וועלוועלע, לאָזט אַראָפּ דעם טלית

איבער די אויגן און בעט דעם דיין זיינעם זיך זעצן מיט אים.

אז די גבירים זיינען אריין, גיט זיי ר' וועלוועלע נישט קיין שלום,
 בעט זיי נישט זיצן, קוקט אפילו נישט אין זייער זייט און זאגט:
 — זימל און קאפל, ווער פון אייך איז דער תובע, זאל טענה'ן פריער.
 ווערן די גבירים פארציטערטע. אף אזא ברוד'הבא האבן זיי זיך
 נישט געריכט. מיזאל זיי רופן ביים נאמען, אן א ר'.
 — איך בין דער תובע — האט ר' זימל קום ארויסגערעדט.
 — לאז הערן דיינע טענות — זאגט ר' וועלוועלע.
 ווערט ר' זימל נאך מער געפאלן ביי זיך. דער רב אירצט אים אפילו
 נישט. מאכט ער זיינע טענות בקיצור.
 — קאפל, וואס טענה'סטו? — פרעגט ר' וועלוועלע דעם נתבע.
 אויסגעהערט ביידנס טענות, שיקט זיי ר' וועלוועלע ארויס און
 שמועסט דורך מיטן דיין ווי דער פסק זאל זיין. פארטיק געווארן מיטן
 פסק, שיקט ער דעם שמש זיי אריינרופן און זאגט:
 — על פי התורה איז דער דין אזוי. זימל, ביזטו מקבל?
 — יא, רבי — ענטפערט ר' זימל.
 — קאפל, ביזטו מקבל? — פרעגט ר' וועלוועלע דעם אנדערן בעל-
 דין.

— יא, רבי — ענטפערט ר' קאפל.
 נעמט ר' וועלוועלע אראפ דעם טלית פון קאפ און גיט זיי שלום:
 — שלום עליכם, ר' זימל! שלום עליכם ר' קאפל!
 און הייסט דעם שמש גרייטן דעם טיש פאר די אורחים חשובים...

729

פארן אוועקפארן, ווילן די גבירים געבן פסק'געלט. וויל ר' וועלוועלע
 לע נישט נעמען.
 — כדארה קיין געלט נישט, — זאגט ר' וועלוועלע. — מיין הסתפקות
 האב איך פון שטאט. און קלייבן געלט איז א נארישקייט, מחמת מער
 ווי זארג, ווי דאס צו היטן, וועל איך פון דעם נישט האבן...

730

פאר ר' משה צייטלש האט'ן אמאל געבראכט א אידן, וואס האט
 א צייט לאנג זיך אויסגעגעבן פאר א כהן, ביז מאיז דערגאנגען, אז ער
 איז א ישראל. האט ר' משה געהייסן אים שלאגן מלקות.
 אז מאיז פארטיק געווארן מיט די מלקות, הייסט ר' משה שלאגן
 א צווייטן מאל מלקות.
 — סטייטש, רבי, — טענה'ט יענער — צוויי מאל מלקות פאר איין
 עבירה?

די וועלט דערציילט

— יא, — מאַכט ר' משה. — דו האָסט גענומען צוויי עליות, במקום
לוי" אויך...

א

731

פאַר ר' בעריש מייזלש, וואַרשעווער רב, איז אַמאָל געקומען אזא דין
תורה:

אין וואַרשעווער אידישן שפיטאַל איז איינער, א איד, געשטאַרבן.
די יורשים זיינע האָבן געוואוסט, אַז ער האָט געהאַט ביי זיך היפש
געלט. האָט'ן אָנגעהויבן זוכן, געזוכט אומעטום און נישט געפונען. איז
געפאַלן דער חשד אַפּן משרת, וואָס איז געגאַנגען אַרום הולח. נעמט'ן
זיך צום משרת — לייקנט ער שטיין און ביי, ווייסט נישט פון וואָס צו
זאָגן. בריינגט'ן אים צום רב.

— האָסטו — פרעגט אים ר' בעריש — סיגעלט נישט גענומען?
— ניין, רבי — האַלט זיך שטייף דער משרת.
— אויב אַזוי, — מאַכט ר' בעריש — וועסטו מוזן געבן דעם מת
אַ תקיעת־כף.

ווערט דער משרת אַ ביסל אַפהענטיק, מאַכט זיך האַרץ און זאָגט:
— יא, רבי, כיוועל געבן אַ תקיעת־כף.
רופט ר' בעריש אַריין צו זיך, איז אַ הדר מיוחד, אַ פאַר פון זיינע
מענטשן און זאָגט זיי:

— גייט אַוועק אין שפיטאַל. איינער, אַ לעבעדיקער, זאַל זיך מאַכן
פאַר אַ מת. און בעת דער משרת וועט אים געבן אַ תקיעת־כף, זאַל ער
די האַנט זיינע האַלטן אַ וויילע און נישט אַפּלאַזן.
האַט'ן אַזוי געטאַן.

מיהאַט אַוועקגעלייגט אַ לעבעדיקן אַף דרער, אים צוגעדעקט מיט
אַ ליילאך און געשטעלט ליכט צוקאַפּנס — ווי אַ מת.
אַ וויילע שפעטער פירט'ן אַריין דעם משרת און מיהייסט אים צוגיין
צום טויטן, געבן אַ תקיעת־כף.

דער משרת גייט צו און נעמט אַן דעם טויטנס האַנט. וויל ער די
האַנט אַרויסנעמען — קען ער נישט. דער טויטער לאַזט נישט אַפּ. ווערט
ער בלייך ווי די וואַנט, פאַלט שיער נישט אין חלשות און הויבט אַן
שריען:

— גוואַלד! טשעפעט מיך נישט! כגיב אַפּ סיגעלט.

א

732

ר' ליפעלע ביאליסטאקער, דער „עונג יום־טוב“, איז געווען אַ גאון
עולם און אַ חכם עתיק. געהאַט אַ שאַרפּן קאַפּ, אַ גאונישע תפיסה. דעם

שווערסטן ענין אין מסחר האָט ער תיכף דורכגענומען ווי אַ געניטער סוחר. פֿלעגן צו אים קומען די גרעסטע סוחרים מיט די פֿאַרפֿלאַנטערט־סטע סכסוכים, מיט די שווערסטע דיִן־תורות, ר' ליפעלע זאָל זיין דער בורר זייערער.

איינמאָל איז ר' ליפעלע געזעסן אין אַ ברירה, וואו ס'איז געגאַנגען אין שווערע אַלפֿים. אין אַ וויילע האָט ר' ליפעלע דעם סכסוך אויסגע־גליכן אַזוי, אַז ביידע צדדים זיינען געווען זייער צופרידן. פֿאַרן אַוועק פֿאַרן האָבן זיי אים שײן באַדאַנקט און איבערגעלאָזן אַ היפשע מטבע פֿסק־געלט.

האָט דר. זילבערבערג, איינער פֿון ר' ליפעלעס מקורבים, אים גע־פרעגט:

— זאָגט מיר, רבי, כיבעט אײך, פֿאַרוואָס זאָל אַ רב זיין חשוב־ער ווי אַ דאָקטער? אַ דאָקטער האַרעוועט אַפּ יאָרן־לאַנג ביז ער שטודירט אויס, ווערט פֿאַרשוואַרצט ביז ער קריגט אַ פֿראַקטיקע, און נאָך אַלע־מען, אַז מירופֿט אים צו אַ חולה, וואָס קריגט ער? אַ האַלבן רובל, אײך, וואָס בין שוין אַ מפורסם אַ דאָקטער, קריג אַ רובל. און אַ רב זיצט אין אַ ברירה און קריגט פֿאַר איין שעה הונדערטער.

— כּוועל־אײך זאָגן, פֿאַני דאָקטער, — ענטפֿערט ר' ליפעלע — דעם חילוק פֿון אַ רב ביז אַ דאָקטער. אַז צוויי בעלי־דינים האָבן אַ סכסוך צווישן זיך, האָבן זיי, כּדרך הטבע, יסורים מיט קאָפּדרייעניש, שלאָפּן קיין נעכט נישט. קומען זיי צום רב, נעמט דער רב איבער דעם גאַנצן סכסוך מיטן קאָפּדרייעניש און די בעלי־דברים קענען רוהיק שלאָפּן. פֿאַר דעם איז דער רב ווערט מיזאָל אים גוט באַלוינען. אַ דאָקטער, אַז ער קומט צום חולה, פֿאַרשרייבט ער בלוין אַ רעצעפט, איז גענוג וויפֿיל מיגט אים. זעט אײך, ווען אַ דאָקטער זאָל איבערנעמען ביים חולה די קראַנקהייט מיט די יסורים, וואָלט ער טאַקע ווערט געווען כל־הגעלטן...

אַ יונגערמאַן איז אַמאָל געקומען צו ר' אייזל חריף נעמען סמיכה. גיט ר' אייזל מיט אים אַ שמועס אין לערנען — אַ פּוסטע כּלי. — זאָגט מיר, — פרעגט אים ר' אייזל — וואָס איז דער טייטש: „תנו רבנן“?

— רבי, — חידושי־ט זיך דער יונגערמאַן — דאָס ווייסט דאָך אפילו אַ חדר־אינגל. „תנו רבנן“ איז טייטש: די רבנן האָבן געלערנט. — ניין, — מאַכט ר' אייזל — שישטייט נישט: „רבנן תנו“ — די רבנן האָבן געלערנט. שישטייט: „תנו רבנן“, איז טייטש: געלערנט האָבן די רבנן. קודם דאַרפֿן לערנען, דערנאָך ווערט'ן אַ רב...

בעת ר' בנימין דיסקין, ר' יהושע-לייבס פאטער, איז געווען רב אין וואַלקאוויסק, האבן אמאל צוויי גבירים פון שטאָט, גרויסע סוחרים, געהאָט ביי אים אַ דין-תורה. האָבן זיי אַייטגעלייגט ביי אים פינף-טויזנט רובל ביזן פסק.

אין עטלעכע טעג אַרום, קומט איינער פון די צוויי בעלי-דינים צו ר' בנימינען מיט אַ בקשה:

— רבי, כּיהאַרף די טעג צאָלן אַ וועקסל, וויל איד אַיך בעטן, איר זאָלט אַזוי גוט זיין און מיר אַרויסגעבן פונם שלישי-תגעלט צוויי-טויזנט רובל. די וואָך וועל איד אַיך זיי צוריק אַרײַטויזנט רובל.
שווייגט ר' בנימין.

— רבי, — שטייט נישט אָן דעם גביר די מעשה — איר געטרויט מיר נישט? דאַכט זיך, איר קענט מיר, אַז מײן וואָרט איז אַ וואָרט.
— ניין, — מאַכט ר' בנימין — געטרויען געטרוי איד אַיך, נאָר אַינער בעל-דין האָט זיך שוין מקדים געווען. נעכטן איז ער געווען ביי מיר און געבעטן, כּוזאָל אים אַרויסגעבן דריי-טויזנט רובל פונם שלישי-תגעלט.

— סטייטש, רבי! — כאַפט זיך דער גביר פאַרן קאַפּ — איר זאָלט עס טאָן? אַרויסגעבן שלישי-תגעלט?
— חלילה, — שמייכלט ר' בנימין — כּיהאַב אים טאַקע נישט גע-געבן...
✽

אַ יונגערמאַן אַ למדן איז אמאל געקומען צו ר' זלמן מאַרימפּאָלער נעמען סמיכה. שמועסט ר' זלמן מיטן יונגערמאַן אין לערנען, אין ש"ס, אין פּוסקים — דער יונגערמאַן איז אַ וואוילער, איז ראוי צו זיין אַ רב ביי אידן.

— קענט איר — פּרעגט אים ר' זלמן — דעם פינפטן „שולחן ערוך“?
אַ רב דאַרפ'ס נויטיק וויסן.
קוקט אים דער יונגערמאַן אָן.

— רבי, — חידושיט ער זיך — כּיהאַב נאָך קיינמאל נישט געהערט, אַז ס'אי דאָ אַ פינפטער „שולחן ערוך“.

— דער פינפטער „שולחן ערוך“ — מאַכט ר' זלמן — הויבט זיך אָן: „לעולם יהא אדם“ — מדאַרף תמיד זיין אַ מענטש...
✽

מהאָט אַמאָל דערטראָגן צו ר' אליה־חיים לאָדזשער, אַז די מילכי-
קער איז שטאַט וואַסערן די מילך.
שיקט ר' אליה־חיים רופן די מילכיקער. קומען זיי תיכף. דער רב
רופט.

— הערט זיך איין, אידן, — זאָגט צו זיי ר' אליה־חיים — פאַר מיר
איז אַצונד געקומען זייער אַ שווערע שאלה פון בשר וחלב. ס'האַלט,
אַז איז גאַנץ שטאַט זאָלן טרייף ווערן די כלים. איין היתר איז דאָ, אויב
כ'זאָל וויסן פעוונע, אַז די מילך, וואָס ווערט פאַרקויפט אין שטאַט איז
נישט קיין ריינע מילך.

— יא, רבי, — כאַפן זיך די מילכיקער אַרויס — אַודאי איז די מילך
געוואַסערט.

— קיינער פון אייך, — פרעגט זיי ווייטער ר' אליה־חיים — פאַר
קויפט גאָר נישט קיין ריינע מילך?

— ניין, רבי, — זאָגן זיי. — אַלע וואַסערן.

— ווייסט איר עס פעוונע? — פרעגט ר' אליה־חיים.

— זאָלט איר געזונט זיין, רבי, — חידושן זיי זיך. — ס'שייד, מיר
ווייסן נישט אונזער פרנסה? מיר אַליין, מיט אונזערע אייגענע הענט,
וואַסערן די מילך.

— אויב אַזוי, — שמעלט זיך אויף ר' אליה־חיים — בין איד אייך
מתרה ומודיע, אַז פון היינט אַז און ווייטער זאָלט איר פאַרקויפן ריינע
מילך. און באַם כיוועל מיד דערוויסן, אַז עמיצער פון אייך וואַסערט
די מילך זיינע, וועל איד לאָזן אויסרופן אַן איסור אין שטאַט, אַז קיינער
זאָל ביי אים קיין מילך נישט קויפן...

✽

737

אַן אַרימע אידענע איז געקומען צו ר' אליה־חיים לאָדזשער מיט
אַ שאלה אַף אַן עוף. ר' אליה־חיים האָט זיך געמאַטערט, געזוכט אין
פוסקים, אין תשובות, געוואַלט כשר מאַכן — נישט געקענט. אַ האַרבע
שאלה געווען.

נעמט ר' אליה־חיים אַרויס אַ רובל פון קעשענע, גיט דער אידענע
דעם רובל מיטן עוף און זאָגט:

— די שאלה איז טרייף...

✽

738

צו ר' אליה־חיים לאָדזשער איז אַמאָל געקומען אַ איד און זיך גע-
קלאָגט:

די וועלט דערציילט

— רבי, מהאָט מיר באַשווינדלעך אַף שווערע אַלפּים.

— דערציילט — זאָגט ר' אליה־חיים — וואָסוּ געשען.

דערציילט דער איד אַזאַ מעשה:

— כּי־הָאָב געהאַלטן אַ לאַטערי־צעטל, גענומען ביי אַ אידן אַ קאָלעקטער, אולי ירחם, אפשר וועט דער־וואָס־אין־הימל העלפּן און מיוועט עפעס געווינען. דעם ערשטן טאָג פון דער ציהונג קומט צו מיר דער קאַלעקטער און זאָגט מיר, אַז מיין צעטל האָט געוואונען קרן. מאַך איד נישט קיין שאַלֹות, גיב אים אַוועק סײַאַלע צעטל און נעם ביי אים אַ ניים. אַף מאַרגן, כּזָיב אַ קוק אין צייטונג — כּי־פֿאַל שיער נישט אין הלשות. מיין אַלט צעטל האָט געוואונען פּערציק־טויזנט רובל. לויף איד דאָך אַוועק צום קאַלעקטער מיט קולֹות: גזלן! רוצח! ווי טוט־ס אַ איד אַזאַ נבלה? איר האָט שוין נעכטן געוואוסט, אַז מיין צעטל האָט געוואונען פּערציק־טויזנט רובל און איר האָט־ס אויסגענאַרט ביי מיר פאַר קרן. טענה־ט ער: לה־דָם! סײַהויבט זיך נישט אָן. דעם נומער, וואָס האָט געוואונען, האָט נאָר אַ שוואַגער זיינער. — בקיצור, רבי, גיט מיר אַן עצה, וואָס טו איר דאָ.

שיקט ר' אליה־חיים רופן דעם קאַלעקטער. טענה־ט ער ווייטער

סײַגענע:

— דעם אידן הלומיט זיך. זיין נומער האָט מער ווי קרן נישט גע־

וואונען. יענעם נומער, וואָס האָט געוואונען די פּערציק־טויזנט, האָט געקויפט מינס אַ שוואַגער.

דער איד שווערט אָבער מיט כל־השבועות, אַז יענער נומער איז

זיינער.

זיצט ר' אליה־חיים, הערט אויס די טענות און שווייגט.

אַ ווילע שפעטער זאָגט ער צום קאַלעקטער:

— גיט מיר, זייט מוחל, אַ ווייס שטיקל פּאַפּיר, אַ בלעטל פון

ביכל אַיערן.

— נעמט דער קאַלעקטער אַרויס סײַבכל זיינס און וויל אַרויסרייסן

אַ בלעטל.

— זייט איך נישט מטריח — מאַכט ר' אליה־חיים און נעמט צו

ביים קאַלעקטער סײַאַנצע ביכל.

ר' אליה־חיים הויבט אָן בלעטערן סײַבכל, וואו סײַזינען פאַרשריבן

אַלע פאַרקויפטע נומערן מיט די נעמען פון די קונים און געפינט אַף

איין בלעטל דעם נאָמען פון דעם אידן מיטן נומער פון דער גרויסער

געווינס.

— נו, — זאָגט ר' אליה־חיים צום קאַלעקטער — וואָס וועט איר

אַצונד זאָגן? גיט שוין אַפּ דעם אידן סײַצעטל זיינס. סײַ זיין געווינס.

דער קאלעקטער איז געבליבן א באגראבענער פון חרפה. ער האט
בחרפתו געמוזט אפגעבן דעם אידן ס'צעטל און יענער האט געקראגן די
פערציקטויזנט רובל, וואס זיין צעטל האט געוואונען.

צו ר' אליה'חיים לאדזשער איז אמאל געקומען א איד, א סוחר, און
אים פארטרויט אזא מעשה:

— אלײן — זאגט דער איד — בין איך נישט קיין היגער. א לאַמֶד
זער טאקע, וואו איר, רבי, זיינט פריער געווען רב. געקומען בין איך
קיין לאַדזש איינקויפן סחורה. בין איך איינגעשטאנען אין אַן אכסניא,
ביי יענעם און יענעם. היינט פרי האָב איך געזאָלט פאַרן אַהיים. רעכנ
איך מיך אָפּ מיטן בעל־אכסניא, גיב אים אָפּ ס'שליסל פון צימער און
בין אוועק צו דער באַן. כּיָקום צו דער באַן, כּווייל קויפן אַ בילעט —
כאַפּ איך מיך, כּיהאָב נישט ביי מיר דעם טייסטער מיטן געלט מיטן גאַל־
דענעם זייגער מיינעם. דערמאַן איך מיך תּיכּף, אַז כּיהאָב דעם טייסטער
מיטן זייגער פאַרן שלאַפּן גיין געלייגט אונטערן קישן. קום איד צוריק
אַפּ דער אכסניא. — וואָס די מעשה? — פּרעגט מיך מבּוה־לדיק דער
בעל־אכסניא — איר פאַרט שוין נישט? — ניין, — זאָג איך — כּיהאָב
פאַרגעסן מיין געלט מיטן זייגער. — אזוי גאַר? — חידושיט ער זיך
כלומרישט תּמיוואַטע — כּיבין נאָך אין אייער צימער נישט געווען. קומט
אַרויף, וועלן מיר זען. — מיר גייען אַרײן אין צימער, דערקען איך תּיכּף
אַז מ'איז שוין דאָ יאָ געווען. און ווי ס'האַרץ האָט מיר געזאָגט. אונטערן
קישן איז שוין גאַרנישט געלעגן. פאַלט מיר אײן די רמים. כּיהאָב דאָרטן
געזאַט אַ היפשע סומע געלט מיט וועקסלען. — מ'האַט אוראי — פאַר
כאַפט דער בעל־אכסניא — ביי אייך אין גאַס אַרויסגע'גנביעט. איר
שפּילט זיך מיט לאַדזשער גנבים. — וואָס רעדט איר? — זאָג איך —
כּיגעדריינט קלאַר, אַז כּיהאָב נעכטן פאַרן שלאַפּן גיין געלייגט דעם טייס־
טער מיטן זייגער אונטערן קישן און היינט אינדערפרי האָב איך נישט
אַרויסגענומען. — ביי מיר אין אכסניא — זאָגט ער שוין מיט תּרעומות —
איז נאָך קיינמאַל קיין פּאָדים נישט פאַרלאָרן געגאַנגען. — זע איך דאָר,
אַז כּיוועל מיט אים גאַרנישט מאַכן, דערווייל קען ער נאָך די גנבה
מבער זיין. מאַך איך מיר אויך תּמיוואַטע און זאָג: יאָ, מסתּמא האָטן
ביי מיר אין גאַס אַרויסגע'גנביעט. באַשערט אַ שאָרן. מילאַ. — און כּיבין
אוועק. אַצונד, רבי, בין איך געקומען צו אײך. פון אייער חכמה רעדטן
נאָך ער היום ביי אונז, אין לאַמזע. גיט מיר, רבי, אַז עצה, ווי ראַטעווע
איך מיין געלט. ביי מיר איז ברור כּשמש, אַז דער בעל־אכסניא אַלײן
האַט'ס אַרויסגענומען.

די וועלט דערציילט

ר' אליהחיים האָט געקענט דעם בעל־אכסניא. גראָד האָט ער די טעג געהאַט ביי אים אַ דין־תורה און האָט זיך אַרויסגעוויזן פאַר נישט קיין לייטישן מענטשן.

הייסט ר' אליהחיים דעם סוחר וואָרטן אין אַן אַנדער חדר און ער שיקט דעם שמש רופן דעם בעל־אכסניא. יענער, מיינענדיק, אַז דער רב רופט אים מכת דער דין־תורה, איז ער תיכף געקומען.

הויבט ר' אליהחיים מיט אים אַן צו שמועסן און טאַקע מכת דער דין־תורה. היצט זיך דער בעל־אכסניא און ווייזט אויף, אַז ער איז גע־רעכט. און אַ טבע האָט ער געהאַט האַלטן תמיד אין האַנט אַ זילבערנע טאַבאַק־פּושקע.

— זייט מוחל, — זאָגט אים ר' אליהחיים — גיט מיר אַ שמעק טאַבאַק.

גיט ער ר' אליהחיימען די טאַבאַק־פּושקע. ר' אליהחיים נעמט איין מאָל אַ שמעק טאַבאַק, אַ צווייטן מאָל און יענער האַלט אַלץ אין איין ריידן.

פלוצלונג הויבט זיך ר' אליהחיים אויף, בעט דעם בעל־אכסניא מוחל זיין אַ וויילע און גייט אַרויס פון בית־דין שטוב.

— לויף שוין — זאָגט ער צום שמש — צום בעל־אכסניא און זאָג זיין ווייב, אַז דער מאַן אירער, וואָס זיצט אַזונד ביים רב, האָט געהייסן אַרויסגעבן דעם טייסטער מיטן גאַלדענעם זייגער, וואָס דער לאַמזער סוחר האָט היינט פאַרגעסן. פאַר אַ סימן האָט ער געשיקט די זילבערנע טאַבאַק־פּושקע זיינע.

אַ וויילע שפעטער איז שוין דער שמש געווען צוריק מיטן טייסטער און מיטן זייגער.

ר' אליהחיים איז אַריין צוריק אין בית־דין שטוב, אַפּגעגעבן דעם בעל־אכסניא די טאַבאַק־פּושקע, געשמועסט מיט אים אַ ביסל, ביז יע־נער האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַוועקגעגאַנגען.

אַז יענער איז אַוועק, האָט ר' אליהחיים אַריינגערופן דעם לאַמזער סוחר, אים אויסגעפרעגט די סימנים און אים אַפּגעגעבן זיין געלט מיט זיין זייגער.

✽

740

צו ר' אליהחיים לאַדזשער איז אַמאָל געקומען אַ גוי און געבעטן, ער וויל ריידן מיטן „פּאָן ראַבין“ אונטער פיר אויגן. איז ר' אליהחיים מיט אים אַריין אין אַ חדר מיוחד. פאַרטרויט אים דער גוי אַזאַ מעשה: — אַליין — זאָגט ער — בין איך אַ לאַדזשער, וואוּין אַף „באַלוט“. געווען פאַרמישט אין דער „פּאַווסטאַניע“, געהאַלטן די קאַסע פון גאַנצן

געגנט. אז די פאָוסטאָניע איז דערשטיקט געוואָרן, איז געכליבן ביי מיר געלט אַרום אַכט-טויזנט רובל. וואו אַהינצוטאָן האָב איך נישט געהאַט, האָב איך'ס באַגראָבן אין קעלער פון הויז, וואו כיוואוין. סיגעלט האָב איך אָפּגעהיט ווי די אויג אין קאַפּ. קיין מוטער בן-אדם האָט דער פון נישט געוואוסט. פון צייט צו צייט פלעג איך אין מיטן נאַכט איינער אַליין אַראָפּגיין אין קעלער, איבערצילן סיגעלט און צולייגן פון מין פאַרדינסט. אזוי איז אַוועק אַ צייט מיט יאָרן. אַנומלט, כניי אַראָפּ אין קעלער — סיגעלט איז נישטאָ. איז מיר געוואָרן פינסטער אין די אויגן. האָב איך אָנגעהויבן וויינען, שרייען, זיך רייסן די האַר פון קאַפּ. שכנים זיינען זיך צונויפגעלאָפּן, קיינער קען מיר אָבער נישט העלפּן. סיגעלט איז נישטאָ.

— האָט איר — פּרעגט אים ר' אליה־חיים — אַ חשד אַף עמיצן?
 — כיווייס אַליין נישט, פאַן ראַבין, — זאָגט דער גוי. — די מעשה איז אזוי. מיט מיר אין איין הויז וואוינט אַ איר אַ סטאַליער, אַן אַרי־מער בעל־מלאכה, געלעבט תמיד אין נויט און אין דחקות, געגאַנגען, ער מיט ווייב און קינד, קרועה־בלואה, אַ צער געווען צו קוקן אַף די אַרימע מענטשן. פּלוצלונג איז דער סטאַליער אויפגעריכט געוואָרן, אַריינגעד שטעלט נייע מעבל, זיך באַקליידט און באַנייט און אָנגעהויבן לעבן מעשה־נגיד. איז...

— האָט'ן — שלאָגט אים איבער ר' אליה־חיים — געפּרעגט דעם סטאַליער, פּונוואָנען ער איז רייך געוואָרן?
 — יאָ, — זאָגט דער גוי — נישט איין שכן האָט אים געפּרעגט. זאָגט ער, אז זיין ווייבס אַן עלטער־פעטער איז געשטאַרבן אין לאַנדן און אים געלאָזן אַ גרויסע ירושה. איך קען אָבער נישט רוען. כניי פון זיינען אַראָפּ. בין איך געקומען צום פאַן ראַבין, ער זאל מיר געבן אַן עצה וואָס צו טאָן.

— קומט אַריין — זאָגט ר' אליה־חיים — מאַרגן אין דער צייט. אז דער גוי איז אַוועק, שיקט ר' אליה־חיים רופן דעם סטאַליער. איז יענער תיכּף געקומען.

— כּיחאָב געהערט, — זאָגט ר' אליה־חיים — אז איר זיינט אויפ־געריכט געוואָרן, געוואָרן אַן עושר. פאַרוואָס קומט איר נישט אַריין צו מיר, געבן אַ נרבה אַף אַ שטאַטישער צדקה?

בלייבט יענער אָפהענטיק אַ ביסל, כאַפּט זיך באַלד:
 — גערעכט, רבי. גאָר פון זיינען אַרויס. סײַ דאָך אָבער נאָך נישט צו שפּעט.

— איז עפּעס — פּרעגט אים ווייטער ר' אליה־חיים — אַיער פעטער געווען אַ גרויסער עושר?

די וועלט דערציילט

— יא, — מאכט דער סטאליער — אז אריד.
— האָט ער עפעס — שמועסט ווייטער ר' אליהחיים — געלאָזן
נאָך יורשים?

— יא... ניין... — פלאַנטערט זיך דער סטאליער.
פאַרשטייט שוין ר' אליהחיים, אז די מעשה מיט דער ירושה איז
נישט אזוי גלאַט.

— הערט זיך איין, — זאָגט ער דעם סטאליער שטילערהייט —
כּהאַב אייך געשיקט רופן פון אייער טובה וועגן, אייך מציל זיין פון אַן
אומגליק. מאיז געקומען און מיהאַט מיר פאַרטרויט, אז איר צאָלט מיט
פאַלש געלט. איר ווייסט אַך מיט וואָס זאָ זאָד שמעקט.

ווערט דער איר בלייך ווי קאַלד. אַצונד איז אים קלאַר, אז דער גוי,
דער שכן זיינער, מאַכט פאַלש געלט.

— רבי, — זאָגט ער אין איין ציטערניש — כּוועל אייך זאָגן דעם
נאַנצן אמת. ס'געלט האָב איר געפונען פאַרגראָבן אין קעלער פון הויז,
וואו כּוואוין. שפעטער בין איר געוואויר געוואָרן, אז אַ גוי, אַ שכן,
האַט פאַרגראָבן. ווער זאָל זיך ריכטן, אז ער מאַכט פאַלש געלט.

— לויפט שוין אַהיים — זאָגט אים ר' אליהחיים — און בריונגט
אַהער ס'נאַנצע געלט, וואָס איר האָט נאָך ביי זיך.

דער סטאליער איז תּיכּף געלאָפּן אַהיים און געבראַכט ר' אליה
חיימען אַ פעקל מיט געלט.

— ווייטער זאָלט איר וויסן, — זאָגט אים ר' אליהחיים — אז
מיטאָר קיין פרעמדס נישט נעמען. ס'געלט איז אמת'ע, ס'איז אַבער נישט
אייערס.

אַה מאָרגן האָט דער גוי געקראָגן זיין געלט.

⚡

741

די אַלע יאָרן, וואָס ר' חיים איז געווען רב אין בריסק, האָט ער כמעט
קיינמאָל קיין שאלות נישט געפּסקינט. אַה דעם זיינען געזעסן ביי אים
אין ביתדין שטוב מורייהוראות, וואָס האָבן געענטפערט אַ שאלה.
מאַכט זיך אַמאָל, אז ר' חיים קומט פון גאַס און טרעפט אַן אַרויס-
גייענדיק פון ביתדין-שטוב אַ מיידל מיט אַ עוף אין האַנט.

— זיירזשע מוחל, — זאָגט ער צום מיידל — ווייז מיר ס'עוף.
ר' חיים באַקוקט דאָס עוף פון אַלע זייטן — נישטאָ קיין סימן פון
אַ שאלה. גייט ער אַרײַן אין ביתדין-שטוב און פרעגט:

— ווי האָט'ן די שאלה געפּסקינט?

— כשר, פאַרשטייט זיך, — ענטפערט'ן אים. — ס'איז לנמרי קיין
שאלה נישט.

— גיי אהיים — זאגט ר' חיים צום מיידל — און בריונג ס'אנדערע עוף.

דאס מיידל איז אוועק און געבראכט נאך אן עוף. דאס אנדערע עוף האט שוין געהאט א שאלה, און א הארבע שאלה, און איז טאקע טרייף געווארן.

דער עולם איז געבליבן פארגאפט. א באשיינפערלאכער מופת.
— ס'א דבר פשוט, — מאכט ר' חיים. — אף אן עוף, וואס איז גלאט כשר, וועט'ן דאך קיין שאלה נישט שיקן פרעגן. האב איד געדרונגען, און מן הסתם האט'ן גע'שחט'ן צוויי עופות, אף איינס האט זיך געמאכט א שאלה, נאך ביים שיקן פרעגן האט'ן פארביטן די עופות און געשיקט דאס גלאט כשר'ע.

✽

742

אין א שטעטל לעבן פויזנע איז געווען א שוחט אן עס'הארץ. האט דער פויזנער רב, דר. פייילכנפעלד, אים געשיקט רופן. דער רב פאר הערט אים אין הלכות שחיטה — יענער ווייסט א ווארט נישט.
— ווי לאנג — פרעגט אים דער רב — זיינט איר שוין שוחט?
— פינף יאר — זאגט דער שוחט.

— וואס — פרעגט אים ווייטער דער רב — זיינט איר פריער גע-ווען?

— א בעקער — ענטפערט דער שוחט.

— יא, — מאכט דער רב — א אידישער בעקער צו זיין איז אויך נישט קיין קלייניקיט. ער דארף נזהר זיין אין חלה, אין נעגל-וואסער — וועל איר איד געבן כתוב וחתום, אז איר קענט זיין א בעקער בכל תפוצות ישראל...

✽

743

ר' יהושע־פאלק אויערבאך, פלאצקער רב, פלעגט זאגן:
— ל'קען רבנים, וואס זיינען זיך נהוג ווי גוים, להבדיל, א גוי, און ער קויפט א סערף, פרובירט ער אים מיט א מטבע. און יענע רבנים, אז זיי נעמען א שוחט, זיינען זיי מנסה דעם חלה מיט א הונדערטער...

✽

744

א סוחר א ירא'שמים איז אמאל געקומען קיין ראטערדאם. איז ער אריין צום רב, דר. ריטער, פרעגן, צי יענע און יענע אכסניא איז א כשר'ע.

— פאר שלאפן — זאגט דר. ריטער — קען איר גוט זאגן...

ר' חיים-יעקב ווידרעוויטש, מאַסקווער רב, איז געווען אַ שאַרפּער ווערטל־זאָגער, פּלעגט זיך נישט אָפּהאַלטן פּון אַרײַנזאָגן יענעם אין די אױגן.

אײנמאַל איז אַ שוחט געקומען נעמען בײַ אים קבלה אַף שחיטה.
— איר וויסט, רבי, — זאָגט דער שוחט — אַז כײַן אַ שוחט גסות.
— כװײַס — מאַכט ר' חיים-יעקב.
— פּוננאָענן? — חידושי זיך דער שוחט — מיר האָבן דאָך נאָך גאַרנישט געשמעסט.
— כײַזע — שװײכלט ר' חיים-יעקב — אַז דער אַקס לײגט אײך אָפּ פּנים...

אַף דער בימה

ר' ישראל בעל־שם איז אַמאַל געקומען אַף שבת קײן אַליק. איז ער אַײנגעשטאַנען בײַם פּרנס־חודש. שבת צו מנחה האָט אין בית־מדרש געזאָגט אַ מגיד. כּרדך הטבע, האָט ער געײמסירט דעם עולם, פאַרוואָס מאַיז נישט פּרום, מילערנט נישט, מידאַונט נישט ווי געהעריק — ווער ליק אַ מגיד. אַז דער בעל־שם איז דערפון געוואויר געוואָרן, האָט ער געשיקט רופן פּון בית־מדרש דעם פּרנס־חודש. אַז דער פּרנס־חודש איז אַוועק, האָט דער עולם אָנגעהויבן אַרויסצוגיין אײנציקווייז. האָט דער מגיד מקצר געווען און איז אַראָפּ פּון באַלעמער.

אַף מאַרגן איז ער געקומען צום בעל־שם נעמען שלום.

— ווער — פּרעגט אים דער בעל־שם — זײנט איר?

— כײַן — זאָגט ער — דער מגיד, וואָס האָט נעכטן געזאָגט אַ דרוש אין בית־מדרש. פאַרוואָס האָט כּבּודו אַזוי אַף מיר מקפּיד געווען?
— דו — שפּרינגט אויף דער בעל־שם מיט טרערן אין די אױגן — וועסט ריידן אַף אידן? אַז אַ איד גײט אַ גאַנצן טאָג אַרום אין מאַרק און פאַרנאַכט כאַפט ער זיך: אוי, וויי, כײַזעל פאַרשפּעטיקן מנחה און כאַפט זיך אַרײַן אין אַ שטוב און דאַונט מנחה און וויסט נישט וואָס ער רעדט — צײטערן אין הימל אַלע שרפּים און אופנים...

✽

דער ווילנער גאון האָט, כּידוע, זײער שטאַרק געהאַלטן פּון דובנער מגיד, פּון זײן דרך אין דרוש, וואָס איז בכּח מסבּיר זײן דעם האַרבסטן ענין מיט אַ שײנעם משל.

— זאגט מיר, ר' יעקב, — פרעגט אמאל דער גאון דעם דובנער —
ווי פאלט אייך איין א משל צו איטלאכן ענין באזונדער?
— דעם ענין — ענטפערט דער דובנער — קען מען מסביר זיין מיט
א משל.

א שר האט געהאט א בן-יחיד, האט ער אים געלאזט לערנען כל-
ערליי למודים, ווי עם שטייט אן א שר. אז דער זון איז עלטער געווארן,
האט ער אים געשיקט קיין מרחקים, צו גרויסע חכמים ונבונים, ער זאל
לערנען חכמות און לשונות און זען די גרויסע וועלט. איז דארט דער
זון אפגעווען עטלאכע יאר און אראפגעקומען א גרויסער מושלם, א בקי
אין אלע שבע חכמות.

האט דער שר געמאכט א גרויסע סעודה און פארבעטן אלע פריינט
זיינע, שרים און דוכסים. ביי דער סעודה האט דער זון געוויזן זיין גרויס
חכמה און קענטעניש. אלע שרים האבן זיך נישט געקענט אפ-חידושיין.
נאך דער סעודה איז דער שר מיט אלע געהויבענע געסט געפארן
אין וואלד אף געיעג, שיסן חיות, כדרך השרים. אין וואלד האט דעם
שרים זון ארויסגעוויזן זיין השלמה אין שיסן, כמעט תמיד געטראפן
אין ציל. די שרים זיינען נתפעל געווארן.

צוריקוועגס זיינען זיי פארבייגעפארן א דארף. זען זיי אף א צאם
אויסגעמאלן עיגולים און אינמיטן פון איטלאכן עיגול א סימן פון א
שאם. ווערן זיי אלע נשתומם: ווער איז עס דא אין דארף אזא שיסער,
וואס פארפעלט קיינמאל נישט אין ציל? פרעגן זיי זיך נאך. זאגט מען
זיי, אז דאס שיסט א פשוטער פויער. ווערן זיי שוין טשיקאווע און
שיקן נאכן פויער.

— ווי אזוי — פרעגן זיי אים — טרעפטו תמיד אין ציל?
— גאר פשוט, — ענטפערט דער פויער. — כ'מאך נישט דעם עיגול
איידער כ'שים. קודם שים איך און דערנאך מאך איך אן עיגול ארום
דעם שאם...

— ס'איזגענע — פירט אויס דער דובנער — איז מיט מיינע משלים.
קודם פאלט מיר איין דער משל און דערנאך פאס איך צו א נמשל.

✽

ר' בעריש האלפערן איז געווען א גאון עולם און א צדיק תמים, ר'
רפאל האמבורגערס א תלמיד. געווען איז ער מגיד אין לובלין און גע-
נומען גאנצע אכט ג'רין א וואך. דערצו האט ער נאך געהאנדלט מיט
אלט מעבל. אז ער האט געקויפט ביי איינעם א טיש, צי א שטול, האט
ער עם אליין געטראגן אהיים אף דער פלייצע, נישט געלאזן קיינעם אונ-

די וועלט דערציילט

טערטראָגן. פּרנסה האָט ער געהאַט בצמצום און געלעבט זייער בדוחק. פלעגט תמיד גיין אין אַ קאַפּטן פון גראַבע לייִונט. אז ער האָט געדאַרפּט זאָגן פאַרן עולם, פלעגט ער אַלײן גיין אין די גאַסן און אויסרופּן:
— אידן, ווער סױיל זאָל קומען הערן מיין דרשה.

✽

749

ר' משה־יצחק, דער קעלמער מגיד, איז געווען אַ פּייערדיקער מוכיח. אין זיינע דרשות פלעגט ער גיסן פּעד און שוועבל אַף די הולטייעס, די בעלי־עבירה, זיי שילטן מיט טויטע קללות. איינמאָל איז ער געקומען אין אַ שטאָט אין קורלאַנד, אַ פרומע שטאָט, נאָר אַפּן טייטשישן אופּן. זעט ער כמה אידן אין בית־מדרש גייען אָן בערד, גלוחים, רחמנא ליצלן. האָט ער געהאַלטן אַ פּייערדיקע דרשה, געפּנט דעם גיהנם פאַר די מה־יעשה־ניקעס, וואָס זיינען עובר די פינף לאַוין פון גילוח הזקן, געשאַלטן, געחַרמט — ווערליק דער קעלמער האָט געקענט.

נאָך דער דרשה גייען צו אים צו עטלעכע גלוחים און זאָגן:
— רבי, וואָס טאָיר געהאַט צו אונז? מיר גאַלן זיך מיט אַ סם (אַ זאַלב, אַ פּודער), וואָס איז מותר לכתחילה על־פי דין.
— וואָס טוט איר אָבער — פּרעגט זיי דער קעלמער — מיטן לאַו פון „לאַ ילכּש גבר שמלת אשה“?
— ביי אונז — ענטפּערן זיי — איז שוין אויס מאַדע, אַז נשים זאָלן זיך גאַלן.
— אויב אַזוי, — מאַכט דער קעלמער — מעגט איר אַיך שוין סמ'ען...

✽

750

דער קעלמער מגיד איז אַמאָל געקומען קיין ריגע, וואָס האָט גער שמיט פאַר אַן אויסגעלאַסענע שטאָט. זעט ער נשים גייען מיט די אייִ גענע האָר, קליידן זיך פאַרשייט און זיינען ווייט פון אידישקייט. האָט ער געהאַלטן אַ דרשה און מרעיש עולם געווען אַפּן פּריצות. אינמיטן דרשה זאָגט ער צום עולם:
— איר ווייסט, רבותי, אַז ריגער נשים זיינען האַלבע חסידים. זיי גייען מיט לאַנגע פּיאַות, ס'האַרץ אַפּן — גאָר ווי פאַרציטיקע חסידים.

* אַ מאַנזביל טאָר נישט גיין אָנגעטאָן ווי אַן אשה. אַמאָליקע יאָרן האָבן וויבער געגאַלט די קעפּ.

ווען זיי וואָלטן נאָך געגאָנגען טבילה אויך, וואָלטן זיי געווען אמת'ע חסידים...

✽

751

ר' משה-יצחק, דער קעלמער מגיד, איז אַמאָל געקומען אין אַ שטאָט. איידער ער איז אַרויף אָפּן באַלעמער, זעט ער צווישן עולם אַ אידן אַ גלוח. פרעגט ער זיך נאָך אַפּ אים, זאָגט'ן אים, אַז יענער איז אַ קל שבקלים, און דערצו נאָך אַ מוראדיקער קמצו, גיט נישט אַ גראַשן צדקה. גייט דער קעלמער אַרויף אָפּן באַלעמער און זאָגט:

— רבותי, ביזוועל אייך דערציילן אַ מעשה:

כּיבין אַמאָל געגאָנגען אין וועג. טרעפט מיך אַן אַן אַקס און זאָגט:

— גוט מאָרגן, קעלמער.

— דו, אַקס איינער, — פרעג איך אים — ס'אַראַ מחותן ביזטו מיט מיר?

— דו עסט מיין פּלייש — זאָגט דער אַקס. אַ טענה.

גיי איך ווייטער. טרעפט מיך אַן אַ קו: — גוט מאָרגן, קעלמער.

— וואָס פאַר אַ מחותן — פרעג איך זי — ביזטו מיט מיר?

— דו טרינקסט מיין מילך — זאָגט זי. אַ טענה.

גיי איך ווייטער. טרעפט מיך אַן אַ באַק: — גוט מאָרגן, קעלמער.

— וואָס פאַר אַ מחותן — פרעג איך אים — ביזטו מיט מיר?

— איך האָב אַ באַרד — זאָגט ער — און דו האַסט אַ באַרד. אויך אַ טענה.

גיי איך נאָך ווייטער. טרעפט מיך אַן אַ דבר-אחר: — גוט מאָרגן, קעלמער.

דאָ ווער איך שוין אין כּעס:

— דו, דבר-אחר איינער, נישט איך עס דיין פּלייש, נישט איך טרינק דיין מילך, נישט דו האַסט אַ באַרד, ס'אַראַ מחותן ביזטו מיט מיר?...

✽

752

ר' משה-יצחק, דער קעלמער מגיד, איז אַמאָל געקומען קיין דובעלן, אַ שטאָט לעבן ריגע, וואו דער עולם קומט זומער זיך באַדן אין ים. פון ריגע פאַרן כמה אידן אַפּ שבת קיין דובעלן. שבת אין שול האַט ר' משה-יצחק אַכטונג געגעבן, אַז די ריגער

די וועלט דערציילט

אורחים דאוונען אן טליתים, זיי פוילן זיך מיטנעמען ס'טלית פון דער-
היים. גייט ער ארויף אפן באלעמער און זאגט:
— הערט זיך איין, רבותי, כיועל אייך דערציילן א מעשה:
אנומלט בין איך געווען שבת אין ריגע. גיי איך אריין צו א בעל-
הבית, זאגט'ן מיר, ער איז נישטא אין דר'היים.
— וואו איז ער? — פרעג איך.
— אוועקגעפארן קיין דובעלן — זאגט'ן מיר.
פלוצלונג הער איך פון א זייטיקן חדר א מאדנעם געוויין. כגיי
אריין אין חדר — קיינער איז נישטא. נאך אף דער וואנט היינגט א
טלית-זאק און פון טלית הערט זיך א געוויין.
— טלית, טלית, — פרעג איך אים — וואס וויינסטו?
— סטייטש — זאגט דער טלית — ווי זאל איך נישט וויינען? אז
מיין בעל-הבית איז אוועקגעפארן קיין דובעלן האט ער מיט זיך מיט-
גענומען ס'גאלד מיטן זילבער און מיך האט ער איבערגעלאזן.
— וויין נישט, טלית, — זאגן כאים — דערפאר וועט אמאל קומען
א טאג, וואס דער בעל-הבית דיינער וועט מאכן א ווייטערע נסיעה, וועט
ער שוין דעמאלט איבערלאזן ס'גאלד מיטן זילבער און נאך דיך אליין
וועט ער מיטנעמען...

✽

753

ר' משהריצחק, דער קעלמער מגיד, איז אמאל געקומען אין א שטאט.
איז ער געוואויר געווארן, אז דער אידישער שפיטאל האלט זיך ביים
צומאכן, מחמת די גבירים גיבן קיין געלט נישט.
גייט ער ארויף אפן באלעמער און זאגט:
— רבותי, כיועל אייך דערציילן א מעשה:
מיר ווייסן, אז ביי א חולה צוקאפנס רוט די שכינה*.
האט די שכינה זיך אמאל באקלאגט פארן רבונרש-לעולם:
— האר פון אלע וועלטן! דו שיקסט מיך תמיד אין די ארימע היי-
זער. כ'קום צוגיין צום חולה, זע איד, ער ליגט אין א שטיבל ד' על ד',
אף א צעבראכן בעטל, אן א קישן צוקאפנס. די קינדערלאך לויפן ארום,
נאקעט, בארוועס, בעטן א שטיקל ברויט און ס'אי נישטא זיי צו געבן.
דער חולה אליין ליגט אין יסורים, א פארשמואכטער א פארטריקנטער,
נישטא מיט וואס אים מחיה צו זיין, נישטא מיט וואס צו רופן א
דאקטער, צו קויפן רפואות. כ'קען ס'נישט אריבערטראגן, כ'קען דעם
צער נישט צווען. פארוואס, רבונרש-לעולם, שיקסטו מיך נישט אין די

* „השכינה שרויה למעלה ממדתו של חולה“ — נדרים, מ.

רייכע הייזער, וואו מענטשן וואוינען אין גרויסע, שיינע חדרים, לעבן אין רחבות און האבן פון כל-טוב?
זאגט דער רבנו-של-עולם צו דער שכינה:
— כיוועל דיין רצון ממלא זיין.

האבן די גבירים אָנגעהויבן צו קריינקען. וואו אַ רייכע הויז — דארט אַ חולה. און די שכינה האָט שוין נישט געהאַט אַף וואָס זיך צו באַ-קלאַנגן. זי האָט גערוט אין גרויסע, שיינע חדרים, צוקאַפּנס פון שיינע, ווייכע בעטן און האָט דעם צער פון דלות נישט געזען.

די גבירים האָבן געזען ס'אי שלעכט, זיי האַלטן אין איין קריינקען. האָבן זיי זיך מיישב געווען און געמאַכט אַ שפּיטאַל פאַר אַרימעלייט. זאָל אַן אַרימאַן, אַז ער ווערט, חלילה, קראַנק, האָבן וואו דעם קאַפּ אַוועקצולייגן. זאָל ער ליגן אין אַ ריון, לופטיק חדר, אין אַ וויד, ציכטיק בעט, זאָל ער קריגן אַ דאָקטער מיט רפואות, זאָל ער האָבן וואָס אין מויל צו נעמען און זאָל די שכינה קענען רוען לעבן אים.

— היינט, רבותי, — פירט אויס דער קעלמער — אַז איר, גבירים, גיט נישט קיין געלט פאַרן שפּיטאַל און ער וועט זיך, חלילה, צומאַכן, וועט די שכינה ווייטער קומען צו אַיך, אין די רייכע הייזער, און איר וועט קריינקען און קריינקען...

א

754

ר' משה-יצחק, דער קעלמער מגיד, איז אַמאָל געקומען קיין פּאַסוויץ, אַ קליין שטעטל אין ווילנער געגנט. גייט ער אַרײַן צום רב און פרעגט זיך אויס, ווי האַלט'ס מיט אידישקייט אין שטעטל. דערציילט אים דער רב, אַז די טעג איז געווען ביי אים אַ דינ-תורה און דער בעל-דין, וואָס איז אַרויס הייב, וויל נישט ציית-דין זיין.

אַז ר' משה-יצחק האָט געהאַלטן אין אַרויפגיין אַפן באַלעמער, זאָגן פאַרן עולם, איז ער פּלוצלונג שטיין געבליבן, אָנגעהויבן ריידן אין דער שטיף, ווי ער וואַלט זיך מיט עמיצן געאַמפּערט, אַ זאָג געטאָן אַפן קול:

— מיר זיינען דאָך אין פּאַסוויץ!

און איז אַרויף אַפן באַלעמער.

— רבותי, — הויבט ער אָן — כיוועל אַיך דערציילן אַ מעשה:

בעת כּיבין געפאַרן אַהער, קיין פּאַסוויץ, טרעפט מיר אַן אַפן וועג דער שטן:

— גוט מאַרגן, קעלמער, וואוהין פאַרסטו?

— כּיפאַר — זאָג אַיך — קיין פּאַסוויץ.

— וואָס — פרעגט ער מיר — וועסטו טאָן אין פּאַסוויץ?

די וועלט דערציילט

— וואָס ביטו — זאָג איך — אין אַלע שטעט. כיוועל האַלטן דרשות, זאָגן תוכחה, אירן מחזיר למוטב זיין.

— זאָלסטו וויסן זיין, — זאָגט ער מיר — אַז אין פּאַסווייל טאַרסטו נישט זאָגן. פּאַסווייל איז מײַן שטאָט.

— ס׳הייסט — זאָג איך — דיין שטאָט? פּאַסווייל איז אַ אידישע שטאָט ווי אַלע שטעט.

און כיוויל פאַרן ווייטער.

לאָזט ער מיך אָבער נישט, האַלט אין איין טענה, אַז פּאַסווייל איז זיינע און איך טאַר דאַרטן נישט זאָגן.

— לאָמיר — זאָגט ער — האָבן אַ דינ־תורה ביי אַ רב.

נח, אַז מירופט לר״ת, מוזין גיין. זיינען מיר אַריין צום רב, גער האַט אַ דינ־תורה — און ער האַט געוואונען. דער פּסקדין איז געווען, אַז כּיטאַר אין פּאַסווייל נישט זאָגן.

אַ וויילע פּריער, אַז כּיהאַב געהאַלטן אין גיין צום באַלעמער — דער שטן איז דאָ.

— סטייטש, — טענה׳ט ער — איך האָב דאָך געוואונען די דינ־תורה, דער פּסק־ביתדין איז דאָך, אַז דו טאַרסט אין פּאַסווייל נישט זאָגן.

בלויב איך שטיין. אין מיטן כאַפּ איך מיר, אַז מיר זיינען דאָך אין פּאַסווייל און אין פּאַסווייל פּאַקגטן נישט קיין פּסק־ביתדין...

האָב איך אים נישט געהערט און בין אַרויף אַפּן באַלעמער.

✽

755

ר׳ רפּאל, דער מאָזשירער מגיד, האַט זיך געהאַלטן נאָנט צום המון. בעת ער פּלעגט קומען אַף יום־טוב אַהיים, קיין מאָזשיר, פּלעגט ער דאַוונען אין מתעסקים־בית־מדרש, וואָס האַט זיך גערעכנט אין שטעטל נישט פּון די געהויבענע בתי־מדרשים. דער עולם דאַרטן איז געווען אַ פּשוטער, אַ המונישער. פּון כמה בתי־מדרשים האַטן געשיקט צו ר׳ רפּאל׳ן בעלי־ביתים חשובים, ער זאָל ביי זיי דאַוונען. ר׳ רפּאל האַט אָבער נישט געוואָלט אַוועקגיין פּון די מתעסקים.

— פאַרשטייט איר מיר, — זאָגט ער. — סוף־כּל־סוף וועל איך דאָך אַריינפאַלן צו זיי אין די הענט, וויל איך מיר צוגעוואוינען צו זיי פאַרן לעבן...

פארן עמוד

756

ר' טבלי מינסקער האָט נישט געהאַלטן פון קיין חזנים.

ער פלעגט זאָגן :

— אַ חזן איז אַ זינדער (זינגער)...*

✽

757

בעת ר' יאָשע־בער איז געווען רב אין סלוצק, איז אין מינסק געווען אַ חזן אַ גדול בתורה, פלעגט זאָגן אַ שיעור פאַר לומדים. ר' יאָשע־בער האָט פון אים שטאַרק געהאַלטן און פלעגט אים תמיד לויבן, אַז ער איז אַ יקר, אַ לַמְדָן מופְלָג.

איינמאַל זאָגט דער חזן צו ר' יאָשע־בערין :

— איר ווייסט, רבי, אַז מיט דעם, וואָס איר לויבט מיין לומדות,

טוט איר מיר נישט־ווילנדיק אַ רעה?

— דהיינו? — פרעגט ר' יאָשע־בער.

— דער עולם — זאָגט דער חזן — הערט אַלץ, אַז איר לויבט מיין

לומדות, איז דאָך געדורנגען, אַז מיין חזנות איז נישטאָ וואָס צו לויבן.

— אויב אַזוי, — מאַכט ר' יאָשע־בער — וועל איך מוזן פרעגן

מבינים אַף אייער חזנות. מחמת אַז מוועט מיך כאַפֿן ביי אַ ליגן מכה

אייער חזנות, וועטין שוין מיר אַף אייער לומדות אויך נישט גלויבן...

✽

758

ר' הערש־לייב וואַלאַזשינער האָט שטאַרק מקפיד געווען, אַז אַ חזן

זאָל זיין אַ שוחט אויך, כדי ער זאָל זיין אַ ירא־שמים.

אַ ווערטל האָט ער געהאַט :

— אַ חזן איז ווי אַ שור המועד, די איינציקע שמירה זיינע איז אַ

חלף...**

✽

759

מ'האַט אַמאָל געפרעגט ר' אייזל חריף :

— זאָגט אונז, רבי, פאַר וואָס שמעלט זיך אַ חזן ביים עמוד צו

„שוכן עד“ און נישט צום אָנהויב דאוונען?

— גאָר פשוט, — שמייכלט ר' אייזל. — די וועלט זאָגט : מיט אַ

גאָר זאָל מען נישט אַנהויבן...

* ר' טבלי איז געווען אַ כבד־פּח. נישט געקענט אויסרויפן קיין גימל.

** „אין לו שמירה אלא סכין“ — בבא קמא, מה:

אין ווינער שול, וואו זאלצער איז געווען חזן און יעלינעק פריידיקער, זיינען נאך זולצערין געווען צוויי חזנים: זינגער און שילער. פארשטייט זיך, אז זיי זיינען ביידע נישט געקומען צו זולצערן, וואס איז געווען א גאון אין נגינה.

האָט יעלינעק אַף זיי געזאָגט:

— וויר האבן איינען זינגער, דער ניכט זינגען קאנן, אונד איינען שילער, דער ניכט דיכטען קאנן...

ניסן בלומענטאל, דער אדעסער חזן, האָט פיינט געהאט סיחונות. ער האָט געהאט א זון, א בן-יחיד, האָט ער אים נישט געוואלט מאַכן פאַר אַ חזן.

האָט בלומענטאל אַמאָל געזאָגט:

— כּי־הָאֵב בכיוון מין בן-יחיד קיין אידישקייט נישט געלערנט, כדי ער זאל קיין חזן נישט קענען זיין. אז כּי־גַיב אָבער אַ סוק אַף די היינ-טיקע חזנים, די בורים, זע איד, אז כּי־הָאֵב מיט דעם גאַרנישט גע-פועלט...

ניסי בעלזער האָט אַמאָל געדאוונט אין טאַלנער הויף און געוויזן חידושים מיט זיין קאַפּעליע. אים אַליין האָט'ן, ווי תּמיד, קנאַפּ-וואָס געהערט.

נאָךן דאוונען מאַכט צו אים ר' דוד'ל:

— דו ווייסט, ניסי, דיין דאוונען האָט גאַר קיין שאַץ (ש"ץ) נישט...

בעת ר' יהושעילע איז געווען רב אין קוטנע, איז אין שטעטל אַמאָל געווען אַ גרויסע מחלוקת איבער אַ חזן. כּדרך הטבע זיינען בראש פון דער מחלוקת געשטאַנען די בעלי-מלאכות: שניידער, שוסטער, וואָס זיינען פון תּמיד אָן בעלנים אַף אַ חזן.

האָט ר' יהושעילע געזאָגט:

— מיר געפינען, אז אין דער מדבר האבן אירן כמה מאָל געפירט מחלוקת, זיך געקריגט מיט משה'ן און מיט אהרניען. דאָ — איבער וואָ-סער; דאָ — איבער פלייש; דאָ — איבער דער כּהונה. פאַרוואָס געפינען מיר נישט, אז זיי האבן געפירט מחלוקת איבער אַ חזן? איז דער תּירוץ אַ פשוטער. אין דער מדבר זיינען דאָר די קליידער נישט צעריסן גע-

ווארן און נישט אויסגעוואקסן. אין קיין שיד אויזן אויך נישט געגאנגען.
זיינען דאך נישט געווען נישט קיין שניידער, נישט קיין שוסטער. טא
ווערזשע וועט זיך קריגן איבער א חזן?

✻

764

מ'האט אמאל געפרעגט אברהם־בער גאטלאבערן:
— ווער האט איינגעפירט חזנים ביי אידן?
— שלמה המלך — ענטפערט גאטלאבער.
— פונוואסען איז די ראייה? — פרעגטן אים ווייטער.
— א בפירושיער פסוק — מאכט גאטלאבער. — רחבעם זאגט:
„אבי יסר אתכם בשוטים“...* (דער טאטע מיינער האט אידן גע-
שטראפט מיט שוטים**).

✻

765

אין וויטעבסק איז געווען א חזן, יאשע גאלדעס, א איד א פקח און
א גרויסער וויצלוינג.
— ר' יאשע, — פרעגטן אים אמאל — די וועלט זאגט: חזנים
זיינען נאראנים. אט זיינט איר א חזן און גראד א בעל־שכל?
ע, — מאכט יאשע — „אין מביאין ראייה מן השוטים“ (פון א נאר
בריינגטן קיין ראייה נישט)...

✻

766

ר' חיים־יעקב ווידרעוויטש, מאסקווער רב, האט האלט געהאט א
גלויבווערטל, אריינזאגן יענעם אין פינפטן ריפ.
אין בית־מדרש, וואו ער האט געדאוונט, איז געווען א איד, וואס
פלעגט זיך תמיד רייסן צום עמוד, פראווען חזנות און געווען א קנאפער
בעל־תפילה.
איינמאל, א שבת, האט יענער געדאוונט פארן עמוד. נאכן דאוונען
גייט צו צו אים ר' חיים־יעקב און פרעגט אים:
— האט איר היינט יארצייט?
— ניין, רבי, — זאגט יענער. — דאס האב איד געגעבן א נדבה.
— א הויכע מדרגה, — שמייכלט ר' חיים־יעקב. — א איד קען
נישט און גיט...

* מלכים א', י"ב, י"א.

** „שוטים“ אין לשון־קודש האט א טאפעלן באטויט: א) ריטער,
שטעקנס. ב) נאראנים, מפשים.

קופער, דער ניו יארקער חזן מפורסם, איז געווען א איד א פקה און א וויצלונג.
 איינמאל איז קופער געשטאנען פאר דער שול מיט א פאר בעלי-בתים זיינע און געשמעסט. גראד האט זיך א כלב צעכולן לעבן שול.
 — דער כלב — רופט זיך אפ איינער פון די בעלי-בתים — שניידט זיך אפ א חזן...
 — ניין, — שמייכלט קופער — דערווייל בילט ער ווי א בעלה-בית...

א

מ'האט אמאל געפרעגט חזן קופער:
 — ווי קומט'ס, וואס אין אמעריקע זיינען פאראן אזויפיל חזנים?
 — ביי אידן — ענטפערט קופער — איז תמיד אזוי געווען. בעת משה רבנו איז געווען אין דרהיים, אין מצרים, איז ער געווען א „כבר-פה“ און א „כבר-לשון“, א זאאיקע, נישט פאר אונז געדאכט. ווי ער איז נאר אריבער דעם ים — אהא, „אז ישיר משה“, משה זינגט שוין...

אין די געצעלטן פון תורה

ר' חיים וואלאזשינער איז אמאל געקומען קיין ווילנע. שיקט'ן אים רופן פון גאון, ער זאל תיכה, די רגע, קומען צו גיין.
 לויפט ר' חיים תיכה אוועק. אין שטוב ווערט ער געוואויר, אז שוין דריי טעג זיצט דער גאון פארשפארט ביי זיך אין חדר, לאזט קיינעם נישט צו און איז נישט טועם טעם.
 גייט ר' חיים אריין צום גאון — און ווערט א פארציטערטער. דער גאון זעט אויס חושך, דער קאפ ארומגעבונדן מיט א פאטשיילקע און זיצט און מאטערט זיך איבער אן ענין.
 ווי דער גאון האט דערזען ר' חיימען, האט ער זיך דערפרייט.
 — כישטיי דא — זאגט ער — אפ א שווערן ירושלמי און קען ווייז מער נישט גיין. זאג מיר, ווי לערנסטו דעם ירושלמי?
 קוקט ר' חיים אײן און זאגט:
 — לויט מיין ארימען שכל, רבי, איז דער פשט אזוי...
 ווי ר' חיים האט אנגעהויבן זאגן, איז דעם גאונים פנים ליכטיק געווארן, ער האט אראפגענומען די פאטשיילקע פון קאפ און געבעטן עפעס טועם צו זיין...

אז דער ווילנער גאון איז קראנק געוואָרן, פאר דער פטירה, האָט ער נישט געלאָזט רופן קיין דאָקטער. אז ער איז געוואָרן שלאָף, האָבן די מקורבים זיינע געפועליט ביי אים, מיזאָל שיקן נאָך אַ דאָקטער. האָט'ן געבראָכט דעם דאָקטער יעקב ליבאשיץ, וואָס איז געווען מפורסם אין גאַנץ ליטע.

דער דאָקטער איז געקומען, איז אַרײַן צום חולה און אים אויסגע-
הערט. אז ער איז אַרויס, פרעגן אים אַלע:

— וואו האַלט ער?

— ער האַלט — ענטפערט דער דאָקטער — וואו מהאַלט — אין

כלים...*

בעת ר' חיים וואַלאָזשינער האָט געהאַלטן ביים מיסד זיין די גרויסע ישיבה זיינע אין וואַלאָזשן, האָט ער זיך שטאַרק געײַשובײט צי זאָל ער עס טאָן, צי נישט. פון כמה זייטן האָט מען אים אָפּגערעדט, באַשר בכח, אזא ישיבה וועט מרבה גיאות זיין. די יונגעלייט, וואָס וועלן לער-
נען אַף רבנות, וועלן ווערן ביי זיך האַפּערדיק און אויסוואַקסן גרויסע בעליגאווה. האָט ר' חיים געהאַט אַ לאַנגן ישוב־הרעה, צי וועט נישט זיין יצא שכרו בהפסדו.

מאַכט זיך אזא מעשה:

ר' חיימ'ן איז אויסגעקומען האַלטן שבת אין אַ קליין שמעטל. ערב־
שבת איז ער, ווי דער שטייגער, גענאַנגען אין מרחץ לכבוד שבת. אין מרחץ איז געווען אַן עלטערער איד, אַ פּראָסטער, אַ מגושמדיקער, וואָס פלעגט פאַר אַ פּאָר גראַשן באַדינען די בעליבתיים, דערלאַנגען וואַסער, אַרומוואַשן, אויספאַרען. האָט אים ר' חיים גענומען, ער זאָל אים אַרומ-
וואַשן. זעט ר' חיים, אז ער קען, נעבאָד, נישט די מלאכה. סקלייען זיך נישט ביי אים די פינגער. פּרוואווט ער אים זאָגן ווי ער זאָל טאָן. ווערט יענער אַ צעקאָכטער און פאַלט־אָן אַף ר' חיימען מיט זלזולים:

— האַלמ'ס מויל! ווי דו זעסט, גיב איד דיר מיטן שעפּל איבערן קאַפּ. דו וועסט מיך לערנען?

אז ר' חיים איז געקומען אַף דער אַכסניא, מאַכט ער צו זיך:

* אין מסכת „כלים“. דער גאון האָט אָפּן קראַנקעט געלערנט משניות אַף אויסנווייניק.

די וועלט דערציילט

— נו, אז אזא פראסטע זאך גדולט זיך אזוי, איז שוין פאר גיאות
נישטאָ וואָס מורא צו האָבן...
און ער האָט געעפנט די ישיבה.

✽

772

דער עולם, וואָס פלעגט אַרײַנקומען צו ר' חיים וואַלאַזשינע, האָט
אַמאָל געזען בײַ אים אין שטוב אַ פאַר גרויסע, שווערע שטיבל. הידושיטן
זיך: וואָס ראַרף ר' חיים אַזעלכע שטיבל? פּרעגן — וועט'ן דאָך נישט.
אײַנמאָל, אין אַ ווינטערדיקן פאַרטאָג, נאָך אַ נאַכט שנייען, זעט'ן
ר' חיים בראַדזשעט מיט די גרויסע, שווערע שטיבל אין טיפן שניי,
גײט צו דער ישיבה און פון דער ישיבה הײַן און צוריק.
— רבי, — פּרעגט'ן אים — וואו גײט איר אין אַזאַ טיפן שניי?
— כּימאָך אַ וועג — ענטפערט ר' חיים — פאַר די ישיבה־לײט...

✽

773

בעת ר' איצעלע, ר' חיים זון, איז געווען אַ יונגערמאַן, האָט ער
געהאַט ברעה צו פאַרן קײַן אויסלאַנד שטורירן חכמות. ר' חיים זען אײַזם
נישט נײַהא געווען און ער האָט נישט מסכים געווען. כּרדך הטבע, האָט
ר' חיים געוואָלט, אַז זײַן זון זאָל אויסוואַקסן אַ גאון, אַ גדול בישראל.
אַז ר' חיים האָט אָנגעהויבן בויען די ישיבה אין וואַלאַזשן, האָט
ער בײַם לײַגן דעם ווינקלשטיין געזאָגט:
— אַט דאָ מויער אײַך אײַן מײַן איצעלן...

✽

774

ר' זלמלע, ר' חיים וואַלאַזשינער'ס ברודער, איז געווען אַ שקרן גדול,
תמיד עוסק געווען אין תורה, ממש „לא פסק פומיה מגירסא“, קײַן רגע
נישט מבטל געווען.

אײַנמאָל, ווינטער־צײַט, איז ר' זלמלע געפאַרן אין וועג. דער פּראָסט
האָט געברענגט, דער שניי איז געווען טיף און ר' זלמלע איז געזעסן
אין שליסן, אײַנגעטוליעט אין ווינטער־בגד און געלערנט אויסנווייניק.
אין מיטן וועג כאַפט זיך דער גוי, דער שמײסער, אַז דער פאַרשוין
זײַנער איז נישטאָ אין שליסן. שמעלט ער אָפּ סײַפּערד און לאָזט זיך גײַן
צוריקוועגס זוכן דעם פאַרשוין. אָפּגענאַנגען אַ שטיק וועג, זעט ער, דער
פאַרשוין זײַנער ליגט אין אַ גרוב שניי און מאַכט מיט די ליפּן.
ר' זלמלע איז געווען אזוי פאַרטיפּט אין לערנען, אַז ער האָט נישט
געשפּירט, ווי ער איז אַרויסגעפאַלן פון שליסן און ליגנדיק אין שניי
האָט ער ווייטער געלערנט.

ר' לוי'צחק בארדיטשעווער איז צו זיבצן יאָר געפאָרן צו ר' שמעלקי ניקלשבורגער אין דער ישיבה.
 — קענסטו עפעס לערנען? — פּרעגט אים ר' שמעלקי.
 — פּלאַיִפּלאַיִפּלאַים! — ענטפּערט ר' לוי'צחק.
 פאַר דער תשובה האָט אים ר' שמעלקי צוויי יאָר כסדר נישט אַרײַנגענומען אין דער ישיבה.

בעת ר' יצחק'ל האַמבורגער איז געפאָרן פון בראַד קיין האַמבורג אַף סיניע רבנות זיינע, איז ער דורכגעפאָרן בערלין. איז ער געבליבן אַף שבת. האָבן די ראשי־קהל אים מכבד געווען האַלטן שבת אַ דרשה אין שול. האָט'ן, ווי דער שטייגער איז, אויסגעטיילט די מראה־מקומות און בערלינער לומדים האָבן תיכף גענומען מעיין זיין אין די אַלע מראה־מקומות, זיך מפלפּל געווען צווישן זיך און זיך מכין געווען צו דער דרשה, ווייזן ר' יצחק'לען וואָס בערלין פאַרמאָגט. ר' יצחק'ל האָט זיך געלערנט פאַר זיך זיינע שיעורים, ווי אַלע טאָג.
 ערב־שבת נאָך האַלבן טאָג איז ער אַוועק אין שול, אַרויסגענומען אַ ספּר־תורה פון אַרונ־קודש און מעביר געווען די קריאה, שנים מקראַ ואחד תרגום. דער שמש האָט געזען זיין גרויס התלהבות און שמחה בעת'ן מעביר זיין די קריאה, האָט ער ביי אים זייער נושאת'ן געווען. און היות דער שמש האָט געוואוסט, אַז אַלע בערלינער לומדים זיינען זיך שטאַרק מכין צו דער שבת־דיקער דרשה און דאָ זעט ער, אַז דעם רב אַליין טשעפעט עס נאָרנישט, איז אים פשוט געוואָרן אַ רחמנות אַפּן רב, ער זאָל, חלילה, נישט מבויש ווערן. גייט ער צו ר' יצחק'לען און זאָגט: — האָט קיין פאַריבל נישט, רבי. ס'אפילו נישט מיין עניו, נאָר איר זיינט דאָך נישט קיין היגער, וויל איר איר מודיע זיין, אַז אַלע לומדים פון שטאָט זיינען זיך שטאַרק מכין צו דער דרשה אייערער. און בערלין, רבי, פאַרמאָגט גרויסע לומדים, מופלגו תורה.
 שמייכלט ר' יצחק'ל.

שבת איז די שול געווען געפאַקט. די גרעסטע לומדים פון שטאָט זיינען געקומען. ר' יצחק'ל האָט געהאַלטן אַ דרשה מיט גרויס הריפות און בקיאות און קיין איינער פון די לומדים האָט זיך מיט אַ וואָרט נישט אַפּגערופּן. אַלע קשיות, וואָס זיי האָבן צוגעגרייט, האָבן זיך נאָך ר' יצחק'לס הסברים נישט אָנגעהויבן.
 אַז ר' יצחק'ל איז אַראַפּ פון דער בימה, איז דער גאַנצער עולם צו־געגאַנגען צו אים און פון אַלע זייטן:

די וועלט דערציילט

— יישריכה, רבוי יישריכה!
— זאגט מיר, כיבעט אידך, — מאכט ר' יצחק'ל — וואו זיינען די
בערלינער לומדים? ...

✽

777

ר' משה סופר, דער „חתם סופר“, איז אמאל, אנהויב זמן, געזעסן
מיט די תלמידים און געשמועסט, וואסער מסכת מיזאל אנהויבן לערנען.
— מיר וועלן לערנען — זאגט ר' משה — מסכת ביצה.
— סטייטש, רבי, — כאפן זיך די תלמידים — ביצה איז דאך א
גרינגע מסכת?
— קיין אחריות נישט, — שמייכלט ר' משה. — אן איי קען מען
קאכן הארט אויך...
✽

778

ר' משה סופר, דער „חתם סופר“, האט אמאל געזאגט אפן זון זיי
נעם, ר' אברהם־שמואל־בנימין, דעם „כתב סופר“:
— מיין זון, שמואל־וואַלף, לערנט בעסער פאר מיר. נאָר וואָס דען?
איך קען מער פאר אים. דערפאר בין איך אָבער עלטער פאר אים...
✽

779

ר' אברהם־שמואל־בנימין, דער „כתב סופר“, איז געווען א גרויסער
בריה אין חשבון. די שווערסטע חשבונות אין הנדסה פלעגט ער מאכן
אפן קאפ.
איינמאל איז ארויס א ניי בוך פון א פראפעסער אין הנדסה. האט
ר' אברהם־שמואל־בנימין געפונען אין בוך א גרייט. האבן זיך אלע פאר
חידושי'ט.
— רבי, — פרעגט'ן אים — ווי באווייזט איר'ס כאפן א פראפע-
סער ביי א גרייט?
— נאָר פשוט, — מאכט ר' אברהם־שמואל־בנימין. — דער פראפע-
סער חשבונ'ט מיטן רגל * און איך חשבון מיטן קאָפּ...
✽

780

דער אידישער פילוסוף משה מענדלסאָן האט אין דער יוגנט געלערנט
מיט גרויס חשק דעם רמב"ם'ס „מורה נבוכים“. פון גרויס התמדה איז ער
קראַנק געוואָרן, געקראַנק אַ קרומע פלייצע און איז געבליבן א בעל־מום
אפן גאנצן לעבן.
האט מענדלסאָן געהאט א ווערטל:
✽

* רעגעל=כלל.

אין די געצעלמן פון תורה

— דער רמב"ם האָט קראַנק געמאַכט מיין גוף, דערפאַר האָט ער אָבער געזונט געמאַכט מיין נשמה...

✽

781

אָ חסיד'ישער יונגערמאַן איז אַמאָל געקומען צו ר' חיים צאַנזער מקבל הרכה זיין.

— רבי, — פּרעגט דער יונגערמאַן — וואָסערע ספרים זיינען גוט צו לערנען חסידות?

— כיוויים בלויז איין ספר, — זאָגט ר' חיים — גמרא מיט תוספות...

✽

782

ר' שמואל ערנפעלד, דער „חתן סופר“, דעם „חתם סופרים“ אָן אייניקל, איז געווען מפורסם פאַר אַ נאָן עולם, אַ בקי און אַ חריף. פּלעגט ער פאַרן צו ר' חיים צאַנזער.

— רבי, — פּרעגט אים אַמאָל די תלמידים זיינע — וואָס פאַרט איר קיין צאַנז? וואָס קענט איר דאַרטן לערנען?

— כוועל אייד זאָגן, — ענטפערט ר' שמואל. — מיר מיינען, אַז מיר קענען לערנען, ביז מיר קומען קיין צאַנז. אַז מיר קומען קיין צאַנז, זען מיר ערשט, וואָס קענען לערנען מיינט...

✽

783

ר' חיים צאַנזער, אַז ער פּלעגט זאָגן אַ תורה פון ר' נפתלי ראָפּשיצער, פּלעגט ער זאָגן: „כּיהאָב געהערט פון ראָפּשיצער רב. אַז ער פּלעגט דער-מאַנען אַ תורה פון ר' הירש זידיטשאַווער, פּלעגט ער זאָגן: כּיהאָב גע-הערט פון רבי'ן, ר' הירש. איז'ס ביי אַלעמען געווען אַ חידוש גדול. מחמת צום ראָפּשיצער איז ר' חיים געווען קשור כל ימיו און ביים זידיטשאַווער איז ער געווען בלויז צוויי מאָל.

האָט איינער פון די מקורבים ר' חיי'ים אים אַמאָל געפּרעגט דעם טעם דערפון.

— כוועל דיר זאָגן, — האָט אים ר' חיים געענטפערט. — דעם רבי'ן, ר' הירש'ן, הגם ער איז געווען אַ קדוש-עליון, האָב איר פונדעסטוועגן אַביסל משיג געווען, קען איר אים אַנרופן רבי. דעם ראָפּשיצער רב האָב איר נישט אָנגעהויבן משיג זיין, שעם איר מיך פשוט אים אַנרופן רבי...

✽

784

ר' דוד נאוואַרעדקער, דער „גליא מסכת“, איז געווען אַ גרויסער שקדן, געזעסן יום ולילה און געלערנט. זיין דרד איז געווען, קומען אַהיים פון בית-מדרש נאָך האַלבער נאַכט, בעת די בניבית זיינען שוין גע-

די וועלט דערציילט

שלאפן. און היות ער האט קיינעם נישט געוואלט מטריה זיין, פלעגט ער אליין צוגיין צום אויוון, ארויסנעמען ס'טעפל געקעכץ, וואָס איז געשטאנען אָנגעגרייט פֿאַר אים, אָפעסן און זיך לייגן שלאָפן.

איינמאָל, ביינאַכט, קומט ר' דוד אַהיים און גייט, ווי זיין דרד, צום אויוון, נעמען זיין חלק עסן. גראַד האַט'ן יענעם טאָג געוואָשן גרעט. איז אין אויוון געשטאַנען, אַחוּצ'ן טעפל געקעכץ, אַ טעפל קראַכמאַל. נעמט ר' דוד אַרויס ס'טעפל קראַכמאַל, ניסט זיך אָן, עסט אָפּ און לייגט זיך שלאָפן.

אַף מאָרגן מאַכט ער צו דער רבי'צן :

— ווייסט, ס'נעכטיקע געקעכץ האַט געהאַט עפעס אַ מאָדנעם טעם. כיווייס נישט, צי ס'אי געווען געזאַלצן, צי אָן זאַלץ...

✽

785

ר' הירש קאַלישערן האַט אַמאָל געטראָפּן אַ סיבה, לאַ עלינו. בעת ער איז געזעסן און געלערנט, איז אַראָפּגעפּאַלן אַ שטיק סטעליע און אים געלעכערט דעם קאַפּ. כּדרך הטבע איז געוואָרן אַ מהומה אין שטוב און די בני־בית האָבן אָנגעהויבן מאַכן קולות, געוואַלדן.

— וואָס מאַכט איר אַזאַ רעש ? — שמייכלט ר' הירש — אַצונד

וועל איר וואַקסן אין לערנען. כּיהאָב אַן אָפּענעם מוח...

✽

786

ר' אייזל חריף האַט אַמאָל געזאָגט אַף איינעם, אַ רב, פון וועמען ער האַט נישט געהאַלטן :

— איר ווייסט, דער „מגן אברהם“ מיט יענעם רב זיינען ביידע עמיי-

הארצים.

— וואָס רעדט איר, רבי ? — הידושיט זיך דער עולם. — מי לנו גדול

ווי דער „מגן אברהם“ ?

— פֿאַרשטייט איר מיד, — שמייכלט ר' אייזל. — דער „מגן אברהם“

אַליין איז טאַקע אַ גאון־הגאונים. נאָר אַז דער „מגן אברהם“ פּאַלט אַריין

צו יענעם רב אין האַנט, פֿאַרשטייט ער דאָך, נעכאַד, אין אים קיין פּשט

נישט, מאַכט ער אים פֿאַר אַן עס־האַרץ — זיינען זיי ביידע עמיי-

הארצים...

✽

787

ר' אייזל חריף האַט אינגלױוין געלערנט ביי אַ מלמד, וואָס האַט זיך

גערופּן : דער בירזשער מלמד.

האַט ר' אייזל געהאַט אַ ווערטל :

— אַ כּלל איז, אַז דער וואָס האַט נישט געלערנט ביים בירזשער מלמד,

קען נישט לערנען. והא ראייה, דער בירזשער מלמד גופא האַט ביים בירזשער

מלמד נישט געלערנט, קען ער טאַקע נישט לערנען...

ר' אייזל חריף איז אמאל געפארן מיט דער אקס. מיט אים צוזאמען איז געפארן א איד, א נגיד. אפן וועג האט זיך דער וואגן איבערגעקערט, ווי ס'פלעגט טרעפן ביי אמאליקע בעלי-עגלות, און ר' אייזל מיטן גביר זיינען געבליבן ליגן אונטערן וואגן.

— איר ווייסט, — זאגט ר' אייזל צום גביר — אה אונז ביידע איז איצט מקוים געווארן: „תורה וגדולה במקום אחד“...*

צו ר' שלמה ראדאמסקער, דער „תפארת שלמה“, זיינען אמאל אריין בעלי-בתים פון שטאט אים געוואויר ווערן. זיצן זיי אזוי און באטראכטן די גרויסע אלמערס מיט ספרים, וואס שטייען ביים רב אין שטוב.
— איר ווייסט, — מאכט צו זיי דער „תפארת שלמה“ — אז די מחברים פון אט די אלע ספרים האבן זיך קיין נעגליוואסער נישט גע-שמעלט?

קוקן זיי אים אן.

— וואס מיינט איר, רבי? — פרעגן זיי אים.

— כ'מיון פשוט, — ענטפערט ער זיי — די מחברים פון די ספרים האבן קיין נעכט נישט געשלאפן...

ר' יהושע'לע קוטנער, בעת ער איז געווען א אינגל, פלעגט ער אפט קומען צו ר' זלמן פויזנער אפן גוט. זיין טאטע איז געווען שטוב-מלמד ביי ר' זלמניען, פלעגט ער קומען געוואויר ווערן דעם טאטן. ר' זלמן איז געווען מפורסם פאר א שארפן למדן, א גדול בתורה. ר' יהושע'לע איז נאך געווען א אינגל, האט שוין אבער גע'שמיט פאר אן עילוי. פלעגט ר' זלמן ליב האבן צו שמועסן מיטן קליינעם יהושע'לען אין לערנען.

ר' זלמניס דרך איז געווען, אז מוצאי-שבת פלעגט ער אוועקפארן קיין ווארשע, זיין דארטן א גאנצע וואך און ערבי-שבת קומען אהיים. מחמת ער האט געפירט גרויסע עסקים מיט ווארשע.

אינמאל, שבת, האט ר' זלמן געזאגט א דברי-חידוש. האט דער קליי-נער יהושע'לע אפגעווענרט. ר' זלמן האט פארענטפערט, יהושע'לע האט ווייטער אפגעפרעגט. אזוי האבן זיי זיך א צייט מפלפל געווען, ביז ר' זלמן איז געבליבן שטיון, נישט געהאט וואס צו ענטפערן.

* תורה און עשירות אינאיינעם...

די וועלט דערציילט

שבת-צונאכטס איז ר' זלמן אוועקגעפארן קיין ווארשע. אין מיטן וועג כאפט ער זיך, אז ער איז גערעכט, אז יהושע'לעס קשיא איז גאר קיין קשיא נישט. הייסט ער פארקירעווען צוריק אהיים. געקומען אהיים, שוין האלבע נאכט. אלע שלאפן שוין, דער טויער איז צוגעמאכט. הויבט ר' זלמן אן קלאפן. כאפן זיך אלע אויף, דער קליינער יהושע'לע אויך. ווערט א בהלה, ר' זלמן איז דא צוריק.

— וואָס געשען? — פרעגט אים פון אלע זייטן.

— צוליב דיר, קליינער, — זאָגט ר' זלמן צו יהושע'לען — האָב איך

מיד אומגעקערט. דיין קשיא הויבט זיך דאך גארנישט אָן. — און הויבט אן זאָגן אַ תירוץ.

דער קליינער יהושע'לע לאָזט אים נישט לאַנג ריידן און ווענדט אים

תיכף אָפּ. ר' זלמן בלייבט ווייטער שטיין.

— אומזיסט — קרעכצט ער — האָב איך מיד אומגעקערט. נישט כדאי

געווען.

און איז אַ פאַרצערטער אוועקגעפארן קיין ווארשע...

✽

791

אז ר' יהושע'לע קוטנער איז שוין געווען מפורסם אף דער וועלט פאר

א גאון בישראל, פלעגט ער אָפט דערמאָנען ר' זלמניען.

— געווען — פלעגט ער זאָגן אַף אים — אַז ער לאַכער איז לערנען...

✽

792

ר' יחיאל-מיכל נאווארעדקער, דער „ערוך השולחן“, איידער ער איז

געוואָרן רב, איז ער געווען אַ קרעמער, געהאַט אין מאַרק אַ שניט-קראָם.

אין קראָם איז געשטאַנען ס'ווייב און ער איז געזעסן יום ולילה און גע-

לערנט. דער פאַטענט פון קראָם איז געווען אַף זיין נאַמען.

בעת דער רעוויזער פלעגט קומען אין שטעטל גאַכזוכן די פאַטענטן,

האַט ר' יחיאל-מיכל אַליין געמוזט זיין אין קראָם.

אינמאָל זעטן אים, ווי ער גייט אין מאַרק און זוכט צווישן די קראָמען.

— ר' יחיאל-מיכל, — פרעגט אים — וואָס זוכט איר?

— כּיזוך — ענטפערט ער — מיין קראָם...

✽

793

ר' יחיאל-מיכל נאווארעדקער האָט נישט געהאַלטן פון די ספרי

הפּילוסופיה און געהייסן וואָס ווייניקער אין זיי מעיין זיין.

דער בעסטער פּילוסופישער ספר — פלעגט ער זאָגן — איז די גמרא

בכא קמא...

ר' אליה־חיים לאָדזשער האָט גרויס השגחה געגעבן אָפּ דער שטאַמישער תלמוד־תורה, אַכטונג געגעבן אָפּ די למודים, באַזאָרגט די אָרימע קינדער מיט עסן, טרינקען און הלכשה און געזען, אַז בעת זיי גייען אַרויס פון תלמוד־תורה זאָלן זיי קומען צו אַ תכלית.

איינמאָל האָט אין לאָדזשער תלמוד־תורה געלערנט אַ אינגל פון די געפונענע קינדער, וואָס האָט זיך געהאָדעוועט אַן אַ טאַטן און אַן אַ מאמען. גראָד האָט ס׳אינגל געהאַט אַ וואויל קעפל און האָט גוט געלערנט. ר' אליה־חיים האָט שוין ס׳אינגל נישט אַרויסגעלאָזן פון אויג, געזאָרגט פאַר אים ווי פאַר אַן אייגן קינד.

אַז ס׳אינגל איז עלטער געוואָרן און אַרויס פון תלמוד־תורה, האָט ר' אליה־חיים אים געשיקט אין אַ ישיבה. דאָרט האָט ס׳בכוריל געלערנט מיט התמדה און איז געוואָרן מפורסם פאַר אַן עילוי.

לימים, אין עטלאַכע יאָר אַרום, איז אין דער ישיבה געקומען אַ איד אַ גביר נעמען אַ גוטן איידעם — ווערליק אַמאָליקע יאָרן. האָט אים דער ראשי־ישיבה אָנגעוויזן אַפן לאָדזשער בחור. דער בחור איז געפעלן געוואָרן. הויבט דער גביר אַן זיך פרעגן אַפן בחור, וועמעס איז ער, זאָגטין אים דעם אמת: מזוייט נישט, אַ געפונענער. שטייט דעם גביר נישט אַן, אַ פּסול משפחה.

האָט דער ראשי־ישיבה מודיע געווען ר' אליה־חיימען. שרייבט ר' אליה־חיים אַוועק צום גביר, אַז ער, לאָדזשער רב, איז אַצונד דעם בחורים טאַטע. געפעלט אים דער יחוס?

דער שידוך איז געוואָרן. ר' אליה־חיים איז געווען אָפּ דער חתונה און אַליין מסדר־קרושין געווען. דער יונגערמאַן איז נאָך דער חתונה געזעסן יום ולילה און געלערנט און איז אויסגעוואַקסן אַ כלי שלמה.

✽

795

ר' דוד סערדעלער איז געווען מפורסם אין גאַנץ אונטערן פאַר אַ חרף, אַ פּקה און אַ שאַרפער ווערטל־זאָגער. איינמאָל האַטין אים געטראָפן, ווי ער האַלט דעם „פני יהושע“ אָפּ דער האַנט און וויגט אים.

— רבי, — פרעגטין אים — וואָס טוט איר?

— ער רעדט — זאָגט ער — ווי אַ קינד, דער „פני יהושע“...

✽

796

בעת ר' תנחום איז געווען ראשי־ישיבה אין מינסק איז אַמאָל געקומען צו אים אַ פראַסטער איד, אַן אויפגעקומענער עושר, מיט זיינעם אַן איידים, ר' תנחום זאָל אים פאַרהערן.

די וועלט דערציילט

ר' תנחום פארהערט דעם יונגמאן — א פוסטע כלי.
— נו, רבי, — פרעגט דער עושר — קען ער עפעס, דער איידום מיי-
נער?
— יא, — ענטפערט ר' תנחום — כ'בין אייך ערב, אז אייער איידים
קען וואויל לערנען.
איז דער עושר אוועק א געפרענגלעך אין נחת.
אז ער איז ארויס, פרעגט איינער פון עולם ר' תנחום:
— רבי, ווי זאגט איר'ס, אז איר זיינט ערב, אז דער יונגערמאן קען
לערנען? דאכט זיך, מיר האבן געזען, אז ער ווייסט, נעכאך, נישט מאי
דקאמרי רבי'צן.
— פארשטייט איר מ'ך, — שמויכלט ר' תנחום — וואס איז אן ערב?
אז דער לוח קען נישט צאלן, צאלט דער ערב, נו, אז דער יונגערמאן קען
נישט לערנען, קען איד...

✽

797

ר' שמחה, קאלואריער ראשישיבה, האט אמאל פארהערט א תלמיד
דעם שיעור אף אויסנווייניק. סיבחור'ל איז געזעסן ביי דער גמרא, געכאפט
אלע וויילע א קוק אינווייניק, אויפגעהויבן דעם קאפ און געזאגט אויסנ-
ווייניק.

אז ער איז פארטיק געווארן, פרעגט אים ר' שמחה:
— זאג'זשע מיר, פארוואס א האן בעת ער טרינקט הויבט ער אלע
וויילע אויף דעם קאפ און מאכט צו די אויגן?
שווייגט סיבחור'ל.

— כוועל דיר זאגן, — שמויכלט ר' שמחה. — דאס ווייזט ער, אז
א ראפ של ינגען קען ער אף אויסנווייניק...

אין מלית-און-תפילין

798

ר' לוי'צחק בארדיטשעווער איז אמאל געפארן אין וועג, איז ער גע-
בליבן אין א קרעטשמע נעכטיקן. אין דער אייגענער קרעטשמע האבן גע-
נעכטיקט אידן סוחרים, וואס זיינען געפארן אף א יריד. קיינער האט דעם
בארדיטשעווער רב נישט געקענט.

פארטאג זיינען די סוחרים אויפגעשטאנען און תיבה זיך געשטעלט
דאווען. און היות אין קרעטשמע איז מער נישט געווען, ווי איין פאר

אין טלית-און-תפילין

תפילין, האָט איינער פון אַנדערן געכאַפּט די תפילין און אָפּגעראַונט וואָס גיכער, מחמת זיי האָבן זיך געאַיילט צום יריד.

אַז זיי זיינען פאַרטיק געוואָרן מיטן דאַוונען, רופט צו ר' לוי־יצחק צוויי סוחרים, יונגעלייט:

— קומט אַהער, זייט מוחל, כווייל אײך עפעס פּרעגן.

גייען זיי צו. הויבט ר' לוי־יצחק אָן:

— מאַ, מאַ, מאַ. וואָ, וואָ, וואָ.

— וואָס, ר' איד, ווילט איר זאָגן? — פּרעגן זיי אים.

און ר' לוי־יצחק האַלט אין איין מאַכן העויות:

— באַ, באַ, באַ. טאַ, טאַ, טאַ.

קוקן אים די יונגעלייט אָן. נישט אַנדערש, דער איד איז אויסן זיינען.

— אַזוי? — חידוש'ט זיך כלומר'שט ר' לוי־יצחק — איר פאַרשטייט

נישט, וואָס איר רייד? נו, אַט אַזוי האָט איר דאָך געראַונט, גערעדט צום רבונ'ש-עולם.

— קיין אחריות נישט. — שמייכלט איינער פון די יונגעלייט. — איר

האָט אַמאָל געזען, אַ קינד ליגט אין וויגעלע און מאַכט: מאַ, באַ. די גרעסטע

חכמים אין דער וועלט קענען אים נישט פאַרשטיין. אָבער טאַטע־מאַמע,

ווי זיי גייען צו צום קינד, פאַרשטייען זיי תיבה וואָס סזויל, צי ס'בעט

עסן, צי ס'בעט טרינקען. מיר, אידן, זיינען דאָך דעם רבונ'ש-עולם'ס

קינדער, בניס למקום, ווייסט ער, וואָס מיר בעטן ביי אים...

— גערעכט, גערעכט, — הויבט ר' לוי־יצחק אָן טאַנצן פון שמחה. —

דער טאַטע אין הימל ווייסט, וואָס די קינדער זיינע בעטן...

⚡

799

ר' פינחס, דער בעל „הפלאה“, האָט אַמאָל געקליבן ביי זיך אַ מנין צום

דאַוונען. אַז ס'זיינען שוין געווען צען אידן, האָט ר' פינחס נאָך געהייסן

וואַרטן מיטן דאַוונען ביז ס'וועט קומען נאָך איינער, אָן עלפטר. מחמת

אין די צען איז געווען אַ איד אַ קל, האָט אים ר' פינחס נישט געוואָלט מצרף

זיין צום מנין. יענער האָט עס פאַרשטאַנען.

— סטייטש, רבי, — גייט ער צו צו ר' פינחס'ן — אין די קטורת איז

דאָך „הלכנה“ * אויך געווען?

— דערפאַר טאַקע — שמייכלט ר' פינחס — האָט'ן געדאַרפט האָבן

ע לָה סממנים...

* אַ פּראָסעך געווירקן, וואָס האָט נישט קיין גומן ריח.

ארום אפטע, וואו ר' אברהם־העשל איז געווען רב, האט געוואוינט א ליטווישער למדן, א מתנגד. אז דער אפטער רב איז נתגלה געווארן און האט אנגעהויבן שמען אה דער וועלט, איז דער ליטווישער למדן צוגעפארן קיין אפטע, זען דעם אפטער'ס הנהגה, אין וואס ליגט זיין גדלות. געקומען קיין אפטע, איז ער אינדערפרי געגאנגען אין קלויז דאוונען. ער גייט אריין, זעט ער, דער אפטער רב זיצט פארמוהט און רויכערט א ציביק. דער ליטווישער למדן דאוונט אפ, לערנט זיין שיעור: א פרק משניות, א בלאט גמרא, עטלאכע סעיפים „שולחן ערוך“, ס'איז שוין האלבער טאג — דער אפטער רב זיצט נאך און רויכערט זיין ציביק. — סטייטש, רבי, — גייט ער צו צום אפטער — ס'איז שוין נאכן זמן תפילה.

— כוועל דיר זאגן, — ענטפערט אים דער אפטער. — דו ביזט אויפ'געשטאנען, האסטו זיך תיבה געשטעלט דאוונען; נאכן דאוונען — האסטו זיך געזעצט לערנען. איך בין אויפגעשטאנען און האב אנגעהויבן זאגן: „מורה אני לפניך“, האב איך א טראכט געטאן; ווער איז דער „אני“ און ווער איז דער „לפניך“ — שטיי איך נאך און קען ווייטער נישט גיין...

✽

ר' חיים צאנזער פלעגט זייער מאריך זיין אין די „אני־מאמנים“. איטלאך „אני־מאמין“ האט ער איבערגעזאגט כמה מאל. אפגעזאגט איין מאל, זאגט ער צו זיך: — חיים, דו גלויבסט נאך נישט... אפגעזאגט א צווייטן מאל: — חיים, דו גלויבסט נאך אלץ נישט... און אזוי עטלאכע מאל.

✽

ר' אברהם־שמחה נארווארנער איז געווען א גרויסער מאריך בתפילה. ס'דאוונען זיינס פלעגט געדויערן כמעט א גאנצן טאג. ווער שמועסט שבת, פלעגט ער פארטיק ווערן מיטן דאוונען ארום נאכט און עסן די סעודת־שחרית בעת דער עולם איז שוין געגאנגען פון מעריב. איינמאל איז ער געווען שבת אין אוהעל, ביי ר' משה טייטלבוים. האט ער זיך נוהג געווען ווי זיין דרד און געדאוונט ביז נאכט. — זאגט־זשע מיר, — פרעגט אים ר' משה — למאי זיינט איר אזא מאריך בתפילה? איך בין אויך א איד, דאוון אויך און ביי מיר געדויערט ס'דאוונען אפילו שבת, נישט מער ווי א פאר שעה.

די וועגן פון עבודה

— כוועל איך זאגן, — ענטפערט ר' אברהם־שמחה — ברויט עסן אלע, סיי דער אַרימאָן, סיי דער נגיד. נייערט דער נגיד עסט ברויט בלויז טועם צו זיין, מחמת ער האָט כמה מאכלים זאָט צו ווערן. דער אַרימאָן אָבער מוז עסן ברויט צו זעט, מחמת קיין אַנדערע מאכלים, אַחוץ ברויט, האָט ער נישט.

— ס'אייגענע — פירט אויס ר' אברהם־שמחה — איז אין ענין פון דאָוונען. אלע אידן דאָוונען, סיי דער פשוטער איד, סיי דער צדיקהרוד. נייערט איר האָט, אַחוץ דאָוונען, תורה, עבודה, מדרגות, איז ביי אַיך ס'דאָוונען אַ טפּל. איד, אַחוץ דאָוונען האָב איד גאַרנישט, איז ביי מיר ס'דאָוונען ס'נאַנצע חיות מיינע...

די וועגן פון עבודה

803

ר' פינחס קאַריצער איז אַמאָל, ווינטער אינדערפרי נאָכן דאָוונען, געזעסן ביי זיך אין קלויז. הערט ער ווי דער עולם חסידים זיצט און שמועסט מכחין בעל־דבר, דעם יצירהרע, וואָס איז מסית ומדיח, טוט כל־ערליי תחבולות מכשיל צו זיין דעם מענטשן, אַריינכאַפן אים אין נעץ זיינער.

— דער בעל־דבר — רופט זיך אַפּ ר' פינחס — איז נישט בלויז אַ מסית ומדיח, נאָר אַ שקרן אויך. הערט אַפּ טשיקאָוועס, וואָס כּיהאַב היינט גע־האַט מיט אים.

איד כאָפּ מיך אויף איז דער פרי, וויל איד מיך אויפהויבן גיין טבילה. ביזע — דער יצירהרע איז דאָ.

— ווי וועסטו — זאָגט ער צו מיר — גיין טבילה אין אַזאַ קעלט? אין דרויסן ברענט דער פּראָסט סכנת־נפשות, די מקוה איז געפרוירן, איין שטיק אייז.

— ווייסטו וואָס? — זאָג איד צו אים — ליג דו דאָ, אין וואַרעם בעט, און איד וועל גיין טבילה. — כּיהאַב געוואָלט, ער זאָל זיך אָפּטשעפּען פון מיר כאָטש אַפּ אַ וויילע.

גי איד אַוועק אין מקוה, ברעך אויף דעם אייז און גיי אַריין אין וואַסער. ביזע — דער יצירהרע שטייט לעבן מיר אין וואַסער... אַ מורא־דיקער שקרן דער בעל־דבר, מיטאַר אים נישט גלויבן פון דאַנען

אהין...

✽

804

ר' פינחס קאַריצער פלעגט זאָגן :

— דרייצן יאָר האָב איד מיך געלערנט נישט צו זאָגן קיין שקר און דרייצן יאָר האָב איד מיך געלערנט צו זאָגן אמת...

ר' ברוך מעזשיבוזשער פלעגט זאגן :
ליכטיק איז די וועלט, בעת דער מענטש טוט זיך נישט אריין אין
איר; פינסטער, הוישך איז די וועלט, בעת דער מענטש טוט זיך אריין אין
איר...
✽

ר' לייב שרה'ס האָט זיך נוהג געווען, אַנקויפן אין מאַרק בייגל, אַוועק
גיין צום ברוק און וואַרפן פאַר די פּיש.
שעה'ן לאַנג פלעגט ער אַזוי אַפּשטיין און צוקוקן ווי די פּיש לויפן
זיך צונויף און שפּייזן זיך מיט זיין גאַב.
✽

ר' נחמן בראַצלאַווער פלעגט זאָגן :
— אַ מענטש טאָר נישט זיין אַלט. נישט קיין אַלטער צדיק, נישט
קיין אַלטער חסיד. אַלט איז נישט גוט. מ'דאַרף תמיד אָנהויבן אַף סיני...
✽

ר' יחיאל־מיכל, ר' ברוך מעזשיבוזשער'ס אייניקל, בעת ער איז געווען
אַ אינגל, האָט ער זיך אַמאָל געשפּילט מיט אַ חבר אין באַהעלטענישן.
האָט ער זיך באַהאַלטן, דער חבר זאָל אים זוכן. אַוועק אַ היפשע וויילע,
דער חבר געפינט אים נישט. גייט ער אַליין אַרויס פון באַהעלטעניש.
זעט ער, דער חבר איז נישטאָ. לויפט ער אַריין מיט אַ געוויין צום זיידן.
— וואָס וויינסטו? — פרעגט אים ר' ברוך.
— כ'האָב מיך באַהאַלטן — כליפעט ס'אינגל — און מ'האָט מיך
נישט געזוכט.
— יאָ, — קרעכצט פאַר זיך ר' ברוך. — השם־יתברך זאָגט אויך
אַזוי: איך באַהאַלט מיך און קיינער זוכט מיך נישט...
✽

ר' זושע האַניפּאָלער פלעגט פאַרן צום מעזער'טשער מגיד צוויי מאָל
אַ יאָר, זומער און ווינטער. איטלאַכס מאָל פלעגט ער בלייבן ביים מגיד
דריי חדשים.
איינמאָל, ווינטער, איז ער געקומען צום מגיד ערב־שבת אינדערפרי.
דער מגיד האָט מעביר סדרה געווען, שנים מקראַ ואחד תרגום. האָט ר'
זושע געוואַרט מיט שלום־נעמען. אַז דער מגיד איז פאַרטיק געוואָרן מיט
דער סדרה, גיט ער ר' זושען שלום און זאָגט אים:
— זושע, לעב, כ'בין אַף דיר גוור, זאָלסט נאָך היינט פאַרן אַהיים.

די וועגן פון עבודה

— רבי, — זאגט ר' זושע — כ'בין דאך געקומען אף דריי חדשים, מקבל הדרכה זיין. כ'בין מסכים צו פאָרן אַהיים בתנאי, אַז דער רבי זאל מיר געבן הדרכה, ווי כ'וואַלט מקבל געווען אין דריי חדשים.
— רעכט, — זאגט דער מגיד. — כ'וועל דיר געבן הדרכה. זאָלסט דיר לערנען דריי זאכן פון אַ קינד און זיבן זאכן פון אַ גנב.

דריי זאכן פון אַ קינד :

א) אַ קינד איז תמיד פריילאך, ווייסט נישט פון קיין עצבות, פון קיין מרה־שתורה.

ב) אַ קינד זיצט נישט ליידיק אפילו איין רגע.

ג) אַ קינד, אַז ס'בעט עפעס ביים טאטן, אפילו אַ קלייניקייט, בעט'ס מיט געוויין.

זיבן זאכן פון אַ גנב :

א) אַ גנב טוט זיין אַרבעט דער עיקר ביינאַכט.

ב) אַ גנב, אַז ס'גיט זיך אים נישט אין איין נאַכט, פוילט ער זיך נישט צו פרובירן אַ צווייטע נאַכט.

ג) אַ גנב האָט ליב די חברים זיינע און איינער פאָרן אַנדערן איז זיך מוסר־נפש.

ד) אַ גנב איז זיך מוסר־נפש אפילו אַף אַ קלייניקייט און אפילו אַף אַ ספק.

ה) אַ גנב פאַרקויפט אינדערפרי בחצי־חנם, וואָס ער האָט גע'גנב'עט ביינאַכט, כדי מ'זאָל ביי אים גאַרנישט געפינען.

ו) אַ גנב איז זיך נישט מודה, אַז ער האָט גע'גנב'עט, נעמט צו קלעפּ, פאַרטראַגט יסורים און האַלט זיך ביי איינס: כ'זוייס נישט.

ז) אַ גנב האָט ליב זיין אומנות און וועט זי נישט פאַרבייטן פאַר קיין שום אַנדער זאַך.

✽

810

די צוויי ברידער, ר' שמעלקי ניקלשבורגער און ר' פינחס, דער בעל „הפלאה“, האָבן אַמאָל געפרעגט דעם רבי'ן זייערן, דעם מעזעריטשער מגיד :

— רבי, ווי קען מען מקיים זיין די משנה פון „חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה“, אַז מ'זאָל מקבל זיין אַ רעה מיט די אייגענע שמחה ווי אַ טובה?

האָט זיי דער מגיד אָפגעשיקט צו ר' זושע האניפאלער.

* ברכות, נד.

די וועלט דערציילט

זיינען זיי אַוועק אין בית־מדרש, וואו ר' זושע איז געזעסן און גע־
רויכערט אַ ציביק. זאָגן זיי אים מכה וואָס דער רבי האָט זיי געשיקט
צו אים.

— סײַ מיר אַ גרויסער חידוש, — מאַכט ר' זושע — וואָס דער
רבי האָט געשיקט צו מיר. אזא שאַלע דאַחפּין פּרעגן איינעם, וואָס האָט
שוין געהאַט אַ רעה, חלילה, אין זיין לעבן. איד האַב, ב"ה, נאָך קיינ־
מאַל קיין רעה, חלילה, נישט געהאַט. תמיד געהאַט כל־טוב...

811

⚡

ר' לוי־צחק באַרדיטשעווער איז תמיד געווען פאַרדבקה׳ט אין
עבודת־הבורא. זיין טבע איז געווען אַלע וויילע אַ געשריי צו טאָן:
דערבאַרימדיקער!

בעת מלוכה האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אז אַלע אידן זאָלן זיך
פאַרשרייבן מיט פאַמיליע־נעמען, איז געקומען צו ר' לוי־צחק אין
פאַרשרייבן.

— ווי ווילסטו — פּרעגט אים דער שרייבער פון מלוכה — זאָל זיין
דיין פאַמיליע?

ר' לוי־צחק איז געווען פאַרדבקה׳ט, נישט געהערט ווער און וואָס
מירעדט צו אים און, ווי זיין דרך, אַ געשריי געטאָן: דערבאַרימדיקער! ...
— נו, גוט, — זאָגט דער שרייבער — זאָל זיין: דערבאַרימדיקער.
און אזוי איז געבליבן ר' לוי־צחק׳ס פאַמיליע אַף קינד־סינדער.

⚡

812

ר' אהרן קאַרלינער פלעגט זאָגן:

— ווער סײַז אין דר׳היים אַ גאַנצער איד, איז אונטערוועגנס אַ
האַלבער איד; און ווער סײַז אין דר׳היים אַ האַלבער איד איז אונ־
טערוועגנס קוים אַ פּערטל איד...

⚡

813

דער רבי ר' אלימלך האָט אַמאָל אָנגעטראָפּן אן ערה אידן פאַרן אַף
אַ פּור קיין וואַרשע.

— זייט מוהל, — זאָגט ער צום עולם — גריסט דאָרט דעם טאַטן.
— ווער — פּרעגן זיי אים — איז אַיער טאַטע?
— דער אייגענער — מאַכט ר' אלימלך — וואָס איז אַיער טאַטע.
דער טאַטע אין הימל...

איז ווילנע און איז גאַנץ ליטע האַטן דעם ווילנער גאון גערופן:
דער חסיד.

814

אז דער גאון איז געוואויר געווארן, אז דער עולם רופט אים: דער חסיד, איזים אים נישט געווען לרצון.
— אפילו — זאגט ער — דער עולם זאל מיינען, אז כּיבין מקיים דעם גאַנצן „שולחן ערוך“, בין איד אלץ מער נישט ווי אן ערלאכער איד, אבער צו זיין א חסיד איז נאך גאַנץ ווייט...

✽

815

ר' חיים וואַלאַזשינער האָט אַמאָל געשריבן אַ בריוו צו דער טאכטער טער זיינער אין לידע. האָט ער אָפּגעשריבן דעם בריוו און מיטגעגעבן מיט איינעם, וואָס איז געפאַרן קיין לידע.
אז יענער איז שוין געווען אוועק, כאפט זיך ר' חיים און רופט אים צוריק, נעמט ביי אים צו העם בריוו, שרייבט אָן אַן אַנדערן און גיט אים אוועקפירן.

שטייט ר' איצעלע, דער זון זיינער, און חידושים זיך: אין ביידע בריוו איז געשריבן די זעלביקע זאך מיטן זעלביקן לשון.
— טאטע, — זאגט ער — האב קיין פאריבל נישט וואס כוועל דיך פרעגן — למאי האסטו איבערגעשריבן דעם בריוו, אז דו האסט גאר נישט משנה געווען?
ווייזט אים ר' חיים, אז ער האט איבערגעשריבן דעם נאמען פון דער טאכטער.

— אין ערשטן בריוו — זאגט ר' חיים — האב איד נישט אכטונג געגעבן און געשריבן דעם נאמען נישט עליפי דקדוק. קען, חלילה, אַמאָל אַרויסקומען אַ קלקול, מוועט אזוי שרייבן אין אַ גט. דערפאַר האָב איד דעם בריוו איבערגעשריבן.

✽

816

ר' יעקביצחק, דער לובלינער „חוזה“, פלעגט זאגן:
— מיר איז ליבער א רשע, וואָס ווייסט אז ער איז א רשע, אידער א צדיק, וואָס ווייסט אז ער איז א צדיק...

✽

817

ר' נפתלי ראפשיצער פלעגט זאגן:
א איד ברודי צו זיין: גוט, און פרום און קלוג. גוט אליין — איז א נואף. קלוג אליין — איז א גנב. פרום אליין — איז א נאך...

ר' חצקיעלע שינעווער האָט אַמאָל געזאָגט:
— וואָס איז דער חילוק פֿון מיר ביז מיין ברודער, ברוּכין?
— ברוך האָט ליב דעם אמת און איך האָב פיינט שער...

אָ

ר' נתן אַדלער, פּראָנקפורטער רב, איז געווען אַ גאון עולם און אַ צדיק תּמים.
אינמאָל האָט ער גענומען און מפקיר געווען זיין גאַנצן האַב־און-גוטס.

— זאָל, חלילה, — זאָגט ער — אַ איד נישט נכשל ווערן אין איסור גנבה...

אָ

ר' עקיבא אײגער האָט אַמאָל געזען, ווי סױויב זײַנס, די רביצין, האָט זיך געקױפט אַ נײַעם סידור, זײער אַ גראָבן.
— אַי, — קרעכצט ר' עקיבא אײגער — דער סידור ווערט אַלץ גרעבער און דער „שולחן ערוך“ ווערט אַלץ דינער...

אָ

ר' מענדעלע קאַצקער פּלעגט זאָגן:
אַלץ איז דער וועלט קען מען נאַכמאַכן, אַחוץ דעם אמת; מחמת אַן אמת, אַז ער איז נאַכגעמאַכט, איז ער שוין קיין אמת נישט...

אָ

ר' ישראל סאַלאַנטער איז אַמאָל געפאַרן אין אַ קור־ארט. אַפֿן וועג האָט ער זיך געטראָפֿן מיט אַ רב, וואָס איז געפאַרן מיט אים אין איין וואַגאָן. האָבן זיי זיך באַקענט, געזעסן צוזאַמען און געשמעסט אין תורה, אין הויז־העולם.

פאַר אַ סטאַנציע האָט דער רב אַרויסגענומען פֿון פּעקל זײַנעם אַלט־געבאַקן ברויט, וואָס ער האָט מיטגענומען פֿון דרהיים און פאַרבּעטן ר' ישראל'ן עסן מיט אים. ר' ישראל האָט אים באַראַנקט. אַף דער סטאַנציע איז ר' ישראל אַראָפּ און געקױפט ביים בופּעט פּריש ברויט. אזױס דעם רב געווען אַ גרויסער חידוש: ר' ישראל זאָל עסן גױש ברויט.

— האָט קיין פאַריבל נישט, רבי, — זאָגט דער רב צו אים — וואָס כּױעל אײך פּרעגן. היתכן, איר זײַנט נישט נזהר אין „פת פּלמֶר“?
— כּױעל אײך זאָגן, — ענטפּערט אים ר' ישראל — כּיפּאַר אין קור־אַרט נישט פאַר מיין געלט. אַ גוטער פּרײַנט מײנער שיקט מיך אַף זײַנע

די וועלט דערציילט

האַטן אויסגעמיטן. שפעטער האָטן אָנגעהויבן גיין אין שטיבל. איזן שוין געקראָכן אין גרויסע בלאַטעס. אז מיין אָבער געקומען אַהיים האָטן זיך אָפגערייניקט. היינטיקע דורות טראַגטן קאלאַשן. קריכטן אין גרויסע בלאַטעס און אפילו אַז מקומט אַהיים רייניקטן זיך נישט אָפּ...

✽

825

ר' איציקל סקווירער איז אַמאָל געקומען אַף אַ שבת קיין קרוואָזער. שבת אינדערפרי האָט דער דיין, ר' יעקב־ליפּע, אָנגעקלאַפט ביים רבי'ן.

— ווער איז דאָרטן? — פרעגט ר' איציקל.

— איך, יעקב־ליפּע — ענטפער דער דיין.

לאָזט אים ר' איציקל אַרײַן, זעצט אים לעבן זיך און שמועסט מיט אים. אין מיטן שמועס האַלט ער אים פיר:

— נישט רעכט, — זאָגט ר' איציקל. — אַ איד דאָרף נישט זאָגן:

איך...

✽

826

ר' משה־יצחק, דער קעלמער מגיד, פלעגט זאָגן:
— אַ שקרן, רבותי, איז ערגער ווי אַ גנב און אַ גזלן. אַ גנב גנביעט נאָר ביינאַכט. אַ גזלן גזל'ט בייטאַג אויך, אָבער נאָר אַ יחיד, נישט קיין רבים. אַ שקרן אָבער זאָגט שקר סיי בייטאַג, סיי ביינאַכט; סיי פאַר אַ יחיד, סיי פאַר אַ רבים...

✽

827

בעת ר' יאָשע־בער איז געווען רב אין סלוצק, איז ער אַמאָל גע־קומען קיין מינסק. זיינען מינסקער חשובים, לומדים, געקומען אים מקבלי־פנים זיין, נעמען שלום און שמועסן אין תורה.

איז צווישן עולם געווען אַ יונגערמאַן, אַ מינסקער קרעמער, וואָס האָט אַמאָל געלערנט ביי ר' יאָשע־בערן. אַז ער האָט געהערט, אַז דער רבי זיינער איז דאָ אין שטאָט, איז ער תיבה געקומען זיך זען מיט אים. ר' יאָשע־בער האָט אים מקרב געווען, געזעצט לעבן זיך.

— וואָס מאַכסטו? — פרעגט ער אים.

— געלויבט השם־יתברך, רבי, — זאָגט דער יונגערמאַן — כּיהאָב מיך נישט וואָס צו באַקלאַגן. בין, ב"ה, געזונט, פרנסה איז אויך דאָ. זיצטן און מי־שמועסט ווייטער אין עולם.

אַ וויילע שפעטער פרעגט ר' יאָשע־בער דעם יונגמאַן נאָך אַמאָל:
— וואָס מאַכסטו?

אמונה און בטחון

— ברוך השם, — זאגט דער יונגערמאן — בין געזונט, האב פרנסה.
און מישמועסט ווייטער.
עטלאכע מינוט שפעטער פרעגט ר' יאשע-בער דעם יונגמאן א
דריטן מאָל:
— וואָס מאַכסטו?
— האָט קיין פאַריבל נישט, רבי, — זאָגט דער יונגערמאן פאַר-
חידושיט — שוין דריי מאָל, אַז דער רבי פרעגט מיך די אייגענע שאלה.
כ׳בין, ב״ה, געזונט, האָב פרנסה בשופי.
— ניין, — מאַכט ר' יאָשע-בער. — דו ענטפערסט מיר אַלץ שלא
ממין הטענה. איך פרעג דיך: וואָס מאַכסטו? ענטפערסטו מיר: גע-
זונט, פרנסה. דאָס אַלץ מאַכט אַ ד ע ר ר ב ו נ ו - ש ל -
ע ו ל ס, נישט דו. איך וויל אָבער וויסן: ו ו אָ ס מ אַ כ ס ט ו ?
צי ביזטו קובע עתים לתורה? גיסטו צדקה? ווי האַלטסטו בכלל מיט
אידישקייט? ...

אמונה און בטחון

828

ר' ישראל בעל-שם-טוב איז אַמאָל מיט ר' מאיר מרגליות געקומען
קיין בראַד. פאַרפאַרן זיינען זיי אַף אַן אכסניא, ווי סוחרים. איז קיין
נער צו ר' ישראל'ן נישט געקומען. ביני לביני איז ביי אים אויסגע-
גאַנגען ס'געלט און ער איז געבליבן אָן אַ פרוטה.
פאַרן פאַרן איז געקומען צו ר' ישראל'ן אַ איד אַ נגיד און אים גע-
געבן אַ גאָלדן רענדל. ביים געזעגענען גיט ר' ישראל דעם נגיד ס'רענדל
און זאָגט אים:
— צוועלף גילדן וועט איר געבן די יושבים אין קלויז און צוועלף
גילדן צעטיילן אַרימלייט.
און ער איז אַוועקגעפאַרן פון בראַד אָן אַ פרוטה.
— סטייטש, רבי, — חידושיט זיך ר' מאיר — איר האָט אַוועקגע-
געבן ס'לעצטע, אַצונד האָט איר נישט קיין פרוטה אַף הוצאות.
— זיי רוהיק, — זאָגט ר' ישראל. — כל-זמן השם-יתברך לעבט,
האָבן מיר נישט וואָס צו זאָרגן...

✽

829

ר' מיכל זלאַטשעווער פלעגט זאָגן:
— טייל מענטשן יאָגן זיך נאָך פרנסה, ביי מיר יאָגט זיך די פרנסה
נאָך מיר...

א איד, א סוחר, איז אמאל געקומען צו ר' חיים וואלאזשינער און זיך געקלאגט :
 — רבי, אן אומגליק איז מיר געשען. כהאב געשיקט האלץ אפן וואסער קיין פרייסן, לאזט די גרעניץ-וואך ס'האלץ נישט דורך. איצט וועל איך בדייל-הרל ווערן.
 — דאנהיט נישט, — זאגט אים ר' חיים. — השם-יתברך וועט העלפן. ביני לביני האט זיך דער מקח פון האלץ געהויבן און דער סוחר האט פארדינט שווערע אלפים.
 איז ער געקומען מיט א שמחה צו ר' חיימען :
 — רבי, איצט זע איך השגחה מן השמים.
 — אט דאס — מאכט ר' חיים — איז דער חילוק פון א נגיד ביז אן ארימאן. דער ארימאן זעט אלע טאג השגחה מן השמים; דער נגיד — איין מאל אין יאר...

די וועלט און יענע וועלט

831

ר' פינחס קאריצער פלעגט זאגן :
 — אויב מ'וועט מיך אף יענעם עולם פירן גלייך אין ג'ערדן — וועט זיין זייער גליק. טאמער וועט'ן מיך פירן אין ג'ערדן דורכן גיהנם, וועלן זיי האבן א ביטערן סוף. כ'וועל מיך פון גיהנם נישט רירן, כל-זמן דארט וועט בלייבן איין איינציקער איד...

א

832

בעת ר' משה-יאכנעס איז נסתלק געווארן, האט דער פיקווער רב, ר' לוי-יצחק בארדיטשעווערס זון, אים געוואלט לייגן אין איין שורה מיטן טאטן, מיט ר' לוי-יצחק'ן. האט זעליק, ר' לוי-יצחק'ס שמש, דער ציילט אזא מעשה :

אינמאל איז ר' משה יאכנעס אריין צו ר' לוי-יצחק'ן און זיי האבן זיך ביידע א צייט מיחד געווען. האב איך אריינגעקוקט דורך דער טיר און געזען, ווי זיי שטייען ביידע איינגעבויגן די קעפ און איטלאכער האלט די הענט ביים אנדערן אפן קאפ.

— משה, סערדצע, — זאגט ר' לוי-יצחק — בענטש מיך.
 — לוי-יצחק, לעב, — זאגט ר' משה — בענטש מיך דו.

די וועלט און יענע וועלט

— משה, סערדצע, — זאגט דערנאך ר' לוייצחק — כווייל, אז איבער הונדערט-און-צוואנציג יאר זאלן דיר לייגן לעבן מיר.
— ניין, לוייצחק, לעב, — זאגט ר' משה — גענוג פאר מיר, אז כוועל לייגן ביי דיר צופוסן...

✽

833

ר' נפתלי ראפשיצערס ברודער, ר' שמעלקע, איז געווען רב אין ראמאן. איינמאל איז ער געקומען קיין לינסק אף קבר-אבות. איז ער קראנק געווארן און דארט נפטר געווארן.
— מיין ברודער, ר' שמעלקען, — האָט ר' נפתלי געזאָגט — האָט פארשמעקט ס'בית-החיים...

✽

834

ר' משה סופר, דער „חתם סופר“, פלעגט זאָגן:
— מענטשן טוען זיך כמה מאל באַקלאַנג, זיי האָבן נישט מיט וואָס צו לעבן. כּהאַב נאָך אַבער קיינמאַל נישט געהערט, אַ מענטש זאָל זיך באַקלאַנג, אז ער האָט נישט מיט וואָס צו שטאַרבן...

✽

835

ר' שמחה-בונם, דער פרשיסכער, פלעגט זאָגן:
— מיין גאנץ לעבן לערן איד מיד ווי צו שטאַרבן...

✽

836

בעת דר. לעאָן פינסקער, דער ראש פון די „חובבי-ציון“, איז גע- לעגן אפן טויטנבעט, האָט ער מיט די מקורבים זיינע, וואָס האָבן פון אים נישט אָפגעטראָטן, אַנגעהויבן שמועסן ווי עס זאָל צוגיין די לוייה און די קבורה זיינע. ער איז געווען ביים קלאָרן שכל און גוטמוטיק גע- שפּאַסט.

— ווען ס'וואָלט זיך געווענדט אָן מיר, — מאַכט צו זיי פינסקער — וואָלט איד געלאָזן בצוואה, אז מיזאַל מיר לאָזן לייגן דריי טעג.
— ס'הייסט? — חידושין זיי זיך. — ווי ביי גוים, להבדיל?
— פאַרשטייט איר מיר, — שמייכלט פינסקער. — אַף דער וועלט האָב איד קיין מנוחה נישט געהאַט. תמיד צרות און ליידיג, אי פון פרט, אי פון כלל. אַף יענער וועלט וועל איד מסתמא אויך קיין מנוחה נישט

די וועלט דערציילט

האָבן. מיאזי דאָך א זינדיקער מענטש. לאַמיך כאַטש האָבן א שטיקל
מנוחה די דריי טעג צווישן דער וועלט און יענער וועלט...

א

837

ראובן־אָשר ברודערס האָט געהאַט א שוואַכקייט צום ביטערן טראַפּן.
האַט האַלט געהאַט מאַכן א כּוּסֶה.
האַט ער זיך אַמאָל געטראַפּן מיט ר' שמעלקי האַראָוויץ, דעם לעמ־
בערגער ראשי־הקהל, וואָס איז געווען א רייכער בראַנפֿֿֿברענער.
— זאָגט מיר, פּאַני ברודערס, — פּרעגט אים ר' שמעלקי — ווי
וועט איר אויסקומען אַה יענעם עולם אַז אַ ביסל בראַנפֿֿ?
— ס'הייסט? — שמיכלט ברודערס — איז אַ הוהיאַמנה, אַז איר
וועט דאַרטן נישט ברענען? ...

א

838

דער משורר יהודה־לייב גאַרדאַן, יל"ג, איז אַמאָל געקומען קיין
מינסק. פּרעגט אים איינער, אַ מלמד, וואָס האָט נישט געוואוסט, אַז
מאַפּו איז שוין טויט:

— זאָגט מיר, פּאַני גאַרדאַן, ווי איז מאַפּו'ס אַדרעס?
— איר ווייס נישט, — מאַכט גאַרדאַן. — פּרעגט דעם קעלמער
מגיד, ער איז בקי אין אַלע שבעה מדורי גיהנם...

א

839

בעת דער אידישער שרייבער יעקב דינעזאָן איז געשטאַרבן, איז
צו דער לוייה געקומען אַ גרויסער עולם. פון גאַנץ וואַרשע און פון דער
סביבה איז מען געקומען, מחמת דינעזאָן איז געווען מפורסם פאַר אַ
גרויסן שרייבער און פאַר אַ גוטן מענטשן.
אַה דער לוייה זיינען, פאַרשטייט זיך, געווען אַלע אידישע שריי־
בער פון וואַרשע, בתּוכם: ש. אַנסקי, דוד פּרישמאַן און דר. גרשון
לעווין.
ווי דער שטייגער ביי אַזעלכע גרויסע לוייה, איז קיין סדר נישט
געווען.

גיינענדיק נאָך דער מטה, אין גרויס איינגשאַפּט, רופּט זיך אָפּ דוד
פּרישמאַן צו דר. גרשון לעווין:

— זעט, ר' גרשון, אַז ביי מיין לוייה זאָל זיין אַביסל מער סדר.
נאָר טאַמער וויל אַנסקי פּריער — מהיבא תיתי...

ביים רבי'ן

840

בעת ר' משה יאכנעם איז געוואָרן בר־מצוה, האָט אים דעם טאַטע זיינער געבראַכט צו ר' ישראל בעל־שם־טוב, ער זאָל אים בענטשן.
 ר' ישראל האָט אַ קוק געטאָן אָפן אינגל און אים געזאָגט:
 — אויב דו ווילסט, מיין קינד, האָבן אַריכות־ימים, זאָלסטו קיין מפורסם נישט זיין...
 ✽

841

ר' ישראל בעל־שם־טוב האָט זייער שטאַרק געהאַלטן פון זיין תלמיד ר' יעקב־יוסף, דעם „תולדות“.
 ער פלעגט תמיד זאָגן:
 — רבונד־של־עולם, מיר קומט פון דיר אַ גרויסער ייִשר־כת, וואָס כִּיהאָב דיר געגעבן אַזאַ יאַסעלע...
 ✽

842

ר' יעקב־יוסף, דער „תולדות“, און ר' בער, דער מעזער־ישער מגיד, זיינען ביידע געווען דעם בעל־שם־טוב גרעסטע תלמידים. ר' יעקב־יוסף איז נאָך געווען גרעסער פון ר' בערן. האָט דער עולם געהאַלטן, אַז נאָכן בעל־שם וועט די הנהגה איבערגיין צו ר' יעקב־יוסף. איז זיי נישט ניחא געווען. מהמת ר' יעקב־יוסף איז געווען בטבע אַ קפדן.
 בעת דער בעל־שם איז נסתלק געוואָרן, האָבן אים די תלמידים גע־פרעגט:

— אַף וועמען לאָזט אונז דער רבי?
 האָט דער בעל־שם געענטפערט:
 — אַף אַ בער אָן פֿיס*, נאָר מיט הענט...
 ✽

843

אַ איר, אַ מוכסן, איז אַמאָל געקומען צו ר' יעקב־יוסף, דעם „תולדות“, בעטן אַף פרנסה.
 לאָזט דער „תולדות“ אַראָפּ די לאַנגע ברעמען און זאָגט אים:
 — טו תשובה.

* ר' בער מעזער־ישער איז, כידוע, געווען אַ לאַמער.

די וועלט דערציילט

— א שאַד, — קרעכצט דער איד — וואָס דער רבי (דער בעל-שם) לעבט נישט מער.

— וואָסי? — פרעגט דער „תולדות“.

— איינמאָל — דערציילט דער מוכסן — האָט'ן געבראַכט צו מיר אַ גנבה. האָב איך צוגענומען. אין אַ צייט אַרום איז'ן די גנבה דער-גאַנצען און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ חקירה־דרישה. האָב איך מורא געהאַט טאַמער געפינט'ן ביי מיר די גנבה. בין איך געפאַרן צום רבין. כ'האָב אים נישט געזאָגט, אַז די גנבה איז ביי מיר, נייערט אַז כ'האָב מורא פאַר אַ בלבל. הייסט מיך דער רבי וואַרטן. אַז ער איז געקומען פון מקוה, זאָגט ער צו מיר:

— פאַרוואָס זאָנסטו: דו האָסט מורא פאַר אַ בלבל? די גנבה איז דאָך ביי דיר.

— איז וואָס־זשע, רבי, — פרעג איך — זאָל איך טאָן?

— פאַר — זאָגט ער — ל'חיים ול'שלום. ביי דיר וועט'ן נישט זוכן. — אַצונד — פירט אויס דער מוכסן — זעט דעם הילוק פון רבין ביז איך. דער רבי האָט געוואוסט, אַז כ'האָב געגנבעט און האָט מיך נישט געהייסן תשובה טאָן. און איר — כ'האָב נאָך נישט געגנבעט און איר הייסט מיך שוין תשובה טאָן...

א

844

אַ איד איז אַמאָל געקומען צו ר' יעקבי'וסף, דעם „תולדות“, בעטן אַ פּרנסה.

— רבי, — זאָגט ער — כ'ווייס, כ'בין אַליין שולדיק. ווי דער תנא זאָגט: „הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי“* (כ'האָב געטאָן שלעכטע מעשים און קאַליע געמאַכט מיין פּרנסה).

— יאָ, — מאַכט ר' יעקבי'וסף — דער תנא האָט אָבער געמיינט „הרעותי את מעשי“ און דו מיינסט „קפחתי את פרנסתי“...

א

845

אַ פּראָסטער איד, אַן אַרענדאַר, איז כמה יאָרן געפאַרן צו ר' זושע האַניפּאָליער און אים געגעבן פּריוונות.

איינמאָל איז דער אַרענדאַר געקומען, איז ר' זושע נישט געווען אין דר'היים.

— וואו איז דער רבי? — פרעגט ער.

— ראיז געפאַרן — ענטפערט'ן אים — צום רבין זיינעם, קיין מעזעריטש, צום מגיד.

* קדושין, פב:

— אזוי? — מאכט דער ארענדאר — מיין רבי האט אויך א רבי'ן?
 טא וואס'זשע דארה איד פארן צו אים, קען איד דאך פארן צו וועמען
 ער פארט?
 איז דער ארענדאר געפארן קיין מעזעריטש צום מגיד און אים גע-
 געבן א פריון.
 גראד האט ער דאס יאר געהאט א שלעכט יאר און ער האט אנגע-
 הויבן אראפגיין פון מצב.
 האט ס'ווייב זינס אים אנגעהויבן יארן:
 — רעכט אף דיה. פארוואס ביזטו אוועק פון אלטן רבי'ן?
 פארט דער ארענדאר אוועק צו ר' זושען, דערציילט אים די גאנצע
 מעשה און חידושים זיך:
 — כל'זמן איד בין געפארן צום רבי'ן, האב איד מצליח געווען. אז
 כ'בין געפארן צום רבינס רבי, האט זיך די הצלחה אפגעטאן.
 — פארשטיסטו מיד, — זאגט ר' זושען. — כל'זמן דו האסט גע-
 געבן אבי וועמען, א זושען, האט השם'יתברך אויך געגעבן אבי וועמען.
 אז דו האסט אנגעהויבן זוכן מיוחסים צום געבן, זוכט השם'יתברך אויך
 מיוחסים צו געבן...

✽

846

ר' לוי'צחק בארדיטשעווער מיט זיין תלמיד ר' אהרן זשיטאמיר
 רער זיינען אמאל דורכגעפארן ליזענסק. זיינען זיי אריין צום רבי'ן ר'
 אלימלך. שמועסנדיק, זאגט ר' אלימלך צו ר' לוי'צחקין:
 — פארוואס נעמסטו ביי מיר אוועק מיינע תלמידים?
 — מיינע תלמידים — ענטפערט ר' לוי'צחק — זיינען אייער
 תלמידים תלמידים...
 ר' לוי'צחק איז אוועקגעפארן און ר' אהרן איז געבליבן לערנען אין
 ר' אלימלך'ס קלויז.
 איינמאל, ביינאכט, ר' אלימלך גייט אריין אין קלויז, זעט ער, ר'
 אהרן זיצט און לערנט.
 — פארוואס — פרעגט ער אים — ביזטו נישט געפארן מיטן רבי'ן
 דיינעם?
 — מיין רבי'ן — ענטפערט ר' אהרן — קען איד שוין. אצונד וויל
 איד דעם רבי'ן קענען.
 — אזוי? — מאכט ר' אלימלך — דיין רבי'ן קענסטו שוין? אפילו
 די זשופיצע זיינע קענסטו נישט...

ר' שניאורזלמן, דער „רב“, האָט תמיד אַכטונג געגעבן, אַז די הוצאה אין שטוב זאָל זיין בצמצום.
 — מיר לעבן — פלעגט ער זאָגן צום בני־בית — פון קהל, איז אַ שאַד איריש געלט.
 ר' מענדעלע, סִיאַיניקל זיינס, האָט זיך אַמאָל געמאַכט אַ זיידן גאַרטל, פאַר פופצן רובל. איז ווען ער פלעגט דאַרפן אַריינגיין צום זיידן, דעם „רב“, פלעגט ער סיגאַרטל אויסטאָן.
 איינמאָל האָט דער „רב“ אים אַריינגערופן. האָט ער פון אַיילע־ניש פאַרנעסן אויסטאָן סיגאַרטל.
 גיט דער „רב“ אָף אים אַ קוק און פרעגט אים:
 — מענדל, וואָס קאַסט סיגאַרטל?
 — פופצן רובל — זאָגט ר' מענדעלע דעם אמת.
 — אזוי? — מאַכט דער „רב“ אין קפירא — ביזטו אַ נגיד, זאַלסט טראָגן אַזעלכע טייערע בנדים? ...

⚡

דעם מעזעריטשער מגידים תלמידים האָבן זיך נוהג געווען, בעת זיי פלעגן קומען קיין מעזעריטש, צום רבי'ן, קודם גיין טבילה און דערנאָך אַריינגיין צום רבי'ן נעמען שלום. ר' אהרן קאַרלינער האָט זיך נוהג געווען להיפך, קודם פלעגט ער אַריינגיין צום רבי'ן נעמען שלום און דערנאָך גיין טבילה.
 — זאָגזשע מיר, אהרנ'טשע ליטוואַק, — האָט אים אַמאָל דער מעזעריטשער געפרעגט — פאַרוואָס ביזטו משנה פון דייע חברים און דו קומסט צו מיר איידער דו גייסט טבילה?
 — מחמת — ענטפערט ר' אהרן — ביזויל דער רבי זאָל מיך זען מיטן גאַנצן ברוד, וואָס כיברינג מיט זיך פון דרהיים...

⚡

ר' ישראל ריזשינער האָט, כידוע, געהאַט חסידים לאַלפּים. מיפלעגט פאַרן צו אים פון מרחקים. תמיד איז ביי אים געווען אַ גרויסער עולם. צוקומען צו ר' ישראל'ן איז געווען זייער שווער, מהאָט געדאַרפט שטיין אין גרויס איינגשאַפט און וואַרטן שעה'ן לאַנג. און אַז מאַיז שוין צו־געקומען, האָט ר' ישראל תיכף אָפּגע־פּטורט, נישט געמאַכט קיין שחיחה, מחמת ער האָט געדאַרפט ענטפערן נאָך כמה וכמה.
 האָט אַ חסיד אַמאָל זיך געקלאָגט פאַרן ריזשינער:

— רבי, פארוואס זאלן מיר זיין ערגער פון אנדערע חסידים? די חסידים, וואס פארן צו יענעם רבי'ן, האבן אי די וועלט, אי יענע וועלט, און מיר, וואס פארן צום הייליקן רבי'ן, פארשפילן ביידע וועלטן.
 — ווי אזוי זשע? — פרעגט דער ריוזשינער.
 — צו יענעם רבי'ן — זאגט דער חסיד — פארט'ן נישט פון ווייט, איז די נסיעה א קורצע און א גרינגע. ביים רבי'ן איז נישטאָ קיין גרויסער עולם, מדאָרף זיך נישט שטיקן, מדאָרף נישט וואַרטן. אז מ'קומט אַרײַן צום רבי'ן אַײַלטי'ן זיך נישט, מ'רעדט אויס פאַרן רבי'ן ס'האַרץ, מ'הערט תורה, חסידות — אזוי אַרום האַט'ן ביידע וועלטן. ביים רבי'ן, זאָל געז זונט זיין, איז דער היפך. מ'פאַרט אַ ווייטע נסיעה, מ'ווערט אויסגעריסן אָפן וועג. קומט'ן צום רבי'ן איז אַן איינגשאַפט, מדאָרף זיך שטיקן און וואַרטן טעג נאַנצע. און אז מ'איז שוין זוכה צו זען דעם רבי'ן אַלײַן, זאָל לעבן, איז עס אַף אַ מינוט, אַף אַ רגע, קוים וואָס מ'כאַפט אַ וואַרט — האַט'ן נישט די וועלט, נישט יענע וועלט, תרתי גיהנם, הלילה.
 — ביזט גערעכט, — מאַכט דער ריוזשינער. — כוועל אָבער נישט בייטן מײַן גיהנם אַף יענעם גזעדין...

850

מ'האָט אַמאָל געפרעגט ר' אורי סטרעליסקער:
 — זאָגט אונז, רבי, פארוואס האבן אַמאָליקע גוטע־אידן גענומען קליינע פּריונות, גראַשנס, און היינטיקע רביים נעמען גרויסע פּריונות, הייסן זיך געבן הונדערטער?
 — גאָר פשוט, — ענטפערט ר' אורי. — מיר זען אין דער וועלט, אַז אַ נאַטירלאַכע זאָך איז תמיד וועלוועלער ווי אַ נאַכגעמאַכטע. דהיינו, אַ בלוּם, וואָס וואַקסט, קאַסט וועלוועלער ווי אַ געמאַכטע בלוּם. איז אַמאָליקע גוטע־אידן זיינען געווען אמת'ע גוטע־אידן, צדיקים בטבע, האָבן זיי זיך באַזונגט מיט אַ קלייניקייט. היינטיקע רביים זיינען געמאַכטע, קאַסטן זיי טייער...

851

בעת ר' נפתלי ראַפשיצער האָט זיך אויפגעהאַלטן אין לובלין, ביים „חווה“, פלעגט ער תמיד זאָגן גלייכווערטלאַך, טרייבן קאַטאַוועס — ווי זיין דרך איז געווען.
 — נפתלי, — זאָגט צו אים אַמאָל דער „חווה“ — אויב דו וועסט מקבל זיין אַ גאַנץ יאָר נישט זאָגן קיין גלייכווערטלאַך, וועל איך דיר איבערנעבן מיינע מדרגות.

די וועלט דערציילט

— יאָ, רבי, — איז ר' נפתלי מסכים. — בתנאי, דער רבי זאל נישט מאַרד זיין אין דאוונען.

האַט'ן זיך געשטעלט דאוונען. האָט דער „הוזה“, ווי זיין דרד, מאַרד געווען אין שמונה-עשרה. אַז ער איז אויסגעגאַנגען, זעט ער, דער עולם קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער. פאַרשטייט ער, אַז ר' נפתלי האָט שוין עפעס געזאָגט אַ גלייכווערטל.

— נפתלי, — האָלט ער אים פיר — מיר האָבן דאָך עפעס אַ מרובּר.
— ס'אי שוין נאָכן יאָר — זאָגט ר' נפתלי.
— ס'הייסט? — חידושי'ט זיך דער „הוזה“.
— דער רבי — שמייכלט ר' נפתלי — איז געשטאַנען שמונה-עשרה אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך...
א

852

איינער, אַ בעל-עבירה, איז געקומען צו ר' נפתלי ראָפשיצער אַרויס-נעמען אַ תשובה. האָט ער אויסגערעכנט אַ צעטל טמאים, אַליץ גראַבע עבירות, איין עבירה גרעכער פאַר דער אַנדערער.
— זאָגזשע מיר, — מאַכט צו אים ר' נפתלי — וואָס האָט דיר דער רבּנו-של-עולם אַזוינס געטאָן, וואָס דו האָסט אַזויפיל געזינדיקט קעגן אים? ...
א

853

אַ חסיד איז אַמאָל געקומען צו ר' נפתלי ראָפשיצער. האָבן די חסידים אים פאַרמסור'ט פאַר ר' נפתלי, אַז ער האָט געגעסן שרויה אום פסח.

— אַזוי? — חידושי'ט זיך ר' נפתלי — אַ וואָ.
ריכטן זיך שוין די חסידים, אַז דער רבי זעט שוין יענעם חסיד מקיים-פסק זיין.

ביים טיש פּרעגט ר' נפתלי דעם חסיד מיט אַ בייזער:
— ס'אי אמת, וואָס מ'זאָגט אַף דיר? דו האָסט געגעסן שרויה אום פסח?

— אמת — איז דער חסיד מודה און ס'קלאַפט אים אַ צאָן און אַ צאָן.
— בריונג אַהער — באַפעלט ר' נפתלי דעם שמש — דעם גרויסן ימים-נוראים-דיקן מחזור.
אַן אימה באַפאַלט אַלעמען. מי יודע, וואָס דער רבי וועט דאָ באַ-ווייזן.

ר' נפתלי נעמט דעם גרויסן ימים-נוראים-דיקן מחזור, מישט אויף ס'פייט פון מלכות, זכרונות, שופרות, דערלאַנגט דעם חסיד און מאַכט מיט אַ שמייכל:

— אז דו עסט שרויה אום פסח ווי אן אשכנז, פארוואס זשע האסטו
ראשיהשנה קיין פייט נישט געזאגט? ...

⚡

854

ר' נפתלי ראפשיצער איז געווען א גרויסער מיוחס, געשטאמט פון
א גזע לויטער גאונים און צדיקים, הן פון פאטערס צד, הן פון דער
מוטערס צד.

אינמאל, ביים טיש, פאר א גרויסן קיבוץ חסידים, האט ר' נפתלי
אנגעהויבן אויסרעכנען זיין יחוס און געזאגט:

— אזא מיוחס ווי איך איז אף דער גאנצער וועלט נישטאָ.

— רבי, — רופט זיך אן א חסיד, א זיבנבערגער איד, אן עושר —
איך בין א גרעסערער מיוחס.

איז ר' נפתלי'ן געווען א גרויסער חידוש. רופט ער צו דעם זיבנ-
בערגער און פרעגט אים:

— זאג מיר דיין יחוס?

— רבי, — ענטפערט דער חסיד — איך בין דער איינציקער אין
מיין גאנצער משפחה, וואס לייגט תפילין און וואשט זיך צום עסן.

— יא, — שמייכלט ר' נפתלי צום עולם — דער זיבנבערגער איד
האט רעכט...

⚡

855

א אידענע איז אמאל געקומען צו ר' נפתלי ראפשיצער מיט א
בקשה: זי האט שוין נישט פאר קיין אידישע טאכטער געדאכט, עט
לאכע מאל מפיל געווען אין אכטן חודש. אצונד איז זי ווידער אין אכטן
חודש, בעט זי דעם רבי'ן א ברכה, זי זאל אויסטראגן בשלום.

— זאלסטו וויסן זיין, — זאגט איר ר' נפתלי — אז דו ביזט שוין
אין ניינטן חודש און וועסט האבן צו צען.

— רבי, הייליקער, — זאגט די אידענע — כווייס, אז כ'בין אין
אכטן.

— נו, — מאכט ר' נפתלי — באפויל איך דיך אנהויבן ציילן מיט
א חודש פריער.

אז די אידענע איז ארויס, זאגט ר' נפתלי מיט א שמייכל:

— אָט די עצה האָב איך געהערט פון אַ מלמד.

א מלמד האט געהאט פיר-און-צוואנציג תלמידים, לערנען מיט איט-
לאך תלמיד א שעה אין טאג. איז געקומען א בעל-הבית אים געבן נאך
א תלמיד אף א שעה אין טאג. האט דער מלמד אנגענומען.

די וועלט דערציילט

— סטייטש, — פרעג איך דעם מלמד — וואו וועסטו נעמען נאך א שעה פארן נייעם תלמיד, אז אין גאנצן מעתלעת איז בסד-הכל פאראן פיר-און-צוואנציק שעה?
— נו, — מאכט דער מלמד בתמימות — וועל איך אויפשטיין א שעה פארטאג...

✽

856

ר' יאקל באַלעכאווער איז אמאָל געקומען געוואויר ווערן דעם ברור דער זיינעם, ר' נפתלי ראָפשיצער.
בעת ער איז געווען, איז אַריינגעקומען אַ אידענע צו ר' נפתלין, נעגעבן אַ פּדיון און אַנגעהויבן אויסריידן ניין מאָס רייד — ווי די טבע פון אַ אידענע.
האַט ר' יאָקל געלאַכט.
אַז די אידענע איז אַרויס, זאָגט צו אים ר' נפתלי:
— זעסט, ברודער לעב, פאַר זיך אַיינהאַלטן פון לאַכן נעם איך דעם פּדיון...

✽

857

ר' משה סאַווראַנער האָט געהאַט אַ ווערטל:
— זיבעציק טעמים זיינען פאראן נישט צו טרינקען קיין בראַנפן, אָבער דער איין טעם פון בראַנפן איז מכריע אַלע טעמים...

✽

858

די טאַלנער חסידים מיט די בעהושער חסידים זיינען געווען דס-שונאים. איטלאַכער צד האָט געהאַלטן, אַז זיין רבי איז דער אמת'ער צדיק, דער „חד ברדא“* פלעגט זיך תמיד קריגן צווישן זיך, טייל-מאָל זיך שלאָגן ביז בלוט.
האַט זיך אמאָל דערציילט ר' דוד'ל טאַלנער אַף זיינעם אַ חסיד, אַז ער האָט זיך געשלאָגן מיט אַ בעהושער חסיד.
— פּע, מיאוס, — האָט אים ר' דוד'ל פּירגעהאַלטן. — שלאָגן זיך, מעשה-גוי.
— סטייטש, רבי, — פאַרענטפערט זיך דער חסיד — דער בעהושער האָט געהאַט די חוצפה צו זאָגן, אַז זיין רבי איז דער „חד ברדא“.
— וואָס-זשע איז? — שמייכלט ר' דוד'ל — אַפילו איך בין אַ „תרי ברדא“** מענסטו נאָך אויך פאַרן צו מיר...

* איינער אין דור. ** צוויי אין דור.

א אידענע איז אמאל געקומען מיט א פדיון צו ר' דוד'ל טאלנער.
 כדרך הטבע, האט זי לאנג געווארט ביז זי איז צוגעקומען. אז זי איז
 שוין צוגעקומען צו ר' דוד'ל, איז זי צעטומלט געווארן און פון גרויס
 איילעניש האט זי, שטאט א קוויטל, ארויסגעכאפט פון קעשענע א
 וועש-צעטל און דערלאנגט.

קוקט ר' דוד'ל אין וועש-צעטל און זאגט צו דער אידענע מיט א
 שמייכל:

— כוּע, אז דיר פעלט גארנישט...

✽

א חסיד איז אמאל געקומען צו ר' מענדעלע קאצקער, בעטן אה
 פרנסה.

— זיי מתפלל — זאגט אים ר' מענדעלע — צו השם-יתברך, וועט
 ער דיר געבן פרנסה בריוח.

— רבי, — איז זיך דער חסיד מתנצל — כיויים נישט ווי מתפלל
 צו זיין.

— אויב אזוי, — מאכט ר' מענדעלע — דארפסטו דאך בעטן עפעס
 גרעסערס, זאלסט וויסן ווי מתפלל צו זיין...

✽

א חסידי'שער יונגערמאן, וואס האט זיך געהאלטן פאר א חכם
 און פאר א מושלם, האט זיך אמאל געקלאגט פאר ר' מענדעלע קאצקער,
 אז ער האט, לא עלינו, קיין פרנסה נישט.

— ווייסטו — זאגט אים ר' מענדעלע — סיטייטש פון פסוק:
 „לא לחכמים לחם“* (חכמים האבן קיין ברויט נישט)? סיטייטש איז
 אזוי: דער רבונ'יש-ל'עולם זאגט צום חכם: אז דו האלטסט זיך יא פאר
 א חכם, זוך דיר אליין פרנסה...

✽

ר' הירש סטרעיטנער האט אמאל ביים טיש אכטונג געגעבן, אז
 איינער פון עולם, אז עס-הארץ חסיד, טראגט סיגארטל גאנץ הויבן,
 איבערן הארצן. האט ר' הירש מקפיד געווען.

— א גארטל — זאגט ער — איז צו מאכן א מחיצה צווישן דעם
 אויבערשטן האלבן גוף, וואס איז רוחניות'דיק, און דעם אונטערשטן
 האלבן גוף, וואס איז מגושמדיק. איז דער אמת'ער חסיד טראגט

* קהלת, מ, יא.

די וועלט דערציילט

סיגארטל אלץ נידעריקער, כדי דער אויבערשטער האלבער גוף זאל זיין וואָס גרעסער. דער עסהאַרץ טוט פאַרקערט. ער טראָגט סיגארטל אלץ העכער, ווערט ביי אים דער אונטערשטער האלבער גוף אלץ גרעסער. והא ראיה: די טערקן, וואָס זיינען שטופּ בזימה, טראָגן סיגארטל אפּן קאַפּ...

א

863

ר' ישראל פילעווער האָט זיך נוהג געווען, אין דער פרי נאָכן דאָור-נען זיך זעצן ביים טיש מיטן עולם און טרינקען לחיים. איינמאָל האָט דער עולם אַכטונג געגעבן, ווי דער רבי טוט אויס רש"ים תפילין און פאַרן לייגן רבנות'ס תפילין גייט ער צו צום טיש און זעצט זיך טרינקען מיטן עולם לחיים. חידושי'ט זיך דער עולם און מיווינקט זיך איבער: אַוראי ליגט אין דעם אַ גרויסער סוד, אַ טיפע כונה, וואָס לאָו כל אדם זוכה.

איינער, אַ חסיד, פון ר' ישראל'ס מקורבים, האָט זיך געמאַכט האַרץ און געפרעגט ר' ישראל:

— רבי, וואָס איז די כונה, וואָס דער רבי, זאל געזונט זיין, טרינקט לחיים פאַר רבנות'ס תפילין?

— די כונה — ענטפערט ר' ישראל — איז אַ פשוט'ע. כּהאָב אַ פאַר מאָל געוואַרט ביז נאָך רבנות'ס תפילין, איז שוין קיין בראַנפון נישט געווען...

א

864

צו ר' משה קאַברנינער איז אַמאָל געקומען דער שניידער פון שטעטל, יאַנקל ראַשעס, און אויסגעגאַסן זיין ביטער האַרץ:

— רבי, אַן אומגליק האָט מיך געטראָפן. אַ פריצה האָט מיר געגעבן נייען אַ קלייד, אַ טייער קלייד, סחורה — בחיר שבבחיר, מיזעטיס גאַרנישט אָן אין די מקומות. כּהאָב מיך גוט אָנגעהאַרעוועט, נישט דער-עסן, נישט דערשלאָפן, סיגאַנצע לעבן אַריינגעלייגט. היינט טראָג איך אַפּ ס'קלייד. זאָגט די פריצה ס'איז פאַרשמעלט, וויל בשום אופן נישט צונעמען און הייסט זיך נאָך באַצאָלן פופציק רובל פאַר דער סחורה. וואָס זאל איך אַצונד טאָן, רבי הייליקער?

— הער זיך אַיין, — זאָגט אים ר' משה. — גיי אוועק צו דער פריצה און זאָג איר, אַז דו קענסט ס'קלייד פאַריכטן. און דו נעם ס'קלייד, האַלט ביי דיר אַ טאָג און מאַרגן טראָג עס איר אָפּ.

האָט דער שניידער אזוי געטאָן.
 אַף מאָרגן ברײַנגט ער דער פּריצה סײַקליד. מעסט זי אָן און זאָגט:
 — אַ, אַזונד איז גוט!
 זי האָט דעם שניידער באַצאָלט מלאכה־געלט און נאָך אים געגעבן
 אַ שײַנע מתנה.

✽

865

ר' יאָסעלע נײַשטעטער, דעם „מאור ושמש״ אַ זון, איז געווען
 דעם לובלינער חוזה׳ס אַ תלמיד און אַ צדיק מפורסם. אַף דער עלטער
 פלעגט ער פאַרן צו ר' חיים צאַנזער.
 — רבי, — האָבן אים אַמאָל חסידים געפרעגט — וואָס קענט איר
 זען אין צאַנז מער ווי אין לובלין?
 — כּוועל אײך זאָגן, — ענטפערט ר' יאָסעלע. — וואָס מײַסט
 געזען אין לובלין, זעטן אין צאַנז אױך; וואָס מײַזעט אָבער אין צאַנז,
 האָטן אין לובלין נישט געזען...

✽

866

בעת דער גרויסער מחלוקת צווישן צאַנז און סאַריגער האָבן די
 דזשיקעווער חסידים געהאַט בדעה זיך אַרײַנצומישן און האַלטן מיט
 אײן צד. האָט זיי דער רבי, ר' מאיר'ל, ר' נפתלי ראַפשיצערס אײניקל,
 אַפּגעהאַלטן, געראַטן צו שטיין פּונױטן.
 — כּוועל אײך — זאָגט ר' מאיר'ל צום עולם — פאַרצײלן אַ מעשה:
 דער לײב, דער מלך־החיות, איז אַמאָל געווען זייער הונגעריק. דריי
 טעג מיט דריי נעכט איז ער אַרומגעגאַנגען אין וואַלד און סײַהאַט זיך
 אים נישט געמאַכט עפעס צו פאַרצוקן. פון גרויס הונגער האָט זיך אָן־
 געהויבן הערן אַ ריח רע ביי אים פון מױל. דער לײב זעט סײַ שלעכט,
 ער גײט אױס פון הונגער, האָט ער אָנגעהויבן ברומען צו זײנע חיות.
 איז געקומען צולױפן אַ פּערד.
 — לײג צו — זאָגט אים דער לײב — די נאָז דײַנע צו מײן מױל
 און זאָג מיר, צי הערסטו עפעס אַ ריח?
 לײגט צו סײַפּערד די נאָז צום לײבס מױל און זאָגט:
 — יאָ, אדוני המלך, סײַהערט זיך אַ ריח רע.
 — דו ביזט — זאָגט אים דער לײב — אַ מורד במלכות. ביזט חײב
 מיתה.

און דער לײב איז אים תיכּף מקיים פּסק. צעריסן און אויפגעגעסן.
 אַוועק דריי טעג, דער לײב איז ווײַטער געוואָרן הונגעריק. האָט ער
 אָנגעהויבן ברומען צו זײנע חיות. איז געקומען צולױפן אַ וואַלף.

די וועלט דערציילט

— לייג צו — זאגט אים דער לייב — די נאָז דייענע צו מיין מויל
און זאָג מיר, צי הערסטו עפעס אַ ריח?
טראַכט ביי זיך דער וואָלף: איך וועל שוין זיין קליגער פאַרן פּערד.
לייגט ער צו די נאָז זיינע צום לייבס מויל און זאָגט:
— ניין, אדוני המלך. ס'הערט זיך קיין שום ריח נישט.
— דו ביזט — זאָגט אים דער לייב — אַ שקרן און אַ מורד במלכות.
ביזט חייב מיתה.
און ער האָט אים צעריסן און אויפגעגעסן.
אָוועק נאָך דריי טעג, דער לייב איז ווייטער הונגעריק. הויבט
ער אָן צו ברומען. קומט צולויפן אַ פּוקס.
— לייג צו — זאָגט אים דער לייב — די נאָז דייענע צו מיין מויל
און זאָג מיר, צי הערסטו עפעס אַ ריח?
— אדוני המלך, — ענטפערט דער פּוקס. — כּיהאָב, נישט פאַרן מלך
געראַכט, אַ שטאַרקן קאַטער און די נאָז מיינע שפּירט גאַרנישט...
— טוט איר אויך אַזוי, — פּירט אויס ר' מאיר'ל צום עולם. —
באַקומט דעם קאַטער און שפּירט גאַרנישט...

צווישן בערג

867

דער מהר"ם לובלין איז אַ צייט געווען רב אין לעמבערג, וואו דער
סמ"ע איז געווען ראשישיבה. דער פרנס איז געווען ר' אברהם שרענצלס,
אַליין אַ גאון-עולם, דעם סמ"ע'ס אַ תלמיד, די פּער פון לעמבערג.
איינמאָל האָט ר' אברהם חתונה געמאַכט אַ קינד. איז אָפּ דער חתונה
געווען דער מהר"ם און אַלע גדולי לעמבערג. אַז דער מהר"ם איז אָוועק
אַהיים, איז ר' אברהם געגאַנגען אים באַלייטן. ער איז אָבער געגאַנגען
פּונהינטן, דער מהר"ם זאָל אים נישט זען. די רבי'צן האָט זיך געכאַפּט,
אַז ר' אברהם גייט פּונהינטן. זאָגט זי צום מהר"ם:
— זעסט ווער סיגייט דיך באַלייטן?
— וואַס-זשע איז? — מאַכט דער מהר"ם — דעם רבי'ן זיינעם
וואָלט אויך אַנגעשטאַנען מיך גיין באַלייטן.
אַז ר' אברהם האָט'ס דערהערט, איז ער געוואָרן שטאַרק אין כּעס.
— מיין כּבוד — זאָגט ער — בין איך מוחל, אָבער דעם רבי'נס כּבוד
בין איך נישט מוחל.
האָט ר' אברהם פאַרופן אַלע פרנסים צו אַן אסיפה און ס'איז געוואָרן
אַ חילוקי-דעות, צי דער מהר"ם זאָל בלייבן רב אין לעמבערג.
דער סוף איז געווען, אַז דער מהר"ם האָט געמוזט אָוועק פון לעמב-
בערג.

בעת ר' דוד, דער ט"ז, איז געווען רב אין אסטרא, איז ער אמאל געפארן קיין קראקע זיך היילן די אויגן. אפן וועג איז ער אראפגעפארן קיין ברוסק, וואו דער שווער זיינער, ר' יואל, דער ב"ח, איז געווען רב. האט זיך דער ב"ח זייער דערפרייט מיט אים, אים ארויסגעוויזן גרויס אהבה און זיך משתעשע געווען מיט אים אין דבריתורה. און היות ס'איז שוין געווען סוף וואך, איז דער ט"ז געבליבן ביים שווער אף שבת. ערב־שבת נאך האלבען טאג גיט דער ט"ז דער רביצין, דער שוויגער זיינער, פארבאהאלטן איבער שבת סיגעלט, וואס ער האט מיט זיך — א בייטל מיט זעכציק רענדלאך.

פרייטאָנאָכטס זעט דער ט"ז, אָז דער שווער זיינער איז אים עפעס נישט אזוי מסביר־פנים, רעדט מיט אים קנאָפּוואָס און מיידט אים אויס. אזוי אַ גאַנץ שבת. האָט זיך דער ט"ז זייער מצער געווען: וואָס האָט דאָ דער שווער געזען אַף אים? האָט ער, חלילה, עפעס געטאָן און אומרעכט?

מוצאי־שבת נאָך הבדלה קען זיך שוין דער ט"ז מער נישט אייניג האַלטן און זאָגט צום ב"ח:

— זאָגט מיר דעם אמת, שווער לעב, וואָס־ט איר אַף מיר געזען?
 — כּוועל דיר זאָגן, — ענטפערט דער ב"ח. — כּהאָב געזען, אָז דו האָסט ביי דיר זעכציק רענדלאַך. איז מיר תּיכּף קשה געוואָרן: ווי קומט צו דיר געלט? צי נעמסטו, חלילה, נישט אַמאָל שוחד?
 — חלילה, — זאָגט דער ט"ז — סיגעלט האָבן מיר קרובים געגעבן אַף הוצאות־הדרך און פאַר דאָקטוירים און רפואות.
 האָט זיך דער ב"ח באַרוהיקט און זיך ווייטער משמח געווען מיטן ט"ז.

א

בעת ר' ישראל בעל־שם־טוב איז נתגלה געוואָרן און האָט אָנגעדי הויבן שמען אַף דער וועלט, איז געוואָרן אַ רעש צווישן די מנהיגי הדור. מחמת מיהאָט געזאָגט אַפּן בעל־שם, אָז ער איז אַן עס־האַרץ און פּירט זיך מעשה־צדיק.

איז געבליבן באַן אסיפה פון ועד ארבע ארצות, שיקן רופן ר' ישראלין און שמועסן מיט אים. איז ר' ישראל געקומען. דער ראשי־המדרים אַף דער אסיפה איז געווען דער פרנס ראשון, ר' אברהם איסרלש. געווען איז דעם טאָג ראשי־הודש.

די וועלט דערציילט

— מיזאגמ, — רופט זיך אָפּ ר' אברהם צו ר' ישראל'ן — אַז כבודו
איז נישט קיין בן-תורה. בכּן ווילן מיר הערן פון אייך אַ דין: ווי איו,
אַז מיפּאַרנעסט זאָגן „יעלָה ויבוא“ אין דער שמונה-עשרה?
— דער דין — ענטפּערט ר' ישראל — איז נישט פאַר אייך און
נישט פאַר מיר. מחמת איר וועט פאַרנעסן אפילו צום צווייטן מאָל
שמונה-עשרה און איך וועל סיערשטע מאָל נישט פאַרנעסן...
— אַצונד — זאָגט ווייטער ר' ישראל — וועל איך אייך עפעס
פרעגן: פאַרוואָס צאָלטן פאַר אַ גוט פּערד צען מאָל טייערער ווי פאַר
אַ שלעכט פּערד?

— מחמת — ענטפּערט ר' אברהם — ער לויפט צען מאָל גיכער.
— יא, — מאַכט ר' ישראל — אָבער, אַז ער גייט אַראָפּ פון גלייכן
וועג און בלאַנדזשעט, פאַרבלאַנדזשעט ער דאָך צען מאָל ווייטער?
שווייגט ר' אברהם און ווייסט נישט וואָס צו ענטפּערן.
— וועל איך אייך ענטפּערן, — זאָגט ר' ישראל. — דערפאַר אָבער,
אַז ער קערט זיך אום צום גלייכן וועג, לויפט ער איין צען מאָל גיכער...

א

870

ר' מיכל זלאַטשעווער, איידער ער איז נתגלה געוואָרן, האָט ער גע-
וואוינט אין ברוסילאָוו.

איז אַ פשוטער איד אַמאָל געקומען צו אים אַרויסנעמען אַ תשובה.
ער איז געפאָרן ערבישבת אין וועג, האָט זיך, מעשה שטן, געמאַכט
אַז עיכוב און ער איז אַריינגעפאָרן אין שבת אַרײַן. וויל ער האָבן אַ
תיקון אַפן חטא פון חילול שבת בשוגג. גיט אים ר' מיכל אַרויס אַ
האַרבע תשובה, לויטן „רוקח“, דהיינו: תעניתים, גלגול-שלג (זיך קייקלען
אין שניי) וכדומה. דער איד גייט אַוועק אַהיים, הויבט אַן פּראַווען די
תשובה — ס'אי נישט פאַר זיינע כחות.

גראָד איז דעמאָלט דער בעל-שם געקומען קיין האַראַרקאָוו. איז
דער איד געפאָרן אַף שבת צום בעל-שם און געבעטן ביי אים אַ תיקון אַף
חילול שבת.

— גיב — זאָגט אים דער בעל-שם — אַ פונט ליכט אין בית-מדרש
אַף שבת, וועסטו האָבן אַ תיקון.

בלייבט דער איד שטיין: אַזאַ קלייניקייט?

— וואָס קלערסטו? — פרעגט אים דער בעל-שם.

דערציילט אים דער איד, אַז ער איז געווען ביי ר' מיכל'ען און ער
האָט אים אַרויסגעגעבן אַ האַרבע תשובה.

צווישן בערג

— האָב קיין מורא נישט, — זאָגט אים דער בעל־שם. — טו ווי כהיים דיר. גיב אַ פונט ליכט אין בית־מדרש אַף שבת, וועסטו האָבן אַ תיקון.

איז דער איד אַוועק אַהיים אַ פריילאָכער, געקויפט אַ פונט ליכט און אויפגעהאַנגען אַף אַ טשוואַק ביז ערב־שבת. איז געקומען אַ כּלָב און אויפגעגעסן די ליכט. האָט דער איד געהאַט גרויס שברות־הלָב. פאַרט ער ווייטער אַוועק צום בעל־שם און קלאָגט זיך:

— רבי, אַ הונט האָט דעם תיקון אויפגעגעסן.
— נעם — זאָגט אים דער בעל־שם — אַן אַנדער פונט ליכט און גיב אין בית־מדרש, און זאָג ר' מיכל'עו, ער זאל קומען צו מיר אַף שבת קיין פּאַסטאַוו.

ערב־שבת איז ר' מיכל געקומען קיין פּאַסטאַוו, צום בעל־שם. האָט זיך אָפן וועג געמאַכט עפעס אַן עיכוב און אַ שטיק הינטערן שטאַט איז געוואָרן שבת. האָט ר' מיכל געמוזט אַראָפּגיין פון וואָגן און גיין צופּוס. געקומען צום בעל־שם איז ער שפּעט נאָך מעריב, בעת דער בעל־שם האָט שוין געהאַלטן קידוש מאַכן.

גיט אים דער בעל־שם שלום און זאָגט:

— אַצונד, ר' מיכל לעב, וועט איר וויסן, ווי אַרויסגעבן אַ אידן אַ האַרבע תשובה אַף חילול־שבת. אַ מענטש, וואָס ווייסט נישט וואָס אַ חטא איז, ווייסט נאָרנישט ס'אַראַ שברות־הלָב אַ איד האָט, אַז ער ווערט, חלילה, נכשל אין אַן עבירה. היינט ווי אַזוי קען ער אַרויסגעבן אַ תשובה? זאָלט איר וויסן זיין, אַז מיטן שברות־הלָב, וואָס יענער איד האָט געהאַט, האָט ער שוין געהאַט זיין תיקון...

✽

871

ר' יעקב עמדן איז געווען אַ גרויסער מבטל און האָט נישט געלעבט בשלום מיט די גדולי־הדור.

בעת ר' יצחק'ל איז אָנגעקומען אַף האַמבורגער רבנות, זיינען גע־קומען צו אים קיין האַמבורג, דער זון זיינער, ר' אלעזר זלאָזיטשער, דער איידים זיינער, ר' יעקב'קע, דעם „נודע ביהודים“ זון, און ר' הירש, בערלינער רב. זיינען זיי אַלע דריי געגאַנגען נעמען שלום פון ר' יעקב עמדן, וואָס האָט זיך, אגב, אָנגעהערט ר' הירש'ן אַ פעטער.

ר' יעקב עמדן האָט זיי מקבל געווען בסבר פנים, געבעטן זיצן. זיצט'ן און מיטמועסט.

— קען דער שווער דיינער — פרעגט ר' יעקב עמדן ר' יעקב'קען — לערנען אַ בלאַט גמרא?

די וועלט דערציילט

— כוויים, — ענטפערט ר' יעקביקע — די וועלט זאגט, אז ער קען.

— אַ ראיה פון דער וועלט? — מאכט ר' יעקב עמדן מיט ביטול — די וועלט זאגט אפן טאטן דיינעם אויך, אז ער קען. איז ר' יעקביקע אוועק מיט גרויס חולשת-הרעת. ארויסגייענדיק טרעפן זיי אן אן ערל.

— וואו — פרעגט ער זיי — פארקויפט'ן דא טעפ? — אַט דא, — ווייזט אים ר' הירש אן אַר ר' יעקב עמד'נס שטוב. דער ערל קומט אריין צו ר' יעקב עמדן אין שטוב און הייסט זיך געבן עטלאכע טעפ. קוקן אים די בני-בית אן: פונוואנען קומט צו זיי טעפ?

— יא, — זאגט דער ערל. — אַ ראבינער האָט מיר אָנגעוויזן, אז דאָ פֿאַרקויפֿט'ן טעפֿ.

פֿאַרשטייט ר' יעקב עמדן, אז דאָס האָט ר' הירש, זיין שוועסטער-זון, געטריבן קאַטאָועס.

אז ר' הירש איז געקומען צו אים, פרעגט אים ר' יעקב עמדן: — וואָס איז דיר עפעס אַיינגעפֿאַלן טרייבן קאַטאָועס?

— כוועל אַיך זאָגן, פעטער, — ענטפערט ר' הירש. — כּיִהאַב געזען, אז דער פעטער מאַכט קריג, האָב איך געמיינט, ער מאַכט טעפֿ אויך...

א

872

ר' עקיבא אייגער איז אַמאָל געקומען קיין מינסק, אַר אַ חתונה ביי זיינס אַ קינד. איז ר' מרדכי פינסקער, וואָס איז געווען מפורסם פֿאַר אַ גאון, אַ חריף עצום, געפֿאַרן קיין מינסק, מקבל־פֿנים זיין ר' עקיבא אייגערן און שמועסן מיט אים אין תורה.

אז ר' עקיבא אייגער איז אָפֿגעפֿאַרן פֿון מינסק, איז ר' מרדכי מיט־געפֿאַרן אַ שטיק וועגס, כדי ווייטער צו שמועסן אין תורה. און היות אין דער קאָטש, וואו ר' עקיבא אייגער איז געזעסן, איז קיין אַרט נישט געווען, האָט זיך ר' מרדכי געזעצט אַר דער קעלניע, וואו דער שמייסער זיצט.

דעם גאַנצן וועג שמועסט'ן אין תורה. ר' מרדכי פרעגט און ר' עקיבא אייגער ענטפערט. ר' מרדכי לאָזט זיך נישט, פרעגט ווייטער און ווייזט ארויס גרויס חריפות — וועדליק ר' מרדכי.

* מהלוקת.

צווישן בערג

— ס'ארא וואוילע מדינה ליטע איז, — שמייכלט ר' עקיבא איי-
גער — אפילו שמייסער זיינען לומדים מופלגים...

✽

873

ר' מרדכי פינסקער, וואָס האָט געשימט מיט זיין חריפות און
גאונות, איז אַמאָל געקומען קיין נאַוואַרעדאק, וואו ר' דוד, דער „גליא
מסכת“, איז געווען רב.

האָט ר' דוד באַפוילן אויסשיטן דעם שולחוף מיט געלן זאַמד
און ער מיט די דיינים, מיט די נכבדים, אין בגדי־שבת, זיינען געשטאַנען
גרייט מקבל־פנים זיין דעם אורח חשוב.

✽

874

ר' ישראל סאַלאַנטער מיט ר' שמואל'ן, דעם ליבאַוויטשער רבי, זיי
נען אַמאָל ביידע געווען אין אַ קור־אַרט. אַלע טאַג פלעגן זיי אַרויס
צום ברונים טרינקען וואַסער. ר' שמואל פלעגט אַרויספאַרן מיט גרויס
פאַראַד, אין אַ שיינע קאַרעטע, אַרומגערינגלט מיט גבאים און שמשים —
ווערליק אַ רבי. ר' ישראל, ווי זיין שטייגער, פלעגט גיין צופוס.

האָטן דערציילט ר' שמואל'ן, אַז אין ר' ישראל'ס סביבה איז
מתרעם אַף אים, למאי ער פאַרט אין אַ קאַרעטע. אַ חשש שעטנו.

— קיין אחריות נישט, — ענטפערט ר' שמואל. — דער „שבות

יעקב“ איז מתיר.

אַף מאַרגן, בעת ר' שמואל איז געפאַרן צום ברונים, האָט ער אָנ-
געטראָפן ר' ישראל'ן גיין צופוס. פאַרבעט ער אים צו זיך אין קאַ-
רעטע:

— זייט מוחל, ר' ישראל, זעצט אייך אויף. איידער גיין צופוס, איז

שוין בעסער צו זיצן אָפּ „שבות־יעקב“ און פאַרן...

✽

875

בעת ר' ישראל סאַלאַנטער מיט ר' שמואל'ן, דעם ליבאַוויטשער
רבי, זיינען ביידע געווען אין קור־אַרט. האָט ר' שמואל אַמאָל אַ פּרעג
געטאַן ר' ישראל'ן:

— זאַגט מיר, ר' ישראל, ווי זיינט איר זיך נוהג ביים ברונים מיט

גילדיראש?

— ס'טאַקע שווערלאַד, — זאַגט ר' ישראל. — וואָס זאַל מען טאַן?

כבוד הבריות.

— איד גיב מיר אַן עצה, — מאַכט ר' שמואל. — איידער כּניי

צום ברונים טו איד אַן אָפּן קאַפּ אַט דאָס אַ — און ווייזט אים דעם

פאַרוק, וואָס ער טראַגט אָפּן קאַפּ.

— אז איך — זאגט ר' ישראל — זאל טאן די עצה, וועל איך נישט האבן צו באצאלן אף מין אכסניא...

✽

ר' הערשלייב מיט ר' יאשעבערן זיינען א צייט ביידע געווען ראשיישיבה אין וואלאזשן. כדרך הטבע, זיינען ארויסגעקומען פארבלס, סכסוכים — זיך נישט געקענט איינטיילן מיט דער הנהגה. צוויי מלכים מיט איין קרוין. אחוץ דעם, זיינען זיי געווען ווייט איינער פון אנדערן, סיי בטבע, סיי אין דרד-הלמוד. ר' הערשלייב איז געווען דער תמים, דער פשטן, געהאלטן מער פון בקיאות, פון פשט אפן אָרט. ר' יאשע בער איז געווען דער פקח, דער חריף, געהאלטן מער פון חריפות, פון א שארפער סברא. די ישיבה'לייט האבן זיך אויך צעטיילט. טייל האבן זיך געהאלטן לעבן ר' הערשלייבן, טייל — לעבן ר' יאשעבערן. בקיצור — ס'איז געוואָרן א מחלוקת.

האָטן אַראָפּגעבראַכט גדוליהדרור, זיי זאלן מפשר זיין צווישן די ראשיישיבה, פארטיילן די הנהגה און מאַכן א סדר אין דער ישיבה. די מפשרים זיינען געווען: ר' טבלי מינסקער, ר' יאסעלע סלוצקער, ר' וועלוועלע, דער ווילנער שטאַט-מגיד, און ר' יצחק-אלחנן, וואָס איז דעמאָלט געווען רב אין נאָוואַרעדאָק.

זיצן די רבנים און זיינען זיך מיישב, ווי מאַכטן דאָ א פשר צווישן אַזעלכע צוויי גדוליישראל, ווי ר' הערשלייב און ר' יאשעבער. — איר ווייסט, רבותי, — רופט זיך אָפּ ר' וועלוועלע — ביי מיר גייט איצט די סדרה „וישב“.

קוקן זיי אים אָן. געווען איז'ס נאָך סוכות. חשוון-צייט.

— כיוועל אייך זאָגן, — מאַכט ר' וועלוועלע — וואָס כ'מיון. איך בין שטאַט-מגיד אין ווילנע. מוז איך אַלע שבת זאָגן א דרשה פון דער סדרה. מיון דרך אין דרוש איז, תמיד שטעלן דעם צדיק אַנטקעגן דעם רשע, דעם גוטן — אַנטקעגן דעם שלעכטן; אויפווייזן די צידקות, די גוטע, שיינע מדות פון דעם און די רשעות, די מדות מגונות פון יענעם. איז אין אַלע סדרות האָב איך די צוויי הפכים. אין „בראשית“ — אדם מיטן נחש, קין מיט הבל; אין „נה“ — נח מיטן דור המבול, שם מיט חמץ; אין „לך“ — אברהם מיט פרעה; אין „וירא“ — אברהם מיט סדום. בקיצור — אזוי אין אַלע סדרות האָב איך פאַר מיר א צדיק מיט א רשע. שטעל איך מיך אַוועק אָפּ איין צד, באַשיין און באַקרוין דעם צדיק און שיט פייער אָפּן רשע. אז כ'קום אָבער צו דער סדרה „וישב“, צו יוספ'ן מיט די ברידער — בלייב איך שטיין. מיט וואָסער צד זאל איך האַלטן, אז ביידע צדדים זיינען צדיקים, קדושים וטהורים?

מיט דער פען אין האַנט

— ס'אייגענע — פירט אויס ר' וועלוועלע — קומט מיר איצט צו האַנט. ווען כיוואָלט געדארפט מפשר זיין צווישן ר' הערשלייבן מיט יענעם און יענעם, אָדער צווישן ר' יאָשע־בערן מיט יענעם און יענעם, וואָלט איך געוואוסט, ווער ס'איז גערעכט און ווער ס'איז אומגערעכט. גיי אָבער זיי מפשר צווישן ר' הערשלייבן מיט ר' יאָשע־בערן, אַז ביידע זיינען גאונים, צדיקים...

✽

877

בעת דער מחלוקת צווישן ר' יאָשע־בערן מיט ר' הערשלייבן, איז ר' חיים בריסקער, ר' יאָשע־בערס זון, נאָך געווען אַ אינגל, אָבער אַ אינגל אַן עילוי. כּדרך הטבע, האָט ער געהאַלטן מיטן טאַטן, מיט ר' יאָשע־בערן און ר' הערשלייבן אַ ביסל מבטל געווען. איינמאָל איז ר' הערשלייב געזעסן און געזאָגט דעם שיעור. האָט ער זיך געמאַטערט אַף אַ מהרש"א און אויסגעפירט: — מימוז לערנען דעם פּשט אין דער גמרא נישט ווי דער מהרש"א, במחילת כבודו. ווי ר' היימקע האָט'ס דעהערט, איז ער אַרויפגעשפרונגען אַפּן טיש און אָנגעהויבן שרייען: — אַי, וועט'ן אים דאַרטן געבן במחילת כבודו...

מיט דער פען אין האַנט

878

בעת ר' יעקב־יוסף, דער „תּולדות“, האָט אָפּגעדרוקט דעם ספר זיינעם, דעם „תּולדות יעקב יוסף“, איז ער אַליין אַרומגעפאַרן איבער דער וועלט אים פאַרקויפּן. אַ מקח האָט ער געשטעלט זייער אַ הויכן, אַ רענדל אַ ספר. געקומען קיין באַרדיטשעוו, איז ער געזעסן אַף דער אכסניא און געוואַרט אַף קונים. איז דער עולם נישט געקומען קויפּן דעם חיבור. האָט ר' יעקב־יוסף געהאַט גרויס קפּידא. אַז ר' זואַלף זשיטאַמירער, דער „אור המאיר“, איז געווען אין באַר־דיטשעוו, איז ער אַריין געוואויר ווערן דעם „תּולדות“. זעט ער, ער איז זייער פאַרצאָרנט. — וואָס אַזאַ קפּידא? — פרעגט ער אים.

די וועלט דערציילט

— סטייטש, — פייערט ר' יעקביוסף — כ'בין דאָ געקומען פאר-
קויפן מיין חיבור, וואָס לערנט דער וועלט דעם רבי'נס * תורה, און צום
סוף איז אין קונה.
— מה רעש? — שמייכלט ר' וואָלף — דער רבונר-של-עולם אליין
האָט זיך אויך אַרומגעטראָגן מיט דער תורה זיינער און קיינער האָט זי
נישט געוואָלט נעמען...

✽

879

ר' פינחס קאָריצער האָט געזאָגט אָפן „תולדות“:
דער אלטער האָט געדרוקט טויזנט ספרים און גענומען טויזנט רענד-
לאַך. פאר איין ספר אליין וואָלט איך אים געגעבן טויזנט רענדלאַך...

✽

880

ר' יעקב עמדן האָט געמאַכט אַ חיבור „לחם שמים“.
רבי, — פרעגט אים אַמאָל איינער, אַ איד, אַן עס-האַרץ, — אין
דער „המוציא“ שטייט אָך „לחם מן האָרץ“?
— פאַרשטייטו מיר, — ענטפערט אים ר' יעקב עמדן. — „לחם
שמים“ איז פאַר אַ תלמיד-חכם, „לחם מן האָרץ“ איז פאַר אַן עס-האַרץ...

✽

881

ר' יעקב ליסער, דער „נתיבות“, און ר' לייב, דער קצות, האָבן
ביידע אָפגעדרוקט זייערע ספרים אין איין צייט. דער עולם לומדים האָט
דעם „קצות“ אויפגעכאַפט מיט גרויס התפעלות, זיך מפלפל געווען איר
בער אים, זיך אַרומגעטראָגן מיט די חידושים זיינע און אים פון האַנט
נישט אַרויסגעלאָזן. דעם „נתיבות“ האָט'ן אויפגענומען בכבוד, ווי ר'
יעקב ליסערס אַ חיבור, אָבער אַן התפעלות.

זאָגט אַמאָל ר' יעקב צו ר' לייבן:

— מיר ביידע ווייסן דאָך וואויל, אַז מיין „נתיבות“ איז נישט
ערגער פאַר אייער „קצות“. פונדעסטוועגן זעט אַ פלא: מיט אייער
„קצות“ טראָגט'ן זיך אַרום און מיט מיין „נתיבות“ נישט.
— זאָגט מיר, ליסער רבי, — מאַכט ר' לייב — ווי איז אייער סדר-
היום?

— מיין דרך איז, — ענטפערט ר' יעקב — אויפשטיין גאַנץ פרי,
אַ זייגער פינף פאַרטאָג. און היות כ'בין דעמאָלט אויסגערוט, דער קאַפּ
איז קלאַר, זען איד מיר תיכה אַוועק לערנען, הויב אָן אַ נייעם ענין
און בין, ב"ה, מחפש. אַט אַזוי האָב איד מחבר געווען מיין „נתיבות“.

* דעם בעל-שמים.

— מיין דרך — זאָגט ר' לייב — איז אַ ביסעלע אנדערש. כישטיי אויך אויף אַ זייגער פינה פארטאָג און זעץ מיך אויך תיבה לערנען. און היות כבין דעמאָלט אויסגערומט, דער קאָפּ איז קלאָר, חזר איך איבער דעם נעכטיקן ענין, קוק דורך וואָס כ'האָב נעכטן מחדש געווען. און נישט איין מאָל קאָפּ איך מיד, אַז דער נעכטיקער חידוש איז נישט בשלמות: דאָ פעלט אַ וואָרט, דאָ איז אַ וואָרט איבעריק, דאָ דארפֿן באַוואָרענען די און די קשיא, דאָ קען מען זאָגן אַ בעסערן תירוץ — פאָריכט איך וואוּ מ'דאַרף, בין מוסיף וואָס ס'פעלט. און אַמאָל שרייב איך איבער דעם גאַנצן חידוש איבעראַניס. אַט אזוי האָב איך מחבר געווען מיין „קצות“...

882

אַ מחבר איז אַמאָל געקומען צו ר' דוד נאַוואָרעדסקער, דעם „גליא מסכת“, נעמען אַ הסכמה. דער חיבור זיינער איז געווען אַ פירוש אַף תורה און געדרוקט מיטן חומש אינאיינעם.

ר' דוד קוקט אַריין אין חיבור און זאָגט ווי פאַר זיך:
— אַ שכל גדול...

כאַפט אַ קוק אַ פאַר בלעטער ווייטער און מאַכט:
— אַן איינפאַל... אַ המצאה...

דער מחבר זיצט און קוועלט פון נחת. ר' דוד ווערט נתפעל פון חיבור זיינעם.

אין אַ ווילע אַרום גיט ר' דוד אַפּ דעם מחבר זיין חיבור.
— נו, רבי? — פרעגט דער מחבר.
שווייגט ר' דוד.

— סטייטש, רבי, — חידושי זיך דער מחבר — בעת איר האָט מעיין געווען אין מיין פירוש, האָט איר דאָך כמה מאָל געזאָגט: אַ שכל גדול, אַן איינפאַל, אַ המצאה?

— כיוועל איך זאָגן, — ענטפערט ר' דוד — וואָס כ'האָב געמיינט. אַ שכל גדול פון איך צו דרוקן אייער פירוש מיטן חומש אינאיינעם. אַצונד קען מען אייער חיבור נישט טאָן זיין רעכט. מיטאַר אים נישט פאַרברענען און מיטאַר אים נישט אַרויסוואַרפֿן...

883

ר' יוס-טובֿ-ליפּמאַן צונץ פלעגט זאָגן:
— וואויל איז דעם, וואָס דרוקט גויש פאַר גוים; וויי איז דעם, וואָס דרוקט לשון-קודש פאַר אידן. אַ סימן — „דפוס“ איז די אייגענע

די וועלט דערציילט

אותיות וואָס „ספור“*; „דרוק“ איז די אייגענע אותיות וואָס „רקוד“**...

884

✽

בעת ר' יצחק־בער לעוונזאָן האָט מחבר געווען דעם „תעודה בישראל“,
האָט דער ספר געמאַכט אַ גרויסן רושם ביי אידן.
האָט אַמאָל געפרעגט ר' אבלי פּאַסוויילער, ווילנער רב:
— וואָס זאָגט איר, רבי, אפן „תעודה בישראל“?
— דער ספר — מאַכט ר' אבלי — האָט א יין חסרון.
— דהיינו, רבי? — פרעגט אים.
— דער חסרון זיינער איז, — זאָגט ר' אבלי — וואָס דער ווילנער
גאון האָט אים נישט מחבר געווען...

✽

885

אַ מחבר איז אַמאָל געקומען צו ר' אייזל חריף נעמען אַ הסכמה אַף
אַ חיבור. ר' אייזל, ווי זיין דרך, האָט אים נישט געגעבן. דער מחבר איז
אַבער צוגעשטאַנען און ר' אייזל האָט פון אים נישט געקענט פטור ווערן.
נעמט ר' אייזל אַ בויגן פאַפיר, שרייבט אָן אַ פאַר ווערטער אַ הסכמה
און חתמעט זיין נאָמען גאַנץ אונטן.
— רבי, — פרעגט דער מחבר — פאַרוואָס איז אייער חתימה אזוי
אַפגערוקט?
— אַ בפירושער פּסוק, — שמייכלט ר' אייזל. — „מדבר שקר תרחק“
(פון אַ ליגן זאָלסטו זיך דערווייטערן)...

✽

886

אַ מחבר האָט אַמאָל געבראַכט צו ר' אייזל חריף זיינעם אַ חיבור —
אַ פירוש אַף חומש. איז דער פירוש געווען געדרוקט צוזאַמען מיטן חומש.
גיט ר' אייזל אַ קוק אין חיבור און זאָגט צום מחבר:
— איר ווייסט, אייער חיבור איז ק ר ו ב ל א מ ת (נ א ג נ ט
צו ם א מ ת) ...

✽

887

אַ מחבר איז אַמאָל געקומען צו ר' אייזל חריף מיט אַ חיבור. איז ער
געזעסן, געשמעסט אין תורה, ביז ס'איז געוואָרן שפעטלאַך אין אַוונט.
פאַרן אוועקגיין בעט ער ר' אייזלן:
— זייט מוחל, רבי, שיקט מיט מיר מיט דעם שמש אייערן.

* קלאַגן. ** טאַנצן.

מיט דער פען אין האנט

— למאי — מאכט ר' אייזל — מטריח זיין אן עלטערן אידן? אי וואָס, איר קלערט איבער, אַז אַ תלמיד-חכם טאָר נישט גיין אַליין ביי נאַכט מחמת מוזיקים? האָב איד פאַר אייך אַן עצה: נעמט מיט דעם חיבור אייערן, וועלן די מוזיקים תיכף זען, אַז איר זיינט נישט זייער בעל-דבר...

✎

888

אַ מחבר איז אַמאָל געקומען צו ר' אייזל חריף מיט אַ חיבור, וואָס האָט זיך גערופן „דברי רד"ק". — וואָס עפעס רד"ק? — פּרעגט ר' אייזל דעם מחבר. — פאַרשטייט איר מיר, רבי, — זאָגט דער מחבר — איד הייס: דוד. מײן טאַטע, עליו השלום, האָט געהייסן: קלמן. מאַכט רד"ק: ר' דוד קילמנט.

— נו, זאָגט אַליין, — מאַכט ר' אייזל — איז אַ יושר? אייך אַליין רופט איר: ר' דוד און דעם טאַטן אייערן רופט איר, פשוט: קלמן. נאָר נישט מעשה כבוד-אב. איר דאַרפט רופן אייער ספר: „דברי דוד"ק", וועט אַ מאַכן: דוד ר' קילמנט...

✎

889

אַ מחבר איז אַמאָל געקומען צו ר' אייזל חריף מיט אַ חיבור, וואָס האָט געהייסן: „יהגה חכמה".

קוקט ר' אייזל איין אין חיבור, גיט נאָך אַמאָל אַ קוק אַפן שער און זאָגט:

— אַ? וואָס? „יהגה חכמה"? ניין, צאָ יעגאַ, טאָ נייע חכמה;

אַ צאָ חכמה, טאָ נייע יעגאַ...**

✎

890

ר' יאָסעלע סלאָנימער, בעת ער האָט געגעסן קעסט, ביי זיין שווער, ר' אייזל חריף, האָט ער געשריבן אַ חיבור.

— יאָשע, — פּרעגט אַמאָל ר' אייזל ר' יאָסעלען — האַסטו שוין אַ נאָמען פאַרן חיבור דיינעם?

— ניין, שווער, — זאָגט ר' יאָסעלע — לעת-עתה נישט. אַררבה, אפשר ווייסט איר עפעס אַ שיינעם נאָמען?

* שומת, אין רוסיש.

** דאָס וואָס איז זיינס, איז נישט קיין חכמה; דאָס וואָס איז אַ חכמה,

איז נישט זיינס.

די וועלט דערציילט

— יא, — מאכט ר' אייזל. — כהאב פאר דיר אן אויסגעצייכנטן
נאמען: „ישת (יאשעים) חושך“...

✽

891

איינער האט אמאל געפרעגט ר' אייזל חריף:

— ווי קומט'ס, רבי, וואס די לעצטע ספרים אייערע, וואס איר האט
מחבר געווען אין די עלטערע יארן, זיינען נישט אזוי שארף, ווי די פריער-
דיקע ספרים אייערע, וואס איר האט מחבר געווען אין די אינגערע יארן?
דאכט זיך, מיר ווייסן, אז „זקני תלמידי-חכמים, כל-זמן שמזקינים, דעתם
מתיישבת עליהם“ (א תלמיד-חכם, וואס ער ווערט עלטער, ווערט ער גע-
זעצטער).

— איר האט אבער פארנעסן — מאכט ר' אייזל — די אנדערע
העלפט, אז „זקני עמיהאריץ, כל-זמן שמזקינים, דעתם מטורפת עליהם“
(אן עס-האריץ, וואס ער ווערט עלטער, ווערט ער טעמפער) און פאר דער
צייט, וואס איר בין עלטער געווארן, זיינט איר אויך עלטער געווארן...

✽

892

שמואל-יוסף פין איז געווען א גרויסער געלערנטער, האט מחבר גע-
ווען כמה ספרים, יארנלאנג ארויסגעגעבן דעם „הכרמל“, וואו ער האט
געשריבן הונדערטער מאמרים. אחוץ דעם איז ער געווען א איד אן עושר,
געהאט אן אייגענע ציגעלניע, צוגעשטעלט ציגל אין ווילנע און אין דער
סביבה ארום.

האט ר' אייזל חריף אף אים אמאל געזאגט:

— די מעלה פון א ציגעלניק איז, אז די ציגל זיינע זיינען הארט;
די מעלה פון א שרייבער איז, אז זיין לשון איז ווייך. ביי פינען האבן
זיך פארביטן די יוצרות: די ציגל זיינע זיינען ווייך און זיין לשון-קודש
איז הארט...

✽

893

א מחבר איז אמאל געקומען מיט א חיבור צו ר' יוסף ראזן, דעם
ראטשאווער.

כאפט ר' יוסף א קוק אין חיבור, בלעטערט און רעדט ווי פאר זיך:
— חידושים... חידושים...

דער מחבר זיצט און קוועלט. דער חיבור זיינער געפעלט דעם רא-
טשאווער.

דורכגעבלעטערט, גיט ר' יוסף אפ דעם מחבר זיין חיבור אן א
הסכמה.

מיט דער פען אין האַנט

— סטייטש, רבי, — זאָגט דער מחבר — איר האָט דאָך אַליין געד
זאָגט: חידושים?
— יא, אוראי חידושים, — מאַכט ר' יוסף. — ביזע, אַז אייער חיבור
איז געדרוקט אין פיעטרוקוב, איז עס פאַר מיר אַ גרויסער חידוש. כּהאַב
גאַרנישט געוואוסט, אַז אין פיעטרוקוב איז דאָ אַ דרוק און אַ שיינער
דרוק. חידושים ממש...

✎

894

די צוויי אידישע געלערנטע, גרעץ און יאָסט, האָבן נישט געלעבט
בשלום איינער מיטן אנדערן.
בעת גרעץ האָט מחבר געווען זיין „געשיכטע פון אידן“, האָט ער
געדרוקט דעם דריטן חלק נאָכ'ן פערטן.
האָט יאָסט אַף דעם געזאָגט:
— קיין חידוש נישט. גרעץ גייט אין אַלץ אַף צוריק...

✎

895

אלעזר אַטלעס איז געווען אַ שרייבער אַ חריף, געהאַט אַ שאַרפע פען
און קיינעם נישט געשאַנעוועט. אין זיינעם אַ מאמר מכה דעם „ועד ארבע
ארצות“, קריגט ער אַף אַזעלכע גדולים, מומחים אין אידישער געשיכטע,
ווי גרעץ, רובנאָוו, הרכבי וכדומה.
פרעגט אים אַמאָל אַ ידיד זיינער:
— זאָגט-זשע מיר, ר' אלעזר, ווי האָט איר עס קיין מורא נישט זיך
שטעלן אַנטקעגן אַזעלכע בערן?
— איר חידושים אייך? — שמיכלט אַטלעס — וועל איך אייך דער-
ציילן אַ מעשה:
אַ פריץ איז אין כעס געוואָרן אַפן אַרענדאָר זיינעם. דער אַרענדאָר
האָט נישט געהאַט צו צאָלן די אַרענדע, צי מיט עפעס אַנדערש זיך פאַר-
זינדיקט פאַר דעם פריץ. אַמאָליקע פריצים. האָט דער פריץ אים אַרויס-
געגעבן אַ שטראַף: נעכטיקן אין שטאַל מיט אַ בער.
דער איר האָט דאָס דערהערט, איז פּרחה נשמתו. מיט אַ בער! פאַלט
ער דעם פריץ צו די פיס מיט תחנונים:
— האַרינקע טייערער, האָב רחמנות אַף מיר, אַפן ווייב און קינד
און לאַמיר נישט אומקומען דורך אַ חיה רעה.
ווערט דער פריץ ווייכער און זאָגט צום אידן:
— וויין נישט, מאַשקע, כּהאַב פאַר דיר אַן עצה. ביזעל הייסן דיך
אַנטאָן אין אַ בערישער פעל און דו זאָלסט קריכן אַף אַלע פיה, וועט דער
בער דיך אַנעמען פאַר אַן אייגענעם ברודער און דיך נישט טשעפען.

די וועלט דערציילט

איז דער איד אריין אין דער בערישער פעל, זיך געלייגט אה אַלע פיר, אין איין ציטערניש אריינגעראַכן אין שטאַל אַריין און געבליבן ביי דער טיר. אַז ער האָט דערזען דעם בער איז ער געוואָרן אַ טויטער און אָנגעהויבן שרייען:

— שמע ישראל!

אין מיטן הערט ער, דער בער שרייט אויך און לאָזט אויס:

— ה' אהר!

ער גייט צו נענטער — דער בער איז אזא איד ווי ער...

א

896

בעת אלעזר אַטלעס האָט אַרויסגעגעבן דעם „הכרם“ זיינעם, האָט ער דאָרט, אַחוץ מאַמרים פון חכמת־ישראל, געגעבן אויך שיינע ליטע־ראַטור: שירים און ספורים. גראַד איז דער חלק אַרויסגעקומען זייער נישט געראַטן.

— סטייטש, ר' אלעזר, — פרעגט אים אַמאָל זיינער אַ ידיד — ווי קומט'ס צו אַיך געבן אזא פּסולת?

— וועל איך אַיך — שמייכלט אַטלעס באַחניט — דערציילן אַ מעשה:

ניקאָלאַי דער ערשטער איז אַמאָל געקומען קיין מינסק. איז אַ קלויז־ניק געלאָפֿן פון בית־מדרש זען דעם קיסר און מאַכן די ברכה „שחלק מכבודו“. אַ מצוה. היות ער האָט אַבער געוואוסט, אַז ניקאָלאַי פּאַרטראַגט נישט קיין לאַנגע פּיאַות מיט קיין לאַנגע קאַפּאַטעס, האָט ער פּאַרשאַרט די פּיאַות אונטערן היטל, פּאַרקאַשערט די קאַפּאַטע, צוגעהאַלטן מיט איין האַנט סײַהיטל, מיט דער אַנדערער — די פּאַלעס און געלאָפֿן איבער דער גאַס. האָט דער עולם געלאַכט.

— וואָס לאַכט איר? — חידושיט זיך דער קלויזניק — כּגיי זען דעם קיסר, מוז איך טאָן זיין רצון. און דער קיסר וויל, אַז אידן זאָלן זיך טראַגן קורץ און גיין אָן פּיאַות. טו איך אים צוליב. אי, איר זאָגט, סײַהאַט אַ פנים פון חוזק? אַ שיינע, ריינע כּפּרה אַה אים. זאָל זיך אים נישט וועלן מאַכן אידן פאַר טייטשן.

— סײַגענע — פירט אויס אַטלעס — איז מיט מיר. איך האָב גע־האַט ברעה אַרויסגעבן אַ בוך בלויז פאַר חכמת־ישראל. האָט'ן מיר גע־זאָגט, אַז היינטיקע צייטן מוז'ן האָבן שיינע ליטעראַטור. האָב איך זיי געגעבן, אַז זיי וועלן שוין פּאַרוואַגן אַ צענטן...

צווישן מענטש און מענטש

897

בעת מ'האט דעם מהר"ם מרוטנבורג אריינגעזעצט אין תפיסה, האָט קהל געוואָלט אים אויסלייזן. פריון שבּוים. איז דער מהר"ם געוואויר געוואָרן, אַז די שררות פאַרלאַנגען פאַר אים צופיל געלט. האָט ער גע-שיקט זאָגן קהל און באַפוילן מיטן האַרבן וואָרט, אַז מ'זאָל אים נישט אויסלייזן. מחמת די שררות וועלן נעמען תפוס נאָך אידן און פאַרלאַנגען פאַר זיי אויסלייזגעלט.
און דער מהר"ם איז נפטר געוואָרן אין תפיסה.

✽

898

ר' יצחק'ל האַמבורגער האָט געקריגט אַף ר' ישראל בעל-שם, געווען אַ שטאַרקער מתנגד פון זיין רוד אין חסידות און האָט תמיד גערעדט אַף אים. ר' ישראל האָט געהאַלטן פון ר' יצחק'לען פאַר זיין גאונות און צדקות.
אַז ר' ישראל איז געוואויר געוואָרן, אַז ר' יצחק'ל רעדט אַף אים, פלעגט ער שיקן מענטשן צו ר' יצחק'לען, זיי זאָלן פאַר אים ריידן אָפן בעל-שם, כדי ר' יצחק'ל זאָל האַבן אַ נחת-רוח...

✽

899

ר' זושע האַנפאַלער האָט זיך נוהג געווען, איטלאַך אינדערפרי, תיכף ווי ער איז אויפגעשטאַנען, האָט ער געזאָגט:
— אַ גוט מאַרגן אַף כל ישראל...

✽

900

ר' משה-לייב סאַסעווער איז געווען בטבע זייער אַ גוטער, אַ טוב-לב, נישט געקענט פאַרנעמען אַ אידנס צער, געווען קאַפּאַבל אַוועקצוגעבן פאַר אַ אידן ס'לעבן מיט דער נשמה.
אין דער יוגנט, בעת ער האָט זיך אויפגעהאַלטן ביי ר' שמעלקי ניקלשבורגער, איז ער אַמאָל געזעסן אין בית-מדרש און געלערנט. הערט ער ווי אַן אַרימער איד רעדט אויס ס'האַרץ זיינע פאַר נאָך אַ אידן:
— ביקען מיר נאָר קיין עצה נישט געבן וואָס צו טאָן. כ'האַב אַ טאַכטער, שוין אַ מיידל אין די יאָרן און קען זי נישט חתונה מאַכן. כ'ווייס וואויל, אַז קיין מאַן וועט מיט איר נישט לעבן, מחמת זי איז אַ מכוּערת און אַ גרויסע כ'המה. נאָר וואָלט זיך כאַטש געמאַכט ווער ס'איז,

די וועלט דערציילט

אבי דעם קאפ צודעקן. בין איך דאך אן ארימאן, אן אביון און האב נישט א צעבראכענע פרוטה. וועט שוין מיין טאכטער אזוי פארזעסן ווערן ביזן גרויען צאָפּ.

שיקט ר' משה־לייב רופן דעם שדכן פונם שטעטל און הייסט אים גיין ריידן דעם שידוך מיטן אַרימאַנס טאָכטער.

קומט אים דער שדכן אָן. ר' משה־לייב, דער וואוילער יונגערמאַן, וואָס קען טאָן אַ שידוך פון גרעסטן עשירות, מיט כמה אלפים נרו, מיט אייביקע קעסט, זאָל מרוצה זיין צו נעמען אַן אַרים, פאַרזעסן מיידל? נישט אַנדערש ר' משה־לייב טרױבט מיט אים קאַטאַוועס.

זאָגט אים ר' משה־לייב, אַז ער מיינט'ס באַמת, ער וויל זיך מתחתן זיין מיט יענעם אידן.

גיט דער שדכן אַוועק צום אַרימען אידן און רעדט דעם שידוך מיט ר' משה־לייבן.

גלויבט דער אַרימאַן זיינע אייגענע אויערן נישט. ווי קומט ער, אַ איד אן אַרימאַן, צו אַזאַ אידעם ווי ר' משה־לייב? און ווי קומט זיין טאָכטער, אַ פאַרזעסן מיידל, אָן אַ פרוטה נרו, און דערצו נאָך אַ מכווערת, אַ בהמה, צו זיין ר' משה־לייבס ווייב?

זאָגט אים דער שדכן, אַז ר' משה־לייב האָט אים געשיקט, איז מרוצה צו נעמען זיין טאָכטער אזוי ווי זי שטייט און גייט, אָן נרו, אָן קעסט.

בקיצור הרברים — דער שידוך איז געוואָרן. ר' משה־לייב האָט חתונה געהאַט מיטן אַרימאַנס טאָכטער.

אַז ר' משה־לייבס עלטערן זיינען דערפון געוואויר געוואָרן, זיינען זיי תיכף געקומען צו פאַרן, נענומען אַייניטענהין מיט ר' משה־לייבן, אויפווייזן אים, וואָס ער האָט דאָ אַפּגעטאַן. טענה'ט אָבער ר' משה־לייב, אַז ער האָט נישט געקענט צווען דעם צער פונם אַרימען אידן.

מיט גרויס מאַטערניש האָבן די עלטערן געפועל'ט ביי אים, ער זאָל זיך גטין.

א

901

ר' משה־לייב סאָסעווער האָט זיך נהג געווען צו פאַרן אַף ירדים, אַף מערק, טאָמער וועט ער אַנטרעפן אַ אידן, וואָס איז געבליבן שטיין מיט פערד־אודוואָגן אין מיטן וועג, וועט ער אים העלפן.

איינמאָל האָט'ן אים געזען אַף אַ יריד, ווי ער גייט אַרום אַפן מאַרק מיט אַן עמער וואָסער און גיט טרינקען די קעלכער...

אינמאל, ווינטער-צייט, איז ר' משה-לייב סאסעווער געוואויר גע-
ווארן, אז אין עק שטעטל, אין א קליין שטיבל, וואוינט אן ארימע איי-
דענע, אן עלנטע. איז זי, לא עלינו, קראנק געווארן און איז שטוב איז
נישטא א ברעקל האלץ. ליגט די ארימע קראנקע, געבאד, אין דער קעלט.
איז ר' משה-לייב אויפגעשטאנען פארטאג, אָננעטאָן א גויש פעלצל
מיט א קוטשמע, זיך פארגארטלט מיט א שטריק, אין שטריק — א האק
און איז אוועק אין וואלד. דער פראסט האט געברענט סכנת-נפשות, דער
וואלד איז געווען פארוונקען אין שניי. ר' משה-לייב איז צוגעקומען צו א
בוים, ארויסגענומען די האק, אָננעהאקט א בינטל האלץ, פארבונדן מיטן
שטריק, פארווארפן אף דער פלייצע און אוועק אין שטאט.
צוגעקומען צו דער ארימער אידענעס שטיבל, קלאפט ער אן אף
גויש:

— איי, אידענע, עפן דארט, כהאָב דיר געבראכט האלץ.
— כהאָב נישט — קרעכצט די אידענע פון קראַנקעכעט — קיין
געלט.

— וועל איך — זאָגט ר' משה-לייב — דיר באַרגן.
— כהאָב אָבער נישט — קרעכצט ווייטער די אידענע — ווער סזאָל
מיר איינהייצן.
— וועל איך — זאָגט ר' משה-לייב — דיר איינהייצן.
ר' משה-לייב איז אריין אין שטיבל, אראפגעווארפן סיבינטל האלץ,
איינגעהייצט אין אויוון, אכטונג געגעבן סזאָל ברענען און איז נישט
אוועק ביז דער אויוון האט זיך אויסגעהייצט און אין שטיבל איז געווארן
ווארעם.

א גביר איז אמאל געקומען געוואויר ווערן ר' משה סופר, דעם „חתם
סופר“. איז'ס ביי ר' משה'ן געווען זייער אָנגעלייגט. זאָגט ער צום גביר:
— א ישריכה, וואָס איך האָט אייך מטריח געווען צו קומען.
— ניין, רבי, — מאַכט דער גביר. — כּיבין געגאָנגען געוואויר ווערן
יענעם נגיד, בין איך פאר איינוועגס אריין צו אייך.
אז דער גביר האָט געהאלטן ביים אוועקגיין, הויבט זיך ר' משה אויף
אים באַלייטן.
— ציוואָס, רבי, — מאַכט דער גביר — זאָלט איר אייך מטריח
זיין?
— ניין, — זאָגט ר' משה — כּידאַרף גיין אף דער לופט, וועל איך
שוין פאר איינוועגס אייך באַלייטן...

ר' נחומקע האראדנער איז, כידוע, געווען שמש אין חברה"ש בית-מדרש.

איינמאל, אין א ווינטערדיקע נאכט, איז א איד פארבייגעגאנגען דעם פאליש פון דער גרויסער שול. האט ער זיך אן עפעס אנגעשטויסן. ער ניט א קוק — א מענטש ליגט אה דרערד און שלאפט. בויגט ער זיך איין — ס'איז ר' נחומקע. ביני לביני האט זיך ר' נחומקע אויפגעכאפט. — רבי, — חירושיט זיך יענער — ווי קומט איר אהער? — דער חברה"ש בית-מדרש — ענטפערט ר' נחומקע — איז פאר שפארט, די בחורים שלאפן, וויל איך זיי נישט אויפוועקן; גיין צוריק אהיים — שלאפטן ביי מיר אויך. האב איך מיר דערווייל דא א ביסל צוגעלייגט...

✽

ר' אברהם משכיל-לאיתן, האסלאוויטשער רב, איז אמאל אראפ פון דער באן און געטראגן ס'רענצל זינס. לויפט צו א איד און זאגט: — גיט, רבי, איך וועל טראגן. וויל ר' אברהם נישט מטריח זיין א אידן און טראגט אליין. — זאלט איר געזונט זיין, רבי, — בעט זיך דער איד — לאזט מיר פארדינען די מצוה פון משמש זיין תלמיד-חכמים. — אויב ביזן יא א תלמיד-חכם, — שמייכלט ר' אברהם — וויל איך א ליין פארדינען די מצוה...

✽

ר' אליה קרעטינגער, וואס איז געווען א גאון עולם און א צדיק תמים, פלעגט זיך נוהג זיין דאווענען מעריב פאר פרי און נישט מהרר זיין דאוור-נען מעריב בזמנה. — אן עבירה — פלעגט ער זאגן — מצער זיין דעם דינסטמידל און זי לאזן הונגען...

✽

ר' מרדכי מעלצער, לידער רב, האט געהאט א טבע נישט צו עסן פאר פרעמדע מענטשן אין די אויגן. איינמאל איז געזעסן ביי אים דער ראש-הקהל און געשמעסט מכח קהל'שע ענינים. געקומען די צייט פון עסן, גרייטן צום טיש. ר' מרדכי זיצט און גייט זיך נישט וואשן. — רבי, — זאגט דער ראש-הקהל — פארוואס גייט איר נישט עסן?

צווישן מענטש און מענטש

— כיוועל אייד זאגן, — מאַכט ר' מרדכי. — פרייטאָגצונאַכטס, אַ איר קומט פון שול אַהיים מיט די צוויי מאַכט, איז ער זיי מקבל פנים מיט גרויס שמחה, זאָגט מיט התלהבות: „שלום עליכם, מלאכי השרת“, „בואכם לשלום“, „ברכוני לשלום“ און תיכף הייסט ער זיי מוחל זיין און זאָגט: „צאתכם לשלום“, גייט אַיך געזונטערהייט. פאַרוואָסזשע? איז דער תירוץ, אַז בעת מינייט עסן איז אַ פרעמדער, אַפילו אַ מלאך, איבעריק...
✽

908

ר' מרדכי מעלצער, לידער רב, האָט אַמאָל געהאַט עפעס אַן ענין מיט אַ גביר אַן עס־האַרץ. כדרך הטבע, האָט דער גביר אַרויסגעוויזן דעם עס־האַרץ און דעם רב זייער גראַב אַנגעקומען.
— דו ביזט — זאָגט אים ר' מרדכי — אַ גראַבער יונג, ווי... ווי אַ לאַבן ברויט.
— רבי, — חידושיט זיך דער גביר — וואָס פאַר אַ דמיון איז עס?
— אַט דאָס מיינ איך טאַקע, — שמייכלט ר' מרדכי. — דו ביזט אַזאַ גראַבער יונג, אַז ס'איז צו דיר קיין דמיון נישטאַ...
✽

909

ר' ישראל סאַלאַנטער איז אַמאָל, ביינאַכט, געזעסן אין בית־מדרש און געלערנט. הערט ער, ווי צוויי חברים, ישיבה־אינגלאַך, וואָס שלאָפן אין דער ווייבער־שול, שמועסן צווישן זיך:
— קום מיט מיר צום ברונים, — זאָגט איינער — כיוויל אַ טרונק.
— ווילסט טרינקען, — זאָגט דער אַנדערער — גיי אַליין.
— קום, — בעט זיך יענער. — כישטאַרב אַ טרונק. כיגיב דיר צען קאַפיקעס און קום מיט מיר.
דער חבר רירט זיך נישט פון אָרט.
פאַרמאַכט ר' ישראל די גמרא, גייט אַוועק צום ברונים און בריינגט דעם ישיבה־אינגל אַ טרונק.
דאָס אינגל האָט זיך מחיה געווען.
— נישט רעכט, מיינ קינד, — רעדט ר' ישראל אויס בנעימות דעם חבר. — אַ איד דאַרף האָבן אַ גוט האַרץ, זיין אַ רחמן, אויסרעכענען יעדן נעם, אַריינגיין אין זיין מצב. אַז דער חבר אַייערער, אַן אַרעם קינד, האָט געוואָלט געבן צען קאַפיקעס, האָט שוין משמעות געהאַלטן ביי פיקוה־נפש...
✽

ר' ישראל סאלאנטער איז אמאל אריין אין בית־מדרש דאוונען. ער האט געהאט דעם טאג יארצייט נאך זיין טאטן, ר' וואלף־ליפע. איז אין בית־מדרש געווען נאך א יארצייט. א איד האט געהאט יארצייט נאך א טאכטער. פארשטייט זיך, אז דער קדיש האט געקומט ר' ישראל, וואס איז געווען אן אמתער יארצייט, נאך א טאטן. האט אבער ר' ישראל געזען, אז דער פשוטער איד איז זיך שטארק מצער, וואס ער וועט קיין קדיש נישט זאגן. האט ר' ישראל אים אפגעלאזן דעם קדיש, דער איד זאל קיין עגמת־נפש נישט האבן.

האט זיך דער עולם אין בית־מדרש געהידושיט: ביי ר' ישראל'ן זאל זיין רעכט נישט זאגן קיין קדיש אין יארצייט? איינער האט זיך געמאכט הארץ און אים געפרעגט:

— האט קיין פארביבל נישט, רבי, וואס כוועל איך פרעגן. ווי קומט'ס, וואס איר האט אוועקגעגעבן א פרעמדן דעם קדיש, וואס גע־הערט אייער פאטער?

— נישקשה, — זאגט ר' ישראל — ס'איז מער זכות פאר מיין טאטן, זכרונו לברכה, אז כ'האב מיט זיין קדיש געטאן א טובה א אידן...

✽

ר' ישראל סאלאנטער איז אמאל געשטאנען אין ווילנע אין גאס און געשמועסט מיט א אידן. ר' ישראל האט אלע ווילנע געזאגט א ווייץ, א גלייכווערטל, אליין געלאכט און געמאכט דעם אידן לאכנדיק. דער עולם ארום האט זיך געהידושיט. ר' ישראל, וואס איז תמיד פאר־דאגהיט און פאראומערט, רעדט נישט קיין דברים בטלים, זאל זיך אין מיטן העלן טאג אוועקשטעלן אין גאס און זאגן גלייכווערטלאך?

האט איינער זיך געמאכט הארץ און געפרעגט ר' ישראל'ן.
— די מעשה איז אזוי, — ענטפערט ר' ישראל. — אט דער איד איז, נעבאר, פון צרות געווארן מרה־שחור־הדיק. איז פשוט א גמילות־חסד אים משמח צו זיין...

✽

ר' ישראל סאלאנטער איז זייער נזהר געווען נישט צו געבן מקבלים קיין בריוו, טאמער ווערט ער, חלילה, נכשל מיט רמאים. האט ער אבער איינעם געגעבן א בריוו, האט ער שוין פון אים נישט צוגענומען, אפילו בעת ער האט זיך דערוואוסט, אז ער האט יענעם דעם בריוו נישט גע־דארפט געבן.

צווישן מענטש און מענטש

— קוים — פלעגט ר' ישראל זאגן — האָב איך אים דעם בריוו געגעבן, איז ער שוין זיין אייגנס און צונעמען פון אים איז אמת'ע גזל'ה...

✽

913

איינער, א איד אן עס-האַרץ, א פראַסטע זאך, איז אַמאָל אַרײַן צו ר' איצ'ל פעטערבורגער. זעט ער ליגן דעם רבי'ס קאפּעלוש. מעסט ער אן אפּן קאפּ — איז צירקליין אַף אים.
— איר ווייסט, רבי, — זאָגט ער — כּיִהאָב אַ גרעסערן קאפּ פאַר אײך.

— איר מיינט — שמייכלט ר' איצ'ל — אַ גרעכער ווי...

✽

914

ר' אליה־חיים לאַדזשער איז אַמאָל געגאַנגען אין גאַס. זעט ער, אַ אינגעלע שטייט און וויינט.

— וואָס וויינסטו, אינגעלע? — פּרעגט אים ר' אליה־חיים.

— כּיִוײַס נישט — כּליפּעט סײַקנד — וואוּ מײַן מאַמעשי איז.

פּרעגט זיך ר' אליה־חיים אַרום, קײנער קען נישט סײַקנד. פאַר בלאַנדזשעט. נעמט ר' אליה־חיים סײַאנגעלע פאַר דער האַנט און פירט אים צו זיך אַהײם.

— רבי, — הויבט אָן דער עולם אַרום — למאי זאָלט איר אײך אַליין מטריה זײַן? גיט עמיצן סײַקנד, וועט ער'ס אַוועקפירן צו אײך אַהײם.

— נײַן, — מאַכט ר' אליה־חיים. — אַ נאַר טוט האַלבע אַרבעט.

איך וויל טאָן די מצוה בשלמות.

און ר' אליה־חיים האָט אַוועקגעפירט סײַפאַרבלאַנדזשעטע קינד צו זיך אַהײם, איבערגעגעבן דער רבי'צן, זי זאָל אַף דעם אַכטונג געבן, ביז די מאַמע וועט זיך אָפּזוכן.

✽

915

אַ בריסקער אידענע האָט אַמאָל געהאַט אַ דײַתורה בײַ ר' חײַמען און פאַרשפּילט. איז זי געוואָרן אין כּעס, אַרויס פון דער העזה און זיך צעשריען אַף ר' חײַמען:

— גזל'ה, איר האָט אַוועקגעגעזל'ט מײַן אַרים געלט!

איז געוואָרן אַ רעש אין בית־דײַן־שטוב. אַזאַ חוצפּת. זידלען ר' חײַמען. ר' שמחה־זעליק, ר' חײַמים דײַן, איז געוואָרן אַן אַנגעצונדער־נער און אַ געשרײַ געטאָן אַף דער אידענע:

די וועלט דערציילט

— שווייג, הצופה!

— זאלט איר געזונט זיין, ר' חיים-זעליק, — זאגט ר' חיים
בנעימות — רופט זי נישט מיט אזא נאמען. זי איז אן ערלעכע איר-
דענע. ס'הארץ טוט איר, נעכאד, וויי, שרייט זי. זאל זי זיך אויסשרייען,
אפשר וועט איר גרינגער ווערן...

✽

916

ביי ר' חיים בריסקער איז געווען אן אפענע שטוב. ווער ס'האט גע-
וואלט איז אריין און ארויס.

האט אמאל איינער פון די יוצאים ונכנסים צוגענומען די זילבערנע
טאבאק-פושקע ר' חיים'ס. די בני-בית האבן געוואוסט ווער דער גנב איז,
מ'האט געזען ווי ער האט די פושקע אריינגעלייגט צו זיך אין קעשענע.
האבן זיי געוואלט אים באטאפן. האט ר' חיים נישט געלאזן.

אז יענער איז אוועקגעגאנגען, זאגט זיי ר' חיים:

— פארשטייט איר, ווען ס'וואלט געווען א ספק צי ער האט גע-
נומען, וואלט אפשר כדאי געווען אים צו באטאפן. אצונד אבער, אז
ס'איז א ודאי, אז ער האט עס אין קעשענע, טא צו וואס מבייש זיין
א אידן?...

✽

917

אין בריסק האט'ן אמאל, בעת די מהומות, גענומען תפוס א איר-
דישן בחור, אפן חשד אז ער איז א מורד במלכות. איז דעם בחור'ס
מאמע געקומען וויינען פאר ר' חיים'ען, ער זאל גיין זיך משתדל זיין
פאר איר זון ביי דער פאליציי. האט ר' חיים צוגעזאגט. ראטעווען א
אידן.

האבן די מקורבים ר' חיים'ס אים אנגעהויבן אפצורירן:

— רבי, מישט אייך נישט אין אזעלכע ענינים. זיך אנהויבן מיט
מלכות. ביי היינטיקע צייטן איז עלול, איר זאלט דערפון האבן די
גרעסטע רעה, חלילה.

— הערט, — מאכט ר' חיים. — אז פריון שבויס איז א גרויסע
מצוה — איז א דבר ברור; אז די אידענע, נעכאד, האט א צעבראכן
הארץ — איז אויך א דבר ברור; צי איד וועל דערפון האבן א רעה,
חלילה, איז נאך דערווייל א ספק...

✽

918

דער אידישער פילוסוף משה מענדלסאן האט שטארק האלט גע-
האט זיסע זאכן.

צדקה און גמילות-חסדים

האָטין אים אַמאָל געפרעגט :

— סטייטש, די וועלט זאָגט דאָך : נאַראַנים האָבן האָלט זיסע.
— דאָס — שמייכלט מענדלסאָן — האָבן די קלוגע צוגעטראַכט,
כדי נאַראַנים זאָלן זיך שייען פון זיסע...

✽

919

ר' קאַפּל, בודאַפּעשטער רב, האָט געהאַט אַ ווערטל :
— מיין טאַטע, זכּרוננו לברכה, פּלעגט זאָגן, אַז צו די פיר „שולחן-
ערוכים“ איז נאָך פאַראַן אַ פינפטער — ווי אומצוגיין מיט מענטשן.
און איד זאָג, אַז ס'איז נאָך פאַראַן אַ זעקסטער — ווי אומצוגיין
מיט אומענטשן...

צדקה און גמילות-חסדים

920

ר' ישראל בעל-שם-טוב איז אַמאָל מיטן זון זיינעם, ר' הערש, בעת
ער איז נאָך געווען אַ אינגל, אַריין געוואויר ווערן דעם רב פון שטעטל.
ביים רב אין שטוב איז געווען אַ סך זילבערוואַרג, שיינע זילבערנע
חפצים.

אַרויסגייענדיק, מאַכט ר' ישראל צום זון :

— ביזט אַרדאי מקנא. ביי דיין טאַטן אין שטוב איז קיין זילבער
נישטאַ.

— יא, — ענטפערט ס'אינגל.

— זאַלסטו וויסן זיין, — זאָגט ר' ישראל — ווען דיין טאַטע וואָלט
געהאַט געלט צו קויפן זילבער, וואָלט גלייכער געווען מיטן געלט אויס-
צוהאַלטן אַרימעלייט און ס'איבעריקע אַוועקגעבן אַף צדקה...

✽

921

ר' לייב, דער שפּאַלער זיידע, איז געווען אַ פּורן אין צדקה. זיין
נאַנצע הכנסה פּלעגט ער צעטיילן אַרימעלייט. אפילו גנבים פּלעגט ער
טיילן.

אין זאַטאַפּאַלי, וואו ער האָט געוואוינט, האָטין זיין דרך נישט
גורם געווען.

די וועלט דערציילט

— סטייטש, — האָטן אים אַמאָל פירגעהאַלטן — אויסהאַלטן
גנבים?

— קיין אחריות נישט, — ענטפערט ר' לייב. — אַמאָל זיינען אויבן
צוגעשלאָסן די שערי־רחמים, שיק איד מיינע גנבים און זיי צעברעכן
די שלעסער...

א

922

ר' לוי־צחק באַרדיטשעווער איז אַמאָל אַרויסגעפאַרן איבער דער
מדינה קלייבן אַף פּריון־שבוים. איז ער אָפּגעווען אַ צייט אין וועג,
געפאַרן פון שטעטל צו שטעטל און ס'האַט זיך אים נישט איינגעגעבן
צו מאַכן וויפיל ער האָט באַדאַרפט.

— נישט רעכט געטאָן, — קלערט ר' לוי־צחק ביי זיך. — מבטל
געווען פון תורה און תפילה און גאַרנישט פועל געווען. ליבערשט זיצן
אין דר־היים און עוסק זיין אין תורה און עבודה.

מאַכט זיך אַ מעשה, אַז אינס שטעטל, וואו ר' לוי־צחק האָט גע-
וויילט, האָטן געכאַפט אַ אידן, וואָס האָט געגאַנגען אַ הפץ. האָטן
אים געשלאָגן מכות־רצח און גענומען אין תפיסה.

אַז ר' לוי־צחק איז דערפון געוואויר געוואָרן, איז ער תיכף אוועק-
געלאָפן צום שר פון שטעטל און מיט גרויס השתדלות געפועל'ט, אַז
מזאָל דעם אידן באַפרייען.

— זע, מיין קינד, — זאָגט ר' לוי־צחק צום גנב — וואָס דו האָסט
זיך אַליין גורם געווען. פון היינט אַז און ווייטער וועסטו שוין מער
אַזוינס נישט טאָן.

— וואָס־זשע איז? — מאַכט דער גנב — האָט זיך מיר דאָס מאָל
נישט איינגעגעבן, וועט זיך מיר ס'אַנדערע מאָל איינגעבן.

— אויב אַזוי, — זאָגט ר' לוי־צחק צו זיך אַליין — לאָז איד שוין
די מצוה נישט אָפּ. האָט זיך מיר דאָס מאָל נישט איינגעגעבן, וועט
זיך מיר ס'אַנדערע מאָל איינגעבן...

א

923

בעת ר' מענדעלע ליבאוויטשער, דער „צמח צדק“, האָט חתונה גע-
האַט, האָט ער גענומען צוויי־טויזנט רובל נדון. נאָך דער חתונה, פרעגט
אים דער זיידע, ר' שניאור־זלמן:

— מענדל, וואָס האָסטו בדעה צו טאָן מיטן נדון דינעם?
— כּוועל — ענטפערט ר' מענדעלע — אוועקגעבן יענעם און יע-
נעם גביר אַף רוחים.

— אַזוי? — מאַכט ר' שניאור־זלמן — איז ער אַ בטוח?

צדקה און גמילות-חסדים

— מ'שייד? — זאגט ר' מענדעלע — ער איז א גרויסער עושר
און אן ערלאכער מאן.
— יא, — זאגט ר' שניאור-זלמן — אצונד איז ער אן עושר. טאמער,
חלילה, ווערט ער א יוד, וועסטו אנווערן אי דעם קרן, אי דעם ריוח.
— איז וואס, זיידע, — פרעגט ר' מענדעלע — זאל איד טאן מיטן
געלט?

— פאלג מיך, — זאגט ר' שניאור-זלמן — לייג אריין סיגעלט אט
דאָ — און ווייזט אָן אַף דער צדקה-פּוּשקע, וואָס שטייט ביי אים אָפּן
טיש — דאָ וועט זיין דיין געלט בשלימות.
מיינט ר' מענדעלע, אַז דער זיידע מאַכט קאַטאַוועס. שמיכלט ער.
— ניין, — מאַכט ר' שניאור-זלמן — כּימינים באמת. גיב אַוועק
דיין געלט אַף צדקה, וועסטו האָבן אי דעם קרן, אי דעם ריוח.
שווייגט ר' מענדעלע. ער וועט דאָך נישט נעמען און צעטיילן זיין
גאַנץ פאַרמעגן.

האָט ער זיין געלט אַוועקגעגעבן דעם גביר פון שטעטל אַף רוחים.
מאַכט זיך אַ מעשה, אַז דער גביר פון שטעטל ווערט אַ נשרף און
גיט אַרויס נקי; געוואָרן, לאַ עלינו, אַן אַרימאָן, אַן אביון און אַוועק
איבער דער וועלט.
ר' מענדעלע, פאַרשטייט זיך, האָט פון זיין געלט קיין פרוטה נישט
געווען.

— זעסט, — זאגט ר' שניאור-זלמן צו ר' מענדעלען — אצונד האָסטו
נישט קיין קרן, נישט קיין ריוח; ווען דו פאַלגסט מיך און גיסט אַוועק
סיגעלט אַף צדקה, וואָלסטו ביידע געהאַט...

✽

924

ר' אפרים-זלמן מרגליות פון בראַד איז געווען אַ גאוון-עולם, מחבר
געווען כמה ספרים און אַ גרויסער עושר.

איינמאָל איז געקומען צו אים אַ תלמיד-יחכם אַ נצרך, ער זאל אים
בייהלפיק זיין. האָט ר' אפרים-זלמן מקבל געווען דעם אורח בסבר פנים
יפות, געשמעסט מיט אים אין תורה און געוויזן אים זיינע חיבורים:
דעם „בית אפרים“, „שער אפרים“, „יד אפרים“. אָפּגעשמעסט — גיט
ר' אפרים-זלמן דעם אורח אַ נדבה.

כדרך הטבע, האָט זיך דער אורח געריכט אַף מער. קוקט ער אַף
דער מטבע און זאגט צו ר' אפרים-זלמן:

— איר ווייסט, רבי, אַלע אייערע חיבורים זיינען הפלאה, נאָר דער
„יד אפרים“ אייערער איז אַ ביסל שווערלאַך...

ר' נחומקע האַראַדנער האָט זיך קיינמאָל נישט געלאָזן פאַטאַגראַפֿ פירן, צי צייכנען.

איינמאָל איז געקומען אַן אַרימער איד צו ר' לייבו, דעם מורה הוראה, און אויסגעגאַסן פאַר אים זיין ביטער האַרץ, אַז ער איז זייער געריריקט אין מצב, זיצט אָן פרנסה, נישט פאַר קיין אידן געדאַכט, און האָט זיך נישט צו וואָס צו נעמען. נאָר היות ער קען אַ ביסל צייכנען, בעט ער דעם מורה-הוראה זען פּועל'ן ביי ר' נחומקע, ער זאָל אים לאָזן צייכנען זיין בילד און פאַרקויפּן, וועט ער פון דעם זיך מאַכן אַ שטיקל פרנסה.

ר' לייב האָט איבערגערעדט מיט ר' נחומקע, האָט ער תיכּה מסכים געווען. העלפּן אַ אידן.

איז ר' נחומקע געקומען צום מורה-הוראה אין שטוב און דער איד האָט אים אַראָפּגעצייכנט.

אַז ער האָט געוויזן ר' נחומקען סיבילד, זאָגט אים ר' נחומקע:
— ר' איד, אַ שאַד, נעבאַד, אַייער טרחה. ווער וועט אַיך געבן אַ גראַשן פאַר מיין תמונה?

די בילדער זיינען צעכאַפּט געוואָרן, דער איד האָט געמאַכט אַ שיינע מטבע און איז אויפגעריכט געוואָרן.

אין קאָוונע, ווי אין כמה אידישע שטעט, איז געווען אַ הקדש, וואו אַרימעלייט האָבן זיך אויפגעהאַלטן. איז דער הקדש געווען זייער אָפּגעלאָזן, אַלט, צעבראַכן — אַן אמת'ע חורבה. די אַרימעלייט, נעבאַד, פלעגן זיך וואַלגערן דאָרט ווי אַפּן מיסט. די גבאים האָבן זיך געמאַכט נישט-זוויסנדיק. פאַריכטן דעם הקדש האָט געדאַרפּט קאַסטן געלט און קיין געלט איז, כּדרך הטבע, נישט געווען.

אַז ר' ישראל סאַלאַנטער איז דערפון געוואויר געוואָרן, איז ער ביינאַכט אַוועק אין הקדש און זיך געלייגט שלאָפּן אַף דער הוילער ערד.

אינדערפרי האָטן ר' ישראל'ן דערקענט. איז געוואָרן אַ רעש אין שטאָט. תיכּה איז געוואָרן געלט פאַר בדקיהבית פון הקדש.

מיהאָט אַמאָל געפרעגט ר' אייזל חריף:
— פאַרוואָס גיט אַ גביר גיכער אַ נדבה אַן אַרימען קאַליקע, איידער אַן אַרימען תלמיד-יהכם?

צדקה און גמילות-חסדים

— גאר פשוט, — ענטפערט ר' אייזל. — פאר ווערן, חלילה, אליין
א קאליקע איז דער גביר נישט באוואַרנט; פאר ווערן א תלמיד-חכם
איז ער באוואַרנט...

✽

928

ר' הערש-לייב וואַלאַזשינער איז אַמאָל געקומען אין אַ שטאָט מאַכן
געלט אַף דער ישיבה זיינער. איז אין שטאָט געווען אַ איד אַ גביר, נאָר
אַ גרויסער קמצון. האָט ער זיך געוואַלט פטורין מיט אַ קלייניקייט, נאָר
נישט לויט זיין ערך.

— הערט, — מאַכט צו אים ר' הערש-לייב. — אַ מענטש דאַרף
נישט מאַכן אַ וועלט פאַר לינגער.

— וואָס מיינט איר, רבי? — חידושי'ט זיך דער גביר.

— ביזעל אייך זאָגן, — ענטפערט ר' הערש-לייב. — מיך רופט
די וועלט: „הרב הגאון“, בין איד מיך משתדל מיט אלע כחות, ס'זאָל
כאַטש זיין אַ שטיקל אמת אין דערין: כּיפּסקין שאלות, ענטפער
תשובות, שרייב חיבורים, פיר אַ ישיבה — כּיטו וואָס כּיען. אייך
רופט די וועלט: „גביר“, דאַרפט איר אויך זען, ס'זאָל זיין אמת, זיך
שמעלן פאַר לייטן ווי אַ גביר. אַנישט — מאַכט איר דאָך די וועלט פאַר
לינגער...

✽

929

ר' חיים בריסקער איז געווען אַ גרויסער בעל-צדקה, די האַנט איז
געווען תמיד אָפן, קיינעם נישט אָפּגעזאָגט. האָט ער נישט געהאַט ביי
זיך קיין געלט, האָט ער געבאַרגט, געליען גמילות-חסדים און געגעבן.
אזוי אַרום איז ער געוואָרן אַ גרויסער בעל-חוב.

— רבי, — האַט'ן אים אַמאָל געפרעגט — וואו וועט איר נעמען
צו באַצאָלן אייערע חובות?

— נישקשה, — מאַכט ר' חיים. — אין בריסק זיינען פאַראַן ענוג
גבירים, וואָס זיינען ביכולת צו באַצאָלן דאָס וואָס איר גיב אויס אַף
זיי ערע אַרימלייט...

✽

930

אין שאוול איז געווען אַ איד, ר' מאַטל וויינשינקער. ר' מאַטל
איז געווען אַ בעל-חבית, נישט קיין נגיד, געצויגן חיונה פון מאַכן
צמוקים-ווין אַף קידוש און הברלה, געווען אַבער אַ גרויסער בעל-צדקה
און דער עיקר אַ גרויסער בעל גמילות-חסד. פון זיין חיונה האָט ער אָפּ-
געשפּאַרט עטלאַכע רובל און איינגעפירט ביי זיך אַ גמילות-חסדים.
פלעגט באַרגן געלט דעם אַרימען עולם אָן פּראַצענט, אַף משכנתא. האָט אַ

די וועלט דערציילט

קרעמער געדארפט שיקן נאך סחורה אין מקום, פלעגט ער קומען צו ר' מאטלען, געבן א משכון, א כלי פון שטוב, צי דעם ווינטערדיקן פעלץ און קריגן געבארגט וויפיל ער האט געדארפט. האט א אידענע געדארפט עטלעכע רובל צום מארק, פלעגט זי בריינגען די שבתדיקע לייכטער צו ר' מאטלען און קריגן א גמילות-חסד ביז פרייטאג.

זונטאג און פרייטאג איז ביי ר' מאטלען געווען פול די שטוב. פריי-טאג פלעגן די מארק-אידענעס אפבריינגען זייערע גמילות-חסדים און ארויסנעמען די לייכטער אף ליכט-כענטשן. זונטאג פלעגן זיי ווידער בריינגען די לייכטער און נעמען א גמילות-חסד אף דער נייער וואך.

איינמאל, א פרייטאג, קומט אן ארימע אידענע צו ר' מאטלען און קלאגט זיך פאר אים:

— נישט פאר אייך געדאכט, ר' מאטל, א שלעכטע וואך געהאט, א גראשן נישט פארדינט. די אנדערע וואך, אם ירצה השם, וועל איך אייך אפגעבן דעם גמילות-חסד בתשואות-הן. זייט-זשע מוחל און גיט מיר ארויס די לייכטער אף שבת.
ערט ר' מאטל נישט ס'אנדערע ווארט און גיט ארויס דער אידענע אידע לייכטער.

סיגיט אוועק א וואך, צוויי, דריי — די אידענע ווייזט זיך נישט, בריינגט נישט אפ, נישט דעם גמילות-חסד, נישט דעם משכון.
אין עטלעכע וואכן ארום קומט די אידענע מיט די לייכטער און בעט א גמילות-חסד. נעמט ר' מאטל די לייכטער און גייט געבן דער אידענע דאס געלט.

— מאטל, — ווינקט צו אים סיגוייב — דאס איז דאך די אייגענע, וואס האט נאך דעם גמילות-חסד אירן נישט באצאלט.
— שא, — מאכט ר' מאטל — די ארימע אידענע קען נאך דער-הערן און, חלילה, מבויש ווערן...

אן אורח צום טיש

931

ר' יצחק ווארקער איז אמאל איינגעשטאנען אף אן אכסניא. כדרך הטבע, האט דער בעל-אכסניא אים באזארגט מיט אלעם נויטיקן, מיט עסן, טרינקען, א געלעגער — ווי אף אן אכסניא.
— א טייערער איד, דער בעל-אכסניא, — זאגט ר' יצחק. — איז מקיים די מצוה פון הכנסת-אורחים בשלמות.
— רבי, — חידושיט זיך דער עולם — ער נעמט דאך געלט פאר דעם?

— ניין, — מאכט ר' יצחק. — געלט נעמט ער בלויז כדי ער זאל ווייטער קענען מקיים זיין די מצוה...

ר' אליה־חיים לאָדזשער האָט זיך נוהג געווען נישט אַהיימגיין שבת פון שול, ביו ער האָט אַכטונג געגעבן, אַז אַלע פרעמדע אורחים זאָלן זיין באַזאָרגט מיט שבת. יום־טוב — שמועסטין נישט. ר' אליה־חיים אַליין פלעגט תמיד האָבן עטלאַכע אורחים צום טיש.

איינמאָל, פרייטאָגצונאַכטס נאָך מעריב, דער עולם איז שוין לאַנג אוועק אַהיים, אין שול איז קיינער נישטאָ, ר' אליה־חיים מיטן שמש גייען שוין אַרויס די לעצטע. ביי דער טיר זעט ר' אליה־חיים שטייען אורחים. הפנים מהאָט זיי פאַרזען און נישט באַזאָרגט מיט שבת. קלערט ר' אליה־חיים נישט און זאָגט צו די אורחים:

— קומט, ליבע אידן, מיט מיר.

געקומען אַהיים, די בני־בית מיט די היימישע אורחים וואַרטן אַפן רב און דאָ קומט דער רב מיט אַן עדה אידן. ווערט דער רבי־צן איינג: וואו וועט זי נעמען אַנקאַרמענען אַזאַן עולם, קיין עין־הרע, אַז ס'איז אַצונד שבת און ערב־שבת האָט זי זיך אָף זיי נישט געריכט. און זי קען דעם רב אירן: אורחים דאַרפֿן געבן פון שענסטן און בעסטן.

— רבי, — פרוואוּט זיך דער שמש — אַפּשר באַזאָרגן עטלאַכע אורחים...

— וואָס? — לאָזט אים דער רב נישט ריירן — אַז השם־יתברך האָט מיך מזכה געווען מיט אַזאַ מצוה, זאָל איד זי אַנדערע אוועק־געבן?

און זאָגט צו דער רבי־צן:

— דו ווייסט דאָ, אַז ס'בעסטע מאַכל ביי מיר איז ברויט מיט האָניק מיט שוואַרצע קאווע. גיב מיר לכבוד שבת דעם מאַכל.

די אורחים, די היימישע און די פרעמדע, האָבן געגעסן פון כל־טוב: פיש, פלייש און אַלע גוטע מאַכלים, און ר' אליה־חיים מיטן בני־בית האָבן געגעסן ברויט מיט האָניק מיט שוואַרצע קאווע. ר' אליה־חיים האָט ביים טיש געזאָגט תורה, געשמועסט מיט די אורחים און גע־ווען מלא שמחה...

עניוות און סבלנות

בעת ר' שניאור־זלמן, דער „רב“, איז געוואָרן מפורסם אָף דער וועלט, האָט דער עולם אָנגעהויבן גיין צו אים, מקבל השפעה זיין.

די וועלט דערציילט

איינמאל שטייט ר' שניאור-זלמן ביים פענסטער און קוקט ארויס אין דרויסן. זעט ער, אן עדה אידן גייט צו אים. ווערט ער א צעשראָד קענער און הויבט אָן שרייען:
— וואָס ווילן זיי פון מיר? וואָס קומען זיי צו מיר? וואָס האָבן זיי דערזען אין מיר?
— זיי רוהיק, — זאָגט אים די רביצין. — נישט צוליב דיר קומען זיי. זיי קומען, דו זאָלסט זיי דערציילן פון הייליקן מניח.
— אזוי? — מאַכט ר' שניאור-זלמן — זיי קומען, ביזאָל זיי דער-
ציילן? דערציילן? דערצו בין איד מסכים...

✽

934

ר' הפאל בערשאַדער איז אַמאָל געקומען קיין אומאן. אין שטאָט איז געווען איינער הייקל הורוויץ, א איד א גביר און א קל. גערופן האָט'ן אים: הייקל אפיקורס.
איז ר' רפאל מיט אן עולם חסידים פאַרבייגעגאַנגען הייקלס שטוב, בעת ער מיטן גאַנצן בני-בית זיינען געזעסן אַפן גאַניק. אז יענע האָבן דערזען ר' רפאל'ן מיט די חסידים, האָבן זיי אָנגעהויבן אַפלאַכטן, חוזק מאַכן.
ר' רפאל האָט נישט מתרעם געווען און געזאָגט בנעימות:
— עס איז אפילו אן א זייט, נאָר אַבי נישט קיין עצבות...

✽

935

בעת ר' בער, דער מעזעריטשער מגיד, איז געוואויר געוואָרן, אז ער ווערט מפורסם אָף דער וועלט, איז ער געוואָרן ביי זיך זייער גע-
פאַלן.
— רבונרשלי-עולם, — האָט ער מתפַלל געווען — לאַמיד וויסן, פאַר-
וואָסער חטא קומט מיר אַזאַן עונש...

✽

936

א חסיד איז אַמאָל געקומען צו ר' חיים-מאיר-יהיאַל, דעם מאַגל-
ניצער „שרף“, און אים געבעטן אן עצה קעגן גיאות.
— בייען דיר — זאָגט ר' חיים-מאיר-יהיאַל — גאָר קיין עצה נישט געבן. מחמת אן עצה קען געבן בלויז דער, וואָס האָט א ידיעה אין ענין.
און אין גיאות האָב איד קיין שום ידיעה נישט, כיהויב נישט אן צו פאַרשטיין, ווי קען עס א מענטש האָבן גיאות...

א אידישער סאָלדאַט איז אַמאָל געקומען צו ר' נחומקע האַראָדנער בעטן אַ נדבה. האָט אים ר' נחומקע געגעבן צוויי גילדן און אים איבער געבעטן, אַז מער האָט ער נישט קיין רשות אים צו געבן. איז דער סאָלדאַט אַרויס פון דער העזה און אָנגעהויבן זיך לערן ר' נחומקען מיט כל-ערליי זלולים, אים געמאַכט כאַחד הריקים. ר' נחומקע האָט אים קיין וואָרט נישט געענטפערט, אים געגעבן אַ גרעסערע נדבה און יענער איז אוועק.

אין אַוונט איז איינער פון די בעלי־בתים אוועק צו ר' נחומקען אַהיים, אים געוואויר ווערן. מחמת ר' נחומקע איז געווען אַ חלוש אַ גרויסער.

— רבי, — הויבט יענער אָן — זייט אַיך נישט מצער...
— הלילה, — מאַכט ר' נחומקע. — כּי־האָב איין מאָל אין מיין לעבן געהערט אַף מיר דעם אמת...

✽

בעת ר' יאָשע־בער איז געווען אַ יונגערמאַן, האָט ר' שלמה קלוגער, דער בראָדער מגיד, געשימט פאַר אַ גאון עולם און אַ חכם עתים. איז ביי ר' יאָשע־בערן געבליבן, פאַרן קיין בראָד, זיך זען מיט ר' שלמה'ן און שמועסן מיט אים אין תורה. אָבער אַ נסיעה פון ליטע קיין בראָד האָט אפילו אין יענע יאָרן געקאָסט אַ היפשע מטבע און ר' יאָשע־בער איז געווען אַן אַרימאַן, אַן אביון. ר' יאָשע־בער וויל אָבער פאַרט פאַרן קיין בראָד, גיט ער זיך אַן עצה. ער גייט אוועק צו אַ בעל־עגלה, וואָס פאַרט קיין גאַליציע און פאַרדינגט זיך פאַר אַ שמיסער.

נו, פאַרשטייט'ן ס'אַראַ שמיסער ר' יאָשע־בער איז געווען. די איי־דעלע פינגער האָבן זיך נישט געקליעט, נישט צום וואָגן, נישט צו די פערד. האָט'ן געדאַרפט שמירן די רעדער — האָט ער קיין כח נישט געהאַט. האָט'ן געדאַרפט געבן די פערד עסן, טרינקען — האָט ער נישט געוואוסט ווען און וויפיל. האָט ער גענומען די לייצעס אַף אַ ווייל — איז ער אַראָפּ פון וועג. האָט דער בעל־עגלה געמאַכט קולות, געשריען, געזידלט:

— אַ שמיסער ביזטו? אַ מלמד ביזטו! אַ בית־מדרשניק! אַ בטלן!
אינמאָל איז דער בעל־עגלה אַרײַן אין אַזאַ כּעס, אַז ער האָט ר' יאָשע־בערן אָנגעשלאָגן. ר' יאָשע־בער האָט צוגענומען די קלעפּ און גע־שוויגן.

געקומען קיין בראָד, איז ר' יאָשע־בער אוועק צו ר' שלמה קלוגער. ר' שלמה האָט אים מקבל געווען בסבר פנים יפות, געגעבן שלום און

די וועלט דערציילט

געבעטן זיצן. אז ר' שלמה האט אָנגעהויבן שמועסן מיט אים אין תורה, איז ער נתפעל געוואָרן פון זיין גאונות און חריפות. און אז ער האט דערהערט ווער ער איז, ר' חיים וואַלאַזשינערס אָן אייניקל, האט ער אים שוין נישט אָפגעלאָזן.

שבת האט ער אים מכבד געווען האַלטן אַ דרשה אין שול. איז גע-
קומען אַ גרויסער עולם הערן דעם אורה פון ליטע. דער בעל-עגלה איז
נאָך געווען אין בראַד, איז ער אויך נעקומען הערן. ווי ער איז אַריין
איז שול און געזען ווער ס'שטייט אַף דער בימה — איז אים פינסטער
געוואָרן אין די אויגן. דער שמייסער זיינער איז גאָר אַ גרויסער רב.
און אים האט ער דאָס אַזוי מבזה געווען און נאָך געשלאָגן.
נאָך דער דרשה איז ער, אַ געבויגענער אין דרייען, צוגעפאלן צו
ר' יאַשע־בערן מיט תחנונים:

— רבי, זייט מיר מוחל, כּיהאָב נישט געוואוסט...

— שוטה איינער, — לאַזט אים ר' יאַשע־בער נישט ריידן. — ווען
דו וואַלסט מיך געשלאָגן למאי כּיקען נישט לערנען, וואַלט אפשר געווען
פון דיר אַן עולה. דו האַסט אַך מיך געשלאָגן, למאי כּיקען נישט זיין קיין
שמייסער, ביזטו גערעכט, כּיהויב טאַקע נישט אָן צו קענען...

ערלאַכקייט און תּמימות

939

ר' שמשון, ר' משולם פרעשבורגערס פּאָטער, האט געוואוינט אין
בוטשאטש. געווען איז ער אַן ערלאַכער איד, אַ תּם וישר. לעבן אים
האט געוואוינט אַ איד, אַ שיינקער. איז דער שיינקער נישט געווען
שטאַרק נזהר אין שמירת־שבת, האט זיך מורדהיתר געווען צו נעמען
געלט אום שבת, יענער זאָל אַריינוואַרפן אין טישקעסטל. האט אים ר'
שמשון אויסגערעדט איינמאָל, אַ צווייטן מאָל. דער שיינקער האט אָבער
נישט געפּאָלגט. איז ר' שמשון אַוועק צום רב און מזמין געווען דעם
שיינקער לר"ת.

אַז דער שיינקער האט דערהערט, אז ר' שמשון רופט אים צו אַ דיין
תורה, האט ער זיך געחידושים: וואָס קען ר' שמשון ביי אים מאַנען,
אַז ער האט מיט אים קיינמאָל קיין מגעומשא נישט געהאט אין געלט
זאָכן?

געקומען צום רב, טענה'ט ר' שמשון אַזא טענה:

— היות מיר ווייסן, אז וואו ס'אי דאָ חילול־שבת, זיינען מצוי שריפות, פארלאַנג איד פון מיין שכן איינס פון די צוויי: ענטפער ער זאָל מקבל זיין, נישט מער מחלל־שבת זיין; אָדער ער זאָל אָפקויפן מיין שטוב, וואָס איז אין שכנות מיט זיינער...

✽

940

בעת ר' עקיבא אייגער האָט חתונה געמאַכט דעם זון זיינעם, ר' וואָלף, זיינען אָפּ דער חתונה געווען געהויבענע מחותנים, רבנים, גאונים, גרוליי־ישראל. דער חתן, וואָס איז געווען אַ גרוץ בתורה, האָט ביים טיש געזאָגט אַ דרשה מיט גרויס חריפות און בקיאות, וועדליק ר' עקיבא אייגערס אַ זון און וועדליק פאר אַזאָן עולם.

נאָך דער דרשה פרעגט ר' עקיבא אייגער דעם אביהכלה:

— מחותן, לעב, ווי געפעלט אייך עפעס דער חתן?

— דער חתן ווי דער חתן, — מאַכט יענער אָפּ קאטאָועם — נאר

דער מחותן געפעלט מיר לַגמרי נישט.

— אַזוי? — ווערט ר' עקיבא אייגער אַ פארציטערטער. — זאָגט

מיר, כיבעט אייך, וואָס ס'איז געזען אָפּ מיר, וועל איד חוזר בתשובה זיין.

זעט דער אביהכלה, אז ר' עקיבא אייגער האָט אָנגענומען זיין קאָ-

טאָועם פאר אַן אמת און איז זיך שטאַרק מצער, זאָגט ער:

— ניין, רבי, כּיחאָב עם געלאַכט.

— ס'הייסט, — כאַפט זיך ר' עקיבא אייגער — ליצנות געטריבן?

טאָר מען דאָך לעבן אייך נישט זיצן.

און ער הויבט זיך אויף און גייט אַוועק פון טיש.

✽

941

ר' יעקב־מאיר מינסקער איז געווען אַ צדיק תמים, געשמייט אין

גאַנץ ליטע מיט זיין צידקות און גוט־אידישקייט.

איינמאָל האָט ר' יעקב־מאיר באַדאַרפט ערניץ פאַרן מיט דער באַן.

האָט ער מיטגענומען מיט זיך זיינס אַן אייניקל, אַ אינגל פון אַ יאָר

עלף. אַפֿן וואָקזאַל גייט ער צו צו דער קאַסע קויפֿן צוויי בילעטן, פאַר

זיך און פאַרן אייניקל. טוט דער קאַסיר אַ קוק אַפֿן אינגל און גיט פאַר

אים אַ פערטל בילעט. נעמט ר' יעקב־מאיר די צוויי בילעטן און חירושים

זיך: עפעס איז איין בילעט אַ קלענערער און קאַסט וועלוועלער.

— זייט־זשע מוחל, — פרעגט ער אַ זייטיקן אידן — וואָס איזס פאַר

אַ מין בילעט?

די וועלט דערציילט

— דאָס איז — דערקלערט אים יענער — א פערטל בילעט. פאר א
קינד ביי צען יאָר צאלט מען בלויז א פערטל.
— זאָגט אים, — בעט ר' יעקב־מאיר — אז מיין אייניקל איז שוין,
קיין עיז־הרע, א בחור־ל פון עלף יאָר. זאָל ער געבן פאר אים אן אנדער
בילעט.

דער קאסיר איז געווען שטארק פארנומען, מאכט ער:

— א, זאָל שוין זיין.

— ניין, — לאָזט ר' יעקב־מאיר נישט אָפּ. — נישט אנדערש נאָר
אן אנדער בילעט. צי מחמת דעם וואָס ער פוילט זיך, זאָל איך באַ־
גזל־ענען מלוכה? ...

✽

942

ר' יעקב־מאיר מינסקער האָט געוואוינט אין שכנות ביי א גוי. דער
גוי, דער בעל־הבית פון הויף, האָט זייער געהאַלטן פון אים, געוואוסט,
אז ער איז א גרויסער „ראַוויין“, א הייליקער מענטש.
איינמאָל האָט דער בעל־הבית געבראַכט ר' יעקב־מאיר'ן א מתנה —
א פונט טאַבאַק.

— וויפיל — פּרעגט ר' יעקב־מאיר — קאָסט דער טאַבאַק?

— צען גילדן, — זאָגט דער בעל־הבית.

— א דאַנק, — זאָגט ר' יעקב־מאיר. — אזא טייערער טאַבאַק איז
צויגוט פאר מיין לולקע.

גייט דער בעל־הבית אוועק, קויפט א וואַלוועלערן טאַבאַק און
בריינגט ר' יעקב־מאיר'ן א מתנה.

ר' יעקב־מאיר נעמט צו דעם טאַבאַק, כאַקוט ס'פעקל פון אלע זייטן
און ניט אָפּ צוריק.

— וואָסי? — פּרעגט דער בעל־הבית — דער טאַבאַק איז א וואַל־

וועלער, קאָסט נישט מער ווי פינף גילדן א פונט.

— נישטאָ קיין באַנדעראַל, — זאָגט ר' יעקב־מאיר. — מיטאַר נישט,

א דין פון מלוכה...

✽

943

מיט יאָרן שפּעטער האָט דער בעל־הבית, דער גוי, פאַרקויפט דעם
הויף זיינעם א אידן. האָט ער אים געגעבן א צעטל פון אלע שכנים,
וויפיל איטלאַכער קומט דיר־הגעלט. האָט דער נייער בעל־הבית אָנגע־
הויבן אויפמאַנען פון די שכנים וואָס זיי קומען. ר' יעקב־מאיר'ן האָט
ער נישט געמאַנט. ער איז אין צעטל נישט געווען.

אַרים און רייך

איז ר' יעקב־מאיר אַליין געקומען צום בעל־הבית, אים אַוועקגעלייגט
עטלעכע־און־דרייסיק רובל מיט קאַפּיקעס.
— אַט דאָס — מאַכט ער — קומט פון מיר.
ווייל יענער נישט נעמען.
— רבי, — זאָגט ער — איר זיינט נישטאַ ביי מיר אין צעמל.
— ניין, — לאָזט ר' יעקב־מאיר נישט אָפּ. — ביי מיר אין ביכל
איז פאַרשריבן...

א

944

ר' רפאל וואַלאַזשינער איז, כּידוע, געווען אַ גרויסער שתקן.
פלעגט ער אַף זיך זאָגן:
— די וועלט מיינט, כּיען נישט רייך; ניין, כּיען שווייגן...

אַרים און רייך

945

אַ גביר, אַן אויפגעקומענער עושר, אַ נחות־דרגא, האָט זיך געוואַלט
אַיינקויפן אין יחוס און זיך משדך זיין מיט ר' יאַנקעלע אורנשטיין,
לעמבערגער רב. שיקט ער אַ שדכן. זאָגט ר' יאַנקעלע:
— זאָל דער גביר אַליין קומען.
איז דער גביר געקומען. שמועסט'ן ביז מקומט אַרויף אָפּן שירוד.
— אַז איר וועט געבן — זאָגט אים ר' יאַנקעלע — הונדערט־טויזנט
רייניש, וועלן מיר ווערן מחותנים.
— רבי, — חידושיט זיך דער גביר. — אמת, איר פאַרמאָגט אַ סך
תורה און שטאַמט פון גרויס יחוס און דערפאַר טאַקע ווייל איר מיר
מיט אַיך משדך זיין. אָבער ווי קומט עס צו אַיך, רבי, אַז אַזאַן עניו
ווי איר זאָל האַלטן, אַז אַייער תורה מיט אַייער יחוס איז ווערט אַזאַן
אויצר מיט געלט?
— חלילה! — מאַכט ר' יאַנקעלע — איר ווייס וואויל, אַז מײן
תורה מיט מײן יחוס זיינען הבל־הבלים. כּיווייס אָבער, אַז אַייער געלט
איז אויך הבל־הבלים. ווייל איר מיט אַיך מאַכן אַ חילוף: איר גיב אַיך
מײן הבל־הבלים און איר גיט מיר אַייער הבל־הבלים...

א

946

ר' זלמן פּוויזנער איז געווען אַ גרול בתורה און אַ גרויסער עושר.
כּל ימיו איז ער געווען אַ שאַרפּער מתנגד פון חסידות, נישט געהאַלטן
פון קיין גוטע־אירן און נישט גורם געווען זייער דרך.
האָט ר' שמחה־בונם, דער פּרשיסכער, אַף אים געזאָגט:
— ווען ר' זלמן וואַלט געהאַט שכל, וואַלט ער מיר געגעבן אַ רענדל,
כּיזאָל אים מאַכן פאַר אַן אַרימאָן...

צו ר' וועלוועלען, דעם ווילנער שטאָט־מגיד, זיינען אמאָל אַרײַן
 עטלאַכע יונגעלייט, וואָס זיינען געווען סאַציאַליסטן בשתיקה, און אָנ־
 געהויבן מיט אים אײַנטיטענדיג:
 — רבי, איר רעדט אַך תמיד פאַר אַ גרויסן עולם, פאַרוואָס זאָלט
 איר נישט רײדן מכת היינטיקן סדר־עולם? פאַרוואָס זאָלט איר אונז
 נישט העלפן אויפקלערן אַלעמען, ווי נישט־יושרדיק די וועלט פירט זיך,
 אַז די גבירים האָבן אַלץ און די אַרימעלייט האָבן גאַרנישט.
 — כּיבן מוכן ומזומן — שמייכלט ר' וועלוועלע — אײַך צו העלפן.
 פועליט איר, אַז די גבירים זאָלן געבן, וועל איר פועלין, אַז די אַרימע־
 לייט זאָלן נעמען...

✽

מײַסט אמאָל געפרעגט ר' ברוד־מרכי שעדליצער:
 — רבי, פאַרוואָס זאָגט די וועלט: רײך ווי קרח? קרח איז דאָך
 אײַנגעזונקען געוואָרן מיטן געלט אינאיינעם, טאָ פּונוואַנען ווייסט מען,
 אַז ער איז געווען אזוי רײך?
 — אַט דאָס איז טאַקע די מעשה, — ענטפּערט ר' ברוד־מרכי. —
 אַ אידן אָן עושר, שאַצט מען פאַרן לעבן, אַז ער פאַרמאָגט אלפים, מאות
 אלפים. ערשט נאָכן טויט דערוויסט מען זיך, אַז ער האָט נישט פאַר
 מאָגט אפילו קיין העלפט וויפיל מײַסט אים געשאַצט, אַז ער איז גע־
 שטאַרבן אָן אַרימאָן, אַז אביון. קרח איז אָבער אײַנגעזונקען געוואָרן
 מיטן געלט, איז ער געבליבן אָן עושר...

אַה שמחות

ר' מאַטעלע טשערנאַבעלער איז אמאָל געווען אַה אַ חתונה מיט ר'
 שלום־שכנא פּראַבישטשער, דעם ריזשינערס פּאָטער. פאַר דער חופּה,
 דער עולם מחותנים וואַרט מיזאָל שוין גיין צו דער חופּה, ר' מאַטעלע
 זיצט און הויבט זיך נישט פון אָרט. זאָגט אים:
 — רבי, שוין צייט צו גיין צו דער חופּה.
 — כּיצע נאָך נישט — זאָגט ר' מאַטעלע — די אבות.
 סײַט אַוועק אַ שעה — ר' מאַטעלע רירט זיך נישט פון אָרט. די
 אבות זיינען נאָך אַלץ נישטאָ.

מאן און ווייב

— היתכן, — פרעגט דער עולם חסידים ר' שלום־שכנאי — אז ר'
מאטעלע זעט, וואָס דער רבי זעט נישט?
— איך האלט, — ענטפערט ר' שלום־שכנא — אז א מענטש זאל
ליבערשט קוקן אין זיך און זען, וואָס ביי אים טוט זיך, איידער קוקן
אין הימל און זען, וואָס דארטן טוט זיך...

✚

950

ר' יעקב־הערש פאָריסאָווער האָט אמאָל געזאָגט:
— ווייסט איר, פאָרוואָס כל־יזמרים שפילן אָפּ אַ חתונה?
— כדי מיר זאָלן נישט שטאַרבן פון שרעק...

✚

951

ר' משה־יצחק, דער קעלמער מגיד, איז אמאָל געווען אָפּ אַ חתונה.
צום קבלת־פנים זעט ער, אז דער חתן איז אַ גרויסער עס־האַרץ. צו דער
חופּה זעט ער, אז די כלה טראָגט אַ קלייד מיט קורצע אַרבל.
— אַ גלייכע פּאַר, — זאָגט ר' משה־יצחק. — דער חתן האָט נישט
קיין תורה און די כלה האָט נישט קיין סחורה...

מאן און ווייב

952

ר' משולם איגרא, פרעשבורגער רב, איז אין ערשטן זיווג געווען
שמואל ביקס, דעם בראָדער גבירים, אַן איידים. ר' משולם איז שוין
דעמאָלט געווען אַ גרויסער צדיק, אַ קדוש וטהור, אינגאַנצן אויסגעטאַן
פון דער וועלט. האָט סיווייב זיינס מיט אים נישט געוואָלט וואוינען.
האָט אים שמואל אָפּגעניגט.

— סטויטש, ר' שמואל, — האָט'ן אים געפרעגט — ווי לאָזט איר
ארויס אַזאַן איידים, אַ תכשיט, אַ צדיק, אַ קדוש וטהור?
— כיוועל אייך זאָגן, — ענטפערט שמואל. — די גמרא יבמות איז
אודאי הייליק, פונדעסטוועגן קען מען מיט דער גמרא יבמות נישט
וואוינען...

✚

953

בעת ר' משולם איגרא, פרעשבורגער רב, איז געווען נאָך גאר אַ
יונגערמאַן, איז אין בראַך, וואו ער האָט געוואוינט, אמאָל געווען אַ

די וועלט דערציילט

גרויסע מחלוקת מכה א גט, וואס ר' משה מינץ האט מסדר געווען. איז געבליבן מיזאל אנפרעגן ביי ר' ישעיה פיק, ברעסלער רב, ער זאל מכריע זיין. האט איטלאכער פון די בראדער גדולים אנגעשריבן א תשובה מכה דעם ענין, ר' משולם האט אויך געשריבן — און מהאט אלע תשובות אוועקגעשיקט צו ר' ישעיהן.

אז ר' ישעיה האט דורכגעלייענט ר' משולם'ס תשובה, איז ער נכהל ומשתומם געווארן: אזא חריפות, אזאן עמקות, גאונות ממש. וויל ער וויסן, ווער איז'ס דער ר' משולם. גראד האט דעמאלט אין ברעסלע גע-ווילט דער בראדער גביר, שמואל ביק, וואס איז אמאל געווען ר' משולם'ס שווער. שיקט ר' ישעיה דעם שמש זיינעם צו שמואל'ן און בעט אים צו זיך. איז שמואל תיכה געקומען.

— קענט איר — פרעגט אים ר' ישעיה — ביי איך, אין בראד, איינעם, ר' משולם איגרא?

— יא, — ענטפערט שמואל. — ראיז א יונגערמאן א תלמיד-הכם.

— נאך א יונגערמאן? — חידושיט זיך ר' ישעיה.

— וואס חידושיט איך אזוי, רבי? — פרעגט שמואל.

— דער ר' משולם — זאגט ר' ישעיה — איז א גאון עולם, א גדול

הרור.

ווי שמואל האט'ס דערהערט, האט ער אוועקגעחלש'ט.

אז מהאט אים דערמינטערט, פרעגט אים ר' ישעיה, למאי ער האט גע'חלש'ט.

— אט דער יונגערמאן — קרעכצט שמואל — איז אמאל געווען

מיינער אן איידים און כהאב אים אפגע'גט.

— אויב אזוי, — מאכט ר' ישעיה — אז איר האט געקענט אוועק-

לאזן אזא תכשיט, מעגט איר ווייטער חלש'ן...

✽

954

ר' מרדכי בענעט האט געהאט א טאכטער, וואס איז געווען שווער צו א שידוך. זי איז שוין געווען אן עלטער מיידל און קיין רעכטער שידוך האט זיך אלץ נישט געמאכט.

איינמאל קומט א שדכן צו ר' מרדכי'ן מיט א שידוך פאר דער טאכטער זיינער. פארלויבט דער שדכן דעם חתן, אז ער איז א בחור א יקר, א מושלם בכל המעלות און הויבט אן אויסרעכנען: א למדן מופלג, א חריף א בקי, א דרשן נפלא, א כתבא רבא, א מנגן, אן אומ'ייד — בקיצור, אן אתרוג'ל.

הערט ר' מרדכי אויס די אלע מעלות און חידושי' זיד : אזא מושלם
פאר זיין טאכטער?
— זאגט — בעט ער זיד ביים שדכן — כאטש איין חסרון.
— כיוויים — קוויינקלט זיד דער שדכן — ער האט יא עפעס א
שטיקל חסרון, נאר ס'אי גארנישט.
— וואס, א שטייגער? — פרעגט ר' מרדכי.
— כ'זאג דאך אייד, רבי, — ענטפערט דער שדכן — ס'אי גאר
נישט. נישט כדאי אפילו איבערצוריידין.
— אבער פארט — וויל ר' מרדכי וויסן.
— יא, — מאכט דער שדכן. — אז מ'וויל זאגן, איז דער חתן א
שטיקל שוטה. אבער אחוץ דעם — איז גאלע מעלות.
רעדט ר' מרדכי גארנישט, נעמט א בויגן פאפיר מיט א בלייער און
מאכט אן עיגול. ארום עיגול שרייבט ער אויף אלע מעלות און אין
מיטן — ס'איין ווארט : שוטה.
— נאט, זעט, — זאגט ער צום שדכן — א למדן — און ציט א
ליניע ביזן מיטן — א שוטה; א חריף — און ציט ווייטער א ליניע —
א שוטה; א בקי, א שוטה; א דרשו, א שוטה; א כתבא רבא, א שוטה;
א מנגן, א שוטה; אן אומ'יד, א שוטה...

א

955

ר' יעקביצחק, דער „איד הקדוש“, האט געהאט א רבי'צן א שלעכטם,
אן ארוה. זי פלעגט אים זידלען, שילטן און פארביטערן סילעבן. ר' יעקב
יצחק האט זי תמיד פארשוויגן, קיינמאל נישט געענטפערט מיט קיין
איין ווארט.
איינמאל איז די רבי'צן אף אים שטארק אָנגעפאלן, אים געזידלט
מיט כל'ערליי זלזולים, אים מבזה געווען און געמאכט כאחד הריקים.
ר' יעקביצחק איז ארויס פון זיין גדר און איר געענטפערט עטלאכע
ווערטער.
האט'ס דעם תלמיד זיינעם, ר' שמחה'בונים, זייער פאר'חידושי'ט.
— רבי, — פרעגט ער ר' יעקביצחק'ן — מה יום מ'ומים? וואס
איז עפעס היינט אנדערש?
— כ'וועל דיר זאגן, — ענטפערט אים ר' יעקביצחק. — כ'האב
געזען, אז ס'לעבן עקט זיד איר, וואס זי שרייט, מאכט קולות און מיד
טשעפעט עס נישט. האב איך געמאן מיט איר א חסד און געענטפערט
עטלאכע ווערטער. זאל זי מיינען, אז כ'בין מיד מצעה, און שטילן ס'הארץ
אירס...

די וועלט דערציילט

ר' טבלי, ר' הירש בערלינערס זון, איידער ער איז געווארן רב, איז ער געווען א סוחר, פלעגט פארן קיין לייפסק און קויפן סחורה אף שווערע אלפים. כדרך הסוחרים, פלעגט ער נעמען סחורה אף בארג, קומען א צווייטן מאל, באצאלן פאר די פריערדיקע און ווייטער נעמען אף בארג. אזוי האט ער זיך נוהג געווען כמה יארן.

מיט אים קיין לייפסק פלעגט פארן איינער א סוחר, מנלי. דער מנלי איז געווען א איד אן עושר, א גרויסער סוחר, א יראשמים, א בעל צדקה, נאך אן עס'הארץ און א נחות'דרגא, געשטאמט פון פראסטן יחוס. א טאכטער האט ער געהאט א בתי'חידה. האט ער געוואלט זיך משדך זיין מיט ר' טבליין, נעמען דעם זון זיינעם, ר' לייבלען, פאר אן איידים. האט ער דאך אבער געוואוסט, אז אזא שידוך איז נישט פאר אים. מחמת, ווי קומט ער, אן עס'הארץ און א נחות'דרגא, צו ר' טבליין, וואס א חוץ יחוס עצמו, אליין דער גרויסער למדן, איז ער נאך בער לינער רביס א זון? איז מנלי איינגעפאלן אף אן המצאה.

איינמאל בעת ער איז געקומען מיט ר' טבליין קיין לייפסק, איז ער אוועק צו די לייפסקער סוחרים, מיט וועמען ר' טבלי האט געהאנדלט, און זיי פארטרויט כלומרישט א סוד:

— איר זאלט וויסן זיין, — זאגט ער — אז ר' טבלי האלט זייער שמאל. כבין חס אף אייער געלט...

ר' טבלי קומט צו א סוחר, רעכנט זיך אפ, באצאלט וואס קומט פון פריער, דערלאנגט א רשימה און הייסט זיך געבן נייע סחורה — ווי תמיד. זאגט דער סוחר, אז ער קען ווייטער אף בארג נישט געבן. אזוי א צווייטער, א דריטער. בקיצור, אלע סוחרים, מיט וועמען ר' טבלי האנדלט פון יארן, גיבן אים מער קיין סחורה נישט.

גיט ר' טבלי ארום פאראומערט און פאר'חושביט. ס'קומט אים אויס פארן אהיים מיט ליידיקע הענט און בלייבן אן פרנסה. טרעפט אים אן מנלי:

— וואס מיט אייך, ר' טבלי? וואס זיינט איר אזוי פאראומערט? דערציילט אים ר' טבלי די מעשה.

— אזא רשעות, — מאכט זיך מנלי כלא ידע — אפגעהאנדלט מיט אייך אזויפיל יארן און צום סוף אייך אזוי בא'עולהין. מ'קען אבער — קרעכצט ער — מיט זיי גארנישט מאכן. איר וועט מוזן קויפן סחורה פאר מזומן.

— וואס רעדט איר? — מאכט ר' טבלי — וואו וועל איר קריגן געלט אין א פרעמדע שטאט?

— נישט געדאגהט, — שמייכלט מנלי. — איך וועל אייך געבן געלט וויפיל איר ווילט.

ווערט ר' טבלין ליכטיק אין די אויגן.

— נייערט — רעדט ווייטער מנלי — מיט איין תנאי.

— דהיינו? — פרעגט ר' טבלי.

— איר זאלט זיין — זאגט מנלי — מיין מחותן.

בלייבט ר' טבלי זיצן א געפלעפטער. ער מנלייס א מחותן?

— לאזט מיר — בעט ער זיך אפ — זיך מיישב זיין.

אוועק עטלאכע טעג. ר' טבלי גייט ארום, קלערט אהין, קלערט אהער — ער קען זיך קיין עצה נישט געבן. און דא דארפ'ן שוין באלד פארן אהיים און קיין סחורה קריגט ער נישט און קיין געלט האט ער נישט. איז ער אוועק צו מנלין און געזאגט, אז ער איז מסכים צום תנאי. האט'ן געמאכט א קבלת-קנין, ר' טבלי האט געקראגן געלט, אייני געקויפט סחורה אפ מזומן און ביידע סוחרים, מחותנים, זיינען געפארן אהיים.

אפן וועג האבן זיי זיך אפגעשטעלט אין בערלין און פארפארן צו ר' הירש'ן. ר' הירש האט זיך דערפרייט מיטן זון זיינעם און אז ער האט דערהערט, ווער דער אנדערער סוחר איז, האט ער זיי אפגעגעבן: מזל-טוב! און זיי פארהאלטן אפ שבת.

שבת צום טיש, ר' הירש זאגט תורה, ר' טבלי רופט זיך אפ, מיאז זיך מפלפל — ווי לומדים. מנלי זיצט און שווייגט. פארשטייט ר' הירש, אז דער מחותן איז, נעבאר, אן עס-הארץ.

רופט ער אריין דעם זון אין א חדר מיוחד און האלט אים פיר:

— סטייטש, טבלי, דו זאלסט נישט נעמען פאר לייבלען א בת תלמיד-חכם?

דערציילט אים ר' טבלי אין וואס פאר א מצב ער איז געווען אין לייפסק און אז ער האט קיין אנדער ברירה נישט געהאט. שווייגט ר' הירש.

מוצאי-שבת, נאך הברלה, רופט אריין ר' הירש צו זיך דעם זון מיטן מחותן, לייגט אוועק פאר מנלין סגאנצע געלט, וואס ער האט געגעבן ר' טבלין, אחוץ דעם, חצי נדן קנס — און דער שידוך איז בטל. ווי מנלי האט'ס דערהערט, האט ער אוועקגעחלשט.

— נו, — מאכט ר' הירש — אז די תורה איז ביי אים אזוי טייער, אז ער איז זיך מוסר-נפש אפן שידוך, איז ער ווערט צו זיין מיין מחותן. און אזוי איז דער שידוך געווארן.

א ווילע שפעטער זאגט ר' הירש מיט א שמייכל צו ר' טבלין:

די וועלט דערציילט

— מיכא, דו האסט געמאָן דעם שידוך — האָסטו געדאַרפט געלט.
מיר איז אָבער אַ קשיא אָפן מלאך אין הימל: ער דאַרף דאָך קיין געלט
נישט — ווי פאַלט ער אויס מזונג זיין אזא זיווג?...

957

ר' וועלוועלע, דער ווילנער שטאַט־מגיד, האָט גענומען ר' אליה
דרעטשינער, דעם „עין אליהו“, פאַר אַן איידים. צו די תנאים האָט ר'
וועלוועלע צוגעזאָגט דריי־הונדערט רובל נדן.
נאָך דער חתונה, דערמאָנט ר' אליה דעם שווער, אַף אַן איידעלן
אופן, פאַרשטייט זיך, מכחין נדן, וואָס ער האָט אים צוגעזאָגט.
— אזוי? — מאַכט ר' וועלוועלע — ווילסט טאַקע דעם נדן? האָסטו
דאָך מיך אינגאַנצן אָפגענאַרט!
קומט אים ר' אליה אָן:

— וואָס מיינט איר, שווער? אַז כווייל דעם נדן, האָב איך אייד
אָפגענאַרט?

— פאַרשטייטו מיך, — שמייכלט ר' וועלוועלע. — ווייסט'אָד,
איך בין אַ מגיד. דער דרך פון אַ מגיד איז, באַטעמען זיינע רייד מיט
אַ זיסן משל, דערציילן אַ מעשה פלא, אַ טשיקאוועס — צוציהען דעם
עולם. אַ קלוגער פאַרשטייט, אַז די משלים מיט די מעשות, וואָס דער
מגיד דערציילט, זיינען במציאות קיינמאָל נישט געווען, לאַ היו דברים
מעולם, זיינען פשוט אויסגעטראַכטע. אַ שוטה מיינט, אַז וואָס דער מגיד
זאָגט, איז דברים כהויתם, איז במציאות טאַקע אזוי.

— בעת — פירט אויס ר' וועלוועלע — כּהאָב דיר צוגעזאָגט דריי־
הונדערט רובל נדן, האָב איך מיך פאַרלאָזן אַף דיר, אַז דו האָסט שכל
און וועסט פאַרשטיין, אַז דאָס איז מגידישע זאַנאַכץ. מהמת ווי קומט
צו מיר במציאות דריי־הונדערט רובל? אַז דו מאָנסט מיר אָבער דעם
נדן, ביזטו דאָך פון יענע, וואָס מיינען, אַז וואָס דער מגיד זאָגט, איז
דברים כהויתם — האָסטו דאָך מיך אינגאַנצן אָפגענאַרט!...

958

ר' אייזל חריף איז אַמאָל געקומען קיין ווילנע דרוקן זיינעם אַ חיבור.
איז ער אַוועק צו שמואל־יוסף פּין, וואָס האָט געהאַט אַן אייגענעם דרוק,
וואו ער האָט געדרוקט דעם „הכרמל“ און מושווה געוואָרן מיט אים כך
וכך פאַרן דרוקן. פּין איז געווען אַ מוקיר רבנן, אַנג איז דרוקן אַ ספר
פּון אזא גאון ווי ר' אייזל אַ פּרום פאַרן דרוק — האָט ער ר' אייזלען
גערעכנט אַ וואָלוועלן מקח.

איז דערפון געוואויר געווארן פינס ווייב, אן אשת-חיל, וואָס האָט געפירט דעם דרוק, מחמת פּין אַליין איז תמיד געווען פאַרנומען מיט זיינע ספרים און מיט קהלישע ענינים. לויפט זי אַרײַן אין חדר, וואו ר' אייזל מיט פינען זיינען געזעסן און הויבט אָן מאַכן קולות אַפּן מאַן, למאי ער מישט זיך אין זאַכן, וואָס ער ווייסט נישט; זי האָט די דעה און זי וועט נישט דרוקן דעם ספר פאַר אַזאַ מקח.

גיט ר' אייזל אַף איר אַ קוק און מאַכט צו פינען:

— הערמ, ר' שמואל-יאָסל, אַ כלל איז, אַז אַ ווייב איז, וואָס דער מאַן איז. איז דער מאַן אַ רב — איז סווייב אַ רביצן. איז דער מאַן אַ שוחט — איז סווייב אַ שוחט'קע. אַז איר זיינט אַ „כרמל“, דאַרף אַייער ווייב זײַן אַ „כרמלית“ — צום סוף איז זי גאַר אַ „רשות-הרבים“...

✽

959

ר' משה ווילקאָמער, ר' אייזל חריפים זון, פלעגט זאָגן:
אַמאָליקע יאָרן, אַז אַ איד האָט געהאַט אַ טאַכטער אויסצוגעבן, האָט ער געזוכט אַן איידים, אַ בן-תורה, אַ יראשמים. היינטיקע צייטן, אַז אַייער דאַרף טאָן אַ שידוך מיט אַ טאַכטער, זוכט ער אַן איידים, אַ ברױט געבער. נעמט ער אַן איידים, וואָס גיט דער טאַכטער ברויט אפילו אום פסח...

✽

960

אַ איד, אַ סוחר, איז, לאַ עלינו, גערירט געוואָרן פון זינען. אַזוי איז ער געווען כאחד האדם, גערעדט ווי אַ ברדעת, נאָר ער האָט געהאַט זיינע אַיינריידענישן, ווי די טבע פון אַ געריטן. סווייב זיינס האָט געזען, אַז דער מאַן אירער איז נישט ביים זינען, האָט זי ביסלאַכווייז אַריינגענומען די עסקים אין אירע הענט, ביז זי איז געוואָרן די גאַנצע משאָזמתניצע, גענומען געלט, געגעבן געלט און אַליין געפירט דעם מאַנס עסקים.

אַוועק אַ צייט און דעם סוחר איז אַלץ נישט בעסער געוואָרן. האָט סווייב אָנגעהויבן אַיינמענהן מיט אים אַף כל-ערליי אופנים, ער זאָל זיך לאָזן פירן צו ר' דוד'ל טאַלנער. ער האָט אָבער נישט געוואָלט הערן און זען. ער איז געזונט און דאַרף נישט קיין רביים. סווייב האָט אים אָבער נישט אָפּגעלאָזן, געהאַלטן אין איין ריידן, אַז ער מוז פאַרן צו ר' דוד'ל טאַלנער.

אַיינמאַל זאָגט ער צום ווייב:

די וועלט דערציילט

— דו וויסט, אז דו ביזט משוגע. דו האסט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאפ, אז איך בין משוגע, בעת איך בין קלאר ווי אלע קלארע.

— ווייסטו וואס? — זאגט אים סווייב — פיר מיך צו ר' דודלען. לייגט זיך אים דער ענין אפן שכל און ער איז מסכים.

פארן זיי ביידע אַוועק צו ר' דודלען.
געקומען קיין טאלנע, פארפארן זיי אין אן אכסניא, הייסן שמעלן דעם סאמאווואר, ווי סוחר'ישע מענטשן. אָפּגעטרונקען טיי, זאָגט דער סוחר צום ווייב:

— כוועל זיך אַרויסכאַפּן אַף אַ וויילע אין גאַס, כּי קום שוין צוריק. לאַזט זי אים גיין.

גיט ער אַוועק אין טאַלנער הויף און קומט תּיכּף אָן צו ר' דודלען.
— רבי, — זאָגט ער — כּיבין דאָ געקומען צו אַיך מיט'ן ווייב מיינעם. זי איז, לאַ עלינו, גערירט. אַזוי רערט זי ווי אַ ברדעת, נאָר זי האָט זיך אַריינגענומען אַ משוגעת אין קאַפּ, אז איך בין משוגע. כּוועל דאָ באַלד זיין מיט איר, וויל איך דער רבי, זאָל געזונט זיין, זאָל קודם וויסן וואָס איר מחלה איז.

און ער לויפט אַוועק צוריק אַף דער אכסניא.

אַ וויילע שפּעטער קומען ביידע, דער מאַן מיט'ן ווייב, צו ר' דודלען.
— רבי, הייליקער, — וויינט זיך סווייב פּאַנאַנדער — אַן אומגליק האָט אונז געטראָפּן, מיין מאַן איז גערירט געוואָרן.
דער מאַן שטייט אָן אַ זייט, ווינקט צו ר' דודלען און ווייזט מיטן פינגער אַפּן שטערן.

ר' דודל קוקט פון מאַן אַפּן ווייב, פון ווייב אַפּן מאַן און ווייסט נישט ווער איז דאָ דער משוגענער און ווער דער קלאַרער.
— גיב מיר — זאָגט ער צום מאַן — ח"י קערבלאָד אַ פּדיון.
— גיב אַהער סיגעלט — בעט דער מאַן ביים ווייב.
— נו, — מאַכט ר' דודל — אַז זי האָט די קאַסע, ביז טו משוגע...

✽

961

סאַניע, ר' יהושע-לייביס ווייב, די בריסקער רבי'צו, איז געווען אַ למדנית און אַ חכמת — אַן אשת-חיל.
איינמאָל פרעגט זי ר' יהושע-לייבן:

— זאָג מיר, פאַרוואָס האָט מען מתקן געווען די ברכה „שלאַ עשני אשה“? איז דער וואַסערטרענער, וואָס איז אַ בור דאָררייטא, קען קיין שייטל עברי נישט, חשוכיער פאַר מיר, נאָר דערפאַר וואָס ער איז אַ מאַנזביל?

— פארשטייטו מיך, — ענטפערט ר' יהושע־לייב. — איטלאַכער מאַנזביל מאַכט די ברכה אָפּ זיין אשה. דער רב — וואָס ער איז נישט ווי זיין רביצין; דער וואַסערטרעגער — וואָס ער איז נישט ווי זיין וואַסערטרעגערקע...

✽

962

חיים־זעליק סלאַנימסקי איז אין דער יוגנט, איידער ער איז געוואָרן מפורסם, געווען אַן אַרימאָן, אַן אביון און געלעבט אין גרויס דחקות. איינמאָל איז ער געזעסן פאַרטיפט, אויסצוגעפינען אַ נייעם שטערן, וואָס די חכמיי־תכונה האָבן געזוכט. איז סווייב צוגעגאַנגען צו אים און געבעטן עפעס געלט אָפּ דער הוצאה.

— דו ווייסט'אָך — זאָגט ער — אַז כּהאַב נישט. — חיים־זעליק, — הויבט אָן סווייב מיט אים אַינצו־טענהן — וואָס וועט זיין דער תכלית? ווי לאַנג וועלן מיר זיך אַזוי פּלאַגן, לעבן אין נויט און אין דחקות?

— האָב געדולד, — זאָגט סלאַנימסקי. — לאַמיד נאָר אַקאַרשט געד פינען דעם שטערן, וועט אונז שוין קיין פרנסה נישט פעלן. — יאָ, — מאַכט סווייב — דו וועסט גיכער געפינען צען שטערן אַפּן הימל, איידער איין רובל אָפּ דרערד...

✽

963

דער גרויסער אידישער פּילוסוף משה מענדלסאָן איז, כידוע, געווען אַ בעל־מום, געהאַט אַ הויקער, וואָס האָט אים געמאַכט זייער מיאָוס. סווייב זיינס איז געווען אַ גרויסע יפת־תואר און אַ גביר־אדירס אַ טאַכטער.

ווי אַזוי מענדלסאָן איז צוגעקומען צו אַזאַ שידוך, איז די מעשה אַזוי געווען:

מענדלסאָן איז אין דער יוגנט געווען אַ לערער ביים בערלינער גביר גוגנהיים. איז אים געפעלן געוואָרן גוגנהיימס שיינע, געראַטענע טאַכטער. זי האָט אָבער אָפּ אים נישט געוואָלט קוקן, מחמת זיין הויקער. איינמאָל, בעת זיי זיינען ביידע געבליבן אַליין, געזעסן און געד שמועסט, מאַכט צו איר מענדלסאָן:

— גלויבט איר, פּריילן, אין זיווג מן השמים, אַז אַ מענטשנס זיווג איז באַשערט פון הימל?

— יאָ, — ענטפערט זי — כּיגלויב.

— וועל איך אײך — זאָגט מענדלסאָן — דערצײלן אַ מעשה:

די וועלט דערציילט

פערציק טעג איידער ס'קינד ווערט געבוירן, — זאגן אונזערע חכמים — רופט'ן אויס אין הימל: „כת פלוני לפלוני“, יענעם און יענעם טאכטער איז יענעם און יענעם באשערטע. אז כיהאב געהערט ווי דער מלאך האָט אויסגערופן: בת גוגנהיים למשה מענדלסאָן, בין איך גע-ווען טשיקאָווע און פרעג דעם מלאך:

— ווי וועט מיין באשערטע אויסזען? וועט זי זיין אַ יפתתואר?
— ניין, — זאָגט דער מלאך. — אַ פאַרזעעניש, אַ בעל־מום, מיט אַ

הויקער.

האָט מיין באשערטערס צער מיך פאַרנומען ביים האַרצן און כּוֹזָג

צום מלאך:

— גיי צום באשעפער און זאָג אים, אַז איך וויל ליבערשט נעמען

דעם הויקער אַף מיינע פלייצעס און זאָל מיין באשערטע זיין שיין און אַז אַ מום...

דאָס האָט גענומען דעם גבירים טאכטער און זי האָט זיך פאַר-

קנס'ט מיט מענדלסאָנען.

קליין און גרויס

964

ר' העשעלע האָט אינגלוייז אַרויסגעוויזן גרויס פּקהות.

איינמאָל, ביים טיש, זעט העשעלע, אַז מ'דערלאָנגט מיטן פלייש

אַ פעטן מאַרכביין.

— מיר דעם ביין! — שרייט העשעלע.

— מיר דעם ביין! — שרייט ששוועסטערל זיינס, שרה־לע.

— רוהיק, קינדער, — זאָגט דער טאָטע. — לאַמיר הערן וועמען

קומט דער ביין.

— מיר קומט דער ביין, — זאָגט שרה־לע. — שישטייט בפירוש:

„ולשרה בן“ (ביין).

— גערעכט, — זאָגט דער טאָטע און גיט איר דעם ביין.

דערט העשעלע קיין וואַרט נישט, גיט דער שוועסטער אַ פאַטש און

רייסט אַרויס פון איר דעם ביין.

הויבט זי דאָ אַן וויינען.

— אָט דאָס — זאָגט העשעלע — קומט דיר.

— העשל! — בייזערט זיך דער טאָטע — וואָס איז דאָס?

— זי האָט נישט ריכטיק געזאָגט, — מאַכט העשעלע. — ס'שטייט
נישט „ולשרה בן“, נאָר: ולשרה בן (וויין)...

א

965

איינמאָל, ערבישבת, זאָגט דער טאַטע צו העשעלען:
— העשעלע, גיי בריינג וויין אָף קידוש.
נעמט העשעלע ס'קידוש-פלעשל, שטייט און וואַרט.
— וואָס וואַרטסטו? — פרעגט אים דער טאַטע.
— אָף געלט, — זאָגט העשעלע.
— אזוי? — מאַכט דער טאַטע — אַ קונץ איז צו בריינגען וויין
פֿאַר געלט, זיי אַ בריה און בריינג וויין אַן געלט.
גייט העשעלע אַזעק, זאַמט זיך אַ וויילע, קומט צוריק מיטן לידיקן
פלעשל און זאָגט צום טאַטן:
— דאָ האָסטו אָף קידוש.
— העשעלע, — זאָגט דער טאַטע — ס'פלעשל איז דאָך לידיק.
— אזוי? — מאַכט העשעלע — אַ קונץ איז צו מאַכן קידוש מיט
וויין, זיי אַ בריה און מאַך קידוש אַן וויין...

א

966

ר' נפתלי ראָפשיצער איז אַמאָל געקומען קיין זאַכאָוו, אַ ישוב לעבן
מעליץ. אַפֿן ישוב האָבן דאָרט געוואוינט צען אידן. האָבן זיי געהאַט אַ
שול און אַ בית-עולם.
ר' נפתלי איז אַרויס אין גאַס, טרעפט ער אַן אַ קליין אידיש מידל.
— זאָגזשע מיר, מיין קינד, — פרעגט איר ר' נפתלי — צו וואָס
דאַרפט איר אי אַ שול, אי אַ בית-עולם. ממה נפשך, וועלן אַלע לעבן
און סיועט זיין אַ מנין צום דאוונען, דאַרפֿן דאָך קיין בית-עולם נישט.
וועט, חלילה, איינער שטאַרבן, וועט דאָך קיין מנין נישט זיין, דאַרפֿן
קיין שול נישט.
— דעם בית-עולם — ענטפערט ס'מיידעלע — האַלטן מיר פֿאַר
פרעמדע...

א

967

ר' אליהיים לאָרזשער האָט נאָך קינדווייז אַרויסגעוויזן גרויס חכמה.
די פריצים, וואָס פלעגן קומען צו זיין טאַטן, ר' משה'ן, האָבן האַלט
געהאַט צו שמועסן מיטן קליינעם אליהיים'מקען און אַנקוועלן פון זיין
חכמה.

די וועלט דערציילט

בעת ער איז געווען א קינד פון א יאָר פינף, פרעגט אים אַמאָל אַ פּרײַץ:
— זאָגזשע מיר, וואו ווילסטו זיין: אין גיהנם, צי אין גן־עדן?
— ווער — פרעגט סײַאנגל — איז אין גיהנם און ווער איז אין גן־עדן?
— אין גן־עדן — שמייכלט דער פּרײַץ — זיצן נאָר פּרײַצים, אין גיהנם זיינען אַלע אידן.
— אויב אַזוי, — מאַכט דער קליינער אליה־חיימקע — וויל איך בעסער זיין אין גיהנם מיט אידן, אידער מיט פּרײַצים אין גן־עדן...

דער ליבער שבת־קודש

968

פאַרן גאון האָט אַמאָל די אירישע קהלה אין ווילנע געהאַט אַף זיך אַ שווערן משפּט פון מלוכה. האָט קהל אויסגעריכט אַ נכבד פון שטאָט, ער זאָל פאַרן קיין וואַרשע זיך משתדל זיין.
אַז דער נכבד איז צוריקגעקומען, איז ער אַרײַן צום גאון און אים דערציילט, אַז ער האָט, ב"ה, מצליח געווען און געפּוועליט, אַז דער משפּט זאָל בטל ווערן. און ער בלייבט אַ ווײלע זיצן זייער פאַרדאָנהײט.
— וואָס — פרעגט אים דער גאון — זיינט איר אַזוי פאַרדאָנהײט?
— רבי, — קרעכצט דער נכבד — כּיבין מיר פאַר אײך מודה ומתודה, אַז לטובת דעם ענין האָב איך אײן מאָל געמוזט מהלל־שבת זיין.
— אַף דעם דאָנהײט איר? — זאָגט דער גאון — אויב איר ווילט, גיב איר אײך אַוועק מיינעם אַ שבת...

✽

969

דער רבי ר' אלימלך פלעגט ערב־שבת אַרומגיין און צוהאַלטן די אויערן.
— כּיהער שוין, — פלעגט ער זאָגן — ווי דער שבת קומט אָן...

✽

970

ביים רבין ר' אלימלך איז ערב־שבת נאָך האַלבן טאָג שוין געווען אינגאַנצן שבת־דיק. די קדושה פון שבת האָט זיך געשפּירט אין אַלע ווינקעלאַך.

דער ליבער שבת-קודש

די בני-בית מיט די משרתים האבן אלע ארבעטן געמוזט אפמאָן ביז אַ האַלבן טאָג. טאַמער האָט איינער עפעס געמאַן נאָך האַלבן טאָג, איז אים געפאַלן פון די הענט...

אָ

971

דער עולם מקורבים פלעגט זאָגן:
— ביים רבין ר' אלימלך שפירטין שוין מיטוואַך דעם טעם פון

שבת...

אָ

972

ר' נטע אַוורוטשער האָט זיך נוהג געווען, אַז שבת פלעגט ער אַ גאַנצן מעת-לעת נישט שלאָפן.

ער פלעגט אזוי זאָגן:

— דער מלך נאַפּאָליאָן האָט קיינמאַל בייטאַג נישט געשלאָפן. מחמת, האָט ער געזאָגט, בעת ער שלאָפט איז ער דאָך קיין מלך נישט, איז אַ שאָך צו פאַרשלאָפן די מלוכה. ס'אייגענע איז דאָך אַ שאָך צו פאַר-שלאָפן דעם שבת...

אָ

973

מהאָט אַמאַל דערציילט ר' עקיבא אייגערן אַה איינעם אַ אידן, אַז ער איז געפאַרן אום שבת מיט דער באָן.

— אזוי? — מאַכט ר' עקיבא אייגער — לאַ די וואָס ער איז אַ מחלל-שבת, איז ער נאָך אַ גנב איד.

— אַ גנב? — חידושי זיך דער עולם — וועמען האָט ער דאָ באַ-גנבעט?

— מלוכה, — שמייכלט ר' עקיבא אייגער. — ער האָט נישט געדוממען קיין בילעט פאַר די צוויי מלאכים, וואָס באַלייטן אים...

אָ

974

ר' וועלוועלע, ווילנער שטאַט-מגיד, איז אַמאַל, שבת נאָכן עסן, געגאַנגען אין גאַס. זעט ער אַ חברה יונגעלייט זיצן און טרינקען זויער-מילך. אַז די חברה האָבן דערזען דעם שטאַט-מגיד, האָבן זיי זיך אַביסל פאַרשעמט.

— רבי, — רופט זיך אָפּ איינער — עס זאָל אייך נישט חידושין, וואָס מיר טרינקען זויערמילך תיכה נאָכן טשאַלנט. דאָס טוען מיר פאַר אַ רפואה. אַ דאָקטער האָט געהייסן.

— יאָ, — מאַכט ר' וועלוועלע — דער אויבערשטער ניט תמיד די רפואה פאַר דער מכה. איצט, אַז איר האָט שוין די רפואה, פעלט אייך נאָר די מכה...

ר' זלמן פויזנער, ווארשעווער רב, האט נישט געהאלטן פון חסיד'י שער איבערפרומקייט; נישט געקענט פארטראגן די, וואס מאכן חסיד'י שיעוריות און קנייטשן זיך פאר לייטן.

בעת ער האט געוואוינט אפן ישוב, אפן גוט זיינעם אין קוכאר, האט אמאל א חסיד ביי אים געהאלטן שבת. פאר שבת פרעגט דער חסיד ר' זלמניען מיט חסיד'ישער פארפרומטקייט:

— וועט איר דא, אפן ישוב, האבן פיש אף שבת?

— און אז נישט קיין פיש? — מאכט כלומר'ישט ר' זלמן.

— א, — קרעכצט דער חסיד — לויט ספרי-חסידים ליגט א גרוי-

סער סוד אין עסן פיש אום שבת.

— האט קיין יסורים נישט, — זאגט אים ר' זלמן. — ס'וועט, א"ה,

זיין פיש אף שבת.

פרייטאגנאכטס, ר' זלמן זעצט זיך צום טיש מיט די בני-בית, מיט אלע אורחים, גיטן איטלאכן א שיינעם חלק פיש. דעם חסיד גיטן א קליין פישל א גאנץ. חידושי'ט זיך דער חסיד: וואס איז ער ערגער פון אלעמען? רעדט אבער קיין ווארט נישט. דרד-ארץ. שבת אין דער פרי — ווייטער ס'אייגענע. אלע ביים טיש קריגן גרויסע שטיקער פיש, דער חסיד קריגט א קליין פישל א גאנץ. דער חסיד עסט און האט גרויס עגמת-נפש, למאי איז ער ערגער פון אלעמען.

פאר שלש-סעודות קען זיך שוין דער חסיד נישט איינהאלטן, גייט צו צו ר' זלמניען און פרעגט אים:

— זאגט מיר, ביבעט איר, למאי האטן מיר נעכטן און היינט צו

די פיש אויסגעטיילט פון אלעמען ביים טיש?

— כ'וועל דיר זאגן, — ענטפערט אים ר' זלמן. — אלעמען האטן

געגעבן פיש צום עסן. דו האסט דאך געוואלט פיש בלויז מחמת'ן סוד,

היינט גיי ווייס: אין וואסער חלק ליגט דער סוד? האטן דיר געגעבן

א גאנץ פישל מיט'ן סוד...

✽

ר' יאשע-בער בריסקער האט אמאל, אין וועג, געהאלטן שבת אף אן אכסניא. צו שלש-סעודות זיינען גראד אויסגעגאנגען די חלות אין דער אכסניא און ס'איז נישט געווען קיין לחם משנה פאר ר' יאשע-בערן. איז'ן געלאפן קריגן חלות. זיצט ר' יאשע-בער און ווארט.

— רבי, — רופט זיך אפ איינער פון די אורחים — מיר ווייסן

דאך, אז מ'קען יוצא זיין שלש-סעודות מיט תורת אויך. היינט מה

דער ליבער שבת-קודש

רעש? זאגט אונז א שטיקל תורה, וועט איר יוצא זיין מיט שלש-סעודות און מיר וועלן הערן א גוט שטיקל תורה.
— גערעכט זיינט איר, — מאכט ר' יאשע'בער. — כ'האב אָבער מורא, טאָמער וועט איינער מ'יין תורה אָפּווענדן, וועל איר בלייבן אי אָן תורה, אי אָן שלש-סעודות...

✽

977

ר' משה'יצחק, דער קעלמער מגיד, האָט געהאַט א ווערטל אין זיינע דרשות:
— אַ האָן האָט אַ קאַם און קאַמט זיך נישט אום שבת. אַ שניידער-יונג האָט נישט קיין קאַם און קאַמט זיך יא אום שבת...

✽

978

דער העברעאישער משורר אד"ם הכהן איז געווען ידוע פאר אַ קל שבקלים, אַן אפיקורס גמור.
איינמאָל איז ער געווען פאַרבעטן ביי איינעם אַף שבת. פרייטאָג צונאַכטס, צום טיש, לייגט'ן פאַר אים צוויי חלות אַף קידוש. אד"ם הכהן מאַכט קידוש און צו דער המוציא קאַרבט ער אָן מיטן מעסער אַ חלה, ווי דער דין. פאַרטיק געוואָרן מיטן קידוש און ער נעמט איינ-שניידן די חלה, געפינט ער כלומרישט נישט דעם קאַרב. נעמט ער ס'ברענעדיקע ליכט פון לייכטער, טראַגט-צו צו זיך און זוכט דעם קאַרב אַף דער חלה...

✽

979

ראובן'אשר ברודעס איז נאָך אין דער ישיבה נתחמץ געוואָרן און בשתיקה געטאָן וואָס מיטאָר נישט.
איינמאָל האָט'ן אים מיט נאָך צוויי חברים, ישיבה-בחורים, געכאַפט רויכערן אום שבת. האָט'ן זיי אַלע דריי געבראַכט צום ראשי-ישיבה.
— שייגען, יונגאָטש, — שרייט דער ראשי-ישיבה אַף איינעם — מחלל-שבת זיין?
— רבי, — פאַרענטפערט זיך יענער — כ'האב פאַרגעסן אַז ס'אי שבת.
— און דו, הפקר-יונג? — נעמט זיך דער ראשי-ישיבה צום צווייטן.
— רבי, — זאָגט יענער — כ'האב בעת-מעשה פאַרגעסן, אַז מיטאָר שבת נישט רויכערן.
— און דו, פושע-ישראל, — שרייט דער ראשי-ישיבה מיט כעס אַף ברודעסן — דו האָסט אויך פאַרגעסן?

די וועלט דערציילט

— יא, רבי, — זאגט ברוידעס — כ'האב פארגעסן.
— וואס האסטו פארגעסן? — ליארעמט דער ראשישיבה.
— כ'האב פארגעסן — שמייכלט ברוידעס — פארהיינגען ס'פענ'

סטער...

א

980

מ'איז אמאל, שבת, געקומען צו ר' חיים זאנענפעלד, ירושלימער רב,
און אים דערציילט, אז ביי יענעם און יענעם האט מען געמאכט פייער
און מקאכט אום שבת. טוט ר' חיים אז די זשופיצע מיטן שטריימל
און לויפט תיכה אהין. — חילול שבת!
ווי מ'האט דארטן געזען ר' חיים גייט, האט'ן פארלאזן ס'פייער
און אלץ מבער געווען.
ר' חיים לויפט אריין האסטיק אין יענער שטוב, קוקט זיך ארום אין
אלע זייטן און געפינט גארנישט.
— פע, רבי, נישט שוין, — זאגט מיט תרעומות דער בעל-הבית —
אריינלויפן צו יענעם אין שטוב, נישט אנקלאפן. גארנישט מעשה דרד-
ארץ.
— כוועל אייד זאגן, — מאכט ר' חיים. — כ'האב געהערט, אז ביי
איך ברענט, בין איד געלאפן ראטעווען. און בעת מ'לויפט ראטעווען,
וויסט איר דאך, זיינען אלע נימוסים פון דרד-ארץ אז א זייט...

די דאזיקע נאכט פון פסח

981

אין פראג איז געווען א כומר, פלעגט ער תמיד האבן זוכחים מיט
ר' יונתן פרעגער אין ענינים פון אמונה. דער כומר פלעגט בריינגען
ראיות, אז די נוצרישע אמונה איז אמת און ר' יונתן פלעגט די ראיות
אפשלאגן און אויפווייזן, אז די אידישע אמונה איז אמת.
איינמאל זאגט דער כומר צו ר' יונתן:
— לאמיר זיך אמאל בייטן מיט די טענות. איך וועל האלטן פאר
דער אידישער אמונה און דו — פאר דער נוצרישער.
— רעכט — איז ר' יונתן מסכים.
— זע, — הויבט אז דער כומר. — אידן פראוון דעם יום-טוב פסח,
זיינען זיי געווען קנעכט ביי פרעה'ן אין מצרים און ארויס מעברות

די דאזיקע נאכט פון פסח

לחרות. אבער ווי קומען גוים האבן א יום־טוב פסח? ס'ארא שייכות
האבן זיי מיט יציאת־מצרים?
— ניין, — ענטפערט ר' יונתן. — גוים האבן א גרויסן שייכות
צו יציאת־מצרים. ווען אידן וואָלטן נישט אַרויס פון מצרים, וואָלטן
גוים קיין נאָט נישט געהאַט...

✽

982

ר' יונתן פרעגער, בעת ער איז געווען אַ אינגל, האָט אַמאָל, פסח
צום סדר, אַרניסגעגנבעט דעם אפיקומן און האָט בשום אופן נישט
געוואָלט אָפגעבן, ביז דער טאַטע האָט אים צוגעזאָגט, לאַזן מאַכן פאַר
אים אַ ניי מלבוש.

אַ ער האָט אָפגעגעבן דעם אפיקומן, זאָגט אים דער טאַטע:
— אַצונג, יונתל, קריגסטו נישט קיין חלק אפיקומן, ביז דו וועסט
מיר מיין הבטחה מוחל זיין.

— זע, טאַטע, — ווייזט אים דער קליינער יונתן — כּיהאָב שוין
מיין חלק אפיקומן אַליין גענומען...

✽

983

ר' לוי־יצחק באַרדיטשעווער האָט זיך נוהג געווען, אַז פסח צום
סדר, בעת ער האָט געזאָגט „מצה זו“, פלעגט ער כאַפן די מצה מיט אַזאַ
התלהבות, ווי איינער איז זיך מיט עפעס מחיה: א, א, א, „מצה זו“...
פון גרויס התלהבות פלעגט ער אַרונטערקריכן אונטערן טיש, אַראַפֿ
שלעפן ס'טישטוד, איבערקערן די קערה מיט די כּוסות, מיט די מצות,
אַז מ'האָט געמוזט פון סיני גרייטן דעם טיש.

איינמאָל איז ער געווען פסח ביי ר' ברוך מעושיכוזשער. ר' ברוך
איז געווען אַן איסטנים און אַ קפּדן.

פאַרן סדר זאָגט ר' לוי־יצחק צו ר' ברוכין:

— ר' ברוך, סערדצע, כּווייל זיצן פון אַנדערן זייט טיש.

האָט ר' ברוך מסכים געווען. מחמת ער האָט געוואוסט ר' לוי־יצחק'ס
דרך, נאָר אַליין זאָגן אים האָט ער נישט געוואָלט.

האַטן צע'סדר'ט דעם טיש אין דער ברייט. איז ר' ברוך געזעסן
פון איין ענר טיש און ר' לוי־יצחק — פון אַנדערן.

צום ערשטן כּזית מצה איז ר' לוי־יצחק אַריין אין אַזאַ התלהבות,
אַז ער איז אַרויפגעשפרונגען אַפן טיש, איבערגעקערט די קערות, מיט
די כּוסות, מיט הכל שבהכל...

ר' יהושע־לייב בריסקער האָט געהאַט אַ רביצין אַ למדנית און אַ חכמת, סאַניע. פֿלעגט ר' יהושע־לייב האָלט האָבן זיך ווערטלען מיט איר.

איינמאָל, צו בדיקת־חמין, מאַכט ער צו דער רביצין זיינער:
— שוין מבער געווען, ב"ה, אַלע חמין, אַחוץ דעם איין חמין —
און ווייזט אָן אַף איר.
— האָסט אַ טעות, — ענטפֿערט די רביצין. — דער חמין דאַרף
קוין ביעור נישט האָבן, מחמת דער טאַטע האָט מיך שוין לאַנג פֿאַר־
קויפט צו אַ גוי...
א

ר' יחיאל־מיכל נאַוואַרעדקער, אַז מיפֿלעגט אים קומען פרעגן אַ
שאלה שביעי של פסח, פֿלעגט ער מיט כל־ערליי תירוצים אַפֿלייגן די
שאלה ביז נאַכט און ביינאַכט פֿסקנען כשר.

א

ר' עקיבא אייגער איז אַמאָל, אין ספיר־ה־ציט, געקומען קוין וואַרשע.
האָבן אים די ראשי־קהל פֿאַרבעטן אין ראַבינער־סעמינאַר, ער זאָל פֿאַר־
הערן די תלמידים, וואָס לערנען זיך אַף רבנות.
ר' עקיבא אייגער פֿאַרהערט די תלמידים אין לערנען, אין אידיש־
קייט — זיינען זיי, נעבאָד, זייער ווייט דערפֿון.
— קענט איר חשבון? — פרעגט ער זיי.
— יא, אודאי, — כאַפֿן זיך אַלע אַרויס.
— טאָ זאָגט־זשע מיר, — מאַכט ר' עקיבא אייגער — וויפֿיל האָבן
מיר היינט אין ספירה? ...

בין המצרים

ר' נפתלי ראַפשיצער האָט שטאַרק פיינט געהאַט עצבות, איז תמיד
געווען בשמחה.
אין די דריי וואָכן, בעת דער עולם פֿלעגט בייטאָג אַפֿריכטן חצות
אין שול, מיט בכיות, מיט יללות, פֿלעגט ר' נפתלי אַרומניין אין פֿאַליש
און אונטערזינגען פֿאַר זיך:
„והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם...“

ר' לוי־יצחק בארדיטשעווער איז אמאל ערב־תשעה־באב פארנאכט, נאך דער סעודה המפסקת, צוגעפאנגען צום פענסטער און ארויסגעקוקט אין דרויסן. אוועק א היפשע וויילע — ר' לוי־יצחק שטייט נאך אלץ ביים פענסטער און קוקט, לייגט אלע מאָל צו דעם אויער, ווי ער וואַלט וועלן עפעס הערן פון ווייטן.

דערווייל איז געוואָרן שפעטלאַך. דער עולם אין שול וואַרט אַפן רב מיט מעריב און מיט קינות און דער רב איז נישטאָ. שיקט'ן דעם שמש אים רופן.

קומט אַריין דער שמש און זאָגט אין דער שטיבל :

— רבי, דער עולם וואַרט...

— יאָ, — גיט זיך ר' לוי־יצחק אַ כאַפּ מיט אַ קרעכץ — נישט

געקומען משיח, דאַרפֿן גיין זאָגן קינות...

✽

אין לאַדזש, ווי אין כמה גרויסע אידישע קהלות, איז געווען אַ גרוי־סע תלמוד־תורה, וואו די קינדער האָבן געלערנט אַ גאַנצן טאָג און האָבן אויך געקראָגן צו עסן.

איינמאָל איז געווען אַ שווער יאָר אין לאַדזש, פרנסה איז געווען געשלאָגן, האָט די תלמוד־תורה געהאַט אַ דוחק אין געלט. האָבן די גבאים אָנגעהויבן שפּאַרן, מקמץ זיין אין דער הוצאה. אַז ס'איז געקומען די ניין טעג איז ביי זיי געבליבן, די קינדער זאָלן אַ גאַנצע וואָך קיין פלייש נישט קריגן. אי מוועט כלומר־שט אָפּהיטן דעם די, אי מוועט אייני־שפּאַרן עטלאַכע רובל.

איז ר' אליה־חיים דערפון געוואויר געוואָרן. שיקט ער רופן דעם אויבער־גבאי, אַ איד אַ גביר, אַז עסקן אין שטאַט. קומט יענער תיכה צו גיין. דער רב רופט.

— איר ווייסט, — זאָגט ר' אליה־חיים — אַז מיר האָבן היינט די ניין טעג, זאָג איך איך בפירוש, אַז ס'עסן, וואָס די תלמוד־תורה־קינדער קריגן היינט, טאָרן זיי אין מויל נישט נעמען.

— זאָלט איר געזונט זיין, רבי, — ווערט דער גבאי האַפּערדיק. — מיר זיינען, היללה, נישט קיין גוים. מיר ווייסן, אַז היינט איז די ניין טעג, גיבן מיר נישט די תלמוד־תורה־קינדער קיין פלייש.

— אַט דאָס מיין איך טאַקע, — מאַכט ר' אליה־חיים. — ס'ביסל מילכיקס, וואָס איר גיט די תלמוד־תורה־קינדער, טאָרן זיי אין מויל נישט נעמען. שוואַכע קינדער, לערנען אַ גאַנצן טאָג, מוזן זיי עסן אַ שטיקל פלייש...

די וועלט דערציילט

ניסן ראָזנמאַל האָט געשימט אין גאַנץ ליטע פאַר אַ גרויסן אפיקורס, אַ מומר להכעיס. אַז ער האָט געקענט אַ פרומן אידן אָפטאָן אַ שפּיצל, אים אונטערשטעלן אַ פּיסל, יענער זאַל טאָן אַן עבירה, איז עס געווען ביי אים אַן עולם ומלואו. אַמאָליקע אפיקורסים.

געווען איז ניסן אַ איד אַ גביר, אַ גרויסער פּאַרדראַטשיק, פּלעגט אָנ־נעמען ביי מלוכה פּאַרדראַטן אַף שאסייען. וואו זיינער אַ שאסיי האָט זיך געמאַכט, איז אין די אַרומיקע שטעטלאַך געווען גרויס שפע. מחמת ניסן איז געווען בטבע אַ גוטער מענטש, געהאַט אַן אָפּענע האַנט.

בעת ניסן האָט געהאַט אָנגענומען דעם שאסיי פון ווילנע קיין מינסק, איז ער אַמאָל, תּשעה־באַב נאָך האַלבן טאָג, אַריינגעפּאַרן אין אַ קליין שטעטל אין ווילנער געגנט. פּאַרפּאַרן איז ער מיט זיין שיינער קאַרעטע גלייך צום רב. אַריין צום רב, מאַכט ער צו אים:

— רבי, כּיבין געקומען אַיך פרעגן אַ שאלה, צי מען איד אָנבײסן. כּפּיל מיך, נישט פאַר אַיך געדאַכט, זייער שוואַך און סײַ מיר שווער צו פּאַסטן.

דער רב גיט אַ קוק אָפּן געזונטן אידן, מיטן רויטן פנים, מיטן פּעטן קאַרק און זאַגט:

— ניין, כּיבין נישט בכּה אַיך מתיר צו זיין. סײַ דאָך עפעס תּשעה באַב, קיין קלייניקייט נישט. כּמעט אַזוי האַרב ווי יום־כּפור. — כּזוייס, רבי, — מאַכט ניסן אַ פרום פנים. — כּפּיל אַבער ביי מיר, אַז כּקען שוין מער נישט אויסהאַלטן. אַנב, וועל איד געבן אַ גרויסן פּרוי־תּענית. היות ווי אַייער שטעטל דאַרף האַבן אַ מרחץ, וועל איד הייסן מיינע מענטשן אַיך אויסבויען אַ מרחץ ווי ביי לייטן. דער רב, אַ איד אַ תּמים, הערט אַזעלכע ווערטער, גיט ער נאָך אַמאָל אַ קוק אַף ניסניען און פרעגט אים:

— פּילט איר ביי זיך, הייסט עס, אַז איר קענט נישט פּאַסטן? — שייך נישט קענען? — קרעכצט כּלומר־שט ניסן — כּפּיל אַז איד האַלט שוין ביי בולמוס, סײַווערט מיר פינסטער פאַר די אויגן. און אַ מרחץ, הערט איר, רבי, וועל איד דעם שטעטל אויסבויען, אַז די גאַנצע סביבה וועט מקנא זיין.

דער רב איז זיך מיישב אַביסל, רעדט איבער מיט זיך:

— פּיקוח־נפשׁ... „לָב יודע מרת נפשׁו“...

און זאַגט צו ניסניען:

— נו, אויב אַזוי, מעגט איר אָנבײסן.

— גיט־זשע מיר אַן עצה, רבי, — זאַגט ווייטער ניסן — וואו קריג איד צו עסן? איז שטעטל וועט־ן דאָך תּשעה־באַב אַ אידן נישט געבן

בין המצרים

עסן. גיי דערצייל יענעם, אז כבינ א שוואכער מענטש און דער רב האט מיר מתיר געווען. אפשר, רבי, וואלט געווען א סברא, שיקן פונדאנען עמיצן עפעס איינקויפן און דא ביי איד גופא אָנבייסן.

— מהיבא תיתי — איז דער רב מסכים.

ניסן האט געגעבן געלט און מהאט תיכף געבראכט פון מארק עטלעכע בייגל, מיט א הערינג, מיט א פלעשל בראָנפן. ניסן האט זיך גע-וואָשן און זיך געזעצט צום טיש.

פלוצלונג הויבט ער זיך אויף, לויפט צו צום רב און גיט א געשריי:

— אוי, רבי, זעט, ווי איר קוקט אויס, א ברמינג, רחמנא ליצלן.

דער רב, אן עלטערער מענטש, אָפּגעשוואַכט פון תענית, האט ער זיך טאַקע אָפּ אן אמת דערשראָקן.

— רבי, — שטייט ניסן איבער אים — איר טאַרט מער קיין מינוט נישט פאַסטן. און אז איר וועט נישט עסן, עס איך אויך נישט, נעמט איר אָפּ זיך צוויי נפשות.

דער רב הויבט זיך אָן קווינקלען:

— עפעס פיל איך מיר טאַקע זייער שוואַך.

— רבי, לאַזט אים ניסן נישט אָפּ — גייט שוין זיך וואָשן. אגב,

האָב איך פאַר אַיך אויך א פּריוו־תענית. כיועל שיקן מינע מענטשן מאַכן א גרר צום שטעטלשן בית-עולם.

דער רב לאַזט זיך אָנריידן, וואַשט זיך און זעצט זיך מיט ניסנען צום טיש.

ניסן רוקט אים אונטער א גלעזל נאָך א גלעזל, דעם רב ווערט שפיציק אין די אויגן, ס'פנים הויבט זיך אָן רויטלעך און סיאַרמלעך איז שוין אָפּ א זייט.

— איר ווייסט דאָך, רבי, — מאַכט ניסן — אז תשעה-באָב איז

משיח געבאָרן געוואָרן. איז, כילעבן, א יושר גדול צו גיין א טענצל.

און אזוי ריידנדיק, נעמט ער אָן דעם רב, פאַרוואַרפט א האַנט ביי אים אָפּן אַקסל און הויבט זיך אָן דרייען מיט אים אַרום טיש, צו-

פאַטשנדיק מיט די הענט און אונטערזינגען:

— שושנת יעקב צהלה ושמחה...

ביני לביני איז שוין געוואָרן פאַרנאַכטלאַך. דער עולם אין בית-מדרש וואַרט אָפּן רב מיט מנחה. מוועט זיך דאָך נישט שטעלן אָן רב דאוונען תשעה-באָבדיקע מנחה: מיט טלית-און-תפילין, מיט „ויהל“, מיט „מפּטיר“, מיט „נחם“. מוואַרט, מוואַרט — מקען זיך נישט דער-וואַרטן. שיקטן דעם שמש אים רופן. דער שמש גייט אַרױן צום רב אין שטוב — ווערט ער נבהל ומשתומם, גלויבט די אייגענע אויגן נישט:

די וועלט דערציילט

דער רב פאלט פון די פיס, זינגט און טאנצט גאר מעשה שמחת-תורה. איז געווארן א רעש אין שטעטל. אזאן אקציע, א רב זאל זיך אָנ-שיכורן אום תשעה-בבב, דאָס פאַרלויפט זיך דאָך נישט אין דער גאַנצער וועלט.

ניסן ראָזנטאַל האָט זיך תיכף אָפּגעטראָגן. נאָך תשעה-בבב האָט קהל גערופן אַן אסיפה און אָפּגעזאָגט דעם רב פון רבנות.

אַז ר' הלל אַמטשיסלאָווער, וואָס איז דעמאלט געווען רב אין קרעווע, איז פון דער מעשה געוואויר געווארן, איז ער תיכף אַריינגעפאַרן אין שטעטל און באַפוילן מיט זאָל דעם רב צוריקנעמען.

— דער רב אייערער — זאָגט ער צו די ראשי-קהל — האָט טאַקע אָפּגעטאָן א שטות. איר האָט אָבער געטאָן אַ גרעסערן שטות, האַלטן אַזא שוטה פאַר אַ רב עטלאַכע צענדליק יאָר. האָט איר אים אַזוי לאַנג געהאַלטן, טאָ האַלט זיך מיט אים ווייטער...

אין די פאַרכטיקע טעג

991

ר' לוייצחק באַרדיטשעווער האָט זיך נוהג געווען אַליין זיין דער תוקע ראשי-שנה.

איינמאָל, ראשי-שנה פאַר תקיעות, ר' לוייצחק איז געקומען פון וואַסער, אָנגעטאָן סיקיטל, זיך איינגעוויקלט אין טלית און אַרויף אָפּן באַלעמער. אָפּגעזאָגט זיבן מאַל „למנצח“, „מן המצר“, די מאמרים פון זוהר, גענומען דעם שופר אין האַנט — און שווייגט. ער לייגט אַוועק דעם שופר, נעמט אים צוריק און לייגט ווייטער אַוועק. דער עולם שטייט מיט די טליתים איבער די קעפּ, וואַרט און וואַרט — און מיהערט נישט קיין ברכה און מיהערט נישט קיין קול שופר.

נאָך אַ היפשע ווילע, זאָגט ר' לוייצחק צום עולם:

— רבותי, אונטן, ביי דער טיר, זיצט אַ איד, וואָס איז כל ימיו געווען צווישן גוים און קען נישט דאוונען. אַז ער האָט געזען ווי דער עולם דאוונט און ער נישט, האָט ער זיך שטאַרק מצער געווען און אָנ-געהויבן וויינען. דערנאָך זאָגט ער:

— רבונרשלי-עולם, דו ווייסט אַך די אמתיע כוונות פון אַלע תפילות. מער ווי אַלף-בית קען איד נישט. וועל איד פאַר דיר זאָגן אַלף, בית, גימל, דלת — און דו מאַך פון דעם תפילות.

— אַצונד — פירט אויס ר' לוי־יצחק — זיצט כביכול און מאַכט
תפילות פון דעם אידנס אלף־בית. דארפ'ן וואַרטן...

✽

992

ר' הירש, בערלינער רב, האָט געוואוינט אין איין הויז מיטן חזן.
אלול־צייט האָט דער חזן זיך מכין געווען מיט נייע ניגונים צו ימים
נוראים. האָט ער געזונגען אָפן קול, גערעשיט און מבבלל געווען דעם רב
אין לערנען. שיקט ר' הירש אים בעטן, ער זאָל זינגען אַ ביסל שטילער.
ווייל דער חזן נישט הערט.

— איטלאַכער — לאַזט ער באַפוילן צו ר' הירשן — אין זיין פאָד.
דער רב — אין רבנות; דער חזן — אין חזנות.
היות ר' הירש איז נישט געווען ביכולת צו לערנען, בעת דער חזן
האָט געזונגען, האָט ער זיך צוגעהערט צום זינגען. ביסלאַכווייז האָט
ער זיך אויסגעלערנט אַלע נייע ניגונים דעם חזנים.

ר' הירש האָט געהאָט אַ חוקה, דאָוונען ימים נוראים שחריתים.
ראש־השנה צו שחרית האָט ער געזונגען דעם חזנים ניגונים. האָט זיך
דער עולם געחידושיט: פונוואָנען קומט צום רב אַזעלכע ניגונים? צו
מוסף האָט דער חזן געזונגען די אייגענע ניגונים. האָט שוין דער עולם
פאַרשטאַנען, פונוואָנען דער רב האָט די ניגונים גענומען. דער חזן
האָט אָבער געהאָט חולשת־הרעת: דער רב האָט זיינע ניגונים אויסגע־
כאַפט.

נאָכן דאָוונען גייט ער צו צום רב גוט־יום־טוב ביטן.
— רבי, — זאָגט ער — איר זאָלט מיר אַזוינס טאָן?
— איטלאַכער — מאַכט ר' הירש כנעימות — אין זיין פאָד. איר —
אין מוסף, איר — אין שחרית...

✽

993

בעת ר' משה־יצחק, דער קעלמער מגיד, איז געווען אין לאַנדן,
האָט אים פאַרבטען אין אַ שול האַלטן אַ דרשה ראש־השנה. זעט דער
קעלמער, אַז דער בעל־תקיעה איז אַ איד אַ גלוח. — לאַנדן.
גייט ער אַרויף אָפן באַלעמער און זאָגט:

— הערט זיך איין, רבותי, כיוועל אייך דערציילן אַ מעשה.
אַ וואָלף האָט זיך אַמאָל איינגענאָדעט ביי אַ בעל־גוף אָפן פול־
וואַריק און פלעגט אַלע נאָכט פאַרצוקן אַ שעפּסעלע. האָט דער בעל־
גוף אָנגעהויבן זוכן עצות ווי צו פאַרטרייבן דעם וואָלף. האָט אים
געזאָגט, אַז אַ וואָלף האָט בטבע מורא פאַר אַ באַק. האָט דער בעל־גוף
געקויפט אַ באַק און אים אַוועקגעשטעלט פאַר אַ שומר. איז דער וואָלף
מער נישט געקומען.

די וועלט דערציילט

לימים, אין א צייט ארום, איז דער באַק געפֿגרט. ווי דער וואַלף האָט דערשמעקט, אַז דער באַק איז נישטאָ, האָט ער זיך איבעראַניס אָנגעהויבן יאווען. דער בעל־גוף האָט געזען סײַ ווייטער שלעכט. איז ער געפאַלן אָף אַ המצאה: ער האָט אָפגעשונדן דעם באַק, אָנגעטאָן די פעל אַ הונט און אוועקגעשטעלט דעם הונט פאַר אַ שומר. דער וואַלף האָט אָנגענומען דעם הונט פאַר אַ באַק און איז ווידער נעלם געוואָרן. מיט דער צייט איז די פעל אויסגעטריקנט געוואָרן, די האָר איז אויסגעקראַכן און דער הונט איז געבליבן אָן אַ באַרד. איינמאָל קומט דער וואַלף, זעט ער, סײַטייט אַ משיקאווע בריאה. אַ באַק און אָן אַ באַרד. ניט ער צו נענטער, זעט ער — סײַ גאַר אַ הונט.

— דו, כלב איינער, — זאָגט ער צו אים. — אַז דו האָסט קיין באַרד נישט, ווי קומסטו צו אַ האָרן?...

✽

994

מײַהאַט אַמאָל, דעם צווייטן טאָג ראש־השנה, וואָס איז אויסגעפאַלן אום פרייטאָג, געפרעגט ר׳ ישראל סאַלאַנטער:
— רבי, וואָסערע פּיוטים קען מען איבערהיפן? מחמת סײַז ערבֿ שבת און מײַדאַרף גיין פריער אַהיים, מכין זיין לכבוד שבת.
— אַלע פּיוטים — ענטפערט ר׳ ישראל — מעגט איר איבערהיפן, אפילו „ונתנה תוקף“. גאַר זעט, למען השם, נישט אויסלאָזן סײַט פון „מלכות, זכרונות, שופרות“, כדי דער חזן זאָל זיך קענען אַפרוען...

✽

995

באַראַן נינובורג האָט זיך אַמאָל, פאַר ראש־השנה, געטראָפן מיט יהודה־לייב גאַרדאַן. ווינשט אים דער באַראַן אַ כתיבה וחתומה טובה.
— גיט מיר גאַר, הער באַראַן, — שמייכלט גאַרדאַן — אייער חתומה, אַ כתיבה טובה וועל איך מיר שוין אַליין אָנשרייבן...

✽

996

שמערל שניטקעווער איז געווען ידוע פאַר אַ לץ און אַן אפיקורס. איינמאָל, צום־גדליה, האָט׳ן אים געטראָפן ווי ער זיצט און עסט.
— סײַטיש, ר׳ שמערל, — זאָגט׳ן אים — צום־גדליה? אַ געבאַטע־נער תענית.
— צום־גדליה — ענטפערט שמערל — פאַסט איך נישט צוליב דריי טעמים. ראשית, ווען אפילו גדליה בן אחיקם וואַלט נישט געהרגעט

געוואָרן, וואָלט ער שוין היינט סייזוי נישט געלעבט. והשנית — פאָר
וואָס זאָל איך עפעס פאָסטן, וואָס גדליה איז געהרגעט געוואָרן? ווען
איך וואָלט געהרגעט געוואָרן, וואָלט גדליה געפאָסט? והשלישית —
אז כּפאָסט נישט יום־כּפור, וועל איך צום־גדליה פאָסטן? ...

ר' לוי־יצחק באַרדיטשעווער האָט זיך אַמאָל, ערבי־יום־כּפור פאָר
נאָכט, געשטעלט פאָרן עמוד זאָגן „כל נדרי“. סיגייט אַוועק אַ צייט, ר'
לוי־יצחק שטייט און שווייגט. דער עולם אין בית־מדרש, אין ציטערניש
און אין פּלאַטערניש, וואַרט אָף „כל נדרי“ און ר' לוי־יצחק שווייגט.
און דאָ ווערט שוין שפּעטלאַך, די זון זעצט זיך, סײַ שוין באַלד נאָכן
זמן.

פּלוצלונג קערט זיך אום ר' לוי־יצחק מיטן פנים צום עולם און
פרעגט דעם שמש:

— איז בערל דער שניידער דאָ אין בית־מדרש?

— ניין, רבי, — ענטפערט דער שמש.

— גיי רוף אים — באַפעלט ר' לוי־יצחק.

גייט דער שמש אַוועק און בריינגט בערלען אין בית־מדרש.

— בערל, — פרעגט אים ר' לוי־יצחק — פאָרוואָס ביזטו מעכב
אירישע תפילות?

— וואָס זאָל כּיטאָו, רבי, — זאָגט בערל — אז כּיהאָב נישט פאָר
וועמען אים מזמין זיין לדין. אדרבה, אויב דער רבי וויל זיין דער דיין,
בין איך מסכים.

— לאָז הערן — זאָגט ר' לוי־יצחק — דיינע טענות.

הויבט אָן בערל צו טענהין:

— די מעשה איז אזוי געווען:

אַנומלעט, פאָר סליחות, שיקט מיר דער פּריץ רופן, כּיזאָל אים אויפֿ־
נייען אַ נייעם פעלץ פאָרן ווינטער. נעם איך מיינע געצויג, שער און
אַיזן און גיי אַוועק אין הויף. גיט מיר דער פּריץ גוטע טכורן, ווייכע,
פּוכיקע, כּיזאָל אים מאַכן אַ פעלץ ווי געהעריק איז. טראַכט איך ביי
מיר: כּיבין אַן אַרימאָו, אַן אביוו, האָב אַ מיידל חתונה צו מאַכן און
סײַ נישטאַ מיט וואָס. וועל איך מיר נעמען יתור אַ צען טכורן און
האָבן צו שטייער אָף נדן פאָר מיין טאַכטער. געזאָגט און געמאָן. אויפֿ־
גענייט דעם פּריץ אַ פעלץ ווי געהעריק איז און מיר גענומען יתור צען
טכורן. אז כּיהאָב מיר אָנגעהויבן קלייבן אַהיים, האָב איך אויסגעהוילט
אַ לאַבן ברויט, אַרויסגענומען סײַוויכע און אין ברויט אַרײַנגעלייגט די

די וועלט דערציילט

טכוירן, גענומען דעם קלומיק אף דער פלייצע און זיך געלאזט גיין אהיים.

כיבן נישט אפגעגאנגען קיין צוויי וויארסט, כיהער א רייטער יאגט זיך נאך מיר. פאלט מיר איין די דמים. פארבאהאלט איד מיין קלומיק אונטער א בוים און אליין זען איד מיד אפן גראז און ווארט אפן רייטער.

— בערל, צוריק, — באפעלט ער מיר. — דער פריץ דארף דיד האבן. כיום צוריק צום פריץ און אן אימתמות באפאלט מיר. מי יודע, ס'ארא פסק ער'ט דא מיר געבן.

— בערקא, — מאכט צו מיר דער פריץ — אזוי ניטן ארויס אר בעט? האסט'אך קיין היינגער נישט אנגעניט אין פעלץ. גיב איד אפ א שבת והודיה דעם רבונרשל-עולם פארן נס, וואס ער האט געטאן מיט מיר, ניי אן א היינגער אין פעלץ און לאז מיר צוריק אין וועג.

כיום צום בוים — נישטאָ מיין קלומיק מיטן ברויט מיט די טכוירן. כיוזך אהיו, כיוזך אהער — נישטאָ. זען איד מיד און הויב אן זיך אריינטראכטן אין דעם ענין. פאלט מיר איין, אז דאס איז זיין ארבעט, דעם כביכולים. ער וויל נישט, אז א איד, וואס איז אן „אתה בחרתנו“, זאל גנב'נען טכוירן ביים פריץ.

— אויב אזוי, — זאג איד — בין איד מוחל, כיוויל נישט זיין קיין „אתה בחרתנו“.

כיום אהיים, ס'ווייב גייט מיר אנטקעגן:

— בערל, וואש דיד, וועסטו עסן וועטשערע.

און איד, אף צוילהכעים, זען מיד עסן אומגעוואשן. אפגעגעסן און נישט געבענטשט. נישט געדאוונט קיין מעריב. זיך געלייגט שלאפן אן קריאת-שמע. מארגן — ווייטער ס'אייגענע, נישט געדאוונט, נישט גע-מאכט קיין ברכה. געקומען סליחות — נישט אויפגעשטאנען צו סליחות. ראשיהשנה — נישט געגאנגען דאוונען, נישט געהערט קיין שופר. איין מאל פאר אלע מאל — כיוויל נישט זיין קיין „אתה בחרתנו“.

איז אבער געקומען יום-כפור. אצונד — טראכט איד מיר — מוז איד אים מוחל זיין. מחמת ער אליין איז דאך אלעמען מוחל. איז גע-בליבן ביי מיר: כיוועל אים מוחל זיין, נאר מיט איון תנאי, ער זאל אלץ מוחל זיין, אפילו די עבירות, וואס יום-כפור איז אף זיי נישט מכפר. וועט ער אלץ מוחל זיין, בין איד אים אויך מוחל. אויב נישט — בין איד אים נישט מוחל. זאגט, רבי, בין איד גערעכט, צי נישט? — גערעכט, בערל, גערעכט, — זאגט ר' לוייצחק מיט שמחה.

האלט דיד ביי דיינס: ער מוז אלץ מוחל זיין...

און ר' לוייצחק האט אנגעהויבן זאגן „כל נדרי“.

איינמאל, יום־כפור נאך „כל נדרו“, גיט ר' לוי־צחק א קלאפ אין שולחן, שטילט איין דעם עולם און זאגט:
— רבותי, מיר ווייסן, אז: „כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם“. בכך זאג איד, אז: „ויאמר ה' סלחתי כדברידך“...

מיהאט אמאל דערציילט ר' הירש חיות אה איינעם א נגיד, וואס איז געווען א קמצן שבקמצנים און א קל שבקלים, אז ער האט געגעסן יום־כפור א געבראטענע הון.
— אן ערלאכער איד, — שמייכלט ר' הירש. — מקיים געווען די מצוה פון יום־כפור.

— וואס מיינט איר, רבי? — קוקט אים דער עולם אן.
— נאך פשוט, — מאכט ר' הירש. — וואס איז די מצוה פון יום־כפור? — „ועניתם את נפשותיכם“ — זיך פייניקן. פאסטן מיר א גאנצן מעתלעך און פייניקן זיך. וואס זאל אכער יענער טאן, אז פאסטן איז ביי אים נאר קיין עינוי נישט? אדרבה, ער האט נאך הנאה פון פאסטן, מחמת ער שפארט איין געלט. טא ווי זאל ער מקיים זיין די מצוה פון יום־כפור? האט ער געפונען אן עצה: עסט ער א געבראטענע הון, וואס קאסט עטלאכע גילדן, איזים ביי אים דער גרעסטער עינוי.
— אויב אזוי, — רופט זיך אפ איינער — זאל ער שוין טרינקען א גלעזל וויין אויך.

— ניין, — מאכט ר' הירש. — זיך מוסר־נפש זיין איז ער נישט מחויב...

ר' איציקל סקווירער איז אמאל, ערבי־יום־כפור נאך מנחה, געזעסן מיטן עולם חסידים און געפראוועט די סעודה המפסקת. דער עולם איז געווען א גרויסער, אחוץ די שטענדיקע יושבים, זיינען געקומען א סך אורחים פון נאנט און פון ווייט און מאיז געשטאנען אין גרויס איינגשאפט.

בעת דער נבאי האט אויסגעטיילט דעם עולם טעלער וייד, האט איין חסיד, נישט־ווילנדיק, אויסגעגאסן זיין טעלער אה איינעם, וואס איז געשטאנען לעבן אים און געמאכט א תל פון יענעם זיידענע קאפאטע.
— חזיר! — גיט יענער א געשריי מיט כעס.

— אי! — ווערט ר' איציקל א פארציטערטער, כאפט זיך תוך כדי דיבור און מאכט מיט א שמייכל:

— יא, היינט זיינען מיר אלע חזירים, מיר זיינען חוזר בתשובה...

ר' זונדל סאלאנטער איז אמאל, יום-כפור, געשטאנען אין בית-מדרש אין טלית-און-קיטל און געדאוונט. זעט ער דורכן פענסטער, ווי א אידנס א ציג איז אריין אין היזק, אין דערבייאיקן גוישן גארטן. נאך עטלעכע מתפללים האבן עס געזען, אבער קיינער רירט זיך נישט פון ארט. — יום-כפור.

קלערט ר' זונדל נישט, לויפט ארויס אין טלית-און-קיטל און טרייבט ארויס די ציג פון היזק.

— די תורה — זאגט ר' זונדל — איז חס אף אידיש געלט...

ר' לוייצחק בארדיטשעווער איז אמאל, יום-כפור צו מוסף, בעת ער האט געזאגט: „וכך היה אומר: אחת“ — אוועקגעפאלן פון גרויס דבקות. דער עולם האט אים געלאזט ליגן, מחמת מיהאט שוין געוואוסט זיין דרד.

אוועק א היפשע ווילע און ר' לוייצחק הויבט זיך נישט אויף. הויבטן אים אן מינטערן. מינימערט אים, מיטט פעולות — סיהעלפט נישט. בריינגטן דאקטוירים, זיי טוען זייערע פעולות — סיהעלפט נישט. ער איז טויט. הויבטן אים אויף און מיטראגט אים אריין אין זיין חדר. אין בית-מדרש האטן אפגעדאוונט מוסף, מנחה און מהאט זיך שוין געשטעלט דאוונען נעילה.

פלוצלונג כאפט זיך ר' לוייצחק אויף, לויפט אריין מיט גרויס התלהבות אין בית-מדרש, שטעלט זיך פארן עמוד, גיט א געשריי: „ואחת“ — און דאוונט ווייטער כסדר...

ר' לוייצחק בארדיטשעווער האט אמאל, מוצאי-יום-כפור, געשיקט רופן צו זיך דעם גרעסטן סרסור (מעקלער) אין שטאט. איז יענער תיבה געקומען. דער רב רופט.

— זאגזשע מיר, — פרעגט אים ר' לוייצחק — ביזטו עפעס באהבניט אין ענין פון מעקלעריי?

— יא, רבי, אודאי, — ענטפערט דער סוחר. ס'אי מיין פרנסה. — האסטו שוין אמאל — פרעגט ווייטער ר' לוייצחק — דורכגע-פירט א גרויסן עסק?

— יא, רבי, — ענטפערט דער סרסור. — כמה גרויסע עסקים, אף שווערע אלפים, זיינען שוין דורכגעגאנגען דורך מיין האנט.

אין די פארכטיקע טעג

— אויב אזוי, — זאגט ר' לוייצחק — וויל איך, דו זאלסט מיר צופסקנען מעקלעריי. כיהאב היינט דורכגעפירט א גרויסן עסק צווישן כביכול מיט אידן, געמאכט א טוישגעשעפט; כיהאב געטוישט „עוונות, חטאים ופשעים“ אף „מחילה, סליחה וכפרה“. וואס, מיינסטו, קומט מיר מעקלעריי?

— רבי, — בלייבט דער סרסור שטיין — אין אזעלכע עסקים האב איך קיין שום ידיעה נישט.

— נו, — זאגט ר' לוייצחק — וועל איך מיר אליין צופסקנען. כווייל האבן מעקלעריי „בני, חיי ומונני“. וואס זאגסטו, קומטס מיר?

— יא, אוראי, — איז מסכים דער סרסור.

— אזונד — זאגט ר' לוייצחק — גיב איך אוועק מיין מעקלעריי א מתנה גמורה דעם כלליישראל...

✽

1004

ר' לוייצחק בארדיטשעווער איז אמאל, בין כסא לעשור, געקומען קיין בראד. ערביום־כפור האט אים ר' אפרים־זלמן מרגליות פארבעטן צו זיך. א פרעמדער איד, אן אורח. צו דער סעודה המפסקת האט ער אים ווייטער פארבעטן. ר' לוייצחק איז אבער נישט געגאנגען. געגעסן ביי זיך אף דער אכסניא און תיכה אוועק אין בית־מדרש, אנגעטאן טלית־אונקיטל און זיך געשטעלט ביים עמוד. דער עולם הויבט זיך אן קלייבן צו „כל נדרי“, איטלאכער שטעלט זיך אף זיין ארט, טוט אן טלית־אונקיטל און איז זיך מכין צום יום קדוש. זעט קיינער נישט דעם אידן, וואס שטייט ביים עמוד. סיקומט זמן „כל נדרי“, דער בעל־תפילה וויל צוגיין צום עמוד — דער עמוד איז פארנומען. א איד שטייט מיטן טלית איבערן קאפ און רירט זיך נישט פון ארט. שיקט'ן דעם שמש אים זאגן, ער זאל אוועקגיין. דער שמש גייט צו, גיט א קוק אפן אידן — פאלט אף אים א פחד. גייט צו דער גבאי — אויך ס'אינגענע. בלייבט: דער שמש זאל געבן א קלאפ אין שולחן, אז מישטעלט זיך זאגן „כל נדרי“, וועט דער איד אוועקגיין. דער שמש גיט א קלאפ אין שולחן, הויבט דער איד אן זאגן „כל נדרי“, דאוונט מעריב מיט גרויס תלהבות. דער עולם קריגט התעוררות, דאוונט מיט כונה. נאך מעריב — דער איד גייט נישט אוועק פון עמוד, זאגט „שיר היחוד“, גאנץ תהלים. נאך תהלים, דער עולם ווערט שיטערער, ווער סגיט אהיים, ווער ס'לייגט זיך צו אין בית־מדרש, דער איד שטייט מיטן טלית איבערן קאפ און רירט זיך נישט פון ארט. אינדערפרי, מ'דארף זיך שטעלן דאוונען — דער איד שטייט ביים עמוד. דאוונט אנהויבנס, שחרית, דאוונט מוסף,

די וועלט דערציילט

מנחה, נעילה. דאוונט מעריב אויך. דער עולם ווייסט אלץ נישט ווער דער איד איז. נאך מעריב, ער נעמט אראפ סיטליט פון קאפ, זעט ר' אפרים-זלמן, סאיז זיין אורח. כמה חשובים ווילן פארבעטן דעם אורח צו זיך, לאזט ר' אפרים-זלמן נישט, דער אורח איז זיינער.

נאך הברלה הויבט ר' לוייצחק אן שרייען:
— אוי, סיהארץ ברענט מיר!

גיטן אים כל-ערליי געטראנקען, איינגעמאכצן, צו שטילן ס'ברע-
נעניש און ר' לוייצחק שרייט אלץ:

— אוי, סיהארץ ברענט מיר!

ווילן שוין שיסן נאך א דאקטער. לאזט ר' לוייצחק נישט, הייסט זיך געבן א גמרא סוכה און זעצט זיך אוועק אפ א גאנצע נאכט לערנען. פארטאג גייט אריין ר' אפרים-זלמן געוואויר ווערן דעם אורח.

— נו, וואס מאכט איר? — פרעגט ער אים.

— ברודר-השם, — ענטפערט ר' לוייצחק — ס'הארץ איז מיר גע-
קילט, כ'האב נאך אכט בלאט צו מסיים זיין מסכת סוכה...

✽

1005

ר' יצחקאלחנן און ר' ברוד-מרדכי זיינען ביידע געווען וואוילע איידים אין וואלקאוויסק, געגעסן קעסט און געזעסן אין בית-מדרש און געלערנט. ווי די טבע פון יונגעלייט, פלעגן זיי זיך פלייסן אין התמדה, איטלאכער האט געוואלט אריבעריאגן דעם אנדערן, זיין א גרע-סערער מתמיד.

ערביי-סכפור האט ר' ברוד-מרדכי, וואס איז געווען א רייכערער איידים ווי ר' יצחקאלחנן, באפוילן ביים שווער אין שטוב, אז מוצאי-יום-סכפור, בעת מגיית פון שול, זאל פאר אים שטיין גרייט סיגאנצע עסן אפן טיש, ער זאל קיין איבעריקע מינוט נישט דארפן ווארטן.

מוצאי-יום-סכפור, תיכף נאך קידוש-לבנה, איז ר' ברוד-מרדכי אוועק געלאפן אהיים. אפן טיש איז שוין געשטאנען גרייט פאר אים סיגאנצע עסן. ר' ברוד-מרדכי האט אין גרויס איילעניש אנגעביסן און איז אוועק געלאפן צוריק אין בית-מדרש.

ער קומט אריין — ר' יצחקאלחנן זיצט שוין און לערנט געשמאק און פארקלינגט דעם בית-מדרש. בלייבט ער שטיין פאר-חידוש-ט.

— ווי — פרעגט ער ר' יצחקאלחנן — האסטו שוין באוויזן אפ-
צופאסטן און קומען צוריק אין בית-מדרש?

— ניין, — מאכט ר' יצחקאלחנן. — כ'האב געוואוסט, אז דו ביזט
א בריה אין דעם ענין, בין איד גאר אהיים נישט געגאנגען...